yurt ve dünya

BAĞIMSIZLIK DEMOKRASİ SOSYALİZM SORUNLARI

eylül 1977.5

ÖRGÜTLÜ BİRLEŞİK GÜÇ YENİLMEZ
behice boran

PARTİMİZİN YAPISI
VE İŞLERLİĞİNE İLİŞKİN SORUNLAR
nihat sargın

DOĞUDA AĞALIK DÜZENİ
VE SINIF MÜCADELESİ
tarık ziya ekinci

DÜN VE BUGÜN
ORTAK İŞÇİ CEPHESİ
i.undasinov

DEVLET BİZİZ
k.chernenko

SOSYALİZMİN ÖN KOŞULLARI
VE SOSYALİST DEVRİM
vadim zagladin

yurt ve dünya
BAĞIMSIZLIK DEMOKRASİ SOSYALİZM SORUNLARI

İÇİNDEKİLER

Araştırma / İnceleme

Behice Boran • 141 • Örgütlü Birleşik Güç Yenilmez
Nihat Sargın • 153 • Partimizin Yapısı ve İşlerliğine İlişkin Sorunlar
T. Ziya Ekinci • 167 • Doğuda Ağalık Düzeni ve Sınıf Mücadelesi
I. Undasinov • 184 • Dün ve Bugün Ortak İşçi Cephesi
K. Chernenko • 193 • Devlet Biziz — Gerçek Demokrasinin Özellikleri
Vadim Zagladin • 215 • Sosyalizmin Önkoşulları ve Sosyalist Devrim

Eleştiri / Tanıtma /Tartışma

Ömür Sezgin • 245 • «Bilimlerin Sonu ve Bilimin Doğuşu» Üzerine
Mesut Odman • 255 • Yeni Bir Felsefe Kitabı
Ömer Polat • 258 • «Sıcak Kar»
M. Kök Özaltınlı • 264 • Nazizmin Tarihi Üzerine İki Kitap
Alper Uygur • 266 • III. Nasreddin Hoca Karikatürleri

YURT VE DÜNYA
Bağımsızlık Demokrasi Sosyalizm Sorunları
İki aylık Araştırma, İnceleme, Tartışma Dergisi

Sahibi: Türkiye İşçi Partisi adına Behice Boran / Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Yavuz Ünal / Yönetim ve Haberleşme adresi: Nuru Ziya Sok. 17/5 Tünel İstanbul / Fiyatı 15 TL. / Yıllık Abone 75 TL. / (Yurtdışı fiyat ve abone bedeli iki katıdır) Dizgi ve sayfa düzeni: Kent Basımevi / Baskı: Ören Basımevi 266600 İst.

OKUYUCUYA

Yurt ve Dünya'nın elinizdeki 5. sayısında, Türkiye İşçi Partisinin 9-10 temmuz 1977 günleri Ankara'da düzenlenen «İl Temsilcileri Toplantısı»nda yapılan üç önemli konuşmayı özetledik. İlki Genel Başkan Behice Boran'ın konuşması. «Örgütlü Birleşik Güç Yenilmez» başlığı altındaki bu özet metinde; Ülkemizdeki hükümet bunalımlarına ve nedenlerine değinen Behice Boran, burjuvazinin pazar ve finansman sorunlarını seçim sonuçlarına ilişkin MC'nin ve CHP'nin sosyo polltik konumunu inceliyor. Ve Faşizmin tırmanışına karşı örgütlü birleşik gücün yenilmez olduğuna işaret ederek demokratik toplumsal muhalefetin örgütlendirilmesi gereğini vurguluyor.

Genel Sekreter Nihat Sargın'ın İl Temsilcileri toplantısında yaptığı konuşmanın özetinde ise; Türkiye İşçi Partisinin örgüt gücünün ve etkinliğinin yükseltilmesi, üye sayısının arttırılması ve üyelerin parti ile olan bağlarına ilişkin değerlendirme yer alıyor. Özet metin: «ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik, sosyal ve siyasal ortam meydandadır. Bu ortamın en başta işçi sınıfımıza ve tümüyle emekçi halkımıza karşı görevlerimizi ve sorumluluklarımızı artırdığı da meydandadır. Başarmak zorundayız ve başaracağız» diye bitiyor.

İl Temsilcileri Toplantısı'ndan aktardığımız üçüncü özet metin Dr. Tarık Zlya Ekinci'nin. Yazıda doğudaki kapitalist ilişkiler gelişirken kapitalistleşen ağaların feodal üst yapı kurumlarının da etkisiyle güçlerinin daha da arttığına, ırkçı şöven baskılar ve anti-demokratik uygulamaların yerel kaynaklarına işaret ediliyor. Ters mücadele biçim ve yöntemleri eleştiriliyor.

T. Ziya Ekinci'nin bu yazısı, geçen sayımızda yeralan Necati Siyahkan'ın incelemesinin adeta bir devamı olması bakımından da önem taşımaktadır

I. Undasinov'un «Dün ve Bugün Ortak İşçi Cephesi» adlı incelemesinde «burjuvazinin saldırısının püskürtülmesi ve proletarya ile tüm emekçilerin çıkarlarının savunulması için ortak işçi cephesi kurulması çabalarının kökenleri, yanılgılar ve kazanımlar ile günümüze kadar bu konudaki gelişmeler değerlendiriliyor.

Bugünlerde başta sosyalist ülkeler olmak üzere uluslararası işçi sınıfı hareketi ve tüm demokratik güçler büyük Ekim Devriminin 60. yıldönümünü kutlamaya hazırlanıyorlar. Sovyetler de bu önemli yıldönümüne hazırlanırken milyonlarca insan fabrikalarda, tarım işletmelerinde ve binlerce kitle örgütünde yeni anayasa taslağını tartışıyor, 60. yıla yeni anayasa ile girmeye hazırlanıyor.

İç savaşı, emperyalist kuşatma ve kanlı anti-faşist savaşı içine alan bu 60 yıllık dönem aynı zamanda, tek ülkede sosyalizmin kuruluşundan sosyalizmin bir dünya sistemi haline gelişine kadar zorlu mücadele tarihini de kapsıyor.

K. Chernenko'nun «Devlet Bliziz» adlı bu inceleme yazısının ilk bölümünde demokratik hak ve özgürlükler açısından devletin niteliği tartışılıyor ve gerçek demokrasinin işçi ve emekçilerin devletiyle güvence altına alınabileceği vurgulanıyor. Ve yeni Sovyet anayasa taslağı tanıtılıyor.

Kabul edildiğinde üçüncü sovyet anayasası olacak olan bu taslak sosyalizmin gelişmişlik düzeyinin en temel göstergesi oluyor. Bu anayasa ile «işçi ve emekçilerin sovyeti»nden, «tüm halkın sovyeti»ne geçiş ve bu geçişin temel yasası konuluyor.

Araştırma/İnceleme bölümündeki son yazı Vadim Zagladin'in. «Sosyalizmin Önkoşulları ve Sosyalist Devrim» başlığını taşıyor.

Bu yazıda buruva devrimi ile sosyalist devrim arasındaki temel farklar ortaya konuyor. İşçi sınıfı hareketi ve sosyalist devrim açısından kapitalist ülkelerin gelişmişlik dereceleri inceleniyor.

Sosyalizmin nesnel önkoşulları ile sosyalist devrimin nesnel önkoşulları arasında doğrudan bir bağlantı olmadığı, ikisi arasındaki diyalektik bağın ve çelişkilerin incelendiği yazıda, devrimin öznel ögesinin (yığınların en başta işçi sınıfının irade ve hazırlık derecesi)nin önemi bir kere daha açığa çıkarılıyor.

Eleştiri/Tanıtma/Tartışma bölümünde beş ayrı değerlendirme var. İlk yazı Yalçın Küçük'ün «Bilimlerin Sonu ve Bilimin Doğuşu» incelemesine ilişkin.

Yalçın Küçük'ün incelemesi çok çeşitil çevrelerde tartışıldı ve tartışılmaya devam ediyor. Konu akademik olmaktan çok politik. Bu bakımdan ilgi ile okunulan yazılardan biri oldu.

Ömür Sezgin'in yazıya ve yazara ilişkin tanımlamaları kendisine ait. Ne var ki değindiği konuların önemi bakımından yayınlanmasında yarar gördük.

İkinci Eleştiri yazısı Mesut Odman'ın. Beş Sovyet felsefecisinin hazırladıkları «Diyalektik ve Tarihsel Materyalizmin Alfabesi» adlı kitap üç ayrı yayınevi tarafından çok kısa aralıklarla piyasaya sürüldü. Mesut Oman kitabın önemini açıklarken bu üç ayrı kitabı eserin aslı ile karşılaştırıyor.

Ömer Polat, o sevilen kendine özgü uslubuyla Sovyet Yuri Bondarev'in «Sıcak Kar» romanını tanıtıyor.

Faşizmin ve faşizme karşı mücadelenin en temel sorun olduğu bugünlerde M. Kök Özaltınlı Nazizmin tarihi üzerine yazılmış iki kitabı tanıtıyor ve eleştiriyor.

Son yazı Alper Uygur'un, Alper Uygur Nasreddin Hoca Karikatür Yarışmaları'na ilişkin olarak Karikatürün niteliğini ve evrenselliğini açıklıyor. Uygur incelemesinde «burjuvazinin saldırısının püskürtülmesi ve proletarya ile tüm emekçilerin çıkarlarının savunulması için» ortak işçi cephesi kurulması çabalarının kökenleri, yanılgılar ve kazanımlar ile günümüze kadar bu konudaki gelişmeler değerlendiriliyor.

İNCELEME ARAŞTIRMA

ÖRGÜTLÜ BİRLEŞİK GÜÇ YENİLMEZ (*)

Behice Boran

Yine bir hükümet bunalımı dönemi içindeyiz. Hükümet bunalımları artık Türkiye'nin kronik hastalığı haline geldi. Hükümet bunalımı deyimi, yalnızca, hükümetlerin kurulamaması veya kurulmalarının zorluğuna ilişkin değil. Hükümetler kurulduktan sonra da bunalım sürüp gidiyor, çünkü oturmuş, istikrarlı hükümetler kurulamıyor. 1970'lerde Türkiye «hükümet edemeyen hükümetler ülkesi» görüntüsünü vermektedir. O kadar ki, 12 Mart'ın balyozcu rejiminde dahi iki buçuk yılda dört hükümet geçti. Ve şuna da işaret etmek gerekir ki, «hükümet bunalımı» dönemi 1970'den önce başlamıştır.

Bu kadar uzun zamandan beri süregelen ve daha sonu da görünmeyen «hükümet bunalımı» olgusunun nedenleri partilerin ve parti liderlerinin «ülke çıkarlarını bir yana bırakıp dar parti çıkarlarıyla hareket ettikleri» gibi sözde izahlarla açıklığa kavuşturulamaz. Parti yönetim kadrolarının ve liderlerinin bir rolleri olmakla beraber sözü edilen bunalımın nedenleri daha derinlerde yatmaktadır. Bu nedenler Türkiye kapitalizminin gelip dayandığı dar boğaz ve ona ilişkin sorunlarla sosyal sınıflar arası güç ilişkilerindeki değişim ve gelişimlerdir.

Bu sorunlar ve gelişimler Partimize ait belgelerde ve Partili yazarların yazılarında bir hayli işlendi, açıklandı. Burada, yalnızca hatırlatmak üzere, kısaca özetleyeyim. 1960'ların son yıllarında Türkiye kapitalizminin sanayileşmesi pazar, finansman ve döviz kaynakları

(*) Bu yazı 9 - 10 Temmuz'da Ankara'da yapılan 4. İl Temsilcileri toplantısında Genel Başkan Behice Boran'ın yaptığı konuşmadan özetlenmiştir.

üçlü dar boğazına saplandı. Hafif sanayi ürünleri için iç pazar dardı. sınırları ihtiyaç duyulan hızla ve büyük oranda genişletilemiyordu. Dış pazarlarda ise fiyat ve kalite bakımından rekabet etme gücü yoktu tüm teşviklere, desteklemelere rağmen sanayi ürünleri ihracatı artırılamıyordu. Döviz tasarrufu sağlama gerekçesiyle ikame sanayi olarak kurulan sanayi işletmeleri makine ve yedek parçalarını ve büyük ölçüde ham madde ve ara mallarını dışarıdan ithal ettikleri için ithalat azalmıyor, artıyor ve döviz ihtiyacı hafiflemiyor, şiddetlenlyordu. Geleneksel ihraç maddelerinde ise fişek gibi yükselen ithalatın döviz ihtiyacını karşılayacak bir ihracat artışı yer almıyordu. Tersine, son yıllarda toplam ihracat önce miktarca, sonra değerce de gerllemeler kaydetti. Bugün dış ticaret açığı 3,5 milyar dolara yaklaşan düzeye ulaştı. İşçi dövizleri ve turizm gelirleri bu açığı karşılayamadığından dış ödemeler dengesi de 1,5 milyar dolaylarında açık vermektedir.

Dış ticaret yıl yıl ardına, Türkiye ölçülerinde böyle astronomlk açıklar vermeseydi bile Türkiye ekonomisinin döviz ve finansman kaynağı açığı olacaktı. Türkiye kapitalizminin gelişme hızı % 7 dolayındadır. Bunun önemli bir kısmı tarımda elverişli hava şartlarına bağlı ürün artışı olsa da, yine, sanayileşme, Türkiye'nin iç ve dış finansman kaynaklarını zorlayan, aşan bir orandadır.

Türkiye sanayisinin bugün geldiği noktada karşılaştığı bir sorun da şu: Tüketim sanayii, iç pazarı yeterince genişletememekten ve dış pazarlara açılamamaktan bir tıkanıklığa girmiştir. Hafif sanayiden ağır sanayie geçmek bir zorunluluk olarak belirmiştir. Bu doğrultuda bir yönelme büyük iç ve dış finansman kaynakları gerektirmektedir. Bu zorunluluk finansman dar boğazını daha da darlaştırmaktadır. İç tasarruflar yatırımların finansmanını karşılayacak ölçüde değildir ve geçen yıl bankalar mevduatında gerileme görülmüştür. Devlet bütçesi büyük açıklar vermektedir. MC hükümeti Merkez Bankası kaynaklarını sonuna kadar zorlamak, açık finansman yanl para basma makinalarını işletmek yoluna gitmiştir. Basındaki haberlere göre haftada bir buçuk milyar lira dolayında tedavüle para sürmüştür. Döviz ve dış kredi kaynaklarının kuruması karşısında, yine MC hükümeti, DÇM (Dövize Çevrilebilir Mevduat) uygulamasına baş vurmuştur. Kısa vadeli ve yüksek faizli dış borç demek olan bu uygulama ile MC, durumu iki yıl idare etmiş, ama bu kaynak da tıkanmış ve DÇM'lerin toplam 1 milyar doları aşan bölümünün ve faizlerinin içinde bulunduğumuz bu Temmuz ayında ödenmesi vadesi gelmiştir.

MC hükümeti yeterince dış kredi kaynaklarını bulamamıştır. Uluslararası finansman kuruluşları ve yabancı bankalar MC iktidarındaki Türkiye'ye borç vermeyi reddetmişlerdir, veya daha doğrusu, kredi

vermeyi bir takım ekonomik —ve politik— şartların yerine getirilmesine bağlamışlardır. Kalkınma hızının düşürülmesi, çok yüksek oranda devalüasyon, kemerleri sıkma politikası başta gelen şartlardır. Bu ekonomik şartların ardında da, Kıbrıs sorununun çözümlenmesi, ABD ile ilişkilerin onların isteklerine uygun düzenlenmesi gibi politik şartlar yatmaktadır.

Durum o raddeye gelmiştir ki, yeni yatırımlar ve başlanılmış yatırımların tamamlanışı yavaşlamıştır. İthalat için gerekli döviz transferleri yapılamamış, hatta dış ülkelerdeki devlet görevlileri vaktinde maaşlarını alamamışlardır. Ham madde, yedek parça, ara mal darlığından ötürü sanayi işletmeleri faaliyetlerini yavaşlatmaya, durdurmaya başlamışlardır.

Uluslararası kuruluşların, yabancı devletlerin istedikleri ve yerli büyük buruvazinin de mutabık olduğu zorlu tedbirleri ve çözümleri, seçimler kapıda göründüğü bir zamanda MC hükümetinin almaya cesaret edemeyeceği, cesaret etse de koalisyonun iç yapısının buna elverişli olmadığı bilindiği içindir ki, seçimler dört ay önceye alındı.

CHP buna niye razı oldu? CHP liderinin ileri sürdüğü gerekçe ile mi, yani, daha fazla kan dökülmesin, Türkiye daha fazla batmasın, iflasa sürüklenmesin diye mi razı oldu? Subjektif olarak bu çeşit düşünceler etkin olmuş olabilir. Bilemeyiz. Ama ortada nesnel bir gerçek var: Türkiye politikasında büyük burjuvazinin ve işbirlikçisi olduğu emperyalizmin sözünün geçer olduğudur ve CHP'nin, iki yanlı niteliğinin bir yanıyla, daima büyük burjuvaziyi, ABD'yi ve Batı Avrupa devletlerini kolladığıdır. Son hükümet programı göstermiştir ki, bu kollama, kendisine destek olan, oy veren kitleleri kollamaktan daha ağır basabilmektedir.

Türkiye'nin kapitalist ekonomisinde yer alan bu oluşumlar elbette sınıfsal duruma, sınıflararası ilişkilere de yansıdı. Oradan da, partiler düzeyindeki politik duruma.

Önce, ekonomik değişim ve oluşumların buruvazi içinde doğurduğu duruma kısaca bir bakalım. Burjuvazi içindeki sanayi sermayesi, ticaret sermayesi kesimleriyle büyük toprak sahipleri kesimi arasındaki eskidenberi süregelen ittifak bozuldu, hepden ortadan kalkmadıysa da. Sanayiciler ticaret ve tarım kesiminden sanayie fon aktarılmasını sağlamaya, sanayileşmeyi güçlendirmeye yönelik taleplerle ortaya çıktılar. 1969 ve 70'in AP iktidarı bu talepleri az çok karşılamayı amaçlayan yasal girişimlerde bulunarak, önemli bir devalüasyon yaparak durumu idare etmeye çalıştı, ama başaramadı. Acil ekonomik sorunlara büyük burjuvazi yararına çözümler getirmek, çözüm getirilemiyorsa tedbirler almak ve başta işçi sınıfının politik ve eko-

nomik mücadelesi olmak üzere tümüyle demokratik toplumsal muhalefetin gücünü, direncini kırmak için 12 Mart reimi oluşturuldu. İşçi sınıfından ve tümüyle demokratik toplumsal muhalefetten ürküntüsü, sınıf içi kesimler ayrışımından, kesimler arası çıkar çekişmelerinden daha ağır basan büyük burjuvazi kendi içinde toparlanarak kesimler arası ittifakını yeniden pekiştirdi. Sanayici kesimin özlem ve taleplerl göreli olarak arka plana itildi, büyük tüccarlar ve toprak sahipleri, emlak buruvazisi ağırlığını duyurdu. Demirel'in ve partisinin olabildiği kadarıyla «liberal demokratik çizgisini» bırakıp daha gerilere kayması da aynı nedenle ve bu zamandan başlar. Bu gerileme bugün o noktaya varmıştır ki, Demirel, hangi konuda konuşursa konuşsun, milliyetçiler solcular ayırımı ve şiddetli bir antikomünizm ticareti yapmaksızın ağzını açmamaktadır. Bu ayırım ve politik ticaretle işçi sınıfını ve tümüyle demokratik toplumsal muhalefeti kuşatıp toplumdan soyutlamaya, böylece etkisini, mücadele gücünü kırmaya çalışmak tüm diğer sorunlara öncelik almaktadır, büyük burjuvazi için de Demirel ve AP de yetmemektedir bu iş için. AP'nin yanı sıra MHP'yi oluşturup geliştirmiştir büyük burjuvazi aynı amaçla.

Şimdi büyük burjuvazinin sanayici kesimi daha gür sesle, daha ısrarlı taleplerle politika sahnesindedir. Büyük burjuvazi içindeki kesimlerle sürtüşme ortadan kalkmış değildir. Yüksek taban fiyatlarına, destekleme alımlarına karşı çıkma; tarım sektörünü, serbest meslekler kesimini, küçük ve orta sanayicileri, büyük ithalatçı ve ihracatçıları daha fazla vergilendirecek, bu kesimlerin vergi kaçırmasını önleyecek bir «vergi reformu» isteme, burjuvazi için kesimler arası bu çıkar çelişkilerinin birer ifadesidir.

Burjuvazi içinde bir de tekelci ve tekel dışı kesimlerin ayrışımı ve sürtüşmesi vardır. Dayanıklı tüketim malları üreten, montaj niteliğindeki sanayi kollarında tekelleşme belirgindir. Bu tür sanayide yoğunlaşan sermaye grupları ağır sanayie de el atacak durumda ve eğilimde olsalar da mevcut yatırımlarını korumayı da gözetmektedirler. MSP nin, kendisinin ağır sanayi kurulmasını savunmasına montajcıların karşı çıktığı iddiasında kanımızca bir gerçek payı var. Anadolu'da ticaret, ulaşım, tefecilik kesimlerinde birikmiş sermayenin tekelci montaj sanayi dışındaki sanayi kollarında yatırım alanları aradığı ve MSP'nin ülke yüzeyine yayılmış ağır sanayi işletmeleri kurulması tezinin —pratikte gerçekleşebilme olasılığı sorunu bir yana— bu sermaye kesimlerinde yankılandığı söylenebilir. Tekelci ve tekel dışı büyük burjuvazinin ağır sanayi konusunda devletin rolüne ve payına ilişkin kuşkuları vardır. Kimi ağır sanayi tesislerinin devlet tarafından kurulmasını kabul etmekle beraber özel sektör, ağır sanayi sektörünün dışında bırakılmak istememektedir. Eskiden beri özel sektör dev-

letçe kurulmuş ve kurulacak işletmelerin rantabl, kârlı duruma geldikten sonra özel sektöre devrini istemiştir. Devletle ortak tesisler kurmak ve tesislerin yönetimini kendi ellnde tutmak da özel sektörün bir diğer isteğidir.

Ama sanayici kesimin, ısrarla ön plana çıkardığı talepler bugün bunlar değildir. Şimdi en gür sesiyle sürekli tekrarladığı talepler işçi sınıfına ilişkindir. Ücretlerin ve parasal diğer ödeme ve hakların dondurulması, en azından sınırlandırılıp yükselişinin yavaşlatılmasıdır. «Çalışma barışı»nın sağlanması, yani işçi sınıfının ekonomik mücadelesinin, sendikal hareketinin dizginlenmesi, sermaye yararına kontrol altına alınmasıdır. Diğer bir deyimle büyük sermaye ele geçirdiği artık değeri büyütmek talep ve gayretindedir. Büyük burjuvazi bu yoldan finansman kaynağı sorununu çözmek istemektedir.

Özetlemeye çalıştığım ekonomik sorunlar ve güçlüklerle karşı karşıya olan büyük burjuvazinin bir de bir büyük politik sorunu vardır, ekonomik egemenliğini tehdit eden politik bir sorun. O da, işçi sınıfının ve daha geriden emekçi halk kitlelerinin giderek bilinçlenmesi, kapitalist sisteme karşı tepkilerinin, mücadelelerinin gelişmesidir. Buna bağlı olarak da büyük burjuvazinin politik düzeyde kitle tabanını giderek yitirmesi, politik egemenliğinin tehlikeye düşmesidir.

1960'lardaki göreli hızlı sanayileşmenin doğal sonucu olarak işçi sınıfı güçlendi. 1961 Anayasası eskiye kıyasla çok daha geniş demokratik hak ve özgürlükler getirdi. Daha da önemlisi işçi sınıfı ve onun safında yeralan ve hiç değilse yandaşı olan aydın kesimi bu demokratik hak ve özgürlüklere sahip çıktılar, ısrarlı sovunucu, takipçisi oldular. Demokratik hak ve özgürlüklere sahip çıkma ve bu uğurda mücadele giderek köylü, kentli emekçi kitlelere de yayıldı. 1960 - 71 yılları demokrasi mücadelesinin hızla geliştiği dönemdir.

Bu demokrasi mücadelesinin en önemli ve anlamlı bir yanı da şuydu: Sosyalizm için mücadele ile ilişkin olarak, onunla iç içe geçerek veriliyor ve gelişiyordu. 1961'de T.İ.P. kuruldu, 1962'den itibaren bilimsel sosyalist doğrultuda bir raya oturmaya başladı. Tüzüğüyle ve 1964 Şubatında I. Büyük Kongre'sinde kabul edilen programıyla TİP, işçi sınıfı partisi olduğunu ve sosyalizmi hedef aldığını ilan ediyordu. Bir yandan sosyalizm hedefini vurguluyor, bir yandan da, o dönemde çok kullanılan deyimiyle 1961 Anayasası'nın «eksiksiz tastamam» uygulanması mücadelesini veriyordu. Parti dışında kalan, farklı görüşteki sol gruplar da sosyalizm yanlısı olduklarını açıklamaktan geri durmayarak demokratik mücadeleye katılıyorlardı. Sosyalizmi hedef alan demokrasi mücadelesi işçi sınıfının ekonomik sendikal

mücadelesine de yansımakta gecikmedi. 1967'de sınıf sendikacılığını esas alan Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu —DİSK— kuruldu.

Daha ilk yıllarda, 1965'den önce, büyük burjuvazi ve onun partileri ve iktidarları bu gelişmeyi önleme çabasına girdiler. Bir yandan demokratik özgürlükleri kısıtlayıcı yasa tasarıları hazırlarken, öte yandan TİP'in toplantılarına kaba kuvvet saldırıları düzenlediler. Bununla beraber büyük burjuvazi ve onun partileri henüz kitle tabanını yitirme sürecine girmemişlerdi. 1965 seçimlerinde AP oyların % 52'sini alarak milli bakiyeli nisbi seçim sistemine rağmen parlementoda salt çoğunluk sağladı.

Büyük burjuvazinin politik egemenliği açısından ilk tehlike işareti 1969'da belirdi. Az önce belirttiğimiz, burjuvazinin içinde oluşan ayrışımlar partiler düzeyine AP'den bir bölümün ayrılarak DP'yi oluşturması ve MHP'nin ortaya çıkışı biçiminde yansıdı, Büyük burjuvazinin has partisi AP yine iktidarı aldıysa da oyları % 46'ya düştü. Bu düşüş 1973 seçimlerinde yüzde kırkın da hayli aşağısına kadar indi.

Yükselen işçi sınıfı hareketine ve genelinde demokratik toplumsal muhalefete karşı kapitalist düzenin, dolayısıyla büyük burjuvazinin, tepkisi ikili oldu. Birincisi 1960'ların ortalarında ortanın solu meydana çıkarıldı. İnönü'nün ortanın solu politikası için ileri sürdüğü gerekçe açıktı: Memleket tehlikeli biçimde sola kayıyordu. Bunu önlemek gerekliydi. Ecevit'in Ortanın Solu adlı kitabında da gerekçe aynıydı: Sola duvar çekmek. Bugün Demokratik Sol adını alan CHP hareketinin gerekçesi de aynıdır: Komünizmi önleme iddiasıyla kapitalist düzeni sürdürmek, sodyalizme geçişe set çekmektir.

Yerleşik düzenin, dolayısıyla büyük burjuvazinin işçi sınıfı hareketine ve genelinde demokratik toplumsal muhalefete karşı ikinci tepkisi MHP'yi oluşturmak ve geliştirmek oldu. CKMP'li Türkeş ve arkadaşlarının ele geçirmesiyle başlayan oluşum süreci MHP'ye dönüşmekle noktalandı ve MHP'nin iktidara ortak olup kitle tabanının genişletilmesiyle bugünkü duruma ulaştı. Aynı zamanda, büyük burjuvazinin has partisi AP daha da sağa kayarak MHP ile bütünleşmeye yöneldi.

Demokratik özgürlükler savunucusu CHP hareketiyle açık tam boy faşizmin partisi MHP'nin aynı toplumsal kaynaklardan filizlenip boy atması şaşırtıcı gibi görünse de aslında hiç de şaşırtıcı değildir.

Düzen için ve onun egemen sınıfı burjuvazi için temel sorun işçi sınıfının politik, ekonomik ve ideolojik hareketini ve onun başını çektiği genelinde demokratik toplumsal muhalefeti kontrol altına ala-

bilmek, kontrol altında tutabilmek, sosyalizme yönelişi engelleyerek kapitalizmi sürdürebilmektir. Bu amacı gerçekleştirmek için de büyük burjuvazinin elinde iki yöntem vardır. 1) Bastırmak, sindirmek, 2) Oyalamak, oyalayarak sosyalizm yolundan saptırmak.

Kapitalist düzenin kendi ekonomik ve politik kural ve kurumlarıyla burjuva demokrasisi çerçevesi içinde işleyebildiği hallerde birinci yöntemin aracı batıda geleneksel «muhafazakar partiler»dir. (Bizde eski DP ve bugünkü AP). Burjuva demokrasisi çerçevisi içinde durumun idaresi zorlaşıtığı hallerde ve ölçüde doğrudan faşist partiler boy gösterir ve boy atar. (Bizde MHP). İkinci yöntemin aracı ise sosyal demokrasi, sosyal demokrat partilerdir. (Bizde demokratik sol CHP).

Büyük burjuvazi duruma, verili şartlara göre, her iki yöntemi ve onun araçları partileri ya bir arada kullanır, ya da birini iktidara getirir, ötekisine set çeker.

Bizde 1945'ten bu yana girişilen burjuva demokrasisi uygulamasının Batılı demokrasilerden önemli bir farkı var: Son yıllarda «Çoğulcu Demokrasi» adı verilen bu demokrasinin çoğulculuğu burjuva partileriyle sınırlı olmuştur. 1961'e kadar işçi sınıfının sosyalizmi hedef alan, bağımsız partisinin bu çoğulcu olduğu iddia edilen demokraside yer almasına müsaade edilmemiştir. O günden bugüne kadar da işçi sınıfının politik, ekonomik, ideolojik mücadelesi Ceza Kanununun 141, 142 ve diğer anti - demokratik maddelerinin tehdidi altında tutulmuş, sınırlandırılmıştır. Bundan ötürü, işçi sınıfının üçlü mücadelesinden özellikle politik ve ideolojik mücadelesi gereğince gelişip güçlenememiştir.

Bu duruma bir de şu olguyu eklemek gerek. 1961'den sonra geçten gece gelişip hızlanan işçi sınıfının bağımsız politik hareketi, önce, 1968 - 70 arası iç ideolojik mücadelelerle sarsıntı geçirmiş, sonra da 1971'de kapatılıp yöneticileri hapse atılarak kesintiye uğratılmıştır. 1961 öncesi gibi meydan yine burjuva partilerine boş kalmıştır. Bu boşlukta sosyal demokrasi, demokratik sol CHP, boyatmıştır. Demokratik toplumsal muhalefet elde kalan biricik alternatif olarak ona kanalize olmuş, CHP bu muhalefetin başını çeker konuma girmiştir. İşçi sınıfının sosyalizmi hedef alan bağımsız partisi, TİP, ortadan kalkınca işçi sınıfının ilerici sendikal hareketi de kuruluş çizgisini koruyamamış, sosyal demokrasiye yani CHP'ye kaymıştır. İşçi sınıfının bağımsız partisinin ülke politika sahnesinden uzaklaştırılışı, büyük burjuvaziye ilerici sendikal hareket üzerinde planlar tezgahlamak ve uygulamak olanağı vermiştir. İşçi sınıfının ilerici sendikal hareketi de dahil olmak üzere tümünde demokratik toplumsal muhalefet, yalnızca başka alternatif bulunmadığı için zorunlu veya doğal olarak CHP'ye

yönelmekle kalmamıştır; TİP'in kapatılması sonucu, ülke politik hayatında demokrasi mücadelesiyle, sosyalizm mücadelesinin içiçeliği ortadan kalktığından, demokrasi mücadelesi soyalizm mücadelesinden koptuğundan, demokratik toplumsal muhalefet özünde de bir ölçüde sosyal demokratlaşmıştır. Bunun içindir ki, 1977 seçimlerinde TİP, bütün vurgulamalarına rağmen faşizme karşı demokrasi mücadelesinin sosyalizm mücadelesiyle bütünlüğünü ilerici demokrat, sol seçmenlere yeterince kabul ettirememiş, demokrasi ile sosyalizm arasında son 7 yılda oluşturulmuş kopukluğu gidererememiştir. TİP'in iki yıllık yaşamı ve seçim çalışmaları bunu başarmaya yetmemiştir. TİP'in seçimlerde beklenenin çok altında oy almasının kaynağında bu olgu da vardır.

1977 seçimlerinden büyük burjuvazinin en gerici sağ partileri AP ve MHP oylarını önemli oranda artırarak çıktılar. Ama bu durum büyük burjuvazinin politik kitle tabanını yitirmekte oluşu olgusunu ortadan kaldırmıyor. AP yitirdiği oyların bir bölümünü yeniden kazanmıştır, ama eski durumuna gelmekten uzaktır ve bir daha % 52 oranında oy alabilecek değildir. Artık kapitalist gelişme işçi emekçi kitlelerin yükselen beklentilerine ve taleplerine cevap veremediğinden, kitleler kapitalizmden giderek artan hızda koptuğundan AP'nin eski düzeyine gelmesi mümkün değildir. Bunun içindir ki Demirel kitlelere genel ve soyut bir «Büyük Türkiye» yaratma vaadinin ötesinde somut vaadlerde bulunamamakta, bunun yerine korkutarak kitle tabanı kazanmaya çalışmaktadır, seçimlerde de oy toplamak için aynı taktiği kullanmıştır. «Beynelmilel komünizm tehlikesi» iddiası, milliyetçiler- solcular kutuplaşması yapıp bu ayrımı ısrarla işlemesi bundandır. Hayat pahalılığından, şiddetli geçim sıkıntılarından, işsizlikten, çalışma ve çocuklarının eğitim güvensizliğinden bunalan, yarınının ne olacağından kaygılanan halk kitlelerine bütün bunların sorumlusu diye bir düşman gösterilmekte, buna karşı, komünizme, solculuğa karşı kitleler birleştirilmeye çalışılmaktadır. Komünizm, solculuk bütün olumsuzlukların, sorumluluğun üzerine yüklendiği günah keçisi yapılmak istenmektedir.

MHP'nin oylarını arttırması olayı AP'nin oylarını artırmasından nitelikçe farklıdır. AP kapitalist düzenden henüz kopmamış olan kitlelerin oylarını toplamaktadır Unutmamak gerekir ki, Türkiye kapitalizmi tüm sorunlarına, dar boğazlarına, dengesizliklerine, dışa bağımlılığına rağmen küçümsenmeyecek bir oranda gelişegelmiştir. Bu gelişmenin büyük burjuvazi dışındaki ve altındaki toplum katlarına da serpintileri, bir ölçüde kazandırdıkları olmuştur. Sosyalizmin bir hayal veya özlem olmaktan çıktığı, dünya nüfusunun üçte birinden faz-

ları için pratiğe geçirilmiş gerçek bir sistem olduğu koşullarda, dışa bağımlı geri Türkiye kapitalizminin büyük burjuvazi dışındaki toplum katlarına, hele emekçi kitlelere sağladıkları aslında yetinilecek nitelikte ve ölçüde değildir, sosyalizmin sağlayacakları ile hiç kıyaslanamaz. Ne var ki, kitlelerin büyük bir bölümünün beklentileri ve politik bilinçleri henüz sosyalizmde çözüm arayacak düzeye çıkmamıştır.

MHP'ye oy verenler, onun kitle tabanını oluşturanlar ise mevcut kapitalist düzenden kopmuş, yeni arayış içinde olanlardır. Kapitalist düzene karşı çıkan, ama antikomünizm şartlanmasıyla küçük burjuva emekçi sınıfına özgü bilinen ideolojik tutumla sosyalizmden uzak duran kitlelerdir. MHP'nin göreli olarak gelişmiş yörelerden ziyade, daha geri durumda olan Orta Anadolu ve hemen çevresindeki doğu ve güney illerinden oy toplaması da yargıyı desteklemektedir. MHP'nin «kapitalizme de, sosyalizme de karşı olma» ideolojisi, tek güçlü lider imajı, politik çizgisi geri olan küçük burjuva kesim için biçilmiş kaftandır. Kapitalizmden kopanların, arayış içinde olanların CHP'ye yönelmesini önlemek, onları sosyalizme kanalize etmek işçi sınıfı partisinin, TİP'in, kitleler içinde ve ülke politikasında etkinliğini artırmasıyla sağlanabilecektir. Partimizin önündeki dönemde daha geniş ölçüde kitlelere açılması, örgütlenişini ve propagandasını geliştirmesi bu bakımdan da ivedilik kazanmaktadır.

MSP, kimilerinin iddia ettiği gibi halk kitlelerinin, kapitalizme karşı dinsel, işlamcı tepkisinin oluşturduğu parti değildir. Kitlelerin bir bölümünün kapitalizme karşı, dinsel tepkisini kendi kitle tabanını geliştirmek için taktik olarak kullanıyor. MSP olgusu biraz karmaşık niteliktedir. Çok söylendiği üzere, büyük kentlerin özellikle İstanbul'un büyük burjuvazisine karşı Anadolu'da belli sermaye birikimine ulaşmış burjuvazinin tepkisinin oluşturduğu partidir ve esas itibariyle burjuvazinin isteklerine cevap vermek isteyen önerileri, «ülke çapında sanayi hamlesi» sloganı gibi, ileri sürmektedir. Tekelci büyük burjuvaziyle de ilişkisi vardır. Başlangıçta Çukurova tekelci büyük sermaye grubu ile olan bu ilişki iktidar ortaklığı süresinde kimi parti üyelerinin tekelci büyük sermayeyle de ilişki kurması yönünde genişlemiştir.

«Kitlelerin islamcı tepkisi» konusunda da bir olguyu belirtmek gerekir. MSP'nin dinciliği ve diğer partilerin de değişik ölçülerde dinsel ögeleri politik amaçlarla kullanmaları halkın dinsel inançlarına, duygularına, taleplerine cevap vermek için değildir. Halkın dinselliği, dinsel tutum ve davranışları bilinçli olarak geliştirilmeye, güçlendirilmeye, çalışılmaktadır. Bugün yaratılan dinsel hava ve ortam, halk kitlelerinin geleneksel ve bir anlamda doğal dinselliğinin üstündedir.

Solculuğa, sosyalizme karşı burjuvazi ideolojik düzeyde dinsel medet ummaktadır. MSP'nin kendi deyimiyle «manevi kalkınma»yı ısrarla vurgulaması, her fabrika bacası yanında bir minare görmek ve işçiyi çalıştığı tezgaha «ekmek kapısı» olarak bağlamak dileği bundandır. MHP'nin ırkçı milliyetçiliğine, mukaddesatçılığı da eklemesi, «Milliyetçi ve Müslüman Türkiye» sloganını benimsemesi bundandır.

Büyük burjuvazinin önemli kesiminin şimdi MSP'ye karşı çıkar durumda bulunmasının birkaç nedenine işaret edilebilir. Birincisi ve en yüzeysel neden, iktidar ortağı olarak MSP'nin büyük burjuvaziyle ilişkileri, bu burjuvazinin alıştığı ve benimsediği biçimde yürütmeyişi olabilir. Daha ciddi bir nedense, MSP'nin ülke yüzeyine yayılacak bir «ağır sanayi hamlesi»ni gerçekleştirme iddiasının ve bunda devletin rol ve payının ne olacağı, özel sektöre ne yer vereceği konusunun bu sektörde doğurduğu kuşkulardır. Üçüncü bir neden de, ABD ve AET ile ilişkilerin düzelmesini, kredi kaynaklarının ve pazar olanaklarının açılmasını bekleyen ve bunun için de Kıbrıs sorununun ivedilikle çözülmesi gerektiğini gören büyük sermayenin, MSP'nin bu konularda taviz vermeyi görünürde reddeden tutumuna tepkisidir.

Şimdi bu veriler ve değerlendirmeler ışığında içinde bulunduğumuz hükümet bunalımına bakınca egemen sınıf büyük burjuvazi düzeyinde şu olguyu saptayabiliriz, sanıyorum. Büyük burjuvazi, yeni bir MC koalisyonu mu, tek başına CHP iktidarı mı, konusunda tereddüte düşmüştür veya bu konuda kendi içinde ayrılmıştır. 1973 seçimleri sonrasından farklı olarak 1977 seçim sonrasında büyük burjuvazi tek başına CHP iktidarı yanlısı görünmüştür. Dış ilişkiler sorunlarının çözülmesinde ve dolaylı olarak, kısmen de iç sorunların ele alınabilmesinde Kıbrıs sorunu anahtar sorun haline gelmiştir, büyük burjuvazi ve onun iktidarı için. Geçmiş MC iktidarı ne bu sorunu, ne de ABD ve AET ile ilişkiler sorunlarını çözememiştir. Büyük burjuvazi CHP iktidarının bu çözümü getirebileceğini düşünmüştür. Ama öyle görünüyor ki, bu düşüncede tam bir birleşme olmamıştır ve CHP yanlısı büyük burjuvazi kesimi de CHP'yi iktidar yapmaya tüm gücüyle asılmamış, tam ağırlığını koymamıştır. Büyük burjuvazi sosyal demokrasiyi, demokratik sol CHP'yi, ikinci alternatif partisi olarak görmek ve benimsemekle beraber bir takım kuşkular da taşımaktadır. Genel olarak sosyal demokrasi, ve bu arada bizde CHP, kitle tabanını geliştirebilme, kitleleri sosyalizmden sosyal demokrasiye saptırabilmek için onlara bir takım demokratik özgürlükler ekonomik - sosyal hak ve çıkarlar vaadetmek, iktidara geldiğinde de az veya çok bunları yapmak zorundadır. Oysa en CHP yanlısı olarak görünen büyük burjuvalar dahi bu demokratik zorunluluktan ve CHP'nin ekonomik programından tedirginlik duymaktadırlar. Bizim geri kapitalizmin bü-

yük burjuvazisinin politik bilinci gelişmiş kapitalist ülkelerin burjuvazisininkinden geridir. Demokratik hak ve özgürlüklern az çok var olduğu bir rejimde daha esnek ve oynak bir politikayla işçi emekçi kitleleri kontrol altına almak yerine, tepeden inme bir baskı rejimiyle bu kontrolu sağlamak daha uygun gelmektedir. Ayrıca, işçi emekçi sınıflara taviz verebilecek durumda da görmemektedir kendisini. Tersine, daha önce belirttiğim gibi ücretlerin ve paralı diğer hakların dondurulması en azından sınırlandırılması, tarım ürünlerine yüksek taban fiyatları saptanmamasını talep etmektedir.

Şimdi, hükümet kuruluşuna ilişkin olarak bir başka noktayı da belirtmek gerek. Partilerin davranışlarını, özünde, temsilciliğini ve sözcülüğünü ettikleri sosyal sınıflar belirlemekle beraber, sınıf ve parti özdeş değildir. Hele burjuva partilerinin ve yöneticilerinin kendi sınıfsal çerçeveleri içinde kalmakla beraber, ayrıca partisel ve kişisel hesapları da vardır. CHP'nin tek başına iktidar olma isteği karşısında eski MC partilerinin ve yöneticilerinin bu partisel ve kişisel hesapları ağır basmıştır ve kendi saflarından CHP'ye olası kaymaları önlemek için canlarını dişlerine takarak seferber olmuşlar ve başarmışlardır da.

Daha önce partimizin belirttiği üzere CHP'nin en çok oy almış, parlamentoda en fazla sandalyeye sahip olan parti olarak iktidara talip olması hatta tek başına iktidar olabilmek için azınlık hükümeti kurmaya girişmesi doğaldı, haklıydı. Kendisine oy vermiş ve destek olan kitlelere karşı da bir göreviydi bu. Ama diğer partilerin açıktan desteklemeyi reddedecekleri önceden belli iken ve bu red de fiilen gerçekleştikten sonra, uzlaşmacı olma gerekçesiyle kendi program ve vaadlerinden de çok gerilere kaymış, büyük burjuvaziye ve diğer güçlere güvence vermeyi ön plana almış bir hükümet programıyla ortaya çıkmak ne oluyordu? Karşı partiler veya içlerinden birisi açıktan desteklemeyi kabul etseydi ancak, uzlaşmacı bir program oluşturmanın bir anlamı olurdu. Verili durumda, CHP kendi parti programına ve somut koşullara uygun biçimde kitlelerin, demokratik güçlerin taleplerini karşılayan bir hükümet programıyla meclise gelip güven oyu alomasaydı, bu alamayış CHP'ye fazla bir şey kaybettirmezdi. Şimdi ise CHP çok şey kaybetmiştir. Dün CHP liderinin önerdiği CHP - AP koalisyonu gerçekleştirilme yoluna girerse pazarlık, ödünler verilmiş, gerilere koydırılmış CHP hükümet programı üzerinde yapılacak, uzlaşması için ödünler o program üzerinden verilecektir.

Büyük burjuvazinin, başka güç odaklarının ve emperyalizmin CHP -AP koalisyonu üzerinde durdukları, onu istedikleri biliniyordu.

Çok söylendi yazıldı. Biz ayrıca seçimlerde hiç bir partinin iktidar olabilme çoğunluğunu elde etmemesi halinde CHP- AP koalisyonunun kapısının açılacağını belirtmiştik. Önerinin CHP'den gelmesi de şaşırtıcı değildir. CHP bir kez daha büyük burjuvaziye ve dış güçlere güvence vermiş, onların nezdinde kendi lehine puan kaydetmiştir. CHP - AP koalisyonunun «bağımsız ve tarafsız» bir başbakanla gerçekleştirilmesi CHP liderini rahatsız etmeyebilir ama Demirel'i temelinden rahatsız eder. Başbakanlık koltuğunu bırakmamak Demirel'in baş kaygısıdır. Kişisel güvenliği söz konusudur herşeyden önce.

Tahmin olunur ki büyük burjuvazi ve diğer iç ve dış güç odakları bu CHP -AP koalisyonu önerisine ısrarla sahip çıkacaklardır. Öneriyi kendi önerileri olarak benimseyeceklerdir. Bu öneri AP içinde de taraflar bulacaktır. Eski DP'liler, Demirel'e karşı oldukları öteden beri söylenen kişiler bu koalisyon önerisini destekleyeceklerdir.

Ama ne var ki, üçlü koalisyonu kurma girişimine koyulmuş partilerin liderleri işleri çabuklaştırıp sonuca bağlamak için hızlanacaklardır. Demirel başbakanlık koltuğundan inmeyi ne kadar istemiyorsa, iki ortağı da iktidardan uzak düşmeyi o kadar istemezler. Ve yeni MC'nin oluşturulması bugünkü noktaya geldikten sonra durdurulabilmesi oldukça güçtür. Önümüzdeki günler hangi tarafın ağır basacağını gösterecektir.

TİP seçim dönemi boyunca altını çizerek açıkladı ki, faşizmi geriletmek, demokrasiyi koruyup genişletmek sorunu CHP'nin gerekli çoğunlukta oy alıp iktidara gelmesi sorunu değildir. Başta işçi sınıfı olmak üzere tümüyle demokratik toplumsal muhalefetin örgütlenmesi, genişleyip güçlenmesi, ülke siyasetinde belirleyici rol oynayabilme durumuna gelmesi sorunudur. Seçimden sonra geçen bu kısa sürede bu yargımızın doğruluğu bunu anlamak istemeyenlere bile anlatacak ölçüde ortaya çıktı. İşçi sınıfının başını çektiği demokratik toplumsal muhalefet, hızla burjuvazinin isteklerini yerine getirmeye yönelen CHP'yi demokratik çizgiye çekecek ve o çizgide tutacak güçtür.

Bu anlayış içinde Türkiye İşçi Partisi işçi sınıfı ve müttefiki emekçi sınıflar içinde örgütlenmesini geliştirme, demokratik toplumsal muhalefeti güçlendirme çalışmalarını, seçim çalışmalarından edindiği itişle daha hızlı tempoda sürdürecektir.

Örgütlü, birleşik güç yenilmez.

PARTİMİZİN YAPISI ve İŞLERLİĞİNE İLİŞKİN SORUNLAR *

Nihat Sargın

İki yılı aşkın bir süredir tüzüğümüzün ana çerçevesini çizdiği doğrultuda belli bir parti yapısı ve bu yapının işleyiş mekanizması geliştirilmeye uğraşılmaktadır. Kuruluştan bu yana önemli adımlar atılmış ve azımsanmayacak bir mesafe geçilmiş olmasına karşın tüzüğün öngördüğü yapı ve işleme mekanizmasına kavuştuğumuz henüz söylenemez. Bunda Parti'nin kuruluş aşamasında olmasının yarattığı sıkıntılar bir yana, diğer önemli etken genç kadrolarımızın deneyim ve deneyimden doğan birikim eksikliği olmuştur. Bir bakıma kuruluşla ilgili sorunlar hiç bitmeyecektir; Partimizin gelişme çizgisinin çok daha ileri aşamalarında da, bazı ilçeler, hatta iller düzeyinde kuruluş aşamasında bulunabilecektir; hatta kuruluş dönemini çoktan aşmış sağlam bir yapı ve örgütlenmeye dayalı birimlerde bile belli işyeri, mahalle veya köy çalışma ekipleri belki henüz kurulmuş olmayacak, bunların kurulması önemli sorun olarak gündemde olacaktır. Ancak bu türlü kuruluş sorunları ne olursa olsun, yerel örgüt birimi olarak oldukça uzun süreden beri kurulmuş, kongresini yapmış, bir lokale ve belli bir işlerliğe kavuşmuş örgütlerimizde ve yerel

(*) Bu yazı Genel Sekreter Nihat Sargın'ın 9 - 10 Temmuz 1977 günleri Ankara'da düzenlenen 4. İl Temsilcileri Toplantısı'nda yaptığı konuşmadan özetlenmiştir.

örgütlerden Genel Merkez'e kadar tümüyle Orgüt'ümüzde, tüzüğün öngördüğü parti yapısı ve işlerliğine artık sahip olmamız gerekmektedir.

Seçime katılmakla kazanımlarımız ve aldığımız sonuçlara ilişkin değerlendirmeler üzerinde yeniden durulmayacaktır. Genişletilmiş ilçe temsilcileri toplantılarında ve Merkez Yönetim Kurulu'muzun bildirisiyle yetkili arkadaşlarımızın Parti yayınlarındaki değerlendirmelerinde bunlar yapıldı. Yalnızca seçim çalışmalarının ve sonuçta ortaya çıkan durumun Partimiz ve biz partililer için iyi bir sınav olduğunu söylemeliyiz. Seçim propaganda çalışmalarında başarılı idik. Ama bu çalışmaların sonuçları oylara yansımadı. Ve asıl aldığımız sonuçtan sonra Partimiz bir sınav daha geçirdi. Nedenlerini ne kadar iyi açıklarsak açıklayalım, mutlak olarak da, oran olarak da hemen hepimiz için beklenmedik derecede düşük bir oy elde etmiştik ve bunun şu veya bu ölçüde neticesi olabilirdi. Oysa görünen odur ki, Partililer olarak daha büyük bir azim ve irade ile ve birlik, bütünlük içinde yeni atılımlara hazır durumdayız. Kanımızca atlatılan asıl büyük sınav bu idi ve biz bu sınavdan yüzümüzün akı ile çıktık.

Ancak seçimler ve sonuçları, seçim çalışmalarına katılan bütün arkadaşlarımıza ve tüm olarak Örgütümüze yeni deneyimler ve kazanımlar sağlamakla birlikte birçok eksiğimizi de su yüzüne çıkardı ve tezelden bunları giderme gereğini ortaya koydu.

Öncelikle toplumsal panikle birlikte etrafımızda oluşturulan olumsuz tecrit çemberini kırabilmek için bütün gücümüzle yaptığımız ve diğer partilerden hiç de geride kalmadığımız propaganda çalışmalarımızın yeterli olmadığını, bu çalışmaların ancak belli sıkı ilişkiler içinde olduğumuz az sayıda insana partinin varlığını ve çalışmalarını yeniden anımsatmakta yararlı olabildiğini, bunun dışında, bu çalışmaların yeni çalışmalarla devamlı desteklendiği takdirde daha uzak bir vadede bir anlam kazanabileceğini, gene bu tip propaganda çalışmalarının doğrudan yakın ilişkilerin yerini hiçbir zaman tutamayacağını, böyle yakın ve doğrudan ilişkide bulunabildiğimiz veya en azından bir üye veya yakın sempatizanımızın buiunduğu yerleşme ve işyerleri çevresinde daha iyi sonuçlar alındığını da izledik. Böylece geniş kitlelerle yakın ilişki kurabilme bakımından Parti olarak daha oldukça gerilerde olduğumuz anlaşıldı. Diğer yandan çok başarılı olduğumuza kuşku bulunmayan afiş asma, bildiri dağıtma gibi propaganda çalışmalarının yanısıra çok kısa süreli de olsa, kitlelerle biraz daha yakından ilişki kurmada bir adım olabilen köy gezlleri ve kahve toplantılarında yeteri kadar hazırlıklı elemana sahip olmadığımızı gördük. El yordamıyla ve seçim döneminin çok kısa süresi içinde birşeyler

yapmaya çalıştık. Çok defa da konuşmalarımızın genel izleyici kitlesinin düzeyinden çok yükseklerde kaldığını ve bu yüzden de ilginin dağıldığını farkettik. Sonuçta bunun da, yanl kitlelerin genel düzeyi çerçevesinde ve somut sorunlarından hareketle daha genele doğru, genel çözümlere doğru onları yönlendirebilmenin de bir eğitim sorunu olduğunu ve bizim ise eğitim konusunda bugüne kadar çok kez daha farklı şeyleri ön planda tuttuğumuzu ve böyle sorunları birer eğitim sorunu olarak şimdiye kadar pek de düşünmedlğimizi veya önemsemediğimizi kendi kendimize itiraf zorunda kaldık.

Diğer yandan, başarılı çalışmalar yaptığımız propaganda döneminde, çalışma ekibi — ilçe örgütü — il örgütü — Genel Merkez ana ekseninden, bu eksene bağlı olarak yürütülecek çalışmalar istenildiği gibi yürütülemediği, yürütüldüğünde de geç ve güç olduğu noktasından hareketle seçim döneminin ivedi gereklerini süresinde karşılayabilmek için bu eksenden az çok uzaklaşarak geçici görevli yeni ekipler, komiteler gibi yeni düzenlemelere gitmek zorunluluğunu duyduk. Bu belki zorunluluktu ve kısa süreli ivedi gereklere daha iyi cevap verebilmemizi sağlıyordu ama, böylece gereken süratle işleyerek ivedi gereksinimleri karşılayabilecek bir parti yapısına sahip olamadığımız yerde bunu değişik kombinezonlarla örtme ihtiyacı duyduğumuzu da gösterdi ve yapıya böyle ivedi durumlara da cevap verecek bir işlerlik kazandırmanın önemini bir kez daha ortaya koydu.

Geçerken belirtmekte yarar var: Seçim sonuçlarının belki de bizler için en olumsuz etkisi, bazı yerel birimlerde izleri görüldüğü üzere, tam dışa açılmak ve yeni yeni tutamak noktaları, köprübaşları elde etme durumunda iken tersine, daha sağlam ve tutarlı, disiplinli bir parti yapısı ve partili anlayışını ön plana çıkararak, sonuçta etrafımızdaki tecridi belki daha da arttıracak olan bir partiye doğru gitme eğiliminin kimi yerde filiz vermesi olmuştur. Bu, sonuçta partililerin bileşimi, kuruluştan bu yana üzerinde o kadar titizlikle durduğumuz ve elden gelen çabayı esirgemediğimiz bileşim üzerinde de olumsuz yönde etki yapabilecek bir durumu ortaya çıkardı.

Şöyle ki, kimi örgütlerimizde bir işyerinde devamlı çalıştığı için boş zamanı pek kısıtlı olan veya bunun bilincine gerektiği kadar sahip olamadığından seçim çalışmalarına yeterince veya yönetimin öngördüğünce katılamamış, (çalışmalar derken özellikle afiş asma, bildiri dağıtma ve toplantıların güvenliğinin sağlanması gibi çalışmalar hatırlanmalıdır) kimi üyelerimizi görevlerini bilerek savsaklamakla itham etme ve hatta böylesi parti için bir yarar sağlamaz, belki zararı da olabilir endişesiyle bunlar hakkında disiplin mekanizmasını işletme

eğilimi uç verdi. Eğilim öncelikle her üye ve aday üyeden her işi yapmayı beklemek olarak kendini gösteriyor. Ve bu her «iş»de de önce belirttiğimiz gibi çoklukla bildiri dağıtma, afiş asma gibi görevler ön plana çıkmaktadır. Ve bu işler giderek partililiğin ölçütü gibi ele alınmaktadır. Parti eyleminin çok çeşitli işleri kapsadığı, her parti üyesinin partiye katacağı bir becerisi ve yeteneği olduğu gözden kaçırılmaktadır. Partinin çeşitli iş ve görevlerinde çeşitli beceri ve yeteneklerin uyumlulaştırılması, örgütlenmesi konusunda yeterli olunamayınca kısacası çalışma ekipleri konusunda atılması gerekli adımlar atılamayınca, her üye ve aday üyenin bir çalışma ekibinde görevli olması sağlanamayınca üyeliklerinin sona erdirilmesi eğilimi ağır basmaktadır. Afişleme, bildiri dağıtma gibi çalışmalara yeterince katılamayan üyelerin, bu çalışmalara katılan üyeler üzerinde bırakacağı düşünülen olumsuz etkilerin ortadan kaldırılması ise, her üyenin yapacağı belli bir işi olması, yani bir çalışma ekibinde görevli bulunması ile sağlanabilir.

Aday üyelik konumunda da benzer eğilim göze çarpmakta ve adaylığı reddedilenler yüzdesi oldukça yüksek bulunmaktadır. Tüzüğümüz uyarınca «üyelik» her üç kademe kurullarınca ve «neden» gösterilmeksizin reddedilebilir. Bu bakımdan red kararlarının gerekçesi üst kurullarca ve mercilerce ancak sözlü açıklamalarla öğrenilebilmektedir. Öyle görünmektedir ki, bunların da büyük çoğunluğu, Parti ilke ve görüşlerine karşıt veya bunları içine sindirememiş olanlardan ziyade Parti çalışmalarına yeterince katılamamış ve bundan sonra da katılamayacağına inanılması sonucu alınmış kararlardır. Burada bir yandan daha ilk günden itibaren bir çalışma ekibinde görev verilememesinden ötürü, bazı adaylarda çalışmalara katılma alışkanlığının yerleştirilememesi, bir yandan da «Partinin bir okul olduğu gerçeği» gözden kaçırılmaktadır sanırız. Böylece «adaylık süresi» bir deneme ve sınama süresi olmakta, ama yetiştirme yanı ikinci planda kalmaktadır. Altı ay gibi kısa bir sürede tüzüğün öngördüğü «tam» bir üye niteliğini henüz kazanmamış olsa bile bunu kazanabileceğine dair belirtiler ve adım adım gelişmeler mevcutsa herhalde üyeliği red konusunda çok titiz davranmak zorundayız. Unutulmamalı ki, ülkemizde, bizim dışımızdaki partilerde böyle nitelikler hiçbir zaman aranmamaktadır; eski sol parti deneyleri de böyle bir hükmü bırakamamıştı. Hatta geçmiş dönem Türkiye İşçi Partisi'nde dahi adaylık dönemi sonuçta otomatik olarak aşılan bir bekleme süresi durumuna indirgenmiş bulunuyordu, yöneticilerin böyle olmasını istememelerine karşın. Bu bakımdan partimiz her üyesini görevli ve 24 saat partili kılarak, yeni bir aşamaya erişmeye çalışmaktadır ve bunun yerleşmesi bugünden ya-

rına hemen mümkün olacak değildir; ısrarlı bir çalışma ve eğitimle ancak bu sağlanabilecektir.

Bu da çalışma ekibi ve çalışmaya dayalı eğitim konusunu bir başka yönüyle yeniden gündeme getirmektedir.

Diğer yandan, çalışma ekiplerine belirli bir işlerlik kazandıramamış olmamızın bir başka sonucu ve bununla birlikte az sayıda üyemizle birçok işi birden görme zorunluluğumuz, yerel örgüt biriminin lokalindeki çalışmaları ön plana çıkarmaktadır. Yönetim kurulları, bağlı bürolar, hesap, yayın sorumlularının çalışmaları, toplu eğitim ve söyleşiler veya bunların hiçbiri olmasa da günün siyasal sorunları ve parti çalışmaları hakkında bilgi edinmek, arkadaşlarıyla söyleşide bulunmak dileğindeki partililerl çeken yanı ile parti lokali boş zamanlarda uğranılacak bir uğrak ve söyleşi yeri haline gelmekte, asıl amacımız olan kitle içindeki parti çalışmasını ikinci plana itmekte, bir anlamıyla Parti, yerel örgüt biriminin lokalinde son bulmakta, bundan sonrası tek tek üyelerin bireysel insiyatifiyle, parti yayınlarına ve diğer propaganda araçlarına kalmış görünmektedir. Oysa asıl parti çalışması kitlenin bulunduğu her yerde, işyeri ve yerleşme birimlerinde, fabrikalarda, atelyelerde, okullarda, mahalle ve köylerde, yurtlarda yapılma durumunda, partinin varlığı bu yerlerde de hissedilme durumundadır Kuşkusuz bu ideal durumdur; ancak buna yönelik olarak yapılan çalışmalar ve alınan önlemlerin, üstüste gelen kampanyalar gibi ivedi durumlar ve bunlara çözüm bulma istemlerinin de getirdiği zorunlulukla bir hayli gevşemiş olduğu söylenebilir. Kimi yerel örgütlerimizde bir süredir hissedilen, kimi örgütümüzde ise daha ileri br aşamaya henüz geçememiş olduğu için görünen bu durumu düzeltmek ve üyelerimizle aday üyelerimizi lokal dışı çalışmalara yöneltmek, onları bu yolda yönlendirmek durumundayız. Bir başka nokta daha var. Belki de kitleden Genel Merkez'e doğru üye - çalışma ekibi - ilçe yönetim kurulu il yönetim kurulu Merkez Kurulları ana eksenini aşağıdan yukarıya doğru gereğince çalıştıramamış olmamızdan ötürü kitlelerin ve daha sonra üyelerin, ekiplerin günlük somut gereksinimleri, istemleri yeterince üst kurullara yansıyamamakta, alınacak önlemler ve çözümler gecikmekte veya daha soyut planda kalabilmektedir. Örneğin tütün, pamuk, üzüm vb. yetiştiricileri olarak geniş bir ekici kitlesinin bugünkü somut gereksiniminin ne olduğu konusu gibi. Çark Başak yayın organımızda hangi konuların öncelikle yer alması gerektiği konusunda da yerel örgüt birimlerimizden somut istem ve dilekler Genel Merkez'e ulaşamıyor. Bu, önemli eksiğimizdir. Gerek kitle içindeki çalışmalarımızda, gerek parti içi çalışmalarımızda ve eğitimlerimizde bize yararlı ve yönlendirici olabilecek, aynı zamanda ka-

mu oyuna duyurulan öneriler ve çözümlerle, o gün için bunlar somut bir sonuca ulaşmasa dahi, kitleler içindeki yerimizi ve gücümüzü kuvvetlendirecek böyle istem ve önerilere gerçekten gereksinimimiz var. Çözüm ve öneriden de önce, durumun sergilenmesi gerekir ki, bu konuda da oldukça soyut kaldığımızı itiraf edelim. Merkezdeki arkadaşlarımızın çıkardığı süreli yayınların en büyük sıkıntısı yerel örgütlerimizden gelecek gerek kitleyle, gerek parti çalışmasıyla ilgili haber, habere bağlı yorum konularında ellerinde yeterli, hatta hiç malzeme bulunamamasıdır. Oysa böyle haber-yorumlar, hem yayını daha canlı, ete kemiğe bürünmüş kılmakta, kitlelerin farklı yer ve konumlarda benzer isteklerini yansıtmakta, onların bilinçlenmesine ve Parti'nin bunlar üzerindeki etkinliğinin artmasına katkıda bulunmakta, belki bütün bunlardan da önemli olarak parti çalışmalarında birinin deneyi diğerinin de deneyi olmakta, bir birimde uzun süredir üzerinde düşünülmüş, olumsuz olumlu deneyler yapılmış ve sonuçta uygun bir çözüme ulaşmış konular, diğerinin de el yordamıyla ve aynı yolları adım adım geçerek deneyim kazanması yerine onu hazır çözüme kavuşturmaktadır. Bu bakımdan, daha önce de üzerinde önemle durulduğu, yayın sorumluları hakkında genelge yayınlandığı ve Merkez organımızda bu konuda yazılar yazıldığı halde gene dikkatin çekilmesinde yarar görüldü.

Bazan yazı ile rahatlıkla ifade edemiyebiliriz ve yazı yazma alışkanlığını henüz edinmemiş olabiliriz, bu takdirde de tüzüğün öngördüğü, sırasıyla, ilçe düzeyinde çalışma ekip başkanlarıyla, il düzeyinde ilçe yöneticileriyle ve nihayet Genel Merkez düzeyindeki il yöneticileriyle yapılan bugünkü gibi veya bölgesel toplantılar da deneyimlerimizi aktarmada, toplantının düzeyine göre üst kurulumuzdan dileklerimizi ve Partimizin etkinliğini arttırıcı yönde önerilerimizi sunmada, çalışmalarımız sırasında karşılaştığımız sorunların ve önümüze çıkan engellerin aşılması için yapmamız gerekenler konusunda bizleri aydınlatıcı ve yol gösterici bilgileri edinmemizde pek çok yarar sağlayabilir. Tüzükte bunun için öngörülmüş ve düzenli olarak yapılmaları koşulu da getirilmiştir. Ama öyle sanırız ki, bu toplantılarımızı da çok defa düzenli yapamıyoruz. Oysa doğrudan yüzyüze yapılan bu toplantılarda yukardan aşağı, aşağıdan yukarı parti içi kan dolaşımı en kısa yoldan en uygun biçimde gerçekleştirilebilir ve bu kan dolaşımının mutlaka sağlanması gerekir.

Sırası gelmişken tüzüğün öngördüğü üzere belli sürelerle üst kurullara iletilmesi gereken raporlara da kısaca değinmek istiyoruz: Bilindiği gibi tüzüğümüz ve buna bağlı yönetmelikler her altı ayda bir üst kurullara malî durum ve üye durumu ile ilgili bir rapor sunul-

ması koşulunu getirmiştir. Geçen yıl bu gerek, örgüte genelgeyle bildirilmiş ve doldurulacak formülerler de teksir edilmiş olarak iletilmişti. Bazı örgütlerimiz bu gereği yerine getirdi, ancak tüm örgütlerimiz aynı başarıyı gösteremedi. Yıl sonunda ise kongreler yapıldığı ve kısa süre önce kongreler dolayısıyla zaten bu bilgiler kongre tutanakları olarak üst kurullara aktarıldığı için ayrıca istenmemişti. Bu yılın ilk altı ayını kapsayacak raporlar için daha basitleştirilmiş biçimde basılı formülerler hazırlanmıştır. Bu kez bir aksama olmaksızın tüm örgütlerimizin tüzüğümüzün bu gereğini süresinde yerine getireceğini umarız. Böylece, birçok yerel birimimizde henüz kapatılamamış olan seçim sırası hesapları da tasfiye edilmiş olacak, birimlerin ve sonuçta tüm parti örgütünün gerçek hesap durumu ortaya çıkacaktır.

Bunu da tezelden yapmak zorundayız. Doğal olarak bunu yaparken üst kurallara olan borçlarımızı da en kısa sürede tasfiye etmenin ve yeniden, ödeyemeyeceğimiz borç yükü altına girmemenin yollarını bulmalıyız.

Bilindiği üzere, Parti tüzüğü, sosyalist bir partiye yakışır biçimde asıl dayanağını üyelerden toplanan aidata ve gene üyelerin aktif katkısı ile gerçekleştirilen küçük, fakat düzenli bağışlara bağlamış bulunuyor. Bunun işlerlik kazanabilmesi için «üst kademe harcamalarına katılma payı» hesaplarının malî yönetmelik uyarınca her ay başı muntazaman çıkarılması ve üst kademe, ki bir bakıma bu, alt örgüt biriminin üst kademeye aidat borcu demektir, üye aidatında olduğu gibi geciktirilmeden ödenmesi gerekmektedir. Başlangıçta tüzüğün bu önemli ilkesinin farkına varmayanlar dahi olmuştu, hatta kongrelerinde sunulan tahmini bütçelerinde, eldeki formülerde böyle bir fasıl olduğu için nasıl hesaplanacağını düşünmeksizin, gelir tahminlerine göre yapılacak bir hesabın çok altında küçük bir yekûnu bu fasılda gösterenler olmuştu. Daha sonra kendilerinin dikkati çekildi ve durum düzeltildi. Diğer yandan daha başlangıçtanberi, Parti'nin dayandığı ilkelerin hayata geçirilişi açısından olsun, günlük pratik ihtiyaçların karşılanması açısından olsun, konunun önemini bilerek davranan ve biraz gecikmeyle de olsa bunu bir aidat borcu kabul edip mutlaka ödemek için elinden gelen çabayı gösteren yerel örgütlerimiz vardı. Bugün görünen, birkaç istisnası dışında adeta bu ilkenin ikinci plana itilmiş olması veya borçların birbiri ardına yığılmasıdır. Bunda, yaz ayları örgütlenme kampanyası öncesi açılan bağış kampanyasında bağışların doğrudan Genel Merkez'e aktarımı ve arkasından gelen örgütlenme, kongreler ve nihayet seçim dönemlerinin, yerel örgütleri ellerindeki bütün imkânları bu çalışmalar için

seferber etmesinin büyük etkisi oldu kuşkusuz. Ancak nasıl ana eksenden uzaklaşıp geçici önlemler alınmasının sonuçlarını değerlendirerek adım adım bundan geriye dönüp örgüt yapısı ve işleyişini tüzüğün öngördüğü biçimde gerçekleştirmeye yöneliyorsak bu sorunumuzda da aynı yolu izleyeceğiz. Alt kurullar olarak görevimizi aksamaksızın yerine getirmenin önlemlerini alırken, üst kurullar olarak da bu görevin vakit geciktirilmeksizin yerine getirilmesinin ısrarlı takipçisi olacağız. Bu arada son seçim dönemi bağış hesapları ile «üç ay müddetle her ay aylığın onda biri bağış» kampanyası hesaplarını da beklemeksizin tasfiye edeceğiz. Burada bir olumlu örneği belirtmeden geçemeyeceğiz. O da Karadeniz Ereğlisi örgütümüzdür ve gerek üst kademe harcamalarına katılma payı, gerek yayın paralarını geciktirmeksizin düzenli olarak ödemektedir. Umarız ki, bu örgütümüzün iftihar edilecek başarısı, hepimizin de başarısı olsun. Bugün Genel Merkez'deki yayın hesapları da devamlı alacaklı durumdadır ve bu hesap giderek kabarmaktadır. Bütün bunlara bağlı olarak bugün Genel Merkez'in muhasebe durumu devamlı ve önemli açık vermektedir. Ve bu, yerleşme eğilimi göstermektedir. Bu durumda yeni atılımlar, yeni kadrolar bir yana, en azından yayınların bu açıklar altında yürütülememe tehlikesi ciddi olarak belirmiştir. Nitekim Görev gazetesinin Parti tarafından yayınlanması gündeme geldiğinde mecburen, bugüne kadar izlenmemiş bir yol tutulması kararlaştırılmış ve ancak istediği miktarın parasını peşin olarak gönderen örgütlerimize Görev'in gönderilmesi, diğerlerine ise Genel Merkez kontenjanı olarak çok sınırlı sayıda iletilmesi uygun görülmüştür. Başka çare de yoktu. Belirtildiği gibi, diğer süreli ve süresiz yayınları sürdürmede olağanüstü zorlanan Genel Merkez muhasebesinin, ne zaman ödeneceği bilinemeyen borçlara dayanarak onbeş günde bir, onbinlerce liralık yükü kaldırmaya zorlanması istenemezdi. Diğer yayınlarımızda da adım adım bu anlayışa doğru gitme, adım adım bu yöntemi yerleştirme durumundayız. Şunu belirtmekte yarar var: Bugüne kadar, Genel Merkez olarak yapılması kararlaştırılan, ancak malî sıkıntımız dolayısıyla uygulanma olanağı bulunmayan ve geri kalan bir projemiz olmadı. Bunda, gerçekçi davranışımızın olduğu kadar bir kez karar verildikten sonra onu mutlaka uygulama alanına geçirmekle kendini görevli sayan arkadaşlarımızın ne yapıp yapıp parasal yanını geçici de olsa çözümlemeleri rol oynadı. Ancak bu, bir yere kadar geçerli olabilirdi ve bugün biriken ve ertelenen borçlarımızla Genel Merkez olarak o yerin eşiğine gelmiş bulunuyoruz.

Daha önce belirtilenlerde olduğu gibi bu konuda da çözüm için yeni öneriler, yeni yöntemler ileri sürülecek değildir. Aidat ödeme ve

bağış toplamada, bunlarla birlikte parti yayınlarının satılmasında, yeni yeni okuyucular, aboneler kazanılmasında birinci derecede aktif katkılı çalışma ekipleri ve üyelerine dayanmak ve her ne olursa olsun, ki bu yerel örgüt için hayatî önemde bir sorun olsa bile, üst kurul ödemelerini geciktirmeksizin yapmak ve gereğinde hayatî sorununu üst kurula iletmek. Üst kurulun değerlendirmesi sonucu yapılan ödemenin tamamı, belki de fazlası «yardım» olarak geriye dönebilir. Ama herhalde üst kurulun tasarrufunda bulunması gereken bir konuda, sorunumuz bizim için ne derece önemli olursa olsun, kendi kendimize karar almak, böylece tüzüğün birçok maddesini yerine getirmemek, daha da önemlisi tüzüğün öngördüğü demokratik merkeziyetçi anlayıştan istemediğimiz halde ve farkına varmaksızın giderek uzaklaşmak gibi bir durumdan kurtulmamız gerekir.

Yalnızca bu konu dahi parti içi eğitimin önemini bir kere daha ön plana çıkarmakta, vurgulamaktadır. Gerek üyeler, gerek kurullar olsun Parti'ce «eğitim» konusunda istekli ve eğitime hazır olduğumuz her fırsatta gözlenmektedir. Ancak bu genel istek ve eğilim, Parti yapısının muhtelif kademelerinde yapılan eğitim çalışmalarının yeteri kadar verimli olduğu anlamına gelmemektedir. Bunda, bir yandan konunun önemine paralel önlemler almada gecikmemizin rolü olduğu kadar, bir yandan da «eğitim çalışmalarının parti eylemi içinde sürdürüleceği» sürekli olarak söylenip yazıldığı halde, çokcası ideolojik çalışmanın kitap okumak ve tartışmaktan öte anlamı üzerinde durulmadığı veya durulamadığı için parti eyleminin öğretici ve eğitici yanı da gözlerden kaçabilmektedir. Bu eksikliği parti yayınlarının izlenmesinde ve buna bağlı olarak niteliklerinde de görmek mümkündür Büyük emekler ve özverilerle çıkan parti yayınlarının kurullar ve üyelerce aynı emeğin sarfı ile yeterince değerlendirilemediği gözlenmektedir. Bunun da ötesinde konu ile doğrudan ilgili arkadaşlarımızın bu yayınların bütün üyelerce aynı dikkat ve titizlikte okunmakta olduğundan dahi ciddî kuşkuları vardır. Bütün parti yayınlarının tüm üyelerce aynı dikkat ve algılama ile okunması herhalde beklenemez. Parti dışında değişik düzeylerdeki yetişkinlik durumuyla Partiye yazılan arkadaşlarımızın ilk anda bütün yayınlardan aynı derecede yarar sağlayabilmesi elbette mümkün olmayacaktır. Ancak bunun da bir ölçüsü olmalı, parti yayınları mutlaka dikkat ve titizlikle izlenmeli, üzerinde konuşulmalı, değerlendirilmeli ve değerlendirme sırasında hemen yanıtlanamayacak soruları bu değerlendirme beraberinde getirirse, bu sorular sırasıyla daha üst kurullara iltilmeli, konuyu daha açıcı yeni yazılar ve yanıtlar beklenmelidir. Oysa bunlar olmamakta ve sonuçta dönüp dolaşıp yayınlarımızın niteliğini de etkilemekte, parti yayınları,

somut gereksinimlerden ister istemez biraz uzak kalarak belli bir merkez kadrosunun yazılar yazdığı yayınlar haline gelmekte; parti eyleminin önünü açıcı, üyelerin ideolojik gelişmesini hızlandırıcı, partinin etkinliğini ve burjuva ideolojisiyle çeşitli sapmalara karşı gücünü arttırıcı yönü ön plana çıkamamaktadır. Daha önce de değinildiği üzere, seçime katılan örgütlerimiz ve tek tek üyeler, seçim çalışmalarının dayattığı somut gereksinimleri karşılayacak bir ön eğitimin eksikliğini, görev bölüşümünde, propaganda eyleminin örgütlenmesinde ve nihayet bu eylemin yürütülmesinde bizzat görüp yaşamış bulunuyorlar. Örgüt birimlerimiz, içinde bulundukları tıkanıklık ve eksikliklerini kendi bilinç ve güçleri ölçüsünde aldığı geçici önlemlerle aşmaya çalıştılar. Seçim çalışmalarının parti içi eğitim açısından bir olumlu yanı da daha önce defalarca söylenip yazıldığı üzere «esas olanın kitaplarda yazılanların ezberlenmesi olmayıp bunların somut hayata uygulanması olduğu» gerçeğinin defalarca yazılıp söylemekten daha kuvvetle kavranmasına yol açmış olmasıdır.

Şimdiye kadar parti eyleminin doruğuna ulaştığı yoğun ve ivedi çalışmaların gerektirdiği seçim döneminin daha açık olarak ortaya serdiği üzere, Genel Merkez'den yerel örgüt birimlerine kadar tümüyle parti yapısı ve işleyişine ilişkin eksiklik ve aksaklıklarımıza değinilmeye çalışıldı. Bir kez bunların bilincine varılmış olması dahi onların çözümünü gündeme getirmiş demektir, bunlar çözülecek ve Partimiz bugünkünden de daha etkin bir yapı ve işlerliğe kavuşacaktır. Önümüzdeki birkaç yaz ayı, bir yandan belirtilen hususlarda kendimize yeniden bir çeki düzen vermek için, bir yandan da önümüzdeki gereksinimleri karşılayacak yeni eylemler için değerlendirilmelidir.

Bugün üye sayımız düzenli artış göstermekte, geçen yaz ayları örgütlenme kampanyasının sonucu kısa süredeki sıçramanın dışında üye sayısı düzenli bir yükselme grafiği çizmektedir. Seçimden sonra, seçim sırası kurulan ilişkiler yeni aday üye yazımlarına da yol açmış bulunuyor. Ancak seçimler de bir kez daha gösterdi ki, partimizin bugün örgüt olarak üstlendiği görevlerin gerektiği biçimde altından kalkabilmesi için dahi, mevcuttan daha fazla sayıda üyeye gereksinimimiz vardır. Büyük Kongre kararlarımızın konuya ilişkin bölümünü daima göz önünde tutmak ve hayata geçirmek için bugün adeta bir kampanya diyebileceğimiz çalışma ile kısa sürede üye sayımızı arttırma zorundayız. Buna olanağımız da vardır. Seçim çalışmaları Partimizi ilk kez kitlelerle bu kadar yakın ve yoğun temas haline getirdi. Seçime katılan örgütlerimiz, daha önceki kampanyalarda dağıttıkları bildiri ve astıkları afiş sayılarının çok çok üstünde sayılarla bu çalışmaları yürüttüler. Bildirilerimiz ilk defa bu seçim çalışmaları sıra-

sında bu kadar yaygın bir alana dağıtıldı. Afişleme çalışmaları da öncekilere oranla çok daha yaygın alanları kapsadı. Yaygın bildiri dağıtma, afişleme çalışmalarının yanı sıra TRT'nin bu yönde değerlendirilmesinin ötesinde doğrudan Partililerin ulaşabildiği yerlerde, bugüne kadar Parti'nin adını dahi duymamış kitleler olsun, çeşitli yollardan Parti'nin adını ve görüşlerini duyabilenler olsun, kitleler gözünde Parti somut bir olgu olarak daha üst düzeyde kavranıldı.

Bir çok il örgütü, ilk defa seçim çalışmaları sırasında kapalı salon toplantıları düzenleme sorumluluğunu yüklenmişler ve toplantıları başarıyla gerçekleştirmişlerdir. Daha önceleri kapalı salon toplantıları yapmış il örgütlerimizin bir çok ilçesi ise yaptıkları kahve toplantıları ile benzer adımları atmışlar ve böylece il ve ilçe örgütlerinin kendilerine güvenleri artmış, bir anlamda kişilik kazanmışlardır.

Partimiz ilk açık hava toplantılarını seçim çalışmaları döneminde gerçekleştirdi. 8 yıllık bir aradan sonra ilk açık hava toplantısı Ankara'da, ikincisi ise 1 Mayıs'da kanlı olaylara sahne olan Taksim'de, bu olaylardan ancak 28 gün sonra yapıldı. Bunları Bursa ve İzmir mitingleri takip etti. Bu dört açık hava toplantısı da, Partimizin daha önce yaptığı kapalı salon toplantıları gibi düzenli ve başarılı oldu. Bunların yanında bir çok yerel örgütümüz doğrudan kendi olanakları ile il ve ilçe merkezlerinde açık hava toplantıları düzenlediler.

Yaz ayları örgütlenme kampanyası sırasında ve çok sınırlı ölçüde gerçekleştirilen köylere açılma, ancak seçim çalışmaları sırasında yaygın ölçülere ulaştı. Seçime girilen illerle sınırlı da olsa, bu, önemli bir açılımdı. Kısacası, Partimiz, ilk defa seçim çalışmaları sırasında kitlelerle bu kadar yaygın bir şekilde doğrudan karşı karşıya gelmiştir. Bu, yalnız köyler için değil, büyük illerde de böyle olmuş, yapılan kahve toplantıları, aynı şekilde kitlelerle doğrudan karşı karşıya gelmeyi sağlamış, ve bir çok ilçe örgütümüz kendi görev alanlarının bir çok köşesini bu çalışmalar sırasında ilk kez tanıma olanağına kavuşmuştur. Görev gazetesi ve bildiri dağıtımlarında ev ev, kapı kapı dolaşmanın tercih edildiği ve bunun başarıldığı oranda, bu karşı karşıya gelme, belli ölçülerde kişisel ilişkilerin kurulmasını da sağlamıştır. Yeni sempatizanların kazanılması, hatta Partimize yeni aday üyelerin kazanılması, bu seçim çalışmalarının kazançları arasında sayılmalıdır. İlk üyesini bu seçim çalışmaları sırasında kazanan, ilçe lokaline yine aynı çalışmalar sırasında kavuşan örgütümüz vardır. Bir çok sempatizan, seçim çalışmalarında aktif yer alarak, Partimize katılmış, ve üye giriş belgelerini bu çalışmalar sırasında doldurmuşlardır.

Görüldüğü üzere üye sayımızı kısa sürede arttırma için yeterli olanağa sahibiz ve bu olanağı en kısa sürede, en iyi biçimde değer-

lendirme durumundayız. Bu arada aday üyelik müessesesi üzerinde de dikkatle durmak, devamlı ilişkilerimizi sürdürerek, yetiştirerek parti dışındaki herhangi bir kimseden Parti'ye daha yakın ve yatkın olduğunu giriş belgesine imza atmak ve «aday» olmakla fiilen ispat etmiş olan bu arkadaşlarımızı «Parti üyesi» olarak da kazanmak için elimizden gelen bütün çabayı göstereceğiz.

Diğer yandan yoğun seçim çalışmaları, bu çalışmalar sırasında yüzyüze gelinen baskılar, üye ve adaylarımızın dayanıklılığını ve Parti'ye bağlılıklarını arttırıcı yönde etki yaptı. Örgütlerde, bundan sonraki çalışmalarda daha ileri görevler yüklenebilecek üyeleri daha yakından tanımak ve çalışmalar sırasında değerlendirmek olanağı bulundu. Bu arkadaşlarımızın ortaya çıkan bu beceri ve yeteneklerinden yararlanmak ve bunu sağlamak için gerekli önlemleri alma durumundayız.

Devamlı gündemde bulunan konumuz olan çalışma ekiplerinin kurulması ve kuruldukları yerlerde de işlerliğe kavuşturulması sorunu seçim çalışmalarıyla bir kez daha ön plana çıktı. Aslında çalışma ekiplerini oluşturan hattâ belli bir işlerliğe kavuşturan ilçe örgütlerimiz de, görev alanları içinde bir anlamda kaybolan, o alanda yerleşik örgütler durumuna gelme durumlarını hızla geliştirmek göreviyle karşı karşıyadırlar. Görülmektedir ki, görevli olunan alanda kurduğu ve geliştirdiği ilişkilerle yerleşik hale gelemeyen bir örgüt, burjuvazinin geliştirdiği şu veya bu çizgideki karşı propagandaların veya olumsuz yönde gelişen ortamın etkilerini önleyemiyor, en aza indiremiyor.

Oluşturulan çalışma ekiplerinin görev alanları ise, şu andaki duruma göre, oldukça geniştir. Çalışma ekiplerinin sayısını süratle artırmak, ekipleri daha dar alanlarda görev yapar hale getirmek gerekmektedir. Üye sayıları yükselmiş ekiplerin bölünerek yeni ekipler kurulması yoluna gidilmesi ve bu bölünmelerde ve yeni kurulan ekiplerde üye sayısının Çalışma Ekipleri Genelgesinde de belirtildiği üzere en az sayıda olması yeğ tutulmalıdır.

Açıktır ki, bu temelli bir çözüm olamaz. Çalışma ekiplerinin daha dar bir alanda görev yapan yerleşik ekipler haline getirilebilmesi için temelli çözüm, önce de belirtildiği üzere, daha çok çalışma ekibini meydana getirecek sayıda yeni aday üye ve üye kazanımıdır. Bir yandan da seçim çalışmaları sırasında bağıntı kurulan köylerdeki kişilerle ilişkiler geliştirilmeli, en kısa sürede «görevli» atamasına doğru gidilmelidir. Bu ilişkiler yeni yeni ilçelerde de örgütümüzü kurma olanağını vermişse hiç tereddüt göstermemeli, ancak yaz ayları örgütlenme kampanyasında belli zorunluluktan doğan zorlamalardan bu kez sakınılmalıdır. Seçimlere katılma hakkımızın onaylatılması

T.B.M.M.'nde bir grup kuruncaya değin devamlı gündemimizde olacaktır. Bu bakımdan 1979'da yapılacak senato üçte bir yenileme seçimiyle ilgili olarak bu konu Merkez Örgüt Büromuzda bugünden değerlendirilmekte, yeniden kurulacak veya geliştirilecek örgütlerimiz planlanmaktadır.

Bu yeni örgütlenme çalışmalarında seçim çalışmalarımız ve sonuçlarının yeni örgütleri oluşturmamıza olumsuz ve olumlu etkileri olabilecektir.

Sonuçların kitlelerce başarısızlık olarak değerlendirilmesinin getireceği olumsuz etkiler, seçim sonuçlarını da etkileyen CHP faktörünün örgütlenmemizi de ters yönde etkilemeye devam edeceği, bunun özellikle genç ve aydınlar arasında böyle olacağı örgütlenmede yine önümüze çıkacak güçlüklerdendir.

Buna karşılık, seçim döneminde yürütülen propaganda çalışmalarının, seçime katılan tek sosyalist parti olarak sosyalizmin temsilciliği konusunda yeni adımlar atılmış olmasının, bu etkilenmenin özellikle kırsal alanda Parti dışı solun etkisinde, ancak örgütlü olmayan genç unsurlar arasında belirdiğinin sınırlı da olsa gözlenmesinin ve seçime katılma hakkını elde etme ve seçime katılmakla diğer sol dernek ve kuruluşlarla aynı kefeye konulmaktan kurtulunmasının getirdiği olumlu yanlar da vardır. Bugüne kadarki çalışmalarda bilgi ve deney eksikliğinin olumsuz bir faktör olarak belirmesini ise geçirilen seçim çalışmaları sırasında bir çok üyemizin kazandığı deneyle daha aza indirmek mümkün olacak, daha çok üyenin bu örgütlenme çalışmalarında görev almasını sağlayacaktır. Gerek mevcut örgütlerin, gerekse yeni kurulacak örgütlerin birer lokale kavuşmasının sağlanması ise daha bir lokale kavuşamamış veya önümüzdeki dönem kurulacak örgütlerin oturmasını sağlayacak önemli bir unsur olarak görülüyor.

Önümüzde yerel seçimler var. Bu seçimler, birçok bakımdan genel seçimlerle kıyaslanmıyacak özellikler taşıyor. İsteyen partinin seçimlere katılabilmesi ve oy pusulalarında mutlaka yedeklerin de yazılmış olması ve bunların Partilerin kendilerince bastırılması gibi yasal farklılıklardan başka küçük birimlerde yerel sorunlar ve adayların kişiliği çok defa ön plana çıkabilmektedir. Aynı anda değişik birçok seçimin bir arada yapıldığı bu seçimde, köylerde muhtarlar, ihtiyar heyetleri ve il genel meclisi seçimleri, belediyeli kasabalar ve kentlerde ise bunlara ek olarak Belediye Meclisi ile Belediye Başkanının seçimi yapılmaktadır. Oy sayısı ve yüzdesi bakımından genel seçimle karşılaştırılabilecek olanı «İl Genel Meclisi Seçimi»dir. Bu seçimde

aday sayısı da oransal olarak çok azdır. Yerel seçimlere diğer sol partilerin de katılma olanağının bulunduğunu gözden kaçırmaksızın hazırlıklarımızı şimdiden yapmak ve aday adaylarımızı şimdiden saptama çalışmalarına girişmek durumundayız. Yoksa, bu seçimlerden sonra da oy yüzdesinin çok düşük düzeyde kalması ve genel seçimlere ilişkin açıklamaların da yetersiz kalacağı biçimde toplumsal tabanımız ve etki çevremizin pek dar olduğunun tescil edilmiş olması gibi hiç arzu edilmeyecek bir durumla karşılaşmamız dahi mümkündür. Bundan dolayı çalışmalara gecikmeden başlamak gerekir; bu konuda hazırlanacak takvim, genelge ve yerel seçim sorunlarına ilişkin aydınlatıcı bilgileri içeren yayınlar Genel Merkezce kısa sürede Örgütümüze iletilecektir. Gerektiğinde, Merkez Eğitim Bilim ve Araştırma Büromuz tarafından yapılması düşünülen ikinci merkezi seminerde bu konu ayrıntılarıyla incelenecek veya bölgesel seminerlerde ele alınacaktır.

Partimiz, bugüne kadarki gelişmesinde, gerek doğrudan yapılan, gerek muhtelif kampanyalar sırasında belli bir konuda yoğunlaştırılan çalışmalar ve nihayet seçim çalışmalarında, bu çalışmaların oylara yansıtılmasındaki başarısızlığı bir yana daima, bir önceki konum ve durumundan daha ileriye, daha ileriye doğru gitti. Önümüze koyduğumuz hedefler —belirtilen tek istisna dışında— tamamen gerçekleşti ve hatta süresinden önce aşıldı.

Bu konuşmada, gerek üye, gerek parti birimleri ve sonuçta tüm parti olarak kendi kendimizi aşma çalışmalarımızda, Genel Merkez büroları ve kurulları olarak örgütümüzün tümünde saptanabilen bazı yaygın eksikliklerin üzerinde durulmaya çalışıldı. Elbette bunları da düzeltecek, bu sorunların da üstesinden gelerek aşacağız. Temsilci arkadaşlarımızın, bir bakıma bundan sonraki madde için bir zemin teşkil edebilecek bu konuşmanın ardından «Parti'nin etkinliğini arttırıcı yönde dilek ve öneriler»i ve bu dilek ve önerilerin Merkez kurullarında görevli arkadaşlara tutacağı ışıkla bu sorunlarımızı da daha kolaylıkla çözüme ulaştıracağız.

Ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik, sosyal ve siyasal ortam meydandadır. Bu ortamın, en başta işçi sınıfımıza ve tümüyle emekçi halkımıza karşı görevlerimizi ve sorumluluklarımızı daha da arttırdığı da meydandadır. Başarmak zorundayız ve başaracağız.

DOĞUDA AĞALIK DÜZENİ ve SINIF MÜCADELESİ (*)

T. Ziya Ekinci

1963 mahalli seçimlerinde TİP Diyarbakır Belediye Başkanı 1965 Milletvekili genel seçimlerinde Milletvekili adayı olarak, 1966 Cumhuriyet Senatosu Kısmi seçimleri ile 5 Haziran 1977 günü yapılan Milletvekili genel seçimlerinde Türkiye İşçi Partisi adına Diyarbakır'da seçimkampanyasının yürütülmesine katıldım. Bu seçim kampanyaları süresince Doğu ve Güneydoğu'nun diğer illerinde de seçimlerdeki gelişmeleri ve çalışmaları izleme olanağını buldum. Bu dört seçimde karşılaştırmalı olarak gözlediğimiz temel olgu şudur: Gitgide kapitalistleşen feodal ağa, eski üst yapı artıklarının da yardımıyla giderek ekonomik ve politik gücünü artırmaktadır. 1977 seçimleri bu tesbitimizi doğrulayan sonuçlar ortaya çıkarmıştır.

Toprak ağaları, burjuvazinin iktidarına ortaktır. Bu ortaklıkta burjuvazi feodal ilişkiler kalıntısının sürdürülmesinde, toprak ağalarına ekonomik, sosyal ve politik alanlarda büyük ölçüde destek olmaktadır. Günümüz Türkiye'sinde burjuvazinin feodal kalıntıları tümüyle tas-

---

* *Bu yazı Türkiye İşçi Partisi'nin, 9-10 Temmuz'da Ankara'da toplanan 4. «İl Temsilcileri Toplantısı»nda Tarık Ziya Ekinci arkadaşımızın yapılığı konuşmanın kendisi tarafından hazırlanmış özetidir.*

fiye etmek gibi bir amacı yoktur. Üstelik bu kurumların yeni biçimler altında sürdürülmesine destek olmaktadır.

Feodal kalıntıların hüküm sürdüğü Doğu ve Güneydoğu illerinde ekonomik yaşam genel olarak tarıma dayalıdır. Bazı büyük illerde devlet eliyle kurulan küçük sanayi üniteleri ekonominin hâkim olan tarımsal karakterini etkilemekten çok uzaktır. Engebeli ve dağlık bölgelerle, tarıma elverişli ovalarda toprak mülkiyeti ve bu mülkiyetin neden olduğu ekonomik ve sosyal ilişkiler büyük farklılıklar göstermektedir.

Dağlık ve engebeli bölgelerde küçük mülkiyete dayanan tarlalarda aile ziraatı ve küçük çapta hayvancılık yapılmaktadır. Buna karşılık geniş ovalarda büyük mülkiyete dayanan tarımsal üretim yapılmaktadır. Küçük mülkiyetin yaygın olduğu dağlık bölgelerde üretim daha çok tüketim amacına yöneliktir. Pazar için üretim sınırlıdır. Üretimin bu karakteri nedeniyle dağlık yörelerde yaşayan geniş köylü kitlesinin, sosyal ve politik hayatın hareketlilik kazandığı şehirlerle ilişkileri sınırlıdır. Bu nedenle bu yörelerde feodal ilişkiler daha etkin, feodal üst yapı kurumları daha canlı bir karakter arzetmektedir. Buna karşılık geniş toprak mülkiyetinin yaygın olduğu bereketli ovalarda ise üretim hemen tümüyle pazar için yapılmaktadır. Bu yörelerde tarımda kapitalist ilişkiler yaygınlaşmış, kapitalist üretim biçimi egemen duruma gelmiştir. Büyük toprak sahibi feodal ağalar kendi özgür iradeleri ile geleneksel tarım işletmeciliğinden kapitalist tarım işletmeciliğine geçmişlerdir. Geniş toprak mülkiyetine dayanan büyük tarımsal işletmelerin makine parkları, sulama tesisleri, gübreleme ve ilâçlama işlemleri ileri bir düzeydedir. Ortaklık, yarıcılık ve marabacılık yerini büyük ölçüde işçi, işveren ilişkilerine bırakmıştır. Kapitalist ilişkiler içine giren toprak ağaları geleneksel tarım üretiminden sanayi ham maddesi niteliğine sahip tarım maddeleri üretimine geçmektedirler. Bugün Güneydoğu'da üretilen yıllık pamuk miktarı Çukurova'nın yıllık pamuk üretimi ile boy ölçüşecek düzeye ulaşmıştır. Son yıllara kadar aile tipi bir tarım faaliyeti olan tütün ekimi, son birkaç yıldan beri geniş alanları kapsayan büyük işletmeler halinde yapılmaktadır. Yağlı bitkilerin tarımı ile pazar için sebze ve meyva üretimi de gün geçtikçe ilgi duyulan tarımsal faaliyetler haline gelmektedir.

Tarımda kapitalist ilişkiler içine giren büyük toprak ağaları şehir ve kasabalarda ticaret yaşamına da egemendirler. Tarım makinaları ve diğer tarımsal girdilerin alım ve satımına ilişkin tüm ticari faaliyetler ya bizzat ağalar tarafından, ya da onların ortaklık kurdukları firmalar aracılığı ile yürütülmektedir. Traktör, biçerdöğer ve diğer

tarım makinalarının acentalıkları, gübre, tarımsal ilaç ve benzeri girdilerin ticareti, petrol bayilikleri, tarım ürünlerinin ticareti kapitalist ilişkiler içine giren büyük toprak ağalarının ya doğrudan, ya da dolaylı olarak ellerinde bulunmaktadır.

Çok yavaş bir seyir izlemekle birlikte, Doğu ve Güneydoğu illerinde sanayileşme girişimleri de vardır. Devlet kuruluşları ile devlet ortaklığının öncülüğünde kurulan işletmeler yoluyla özel teşebbüsün organize ettiği tüketim, inşaat ve tekstil alanlarına giren küçük kapasiteli sanayi girişimlerini de görmekteyiz. Pamuk ipliği fabrikaları, pamuk çiğtini işleyerek yağ ve küspe imal eden fabrikalar, yem sanayii, ham deri işliyen fabrikalar, un, çeltik ve makarna fabrikaları ile benzeri kuruluşlar Doğu ve Güneydoğu bölgesinde başlayan sanayileşme hareketinde öncü girişimler olarak dikkatleri çekmeye başlamıştır. Tüm bu girişimlerde tarımda kapitalist ilişkiler içine giren ve ticaret yaşamını da kontrol altında tutan büyük toprak ağaları ön planda yer almaktadırlar.

BÜYÜK TOPRAK AĞALARI VE FEODAL İLİŞKİLER

Kapitalist ilişkiler içine giren büyük toprak ağaları eski feodal ilişkilerin sağladığı olanaklardan ve feodal üst yapı kurumlarının desteğinden büyük ölçüde yararlanmaktadırlar. Yeni üretim ilişkilerinin gereklerine uygun bir biçimde yararlanılan feodal üst yapı kurumlarını canlı tutmak için kapitalizmin ve kapitalist devlet kurumlarının desteği büyüktür.

Tarımda kapitalist ilişkiler içine giren aşiret lideri, dinsel liderliğin gücünü de kullanan şeyhler ve feodal ağalar kapitalizm öncesi ilişkilerin sağladığı kaba sömürü, baskı ve denetim gücünü feodal üst yapı kurumlarının sürdürülmesinden almaktadırlar. Maddi temeli büyük ölçüde değişen bu kurumların yaşatılması ancak yeni koşulların uygun bir biçimde kullanılması ve bu kurumları sürdürecek yeni desteklerin sağlanması ile mümkün olacaktır. Türkiye kapitalizmi iktidarını sürdürmek için, feodalizmi her yönüyle tasfiye yerine onun üst yapı kurumlarını yaşatmayı, feodal kökenli büyük toprak ağalarının bu ilişkilerden etkin biçimde yararlanmalarını sağlamayı daha yararlı görmüştür. Kapitalist üretim biçiminin egemen olduğu büyük çiftlik sahibi toprak ağaları kapitalizmin politik, ekonomik desteğini sağlamış ve onunla her alanda bütünleşmiş bulunmaktadırlar. Kapitalist sınıfın siyasal partileri Doğu ve Güneydoğu illerinde toprak ağalarının denetimindedir. Bu partilerin İl ve İlçe kademelerinde parti üyeliği kavramı yerleşmemiştir. Parti yönetimini eline geçiren ağalar ken-

dilerine bağlı taraftarları ile birlikte örgüte yerleşmekte ve örgütü tümüyle denetimleri altına almaktadırlar. Hasım ağalar ise bu değişiklikte saf değiştirmek zorunda kalmaktadırlar. Ekonomik yönden bağımsız durumda bulunan emekçi üyeler ise ya saf değiştirme zorunda kalan ağalarla hareket etmekte, ya da yenilerle bütünleşmek zorunda kalmaktadırlar.

Büyük toprak ağaları feodal üst yapı kurumlarının olanaklarını kullanabilmek için siyasal partilerden, yerel ve genel devlet otoritesinden ve bu otoriteyi temsil eden yönetlcilerden ustalıklı ve etkin bir biçimde yararlanmaktadırlar.

Politik etkinliği sürdürebilmek, ağaların kendi aralarındaki ihtilâfları çözümlemek için zorunlu olarak vurucu bir gücün oluşturulması gerekmektedir. Bu gücün oluşturulmasında iki kaynaktan yararlanılmaktadır.

1 — Dağlık bölgelerde yaşayan köylüler Ekonomik ve siyasal güce sahip toprak ağaları aşiret bağları ve şeyhlik ilişkilerinin etki alanı içinde bulunan dağlık yörelerdeki köylülerden vurucu güç olarak yararlanmaktadırlar. Büyük ölçüde kapitalist gelişmenin etki alanı dışında kalan bu insanlar burjuva devlet otoritesinin işlevsiz kalması nedeniyle geleneksel feodal otoriteyi temsil eden ağa, şeyh veya aşiret relsinin otoritesini tanımaktadırlar. Kız kaçırma, katil olayları, hayvan hırsızlığı ve toprak kavgaları gibi tüm iç ihtilâflarla birlikte, kaçakçılık, askerlik sorunu vb. devlet otoritesi ile meydana gelen ihtilâfların çözümünde baş vurulan tek güç, siyasal ve ekonomik gücü elinde bulunduran ağalık otoritesidir. Bu olguyu çok iyi değerlendiren toprak ağaları kendi etki alanları içinde bulunan bu insanları örgütlemede, bu örgütlü gücü kullanmada başarılı gelişmeler sağlamışlardır. Siyasal bakımdan gözü kapalı oy deposu olan bu insanlar aynı zamanda ağaların kendi aralarındki çıkar çatışmasında da vurucu güç olarak işlev yapmaktadırlar. Bu ilişkilerden yararlanarak daha büyük vurucu gücü oluşturan toprak ağaları yarattıkları terör ve korku ortamında çok geniş bölgeleri kontrol altına alma olanağına sahip olduklarını göstermişlerdir. 5 Haziran 1977 Milletvekili genel seçimlerinde AP'nin Siverek ilçesinde onyedibinin üstünde oy alması bu olguyu vurgulayan önemli bir örnektir. Silâhlı adamların köy köy gezerek AP'ye oy vermeyen köylerin hayvanlarının çalınacağı, köylülerin şehire inmeleri ve pazara gelip gitmelerinin yasaklanacağı tehdidinde bulunmalarının bir blöf olmadığını bütün köylüler yaşam deneylerinden biliyorlardı. Nitekim seçimlerden sonra faili belirsiz silâhlı saldırılara hedef olan, hayvanları çalınan köylerin bu

uyarıya uymayan mahdut sayıdaki köylerden olması dikkat çekici olmuştur.

2 — **Şehirleşen köylü nüfusu:** Doğu ve Güneydoğu bölgesinde toprak ağalarının tarımda kapitalist ilişkiler içine girmesi ile tarımda kapitalizmin gelişmesi ve toprağın yoğunlaşması sonucu tarım sektörünün itici etkisi altında kalan köylü nüfus durmadan şehirlere akın etmektedir. Bu olguya bağlı olarak son yıllarda Doğu ve Güneydoğu illerinde şehirleşme oranı Batı illerinden daha yüksek bir düzeye çıkmıştır. Bugün Erzurum, Van, Elazığ, Diyarbakır, Urfa, Gaziantep, Adana ve benzeri illerde şehirlerin etrafını saran gecekondu bölgeleri yoğun bir şehirleşme hareketinin etkisi ile durmadan büyümektedir. Feodal üst yapı kurumlarının büyük ölçüde etkinliğini sürdürdüğü bu yörelerde yeni şehirleşen işçi ya da işsiz durumdaki eski köylü nüfusda feodal kurumlar aracılığı ile ağaların kontrolü altında tutulmaktadır.

Şehirleşen köylü nüfusun yoğun bulundukları semtlere, bağlı oldukları aşiretin, ağanın, ya da şeyhin ikinci üçüncü derecedeki temsilcileri de gelip yerleşmektedirler. Bu davranışın iki önemli amacı vardır: Asıl amaç henüz köylülükle bağları devam eden bu sosyal grubun bağlı olduğu feodal otoriteyle ilişkilerini sürdürmek ve feodal üst yapı kurumlarının etki alanı içinde tutmaktır. İkincil amaç ise şehre yerleşen feodal otoritenin temsilcisine, aşiret hakkı, ağalık hakkı, şeyhlik hakkı ya da aracılık hakkı adları altında maddi yararlar sağlamaktır. Doğaldır ki, şehirleşen köylü nüfusla birlikte oturan feodal otoritenin temsilcileri aynı zamanda siyasal bir işlev de yüklenmişlerdir. Bunlar, asıl otoritenin bağlı olduğu siyasal parti kademelerinde görev almakta, yerel devlet yöneticileriyle iyi ilişkiler kurarak feodal kontrol mekanizmasını daha da etkinleştirmektedirler.

Şehre yeni yerleşen öğelere iş bulmak, kontrol altında tuttukları nüfusun arsa, gecekondu, ve benzeri ihtilâflarını çözmek, devlet dairelerinde işlerini takip etmek, sağlık ve avukatlık hizmetlerinde aracılık yapmak gibi önemli işlevleri vardır. Bu işlevin yürütülmesinde ihtiyaç duyulduğunda büyük liderin (!) yardımına da başvurulmaktadır.

Ağalar ve temsilcileri, yönetim, denetim ve asayiş işlerinde görevli devlet memurlarıyla kadeh arkadaşlığı, kumar arkadaşlığı ve kirvelik bağları kurmada, iş takibinde bunlara menfaat sağlamada uzmanlaşmışlardır. Bu karmaşık mekanizmayla şehirleşen nüfusu kontrol eden toprak ağaları bu nüfusun oylarını diledikleri partiye kanalize edebilmekte, siyasal çekişmelerde de bunlardan vurucu güç olarak yararlanabilmektedirler. Aynı zamanda feodal gericiliğin ve kapitalist sömürünün devamı için, ilerlye yönelik toplumsal atılımların ve

demokrasi mücadelesinin karşısında saf tutan toprak ağaları, kontrol ettikleri şehirleşen bu sosyal grubu ilerici güçlere karşı etkin bir şekilde kullanmaktadırlar.

Büyük bir sanayi kenti olan Adana'da sanayi sektöründe sürekli işçi, tarım sektöründe de mevsimlik işçi olarak çalışan yüzbini aşkın doğu ve güneydoğulu şehirleşmiş nüfus vardır. Bu büyük nüfus tıpkı doğu ve güneydoğunun büyük illerinde olduğu gibi onlarla birlikte şehirleşen feodal temsilciler tarafından kontrol altında tutulmaktadır. Bu ilimizdeki ilerici işçi hareketlerine karşı yürütülen baskı eylemlerinde feodal temsilcilerin kontrolündeki işçilerin vurucu güç olarak kullanıldığını birkaç kez gözlemiş bulunmaktayız.

DOĞUDA SINIF MÜCADELESİ

Doğu ve güneydoğu illerimizde egemen sınıf Türkiye kapitalizmiyle bütünleşmiş toprak ağalarıyla, gelişmekte olan ticaret burjuvazisidir. Emekçi sınıflar ise, geniş köylü kitleleriyle, tarım sektörünün itici etkisi altında şehirleşen ve her geçen gün sayıları artan işçi ve yarı işçi durumundaki sosyal gruplardan oluşmaktadır.

Yukarıdan beri yaptığımız açıklamalardan anlaşılacağı üzere, emekçi sınıfı oluşturan bu nüfus büyük ölçüde feodal üst yapı kurumlarının etki alanı içinde, toprak ağalarının ve temsilcilerinin kontrolu altında bulunmaktadır. Bu nedenle doğuda bugün için bağımsız bir işçi sınıfı hareketinden söz etmek ve buna dayalı politik stratejiler geliştirmek somut toplumsal gerçeklere aykırı düşen küçük burjuva akımları olarak kalmaya mahkûmdur.

Doğunun emekçi sınıf ve tabakalarının baskı altında tutulan demokratik özlem ve isteklerini savunur görünen tüm küçük burjuva akımları son tahlilde, her çeşit eylem ve mücadeleleriyle, aslında bilerek, ya da bilmeyerek toprak ağalarına hizmet etmekte ve onların egemenliğini daha da güçlendirmektedirler

Bilimsel sosyalizm, sınıf mücadelesinde, hayal gücüne dayanan, gerçek dışı varsayımlar üzerine bina edilen davranışları tümüyle mahkûm etmiştir. Ancak somut durumun somut tahliline dayanan gerçeklere göre yürütülen mücadele biçimi bilimsel sosyalist anlayışa uygundur. Ve ancak böyle br mücadele yöntemiyle kalıcı kazanımlar elde edilir, daha ileri mevzilere erişilebilir.

Doğu bölgesinde temel toplumsal sınıflar arasındaki kuvvet dengesi açısından somut durumun somut tahlilinden çıkan sonuç şudur: Doğuda Türkiye işçi sınıfı siyasal hareketinden bağımsız, onun yön

verici ve örgütleyici öncü işlevinin desteğinden yoksun hiçbir hareket başarı şansına sahip değildir. Doğuda emekçi halkın, baskı altında tutulan, ya da çarpıtılan özlemleri ve demokratik istekleri doğrultusunda verilecek tutarlı bir mücadele ancak Türkiye İşçi Partisinin sosyalizmi amaçlayan, kapitalizme ve feodal gericiliğe karşı tutarlı bir biçimde sürdürülen bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesinin politik ekseni etrafında bütünleşilerek verilebilir.

DOĞUDA EGEMEN SINIFLARIN MÜCADELE YÖNTEMLERİ VE İDEOLOJİK MÜCADELE ARAÇLARI

Doğuda gerici toprak ağalığı düzeninin sürdürülmesinde Türkiye Kapitalizminin desteği ile çeşitli mücadele yöntemleri uygulanmaktadır. Egemen sınıfların emekçi halkı hedef alan bu mücadelesi etkin bir ideolojik mücadeleyle tamamlanarak başarılı olmakta ve kalıcı sonuçlar vermektedir.

Türkiye'deki demokrasi mücadelesinin güçsüz kalmasında başlıca etken ve her türlü gericiliğin kaynağı olan toprak ağalığı düzenine karşı mücadele vermek işçi sınıfının başta gelen görevidir. Bu görevin yerine getirilmesi, başarılı ve kalıcı sonuçlar vermesi, öncelikle kapitalizmle bütünleşen ağalık düzeninin mücadele yöntemlerinin eksiksiz bir biçimde bilinmesi ve bunlara karşı gerekli önlemlerin alınmasıyla mümkündür. Bu nedenle ağalık düzeninin sürdürülmesinde kullanılan mücadele yöntemlerini ve geliştirilen ideolojik mücadele araçlarını somut verilere dayanarak sunmakta yarar görüyoruz.

1. **Kırsal alanda yaşayan geniş köylü kitlesinin taleplerinin sınırlı tutulması** Ağalık düzeninin sürdürülmesinde köylü kesiminin taleplerinin sınırlı tutulması önemli bir mücadele yöntemi olarak etkinliğini korumaktadır.

Köylünün taleplerinin sınırlı kaldığı olgusunu 1963'den bugüne dek katıldığımız tüm seçim çalışmalarında sağlam gözlemlere dayanarak saptamış bulunuyoruz. 1977 Milletvekili genel seçimlerinde de durumun değişmeden devam ettiğini gözledik. 5 Haziran 1977 milletvekili genel seçimlerinde Diyarbakır'da ikiyüz kadar köyde yaptığımız seçim çalışmalarında köylünün saptadığımız başlıca talepleri önem sırasına göre şunlardır:

1 — Köy yollarının yapılması ve onarılması,
2 — Köyün içme suyu sorununun çözümlenmesi,
3 — Köy camisinin yapılması ve onarılması,
4 — Asayişin sağlanması, hayvan hırsızlıklarının önlenmesi,

5 — Köy camisine kadrolu imam atanması,
6 — Köyün şehirleşen nüfusu için iş talebi,
7 — Köye okul yapılması,
8 — Köy sağlık ocaklarına ebe ve sağlık memuru atanması.

Bunların dışında başkaca hiç bir talebin dile getirildiğini duymadık. Köylünün gerçekçiliğini göz önünde bulundurarak söyleşide bulunduğumuz köylülerin bizzat kendilerine başbakan ve bakan olarak iktidarda oldukları takdirde kendi köylerine ve yörelerindeki diğer köylere ne gibi hizmetler yapmak istediklerini sorduk. Aldığımız yanıtın yukardaki taleplerin çerçevesi ile sınırlı kaldığını gördük.

Yukarıda sıralanan ilk üç talep bütün köylerde eksiksiz olarak ortaya atılan temel talepler olmuştur. Diğerleri ise köyün konumu ve köylülerin uyanıklık derecesi ile ilgili olmak üzere ikinci planda ve daha az sayıda talepler olarak öne sürülmüştür.

Dikkat edilecek önemli bir nokta bütün bu taleplerin burjuva iktidarlarınca kolayca yerine getirilebilecek talepler niteliğinde olmasıdır. Hatta bunlardan bazıları ekonomik gücü yeterli olan ağaların kişisel olarak karşılayabildikleri taleplerdir. Oy verme koşulu olarak bu ölçüde sınırlı taleplerle karşılaşan burjuva partileri ve milletvekili adayları çoğu kez yerel devlet olanaklarından bu talepleri karşılamak için yararlanmakta ve karşılığında köylünün oylarını almaktadırlar. Son seçimlerde bağımsız adayların bile kişisel olanaklarıyla bazı köylerin camilerini ve çeşmelerini oyları karşılığında onardıklarına şahit olduk.

Elbette, köylünün taleplerinin sınırlı tutulmasında, bu sınırlı taleplerin seçim dönemlerinde canlı tutularak ortaya atılmasında ağaların ve onların köydeki temsilcilerinin büyük rolü vardır. Seçim dönemlerinde İl YSE Müdürlükleri yüzlerce şantiye kurarak bu talepleri yüzeysel bir biçimde karşılamakla görevlendirilirler. Seçim dönemine münhasır yüzeysel girişimler kısa süre içinde silinip gitmeye mahkûm olduğundan, aynı talepler müteakip seçimde yeniden ortaya çıkmaktadır Böylece köylünün, her zaman tekrarlanan sınırlı taleplerle kısır bir döngü içinde tutulması başarılmaktadır.

Doğaldır ki, bir sosyal sınıfın mücadele azmi onun somut talepleriyle sıkı bir biçimde bağlantılıdır. Doğu'da emekçi sınıfları oluşturan temel güç geniş köylü kitlesi olduğuna göre, burjuvaziye ve onun müttefiki olan toprak ağalığına karşı ancak köy emekçilerinin bilinçli ve örgütlü gücüyle mücadele verilebilir. Köylü yığınlarının taleplerini yükselterek onu örgütlü bir mücadele içine sokacak güç ancak Türkiye işçi sınıfı olabilir. Türkiye işçi sınıfının örgütleyici, yol gösterici öncü

rolü olmadan köylü yığınlarının daha ileri taleplerle ağalık düzenine ve kapitalizme karşı çıkması olanaksızdır. Küçük burjuva gruplarının yaygarası ve şamatacılığı ise ne talepleri arttırmada, ne de köylüleri örgütlü bir mücadeleye sokmada tek bir adım attırabilmektedir.

Türkiye işçi sınıfının tek siyasal örgütü Türkiye işçi Partisidir. Bu niteliği ile Türkiye İşçi Partisi Doğu'da ağalık düzenine karşı etkili mücadelenin yöntemlerini saptamak ve bunu uygulama alanına koymanın acil görevi ile karşı karşıyadır. Bu amaçla yapılması gereken ilk iş köylünün taleplerini yükseltmektir. Köylünün içinde yatan fakat bugün için arka plana itilen en önemli talebi topraktır.

2 — **Toprak reformu sorununun olanaksız ve ciddiyetten yoksun bir talep olduğu görüşünün yaygınlaştırılması:**

Teorik olarak tekelci burjuvazinin toprak reformu isteği tartışılabilir. İç pazarın genişlemesi, tarım sektöründen sanayi sektörüne daha yüksek oranlarda kaynak aktarılması istekleri, tekelci burjuvazi için ülke çapında yaygın bir toprak reformunu gerekli kılabilir. Tekelci burjuvazinin diğer egemen sınıf ve tabakaları kontrol altına alarak ekonomik ve politik yaşamı belirleyici tek güç olmadığı, başta tarım burjuvazisi ve toprak ağaları olmak üzere ekonomik ve siyasal egemenliği diğer egemen güçlerle ortaklaşa sürdürmek zorunda olduğu gerçeği göz önünde bulundurulursa, tekelci burjuvazisinin böyle bir istekle ortaya çıkmasının ve bu isteği hayata geçirmek için mücadele vermesinin olanaksız olduğu ortaya çıkar. 12 Mart öncesi girişimler ve 12 Mart deneyimi bu gerçeği ortaya koymakta yeterli olmuştur.

Bu gelişmeler küçük burjuva aydın çevrelerde de etkisini göstermiş, 12 Mart'tan önce toprak reformu konusunda yoğun bir biçimde yapılan yayınlar, tartışmalar, bilimsel çalışmalar birdenbire kesilmiştir. İlerici basın ve ilerici yayın organları için de toprak reformu sorunu kapanmıştır.

12 Mart döneminde çıkarılan güdük, yetersiz, aslında daha çok toprak ağalarına yarayan «Toprak ve Tarım Reformu Kanununun» ağaları himaye edici uygulaması, daha sonra fiilen işlemez hale getirilmesi ve en sonra da Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilerek uygulamadan kaldırılması bu çevrelerde hiç bir ciddi tepki yaratmamıştır.

Toprak ağalarının aşiret gücüne dayanan silâhlı adamlarıyla siyasal partilerde ve parlamentodaki etkinlikleriyle bugün sahip oldukları güç karşısında toprak talebiyle ortaya çıkmanın köylü için ciddiyetten uzak, hayalci, sonuç vermez bir davranış olacağı gerçeğini

bizzat yaşam ortaya koymaktadır. Ağaların ideolojik saldırıları da bu yargıyı pekiştirmede önemli bir etken olmaktadır. Gerçekten toprak ağaları toprak reformunun imkânsızlığını kanıtlamak ve kitleleri bu yönde etkilemek için amansız bir ideolojik mücadele vermektedirler. Bu ideolojik mücadelede ağaların kontrolunda bulunan tüm siyasal partiler ve onların yerel yöneticileri ile, din adamları toprak ağalarına önemli destek sağlamaktadırlar

«Toprak reformu yapmak isteyenler kimin malını kime vermek istiyorlar?», «Topraklarımızı hayatımız pahasına savunacağız, ölülerimizi çiğnemeden kimse bir karış toprağımızı alamaz.». «Neden fabrika reformu, apartman reformu söz konusu edilmez de toprak reformu yapılmak istenir?» «Bir kimsenin tapulu topraklarını kendi iradesi dışında alıp başkasına vermek dinimize aykırıdır. Hiç bir gerçek müslüman böyle bir istekte bulunamaz. Toprak reformu talebi komünistliktir. Toprak reformundan söz edenler komünisttirler.» Propagandaları Doğu'da yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Hemen her köyde bu tür propaganda yapan kişilere ve din adamlarına rastlamak mümkündür.

Bu kampanyaya, Doğu'da demokratik hak ve özgürlüklerin sözde savunuculuğu mücadelesini veren küçük burjuva grupların da değişik bir açıdan fakat aynı amaca yönelik olarak katıldıklarını görmekteyiz. Bunlar Doğu'da toprak reformu girişimlerini, aslında ırkçı bir baskı yöntemi olarak nitelemekte ve kitlelere bu biçimde yansıtmaktadırlar. Doğu'da ırkçı şoven baskıların emekçi halkla birlikte ağaları da hedef aldığı görüşünü savunan küçük burjuva akımları, toprak reformu girişimlerini asimilasyoncu politikanın bir aracı olarak göstermektedirler. Bu nedenle toprak reformuna karşı çıkmanın demokratik bir görev olduğunu pervasızca savunmaktadırlar. Toprak ağaları bu akımlardan kendi egemenlikleri için önemli bir destek sağlamanın bilinci içinde bu görüşlerin de yaygınlaşmasına çaba harcamaktadırlar.

Sorunun bu biçimde ortaya konması «Ağa milliyetçiliği» kavramını güçlendirmiştir. Toprak ağalarının egemenliğini pekiştiren «Ağa Milliyetçiliği»nin yaygınlaşması demokrasi mücadelesini baltaladığı kadar demokratik hak ve özgürlüklerin korunmasını da büyük ölçüde engellemektedir.

Bilindiği gibi, bir toplumsal hareketin demokratik olabilmesi onun öncelikle anti-feodal ve anti-emperyalist niteliklere sahip olmasını gerektirir. Bu nitelikleri taşımayan bir hareket hiç bir zaman demokratik olamaz. İlerici yaftasını taşıyan gerici nitelikli bu hareketler sosyal ilerlemeye hiç bir katkısı olmayacağı gibi, üstelik feodal

gericiliğin, kapitalizmin ve emperyalizmin ülkede daha da etkinlik kazanmasına yardımcı olacakları çok bilinen bilimsel bir gerçektir.

Orta mülk sahipleri ile küçük mülk sahipleri de toprak reformuna karşı yürütülen mücadelede büyük toprak ağalarının yanında yer almışlardır. Özellikle orta mülk sahipleri toprak reformuna karşı yürütülen mücadelede etkin bir rol almışlardır. Bunlar toprak reformunu özellikle küçük toprak sahiplerine karşı toprak mülkiyetine son verme biçiminde bir uygulama olarak etkin bir propaganda yürütmekte ve bundan dolayı küçük mülk sahipleri de toprak reformuna karşı tavır almaya itilmekte ve bunda başarı da sağlanmaktadır.

Toprak reformu uygulamasının zorunlu iskâna ve zorunlu çalışmaya yol açacağı, Doğu'da yaşayan köylülerin Batı illerinde, Batı'da yaşayan köylülerin de Doğu'da iskân edilerek zorunlu bir çalışmaya tabi tutulacakları propogandası reforma karşı yürütülen diğer bir demogojik propogandadır. Bu propagandalar burjuvazi ve toprak ağaları tarafından yaygın biçimde işletilmekte ve toprak reformu talebinin geri itilmesinde başarı sağlanmaktadır.

Tüm bu gerçekler günümüzde burjuvazinin toprak reformuna sahip çıkmadığını ve çıkamayacağını açık seçik olarak kanıtlamaya yeterlidir. Toprak reformu yapma görevi de, demokrasiye sahip çıkma, demokratik hak ve özgürlükleri yaygınlaştırıp geliştirme ve emperyalizmle mücadele görevleri gibi işçi sınıfının vazgeçilmez temel görevlerinden biri **olmuştur.**

Toprak ağalarına karşı, köylünün içine gömdüğü toprak talebini canlandırmak, köylü yığınlarını uğrunda mücadele vereceği vazgeçilmez haklı bir talep düzeyine çıkarmak Türkiye işçi sınıfının ve onun öncü politik gücü olan Türkiye İşçi Partisinin ve Türkiye İşçi Partililerin görevidir. Bu acil görev bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm için mücadelenin ayrılmaz bir parçasıdır. Keza bu görev işçi sınıfının iktidar mücadelesinde köylü emekçiler ile kurması zorunlu ittifakın gerçekleşmesi için de yerine getirilmesi **zorunlu bir görevdir.**

3 — Taleplerin sınırlı tutulmasının neden olduğu gelişmeler

a) **Oy pazarı** Geniş köylü kitlesinin taleplerinin sınırlı tutulması sonucu politik mücadele ve seçim mücadelesi sadece ağalar arasında yürütülen ve hangi ağanın milletvekili olacağını belirleyen bir araç durumuna getirilmiştir. Siyasal partilerin İl ve İlçe kademelerini ellerine geçiren toprak ağaları ön seçimlerde ya bizzat, ya da temsilcilerini liste başlarına getirmede her zaman başarılı olmaktadırlar. Bir ilçe yönetimini elinde tutan toprak ağası, aday yoklamasına katılan seçmen listelerini kendi kontrolü altındaki insanlardan oluş-

turmakta ve aynı makenizmayı işleten diğer ilçelerin etkin yöneticisi durumundaki ağalarla karşılıklı destekleme kararı almaktadır. Aday olmayan ya da bir aday göstermeyen ağalar da kontrol ettikleri önseçim seçmenlerinin oylarını para ile satmaktadırlar. Bu yöntem her zaman aday yoklamasına katılan seçmenleri kontrol etme gücüne sahip zorba, mütegallibe ve ekonomik gücü elinde tutan ağaların liste başına geçmelerini olanaklı kılmaktadır. Büyük bir ilçenin 300-400 delegesini tümüyle kontrol edebilmek, mutlaka terör ve korku yaratan bir güç sahibi olmayı gerektirir. Böyle bir gücün elde edilmesi ise, bizzat vurucu, korku ve terör yaratan, tümden cahil ve bilgisiz bir kişiliğe sahip olmayı icabettirir. Bundan dolayı Doğu'da burjuva partilerinin, özellikle CHP ve AP'nin milletvekili adayları genel olarak en azılı, en gaddar, katil olaylarına ismi karışmış ve üstelik son derece cahil toprak ağalarından oluşmaktadır.

Bunlar ağalık gücü ile ekonomik gücü en üst düzeyde politik bir güçle birleştirmek için hiç bir aracı kullanmayı ihmal etmezler Paranın zorunlu olduğu yerde milyonlarca lira dağıtmaya, gerektiğinde devlet gücünü kullanmaya rahatlıkla başvururlar.

Bugün Doğu'da seçim dönemlerinde açıkça oy pazarları kurulmaktadır. Seçmen oyları, gerek aday yoklamalarında, gerekse genel seçimlerde para karşılığı alınıp satılan bir meta haline getirilmiştir. Ağalar güçleriyle orantılı olarak kontrol ettikleri oyları arttırmalı biçimde para karşılığında satmaktadırlar.

b) **Devlet imkânlarının partizanca kullanılması:** Oyların alınıp satılan bir mal haline gelmesi, seçimlerin halkın yaşamında olumlu yönde değişiklik yapacak bir çözüm yolu olmaktan çıkmış görünmesi, bazı köylerin, seçimleri sınırlı taleplerini karşılamak için bir araç olarak kullanmalarına neden olmuştur. Köy yolları yapılmadan, köy camlieri onarılmadan, ya da köy içme suları sağlanmadan sandık başına gitmeyeceklerini ve seçimleri protesto edeceklerini ilân etmektedirler. Son milletvekili seçimlerinde bunun pekçok örneğini bizzat görmüş bulunuyoruz. Şehirleşen köylü nüfusun iş isteği de bu yolla gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Seçim dönemlerinde köy yollarının kabaca düzeltilmesi, köy çeşmelerinin ve köy camilerinin üstün körü bir biçimde onarılması için tüm devlet imkânlarının seferber edilmesi ağaların oy almada başvurdukları partizanca girişimlerin açık örnekleridir. Yine seçim dönemlerinde bazı devlet kuruluşlarına, seçim sonunda işlerine son vermek koşuluyla kadro ihtiyaçlarının çok üstünde geçici işçi alınması, bu talepleri karşılıyarak oy almak için başvurulan partizanca girişimlerdir.

Türkiye İşçi Partisinin görevl seçimlerden hiç bir yarar sağlamayan köylünün bu haklı baskısını taleplerini yükselterek gerçek bir sınıf mücadelesine dönüştürmektir.

C — Demokrasinin yozlaştırılması ve faşizme ortam hazırlanması

Bu gelişmelerin bir sonucu olarak, geniş halk yığınları çok partili demokratik yaşamdan ve seçimlerden umutlarını tamamen kesmiş bulunmaktadırlar. Seçimlerin halkın yaşamında olumlu hiç bir değişiklik yapmadığı, seçilme hakkının ise güçlü ağaların ve para sahiplerinin fiili tekeline geçtiği, demokrasinin tam anlamıyla yozlaştırıldığı bugünkü ortamda, halk kitleleri, özellikle küçük burjuva emekçileri kurtuluşu başka yollarda, bilhassa «iyi niyetli», «adaletli», ve «şefkâtli» bir «kurtarıcı liderin» veya kadronun ortaya çıkmasında aramaya başlamışlardır. Ağaların demokrasiyi yozlaştırma çabaları Doğu'da faşizme bir taban oluşturma ortamını hazırlamıştır.

Demokrasinin yozlaştırılması girişimlerine karşı mücadele etme görevi de işçi sınıfına düşmektedir. Türkiye işçi sınıfı siyasal hareketinin öncü gücü olan Türkiye İşçi Partisi bu gelişmeleri dikkatle izlemek ve burjuva demokrasisini bugünkü kısıtlı halinde dahi olsa kurtarmak için yoğun ve etkin bir mücadele vermek zorundadır.

4 — Ağalık düzenin sürdürülmesinde din adamlarının rolü :

Ağalık düzeninin sürdürülmesinde ideolojik bir araç olarak dinsel propagandadan büyük ölçüde yararlanılmaktadır. Ağaların himayesindeki din adamları, ağalık kurumuna, toplumsal düzenin devamlılığı, dirliğin ve huzurun korunması için saygı gösterilmesi gerektiğini, ona karşı çıkmanın dinsel suç oluşturduğunu sürekli şeklide telkin etmektedirler. Mülkiyet hakkının kutsallığını, toprak reformu taleplerinin günah olduğunu yaymaktadırlar. Köyde oturan ve geniş köylü kitleleriyle ilişki içinde bulunan ağalar din adamlarına saygılı davranmakta, dinsel eğitime destek olarak onlara maddi olanak sağlamakta, şeklî ibadeti yerine getirerek her iki kurumun bütünleşmesini başarmaktadırlar.

Köy camilerinin onarılmasına yapılan katkılar, köy imamlarına kadrolu memuriyet görevl sağlanması bu bütünleşmeyi pekiştiren önemli etkenlerdir.

5 — Feodal bağların canlı tutulması sonucu halkın iki büyük partide kutuplaşması olgusu :

Ağalık düzeninin güçlenerek etkinlik kazanması sonucu, ağaların AP ve CHP'de kutuplaşmasına paralel olarak, geniş halk yığınla-

rının, özellikle köylü nüfusunda zorunlu bir biçimde bu iki parti de kutuplaşmasına yol açmaktadır. Toprak ağaları etkinliklerini sürdürmek, ekonomik ve sosyal güçlerini siyasal güç ile pekiştirmek ve devlet olanaklarından da yararlanmak için genellikle iktidar olan, ya da iktidara yakın güçlü partilerde toplanmayı yeğlemektedirler. Bugün için tercih edilen partiler AP ya da CHP'dir. Bir ağanın, aşiret reisinin veya bir şeyhin etki alanı içinde bulunan köylüler ihtiyaç duydukları koruyucu desteği sağlamak, aşiretler ve köyler arasında süregelen ihtilâflarda bağlı bulundukları sosyal grubun dayanışma geleneğini zedelememek ve soyutlanmamak için isteseler de istemeseler de onların tuttukları parti saflarında yer almaya ve o partiye oy vermeye mecburdurlar. Bu zorunlu duruma bağlı olarak Doğu'da genel olarak köyler, ağalar arası çekişmeleri yansıtacak biçimde AP ve CHP arasında bölünmüşlerdir. Ağaların saf değiştirmesi ile bu köylerin de saf değiştirdiklerini görmek her zaman olasıdır. Bu kutuplaşma ağalık kurumunun bir ürünüdür. Ağalığın ve feodal üst yapı kurumlarının daha da güçlenmesine, etkinlik kazanmasına neden olmaktadır.

Toplumsal yaşamın zorladığı bu kutuplaşma Türkiye İşçi Partisinin Doğu'da köy biriminde çalışmasını ve örgütlenmesini büyük ölçüde güçleştirmektedir. Avrupada işçi olarak çalıştıktan sonra köylerine dönen uyanık bazı ögelerin de, ilişki kurmaya yatkın olmalarına karşın, kısa sürede bu zorunlu kutuplaşmaya uydukları görülmektedir.

Orta ve küçük mülkiyetin yaygın olduğu, etnik nedenlerle ağaların direkt kontrolu dışında kalan, görece olarak daha varlıklı, aydın ve Avrupa'da işçilik yapmış uyanık ögeleri fazla olan bazı büyük alevi köylerde son seçimlerde parti olarak büyük ilgi gördüğümüz halde, ya hiç oy alamadık, ya da 5 - 10 oy civarında pek az oy aldık. Seçimlerden bir süre sonra bu köylerden birinde yaptığımız soruşturmada köy muhtarının açıktan müdahalesi ve uyarısı üzerine köy halkının çevreden soyutlanmamak için bu kutuplaşmaya uymak zorunda kaldığını saptamış bulunuyoruz. Köy muhtarının köylüye anlattığı şudur: «İlçemizin güçlü iki ağası AP ve CHP listelerinde ön sıralarda adaydırlar. Bankalarda, devlet dairelerinde, acentalarda ve petrol bayiliklerindeki işlerimiz dolayısıyla İlçe ile ilişkilerimiz yoğundur. Bu işlerimizi rahatlıkla yapabilmemiz için bir desteğe sahip olmamız gerekir. Bu desteği ya AP'li, ya da CHP'li ağanın şahsında bulabiliriz.» bu uyarı üzerine bütün köyün oyları eksiksiz olarak CHP'ye verilmiştir.

Bu gerçek karşısında Parti olarak köye girmemiz, köylülerin ittifakını oluşturabilmemiz için sağlam bir örgütlenme zorunluluğu ile karşı karşıyayız. Her köyde olmasa bile, bir kaç köyden oluşan bölge merkezlerinde bilinçli militanlar yetiştirerek köy çalışma ekiplerini oluşturmamız zorunludur.

6 — Ağa Milliyetçiliğinin feodal üst yapı kurumlarını ve feodal bağları etkinleştirmedeki işlevi

Doğu ve Güneydoğu'da egemen sınıfların başında toprak ağalığı gelmektedir. Ekonomik ve politik yaşam büyük ölçüde ağaların kontrolu altındadır. Toprak ağaları genel olarak Türkiye burjuvazisi ile bütünleşmiştir. Ekonomik ve oPlitik bakımdan tam bir entegrasyondan sözetmek mümkündür. Buna karşı doğulu toprak ağalarıyla tekelci sanayi burjuvazisi ve büyük ticaret burjuvazisi arasında bir çelişki vardır. Bu çelişki egemen sınıfları oluşturan çeşitli sınıf ve tabakalar arasındaki çelişki türündendir. Uzlaşmaz nitelikteki çelişki değildir. Doğulu toprak ağaları kapitalistleşme süreci içinde daha fazla tarım kredisi almak, ucuz maliyetle tarım makinaları, çeşitli araçlar ve diğer tarımsal girdileri sağlamak, tarım ürünlerine yüksek taban fiatı ve sübvansiyonlar almak için mücadele vermektedirler. Ayrıca ürünlerinin kolayca pazarlanması için alt yapı tesislerinin yapımı ve geliştirilmesi gibi istekleri de vardır.

Buna karşı yıllardan beri burjuva iktidarlarının doğulu emekçi halk üzerinde, özellikle geniş köylü yığınlarını hedef alan ırkçı şöven baskıları sürmektedir. Silah arama, kaçakçı ve firari koğuşturması adı altında büyük operasyonlar, komando baskınları sürdürülmekte, halka cehennem hayatı çektirilmektedir. Irk ayırımı, mezhep ve din ayrımları yapılarak doğulu emekçiler ezilmekte ve horlanmaktadırlar. Tüm bu insanlık dışı, anayasa dışı uygulamalar toprak ağalarının etkin olarak söz sahibi oldukları burjuva iktidarları tarafından onların tasvip ve desteği ile yapılmaktadır.

Bu durum toprak ağalarına hem egemenliklerini sürdürmede, hem de tekelci sanayi burjuvazisi ve ticaret burjuvazisi ile çelişkilerini çözmede önemli bir avantaj sağlamaktadır. Toprak ağaları tarafından, ırkçı şöven baskıların hedefi, ezilen ve horlanan emekçi halkın şikâyetlerini çarpıtan, feodal bağların, feodal üst yapı kurumlarının etkinlik kazanmasına yönelik, özünde anti-demokratik ve emperyalizme bağımlılığı öngören bir akım geliştirilmiştir. «Ağa milliyetçiliği» olarak adlandırdığımız bu akım toprak ağalarına, bir yandan büyük burjuvaziyle çelişkilerini çözmek, istedikleri ödünleri almak için emekçi halkın desteğini sağlayan, diğer yandan ezilen horlanan halkın söz-

de koruyuculuğu görevini üstlendikleri imajını yaygınlaştırarak onlara daha çok etkinlik sağlayan önemli bir ideolojik araçtır. Bu akımın sınırları önceden saptanmıştır: Türkiye bütünü ile emperyalizme bağımlı kapitalist bir ülke kalacaktır. Ağalık kurumu ekonomik ve politik yönden desteklenecek, emekçi halk, özellikle geniş köylü yığınları oğaların mutlak egemenliği altına girecek, kapitalist gelişmenin gerekleri, doğu kalkınması adı altında yoğun biçimde seferber edilecektir. Günümüzde tüm burjuva partilerinin «doğu kalkınması edebiyatı» yapmalarının altında yatan gerçek, doğulu toprak ağalarının ve onların himayesi altında gelişen ticaret burjuvazisinin isteklerini yerine getirmek içindir.

Emperyalizme bağımlı kapitalist düzenin devamında «ağa milliyetçiliği»nin rolünü kavrayan burjuva sınıfı ve onun siyasal iktidarları bu akıma dolaylı, ya da açık biçimde destek olmaktadırlar. Bu desteğin amacı ağaları güçlendirerek kitleleri pasifleştirmektir.

Çok partili yaşamla birlikte ortaya çıkan «ağa milliyetçiliği» hareketinin uzun yıllar en güçlü temsilciliğini doğunun etkin politikacılarından Yusuf Azizoğlu yapmıştır. Azizoğlu bir yandan Türkiye burjuvazisi tarafından «kürtçü» olarak damgalanmış, perlamento kürsüsünden Kürtçülük hareketlerinin temsilcisi olarak ilân edilmiş, diğer yandan büyük itibar gösterilerek ezilen, horlanan kitlelerin tek umudu haline getirilmiştir. Azizoğlu'nun ölümünde İsmet İnönü yayınladığı mesajda, «Azizoğlu'nun ölümü ile Türkiye büyük bir devlet adamı, seçkin bir polltikacı kaybetmiştir.» diyerek ailesine ve Türk ulusuna başsağlığı dilemiştir. Azizoğlu'nun ölümü münasebetiyle bütün doğulu ağaların katıldığı büyük bir cenaze töreni yapılmış, devleti temsilen görevlendirilen yüksek rütbeli iki subay cenaze töreninde hazır bulunarak ailesine başsağlığı dilemişlerdir. Doğuda «ağa milliyetçiliğinin» tabu lideri olarak Azizoğlu'nun ismi hâlâ bir bayrak gibi dalgalanmaktadır. Doğuyu kalkındıracak, doğulu emekçileri kurtaracak en büyük lider olarak şöhreti bugün de devam etmektedir. Oysa, Azizoğlu'nun asıl değerini ve yaptığı hizmetleri büyük bir gerçekçilikle takdir eden Türk burjuvazisidir.

Bugün doğulu ağalar Türk burjuvazisiyle birlikte «ağa milliyetçiliğini» aynı etkinlikte sürdürecek yeni bir politik liderin arayışı içindedirler. Bu liderliğe talip olan pek çok genç politikacı ortaya çıkmıştır. Değişik yöntemlerle «ağa milliyetçiliği»ni sürdürmeye çalışan küçük burjuva grupları da aynı amaçla beğeni sağlama yarışına katılmışlardır. Fakat tarih tekerrür etmeyecek, liderlik özlemleri kursaklarda kalacaktır. Türkiye İşçi sınıfının siyasal hareketi Türkiye İşçi

Partisi'nin şahsında büyük deneyimler kazanmış, daha güçlü ve daha etkin bir örgütlenme anlayışıyla işçi sınıfının yükselen mücadelesi yeni boyutlara ulaştırılmıştır. Bu hareket ergeç doğulu emekçilerin demokratik mücadelesini de kucaklıyacak ve tek bir devrimci dalga halinde emperyalizme, kapitalizme ve feodal gericiliğe karşı muzaffer olacak, sosyalizmi kuracaktır.

Sosyalizm her çeşit sömürünün, ırk, dil, din ve mezhep ayrımlarının son bulduğu, emeğin yüce değer olarak itibar gördüğü, tüm ulusların kendi özgür iradeleri ile kendi kaderlerini tayin ettikleri bir düzendir. Yaşasın Sosyalizm.

Yaşasın Türkiye İşçi Partisi'nin Bağımsızlık, Demokrasi ve Sosyalizm Mücadelesi.

DÜN VE BUGÜN ORTAK İŞÇİ CEPHESİ *

I. Undasınov

(Raboçi klas i souremenly mir, 1976, s. 4)**

Uluslararası işçi hareketi deneyi açıkça gösteriyor ki, işçi sınıfının birliği, gerek kısmî ve ara taleplerini başarıya ulaştırmak, gerekse nihaî amacını gerçekleştirmek —kapitalizmi ortadan kaldırmak ve sosyalist toplumu kurmak— için verdiği mücadelenin başarısının temel şartıdır.

BİRLİĞİN KÖKENLERİ

Ortak işçi cephesi ve burjuvazinin saldırısının püskürtülmesi ve proletarya ile tüm emekçilerin çıkarlarının savunulması için komünistlerle sosyal demokratların işbirliği fikri, Lenin tarafından ortaya konmuştu. Sermayeye karşı mücadelede işçi yığınlarına yardım amacıyla «... tek cephe taktiğini kabul ettik ve bunu sonuna kadar uygulayacağız», diye yazıyordu Lenin. (Eserler, c. 33, s. 340)

Aralık 1921'de Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu ortak işçi cephesi üzerine tezleri kabul etti. Bu tezler, komünistleri, komü-

---

* *Bu yazı «Socialisme: Theorie et Pratice» dergisinden Merkez Eğitim Bilim ve Araştırma Büro'sunca türkçeye çevrilmiştir.*

** *Yazının ilk yayınlandığı dergi Türkçesi: «İşçi Sınıfı ve Çağdaş Dünya»*

nist olmayan örgütlerin yalnız üye ve sempatizanlarını değil, başta sosyal demokrat partiler ve reformist sendikalar olmak üzere bizzat bu örgütlerin kendilerini de sermayeye karşı mücadeleye sokmaya çağırıyordu.

Ortak işçi cephesi taktiğinin 1921 1922'deki tanımı, herşeyden önce, proletaryanın kapitalist ülkelerdeki sınıf mücadelesinin gelişiminin objektif koşullarındaki köklü değişimler tarafından belirlenmişti. Bütün kapitalist ülkelerde burjuvazi, Sovyet Rusya dışındaki işçi sınıfının yenilgilerinden yararlanarak geniş bir karşı saldırıya geçmişti. Ortak bir eylemle sermayenin ilerlemesini durdurma istemi giderek kendine bir yol açıyor ve proleter yığınları içinde sağlamlaşıyordu. Komünist Enternasyonal'in tarihsel başarısı, gereken asgari objektif koşullar oluşur oluşmaz diğer işçi örgütleriyle eylem birliği için mücadeleye başlamış olmasıdır.

En genel biçimiyle ortak işçi cephesi kavramı, 1921 - 1922'deki tanımıyla şu şekilde özetlenebilir. Hedef; bir yandan burjuvazinin saldırısını başarısızlığa uğratmak için yığınları bir araya getirmek, diğer yandan bu yığınların devrimci öncüye desteğini sağlamaktır. Gerçekleştirme yolu; bütün eğilimlerden emekçilerin eylem birliği için, gerek yığınlar gerekse örgütler ve onların yönetici organları düzeylerinde verilecek mücadeledir. Platform ise, işçi sınıfının ivedi ve ara talepleridir.

Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu diğer işçi örgütleriyle eylem birliğinin temel, bütün ülkelerin komünist partileri için ortak ve kesinlikle kaçınılmaz koşulu olarak, sosyalist veya sosyal demokrat partilerle anlaşma yapan her komünist partinin mutlak hükümranlığını ve tam bağımsızlığını, fikirlerini serbestçe açıklama ve komünizmin karşıtlarını eleştirme özgürlüğünü görüyordu. Durum ne olursa olsun bu koşulu terketmek kabul edilemezdi. Kapitalist cepheye karşı her pratik eylemde tüm işçi örgütlerinin en geniş birliği sloganını benimseyen, komünistler, işçi sınıfının çıkarlarının savunulmasının tam olarak ifadesi olan kendi görüş açılarını açıklamaktan da asla vazgeçemezlerdi.

Komünist Enternasyonal'in IV. kongresinde (1922) benimsenen, tamamlanan ve derinleştirilen ortak işçi cephesi üzerine tezlerin stratejik bir önemi vardı. Buna rağmen işçi hareketinin bütün düzeylerdeki birliği için mücadelenin stratejik bir görev olarak dayatması uzun zaman aldı. Bu, dünyadaki durumun karmaşıklığı ve çelişkili karakteri yüzündendi.

ZORLUKLAR KARMAŞIKLIKLAR, YANLIŞLAR

Uluslararası işçi hareketi içindeki başlıca iki akımın değişik politik yönelimleri, azçok sağlam bir eylem birliğinin gerçekleşmesinin en büyük engeli oldu. Komünistler dünya kapitalizminin dengesizliğinden burjuvazinin iktidarını devirmenin şartlarını hazırlamak için faydalanmaya çalışırken, sağ sosyal demokrasi tersine kapitalist sistemi sağlamlaştırmak için elinden geleni yapıyordu.

Sağ oportünistlerin bütün sosyal demokrat ve reformist sendikal hareketleri kapitalist toplumun üstyapısıyla birleştirmeyi yeğlemeleriyle durum daha da ağırlaştı. Sağ oportünistler, gittikçe genişleyen bir düzeyde burjuvaziyle sınıf işbirliği politikası uyguluyor ve emekçilerin en acil çıkarlarının savunulması sözkonusu olsa bile işçi hareketinin devrimci kanadıyla ortak eylemi reddediyorlardı. Dahası da vardı: Sağ sosyal demokrasi gericiliğin anti- komünist mücadelesini aktif olarak destekliyordu. Birçok antikomünist ve antisovyet kampanya onların insiyatifiyle başlatıldı. Sağ sosyal demokrasinin antikomünizmi, komünist parti militanlarında, işçi hareketinin bütün düzeylerdeki eylem birliği için mücadelenin olanaklılığı ve gerekliliği konusunda kötümserliğe yol açtı.

Genel politik sorunlarda olduğu kadar işçi sınıfının günlük mücadelelerinde de reformistlerden temelden farklı olan kendi politik çizgisini daha açık sergilemek amacıyla Komünist Enternasyonal yeni bir taktik benimsedi. Bu yeni taktik, ortak işçi cephesi taktiğinin bir devamı ve derinleştirilmesi olacaktı ve işçi sınıfının tüm güçlerinin burjuva sınıfına karşı mücadelede toplanması politikası olarak görülüyordu.

Sonradan «sınıfa karşı sınıf» adını alan bu taktik, komünistlere göre, proletaryanın sınıf bilincini güçlendirecek ve dövüşkenliğini arttıracaktı. Yeni taktiğin sağlıklı unsuru da buradaydı. Ve bu unsur birçok komünist partiye sağ oportunizmle savaşı yoğunlaştırma, reformist yanılgıların kalıntılarından kurtulma ve ideolojik ve politik durumlarını sağlamlaştırma olanağını verdi.

Ne var ki «sınıfa karşı sınıf» taktiği reformist örgütlerin kesinlikle burjuvazinin kampına katılacakları tezinden hareket ediyordu. Sağ liderlerle sosyal demokratların kitlesi arasındaki ayrımı yeterince belirlemiyordu. «Sınıfa karşı sınıf» taktiğinin pratik uygulamasında beliren sektarizm, komünistlerle sosyalistlerin eylem birliğinin gerçekleşmesine katkıda bulunmadı. Sadece, sosyal demokrat örgütlerin üyeleriyle ilişkilerini zehirlemeye yaradı. Bu örgütlere «burjuva işçi partileri» olarak bakılıyordu. «Sınıfa karşı sınıf» taktiği, tekelci sermayenin

iktidarına karşı mücadelede işçi sınıfının doğal müttefikleri olan, proleter olmayan emekçi kesimlerle ve nüfusun ara tabakalarıyla işbirliğinin gelişmesine de katkıda bulunmadı. Bu taktik, komünistler için, sosyal demokrat ve radikal partilerin adaylarına oy verme ve onlarla seçim koalisyonları kurma olanağını dışlıyordu.

Faşistler Almanya'da, herşeyden önce, sosyal demokrat liderlerin burjuvaziyle sınıf işbirliği politikaları sonucunda proletaryanın bölünmüş, politik ve örgütsel bakımdan silahsızlanmış bir halde olması yüzünden iktidara gelebildiler. Bu trajik olay, işçi sınıfı hareketi ile burjuva toplumunun tüm demokratik güçlerinin işbirliğinin gerçekleştirilmesi zorunluluğunu açıkça ortaya koydu. Komünist Enternasyonalin 1935'te toplanan VII. kongresinin tüm komünist partilerine gösterdiği hedef tamamen buydu.

KOMÜNİST ENTERNASYONALİN VII. KONGRESİNİN GETİRDİKLERİ

Komünist Enternasyonallin VII. Kongresi zaman aşımına uğramış veya etkisizleşmiş olan herşeyi elemek amacıyla bütün ideolojik, teorik, taktik ve stratejik birikimini kalburdan geçirdi. Bu arada, geçmiş yılların pratiğinin getirdiği tüm yeni ve yararlı unsurları kararlı bir şekilde cesaretlendirdi. Kongre, o dönemin bir numaralı görevi olan, faşizme karşı mücadelede işçi hareketinin ve tüm demokratik güçlerin seferber edilmesinin etkin bir programını oluşturdu.

VII. Kongre, sınıf mücadelesinin hem hedeflerine hem de nesnel koşullarına uygun bir politik çizgi belirledi. Komünist Enternasyonal, ulusal seksiyonlarının, herşeyden önce «değişen durumu gözönünde bulundurmalarını ve ortak cephe taktiğini işyerlerinde, mahallelerde, bölgelerde ve aynı zamanda ulusal ve uluslararası düzeyde, değişik politik eğilimden işçi örgütleriyle eylem birliği anlaşmaları gerçekleştirecek şekilde yeni bir tarzda uygulamalarını»[1]. zorunlu kıldı. Uzun bir dönem boyunca işçi hareketinin toparlanmasını ciddi olarakfrenleyen, kitleler düzeyindeki ortak cepheyi yapay bir tarzda örgütler düzeyindeki ortak cephenin karşısına çıkaran anlayışa böylece son verildi.

Sosyal demokrasinin haksız ve aşağılayıcı bir biçimde «sosyalfaşizm»le özdeş tutulması, gericiliğe, faşizme ve savaşa karşı mücadelenin çıkarlarına aykırı olduğu belirtilerek Kongre tarafından kesinlikle mahkum edildi. Sosyal demokrasinin sol kanadına karşı tutum

1 Komünist Enternasyonalin VII'nci dünya kongresi kararı, Partizdat, 1935, s. 14, Rusça baskı

da aynı anlayışla tekrar ele alındı. Artık komünistler, «reformist politikaya karşı mücadele eden ve komünist partiyle ortak cepheden yana olan işçilerle, memurlarla ve sol sosyal demokrat örgütlerle en sıkı işbirliğini»[2]. sağlamakla görevli kılınıyordu.

Diğer politik eğilimlerden, sosyal demokrat, katolik, anarşist ve henüz örgütlenmemiş işçilerle eylem birliğini öngören Komünist Enternasyonal bunun için hiçbir koşul öne sürmüyordu. Sadece, temel ve tüm işçiler tarafından kabul edilecek tek bir koşul vardı: Ortak eylemi faşizme, sermayenin saldırısına, savaş tehdidine, sınıf düşmanına karşı yöneltmek.

İlerici güçlerin ikinci dünya çatışmasını savuşturmayı başaramamalarına rağmen, VII. Kongre'ce formüle edilen hedefler birçok ülkede komünistlerin, sosyal demokratların, katoliklerin, küçük burjuva ve burjuva partileri temsilcilerinin omuz omuza mücadele ettikleri geniş bir direniş hareketinin ortaya çıkmasını kolaylaştırdı.

Emperyalizme ve gericiliğe karşı mücadelenin zafere ulaşması için yeni birlik biçimlerinin araştırılması günümüzde de kaçınılmazdır.

GÜNCEL GÖREVLER

Bütün antitekelci güçleri barış, demokrasi ve sosyal ilerleme mücadelesinde biraraya getirmek, tarihsel olarak proletaryaya, çağdaş dünyanın sayıca en çok, en örgütlü ve en devrimci sınıfına düşmektedir. Fakat proletarya bu tarihsel görevini ancak kendi öz saflarının bölünmesini yenebildiği zaman başarabilir.

İleri kapitalist ülkelerde işçi sınıfının bölünmesi üç şekilde belirmektedir. Birincisi, emekçilerin önemli bir bölümü halâ burjuvazinin, onun politik ve diğer örgütlerinin etkisi altındadır. İkincisi, bütün bu ülkelerde değişik felsefi kavram ve politikalara sahip işçi partileri bulunmaktadır. Üçüncüsü, bu ülkelerde birden çok sendikal merkez ve çeşitli ideolojik eğilim mevcuttur.

Bugün de dün gibi, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki komünist ve sosyal demokrat (sosyalist) partiler arasında bütün düzeylerde işbirliğinin kurulması, işçi hareketinin bölünmesini önlemenin başlıca aracıdır. İşçilerin büyük bölümünün, ve emekçilerin proleter olmayan katmanlarının önemli bir kısmının, komünist ve sosyal demokrat partileri destekledikleri ve onların ideolojik ve politik etkilerinde olan sendikalara üye oldukları dikkate alınırsa, sadece yeni başarılara ulaşılmasının değil, emekçiler tarafından kazanılmış mev-

---

2 Aynı eser

zilerin korunmasının da herşeyden önce komünist ve sosyal demokratların işbirliğine bağlı olduğu açıkça ortaya çıkar.

Çağdaş uluslararası komünist hareketin belgeleri, komünistlerin sosyal demokratlarla sadece barış mücadelesi, emekçilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi, demokratik hak ve özgürlüklerin korunması ve genişletilmesi alanlarında değil, aynı zamanda iktidarı ele geçirme ve sosyalizmi kurma mücadelesinde de işbirliği yanlısı olduklarını göstermektedir.

Komünistlerle sosyal demokratlar arasındaki işbirliği alanını iktidar için mücadeleyi ve sosyalizmin kurulmasını da içine alacak biçimde genişletmenin gereği, yarım yüzyılı aşkın deneylerin sonucundan doğmuştur. Bu yarım yüzyıl, sosyal demokratların, proleterler dahil emekçi kitleler arasında istikrarlı, birçok sanayileşmiş kapitalist ülkede de ağırlıklı bir etkiye sahip olduklarını göstermektedir.

Sosyal demokrat hareketin sadece acil ve ara talepler için mücadelede değil, işçi sınıfının nihai hedefleri için mücadelede de komünistlerle işbirliği yapabilecek durumda olup olmadığı sorunu, çağdaş dünyanın devrimci güçlerinin önüne bütün keskinliğiyle çıkmaktadır. Ancak uzun bir politik pratik bu soruyu yanıtlamayı mümkün kılacaktır. Ne var ki bir nokta şimdiden açıktır: Sosyal demokratları izleyen yığınlar kendi çıkarlarıyla burjuvazinin çıkarlarının taban tabana zıtlığını kavrayamadıkları ve tutarlı bir sınıf mücadelesi konumuna ulaşmadıkları sürece, köklü sosyalist dönüşümlerin uygulanması gelişmiş kapitalist ülkelerde son derece zor olacaktır.

SOSYAL DEMOKRASİNİN SOLA DOĞRU EVRİMİ

Sosyal demokrasinin günümüzdeki gelişme evresinin ayırdedici özelliği nedir? En genel biçimiyle bu sorunun cevabı şöyle formüle edilebilir: Sağ reformistlerin gittikçe artan ölçüde burjuva toplumunun politik mekanizmasıyla kaynaşmaları, örgütlerinin daha net bir sınıfsal konum almasını isteyen sosyal demokrat yığınlarda olumsuz bir tepki yaratmıştır. Son yılların olayları, sosyal demokrat partilerin bağrında durmadan derinleşen bir ayrışmanın ve bu partilerin çoğunda, yönetimdeki yerleri merkezciler tarafından alınan sağ kanat temsilcilerinin etkinliğinin zayıflamasının göstergesidir.

Diğer yandan sol akım ve eğilimlerin güçlendiği, komünistlerle bağ kurmanın ve buna benzer olayların çoğaldığı görülmektedir. Bütün bunlar, sosyal demokrat hareketin 1940'ların sonunda ve 1960'ların başında hızlanan sağa doğru evriminin yerini bir radikalleşme sürecinin aldığını göstermektedir. Bu, şimdiden önemli değişimlere yol

açmıştır. Sosyal demokrasi bugün özellikle uluslararası ilişkilerde daha ilerici konumlarda bulunmaktadır.

Bu değişimler daha 1967'de Avrupa Komünist Partileri Konferansında belirtilmişti. Bu Konferansta Leonid Brejnev özellikle şunları söylüyordu: «Geniş emekçi yığınların baskısıyla birçok Avrupa Sosyalist ve Sosyal Demokrat partisinde artık soğuk savaşı bitirme ve Avrupa güvenliği konusunda yapıcı çözümler aranmasına katılma eğiliminin belirdiğine tanık olunmaktadır. Bu yeni olguları dikkatle gözlüyoruz. Bu olgular, sosyal demokrat hareketle ilişkilerin komünistlerle sosyal demokratların Avrupa'nın askerî bloklara bölünmesine karşı, barış ve sosyal ilerleme için ortak mücadelesi yönünde gelişmesi için bugün daha elverişli koşulların oluştuğunu göstermektedir.»

Sosyal demokrat hareketin giderek daha net bir biçimde sola doğru evrimi bir raslantı değildir. Bir dizi kalıcı objektif ve sübjektif faktörün sonucudur.

50'lerin ve 60'ların ilk yarısının elverişli ekonomik konjonktür koşullarında, tekelci kapitalizm emekçilerin sınıf mücadelesini zayıflatmaya ve bu arada işçi sınıfına verdiği ekonomik ve sosyal ödünler sayesinde kendi pozisyonunu sağlamlaştırmaya çalıştı. Büyük ölçüde, dünya düzeyindeki güçler dengesinin sosyalizm lehine değişmesinin, proletaryanın saflarının kabarmasının ve daha iyi örgütlenmesinin dayattığı bu politika, emekçilerin yaşam düzeylerinde net bir yükseliş elde etmelerine olanak verdi. Bu da, kapitalizmin sosyal demokrat liderlerce önerilen şema uyarınca «dönüşmesi»nin mümkün olduğu yanılgısının yayılmasını kolaylaştırdı.

Kapitalist dünya 60'ların sonunda, özellikle 70'lerde yeni bir ekonomik bunalıma, savaş sonrasının en vahim ekonomik bunalımına girince kaba baskı politikası ve işçi hareketini bastırmanın en açık biçimleri yeniden birinci plana geçti. Böylece emek sermaye karşıtlığı çok derin bir biçimde keskinleşti. Yığınsal işçi hareketinin son birkaç yıldır süregiden yükselişi bunun inandırıcı bir kanıtıdır. Proleter yığınlarının sınıf bilinci düzeyinin yükseldiği, mevcut rejime karşı kinlerinin yoğunlaştığı, emekçilerin politik aktivitesinin arttığı görülmektedir. Bu, gelişme büyük ölçüde, kapitalizmin genel bunalımının günümüzdeki derinleşmesiyle olanaklı olmuştur.

Sosyo-ekonomik dönüşüm isteğini ivmelendiren diğer bir olgu da burjuva hükümetlerinin giriştiği birçok ilerici reformun, özellikle sosyal güvenlik alanındaki reformların artık zaman aşımına uğramış olmasıdır. Artık yeni reformlar için, demokrasinin genişlemesi, eğitimin, halk sağlığının, sosyal güvenliğin vb. demokratikleştirilmesi için mücadele zorunlu hale gelmektedir.

Sosyal demokrat partilerin ve reformist sendikaların üye ve görevlilerinin giderek artan bir bölümü, örgütlerinin politikasının radikalleşmesini öngörmekte ve burjuva partilerinin politikasından ayrılınması isteğini kararlı bir biçimde ortaya koymaktadırlar.

Sosyal demokrasinin sol kanadı son senelerde hareketlenmiştir. Parti kongre ve konferanslarında, parlamentolarda, yerel iktidar organlarında, basında vb., sağ yönetimin çizgisine karşı çıkışların çoğalması bu hareketliliği ortaya koymaktadır.

Bütün bu etmenlerin birleşmesi, sağ sosyal demokratların savunduğu burjuvaziyle işbirliği politikasının nesnel tabanının daralmasına yol açmıştır Sosyal demokrasi gitgide daha net biçimde şu alternatiflerle yüzyüze kalmaktadır: Ya kesin olarak burjuva düzeniyle bütünleşmek, ya da politikasını bütünüyle gözden geçirmek.

İŞÇİ HAREKETİNİN BİRLİĞİ İÇİN

1969 Komünist ve İşçi Partileri Konferansı belgesinde şöyle denmektedir. «İşçi sınıfının birliğine büyük önem veren komünistler, bugün ileri demokratik bir düzen oluşturmak, yarın da sosyalist toplumu kurmak için sosyalistlerle işbirliğinden yanadırlar. Bu işbirliğini sağlamak ve örgütlemek için her şeyi yapacaklardır... Doğaldır ki bu yolda ilerlenebilmesi için sosyalist partilerin ve sosyalizmden yana olduklarını ilan eden kuruluşların, barış, demokrasi ve sosyalizm yolunda etkin bir mücadele politikası uygulamak üzere, burjuvaziyle sınıf işbirliği politikasını kararlı olarak terketmeleri zorunludur.»

Oluşması ve gerçekleşmesinde Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin büyük katkısından yararlanılan, işçi hareketinin birliğine ilişkin komünist politika, sosyal demokrasinin kararlı bir barış, demokrasi ve sosyalizm mücadelesine girmesinde temel bir rol oynamak durumundadır.

Bu konuda SBKP'ce uygulanan kararlı çizgi, Partinin uluslararası alandaki saygınlığı ve güncel dünya sorunlarının çözümündeki rolü, birçok sosyal demokrat parti yöneticisinin SBKP ile ilişkilerin gelişmesinden yana çıkmalarına katkıda bulunmuştur. Sovyet komünistleri de bu ilişkilerinden yanadır; çünkü bu ilişkiler barış ve ilerleme davasının gelişip güçlenmesini sağlayacak niteliktedirler.

Bu ilişkilerin geliştirilmesini ve derinleştirilmesini gözeten, marxizm-leninizmin ilkelerini kararlı bir şekilde savunan SBKP, komünist ve sosyal demokrat işçiler arasındaki bölünmenin ortadan kalkmasını aktif biçimde kolaylaştırmaktadır

SBKP'nin XXV. kongresi uluslararası işçi hareketindeki bölünmenin yenilmesine ve komünist ve sosyal demokrat partilerin eylem birliğinin gelişmesine büyük katkıda bulunmuştur. Leonid Brejnev kongrede Merkez Komitesi adına sunduğu raporda şunlara işaret etmiştir: «Kuşkusuz, bilimsel komünizm ile sosyal demokratların reformizmi arasında herhangi bir ideolojik yakınlaşma sözkonusu olamaz. Birçok sosyal demokrat hâlâ bütün faaliyetlerini anti-komünizme ve anti-Sovyetizme dayandırmaktadır. Hatta komünistlerle ilişki kurdukları için üyelerini kovuşturan partiler bile vardır. Bu tür olgularla mücadele etmemiz gerekir; çünkü bunlar, gericiliğin ekmeğine yağ sürmekten başka işe yaramaz.»

«Bununla birlikte, halkların güvenliğine gösterdiğimiz ortak ilgi, silahlanma yarışını durdurma ve faşizmi, gericiliği ve sömürgeciliği geriletme arzusu, bizi, barış için sorumluluklarının bilincinde olan sosyal-demokratlarla ve daha da fazla sosyal-demokrat işçilerle birleştirebilir ve birleştirmektedir. Biz, girişimlerimizi ve iyi niyetimizi bu planda ortaya koyduk ve bu planda ortaya koymaya devam edeceğiz.»

1976'da Berlin'de toplanan Avrupa Komünist ve İşçi Partileri Konferansı, komünistlerin işçi sınıfını ve tekellerin egemenliğine karşı mücadele edebilecek tüm güçleri biraraya getirmek için sarfettikleri güçlü çabaların etkinliğini ortaya koymuştur. Konferans belgelerinde komünistlerin, işçi hareketinin birliği ve onun etrafında kapitalist toplumun barış, demokrasi ve sosyalizm isteyen tüm ilerici güçlerin birleşmesi için mücadelede hiç bir güçlerini esirgemeyecekleri belirtilmiştir.

DEVLET BİZİZ (*)

GERÇEK DEMOKRASİNİN ÖZELLİKLERİ

K. Chernenko

Tanınmış Amerikalı gazeteci Lincoln Steffens, Sovyet yönetiminin ilk yılında Rusya'ya yaptığı bir ziyaretten dönüşünde «geleceğe doğru bir yolculuk yapıp döndüğünü» söylemiştir. O zamanlar Rusya'yı gören ziyaretçilerin tersine Steffens, ekonomik yıkıntı, cahillik ve yoksulluğun karanlık gölgelerinden başka şeyler görmüştü. Tüm güçlüklere ve yoksunluklara karşın o ana dek bilinmeyen kollektif çalışmayla yepyeni bir yaşam kurmakta olan insanların sınırsız enerjilerini ve coşkusunu görmüştü.

Bu insanların devrimci tutkuları, toplumsal canlılıkları ve iyimserlikleri emekçi halkın yönetimiyle gelen yeni yaşamdan kaynaklanıyordu.

Daha önceleri, burjuva devrimleri sırasında öne sürülen soylu «Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik» sloganlarını uzun süredir biliyorduk. Ama bu sloganların uygulanıp uygulanmadığını, nasıl uygulandığını ve ilan edilen hakların insanlara ne getirdiğini sormaktan kendimizi ala-

(*) Bu yazı, Novosti Pres Agency Publishing House yayınevinin çıkardığı Soviet Democracy Principles and Practice adlı kitapçıktan Türkiye İşçi Partisi Merkez Eğitim Bilim Araştırma Bürosu'nca Türkçeye çevrilmiştir

mıyorduk. Örneğin, bir insan, bazan uzun bir süre, öğrendiklerini kullanamaz, kendisine gereksinme duyulmadığını düşünürse, eğitim hakkının anlamı nedir?

Yeni toplumsal düzen, insanın kendisini sanki yeniden bulmasını, yaşamın içinde gerçek yerini almasını sağladı. Çok kısa bir süre önce, bir insanın geleceği, kendi denetiminin dışındaydı. Bu gelecek, toplumsal durum, yoksulluk, yarışma, vb. gibi birçok etkenin sonucuydu. Bu yüzden, yaşantısını sürdürebilmek, hatta bazan canlı kalabilmek için bir insanın ilk düşündüğü şey hep kendisini korumak, savunmak olmuştu. Kural olarak devlet, bütün bunların üstünde ve uzaktı.

Bugün ise devlet insanın endişelerinin çoğunu devralmıştır, her şeyden çok da insanın, insana yaraşır bir yaşam sürmesini sağlamıştır.

BAZI HAKLAR OLMADAN ÖZGÜRLÜK OLAMAZ

İlk kurulduğu andan başlayarak Sovyet devleti emekçilere, gerçek özgürlük sağlamayı amaç edinmiştir. Devletin bu doğrultuda attığı ilk önemli adım, çalışma hakkının ilân edilmesiydi. Bu hak, yeni devletin güçlenmesiyle daha büyük bir güvence altına alındı. Çalışma hakkı olmaksızın, bütün öteki haklar ve özgürlükler anlamsızdır.

Sosyalist olmayan ülkelerdeki işçiler elde ettikleri önemli haklar için sürekli mücadele etmek zorunda kalmışlardır.

İnsan hakları sorunu her zaman çok önemli bir sorun olmuştur. Bu hakların evrensel önemi 1966'da Birleşmiş Milletler'in şu maddeleri içeren Uluslararası Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Anlaşması'nı kabul etmesiyle bir kez daha doğrulanmıştır:

— Çalışarak hayatını kazanma hakkı,
— Yeterli bir yaşama düzeyine erişebilme hakkı,
— Parasız ilköğretim hakkı,
— Herkese açık bir sağlık hizmetinden yararlanma hakkı, sosyal güvenlik hakkı,
— Aynı işi yapan kadınların erkeklerle aynı ücreti alma hakkı.

Bu anlaşma bütün ülkelerce imzalanmadı. Örneğin Birleşik Devletler, maddeleri yerine getiremeyeceğini resmen kabul etti. Batı ülkelerinin ancak birkaçı (bunların arasında Danimarka, Norveç ve İsveç) anlaşmayı imzaladılar. Yukarıda verilen eksik listedeki haklardan daha fazlasını gelişmesinin çeşitli aşamalarında gerçekleştirmiş olan Sovyetler Birliği elbette anlaşmaya imza koyan ülkeler arasındaydı.

SSCB, dünyada işsizlik ya da 'işsiz insan' sorununu kökünden kazıyan ilk ülkedir. Herkese iş bulma, çalışma sorununun çözümünün

her tür demokrasinin temel koşulu olduğunu vurgulamak gereksizdir. Birçok insanın iş bulma olanağının kuşkulu olduğu bir toplum için ne denebilir? En önemli yanı bu olsa da sorun yalnızca uygulamalı, maddî bir sorun olarak da ele alınamaz. Gerçek odur ki, ileri Batı ülkelerinde nispeten yüksek bir işsizlik ödeneği verilse de (kapitalist basında bu çok büyütülmüştür), işsiz bir insan büyük bir moral gerginlik içinde yaşar. Amerikalı ruhbilimciler, işini kaybeden bir insanın bu gerçeği uzun zaman sakladıklarını ortaya çıkarmışlardır. Bu insanların bazıları işsizlik ödeneklerini almaya gelmemektedirler, çünkü bunu aşağılayıcı bulmaktadırlar. Ruhbilimciler işsiz geçen bir yılın o insanın yaşamının beş yılına bedel olduğunu söylemektedirler. Küçük bir hesaplama, her ülkenin kaybını ortaya çıkaracaktır, çünkü Batı'da işsizlik 1974'den bu yana 15 ilâ 20 milyondan aşağı düşmemiştir.

Sovyetler Birliği'nde beden sağlığı yerinde olan herkes, çalışma hakkından yararlanır. Bu hak, sosyalist toplumun tüm yaşama biçimiyle güvence altına alınmıştır, sosyalist toplumda üretim araçları toplumundur ve ekonominin sosyalist bir biçimde düzenlenişi onu bunalımlardan ve bataklardan uzak tutar. Üstelik, üretici güçlerin düzenli olarak artması ve yapım işlerinin devasa çapı daha çok işçiye gerek göstermektedir. Sosyalist toplum, gelecek için iş, kararlılık ve güven duygularını güvence altına almıştır.

Sovyetler Birliği'nde çalışma hakkı sıkı bir biçimde korunmaktadır. İş yasalarının uygulanması, Sovyetlerin Emekçi Halk Vekilleri, mahkemeler ve yargıçların büroları, yönetim kuruluşlarından bağımsız çalışan yetkili hükümet bürolarının denetimi altındadır. İşçi Sendikaları da, özel olarak atadıkları müfettişler ve çeşitli etkinlikleriyle denetimlerini yürütürler.

Bununla birlikte, bütün bunlar Sovyetler Birliği'nin işsizlikle ilgili hiç bir sorunu olmadığı anlamına gelmez.

İş gücünün düşürülmesi gerektiğinde kapitalist ülkelerdeki işçiler çok kötü durumda kalırlar. Çünkü bu ekonomik bunalımın sonucu olarak sıkca ortaya çıkar. İş gücünü düşürmek zaman zaman Sovyetler Birliği'nde de fabrikaların ve dairelerin yeniden düzenlenmesi, verimliliği artırmak amacıyla sırasında gerekebilir, ama buna daha çok fabrikalardaki araçların değiştirilmesi ve dairelerin yeni gereçlerle donatılması amacıyla başvurulur.

Yeniden düzenlemenin sonucu olarak açığa çıkan insanlara iş güvenliği nasıl sağlanır? Yönetim onlara ödemede hiçbir eksilme olmaksızın başka bir iş bulmak zorundadır. Bu, bölge ve kent iş bulma büroları aracılığıyla gerçekleştirilir. Değişik bir yerde iş almaya hakkı olan insanın onayıyla ve yol masrafları ödenerek yeni işe atama ya-

pılır. O kişiye harcırah ödenir ve yeni yerinde konut bulabilmesi için yardım edilir.

Çalışma hakkını da içeren genel sorunun başka bir yanı da insanın işine karşılık aldığı paradır.

Sosyalist toplumda erkekle kadın arasındaki eşitlik her zaman her yerde doğal kabul edilmiştir. Bu, işe karşılık alınan paranın ödenmesinde de değişmez (Karşılaştırma amacıyla İsveç'te bir kadının eğitimi ya da mesleği ne olursa olsun bir erkeğin aldığının yüzde 60'ını, Danimarka'da da yaklaşık olarak yüzde 75'ini aldığını söylemeliyiz. Bu ülkelerin BM Anlaşmasının ilgili maddesini imzalamaktan öteye geçmemiş oldukları görülüyor.).

SSCB'de iş ya da meslek seçerken de kadınla erkek arasında hiçbir ayrım gözetilmez. Kadınlar sanayide iş gücünün yüzde 49'unu, halk sağlığı ve sosyal güvenlik hizmetlerinde yüzde 85'ini, eğitim ve kültür alanlarında çalışanların da yüzde 73'ünü oluşturmaktadırlar. Sovyetler Birliği'nde bir kadının hükümette önemli bir yeri ya da yönetimle ilgili bir işi olmasında yadırganacak hiçbirşey yoktur.

Okuma olanağı, bir eğitim edinme olanağı bireyin gelişmesinde çok önemli bir gereksinmedir. SSCB'de herkes parasız lise ve üniversite öğrenimi görme hakkına sahiptir. 17 yaşına dek herkesin okuması, dokuzuncu beş-yıllık plan döneminde (1971-75) zorunlu kılınmıştır. Sovyet yasalarına göre meslek eğitimi ve kişinin öğretimini geliştirmesi de parasız sağlanan olanaklarla gerçekleşir.

İçinde bulunduğumuz beş-yıllık dönem içinde çeşitli meslek okullarına ve teknik okullara yazılanların sayısı daha önceki beş-yıllık dönemlere göre iki katına çıkacaktır. Bu okullarda yaklaşık olarak 11 milyon kişi usta işçi olarak yetişecek, bunların çoğu da aynı sırada orta öğrenim görecektir.

Eğitim hakkının uygulamadaki güvenceleri nelerdir diye bir soru akla gelebilir. Yanıt çok yalındır: eğitim kurumlarının yapım, donatım ve bakım masraflarının tümünü devlet öder. Devlet, kocaman bir öğretmenler ordusunu hizmete hazır tutar, öğrencilere aylık burslar verir, onlar için yurtlar yapar. Bir Sovyet vatandaşı isterse kendi dilinde, isterse SSCB'de bulunan başka bir ulusun dilinde öğrenim görebilir.

Sovyetler Birliği'nde okuma - yazma oranı yüzde 99.17'dir. 11 milyonu aşkın insan yüksek öğrenim görmüştür ve üç kişiden biri şu ya da bu biçimde öğrenimini sürdürmektedir. Aslında Sovyetler Birliği dünyadaki her dört bilim adamından birine sahip olmakla övünebilir.

Her vatandaşın beden ve akıl sağlığını güvence altına alabilmek için gerekli koşulları hazırlamak (toplumun her üyesi bu hakka sahib olmalıdır), Sovyet devletinin başka bir sorunu ve gerçek demokrasinin gerçek koşullarından biridir.

Sovyetler Birliği'nde tıb hizmetlerinin parasız olduğunu herkes bilir. SSCB'de çok sayıda doktor ve nüfusun her 10.000 kişisi için 118 hastane yatağı bulunmaktadır (Birleşik Devletler'de bu sayı 80, İngiltere ve Fransa'da 90-95'tir).

Yeterli boş zaman, sosyal güvenlik ve başka yararlar yoluyla sağlanan maddi güvenlik hakkı. Bütün bunlar sosyalist demokrasi koşullarında insanın çok yönlü ve uyumlu gelişmesini sağlamaya yardım etmektedir.

Toplumsal ve ekonomik haklar somut olarak gerçekleştirilmeden demokrasi ve kişisel özgürlük diye birşey olamaz. İnsanın temel özgürlüğünün, yaşama özgürlüğünün, ana koşulu budur.

BAZI ÖZGÜRLÜKLER OLMADAN DEMOKRASİ OLAMAZ

Batılı rakiplerimiz, demokrasi konusunda insanın toplumsal hakları sorununun siyasal özgürlükleriyle karıştırılmaması gerektiğini savunmaktadırlar. Katılıyoruz kendilerine. Ama bu sav, tersine çevrildiğinde de geçerlidir.

Bu iki sorun birbirine sıkı sıkıya bağlıdır ve Sovyetler Birliği'nde aynı ölçüde önemli kabul edilir. Toplumsal haklara gereken değerin verilmemesi, sonunda özgürlük güvencelerinin yeterince değerlendirilmemesine yol açar.

Her Sovyet vatandaşına Anayasa'yla söz, civdan toplanabilme ve gösteri yapma özgürlüğü, kişisel dokunulmazlık ve başka özgürlükler tanınmıştır. Gündelik yaşamda bunların yeri nedir?

Sovyetler Birliği'nde kamuoyunu kapitalist ülkelerde olduğu gibi gazete patronları değil, emekçi halk oluşturur. Emekçilerle işçi örgütlerinin ellerinde gazeteler, dergiler, basın kurumları, radyo ve televizyon olanakları vardır. Bir Sovyet vatandaşı her yerde fikrini söyleyebilir, ya da durumundan söz edebilir, her şeyden önce de bunları çalıştığı yerde yapabilir. Sosyalizmde konuşma özgürlüğünün bulunmadığı yolunda Batı'daki söylentilerin ne denli yanlış olduğunu anlamak için fabrika ve bürolarda yapılan hararetli toplantılardan birkaçına katılmak yeter.

Yabancı ülkelerde pek çok kişi, Sovyetler Birliği'ndeki gazetelerin (sayıları 8.000'e varır) her sayısında okurlardan gelen mektupla-

rın yayınlandığını, bu mektuplarda da toplumun ve devletin çıkarları açısından çeşitli ekonomik ve toplumsal sorunların ciddi biçimde ortaya konduğunu bilmeyebilirler.

Çok çeşitli gazeteler vardır. Parti'nin, hükümet organlarının, sendikaların, gençliğin (örneğin Genç Komünistler Birliği tarafından yayınlanan ve genç, yaşlı herkesin okuduğu **Komsomolskaya Pravda** gibi) çıkardığı gazeteler, edebiyat dergileri, başka günlük ve süreli yayınlar.

Okurlarıyla en güçlü bağı olan gazete 1912'de Lenin'in kurduğu ve Sovyet Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin sözcüsü olan **Pravda** dır. Gazeteye yılda ortalama 450.000 (1976'da 465.000) ya da günde binden fazla mektup gelir. Her kasaba, her bölge ve her köyden Şovyet halkının yaşama karşı tutumunu yansıtan mektuplar gelir. Bu, olumlu, ilkeli ve sosyal ilerlemeyi engelleyecek her aksaklığa karşı hoşgörüsüz olan bir tutumdur.

Bir mektupta belirtilen aksaklıkların doğru olduğu anlaşılırsa, eleştirilen kurum ya da kuruluş aksaklıkları gidermek ve gazete okurlarına durumu bildirmek zorundadır. Gazete bu durumda aracı rolünü oynar. Bu tür eleştiri yapıcı bir eleştiridir, eleştirmek için yapılan bir eleştiri değildir.

Örneğin şimdi 1976 Aralık ayının ilk on günü çıkan Pravda'nın sayılarında ortaya konan sorunlara bakalım. Bu sayılarda, on bakana ve onbeş bölgesel ya da kentsel Parti komitesine yazılmış aşağı yukarı kırk eleştiri mektubu vardır. Aynı gazete sayılarında Pravda'da çıkan daha önceki eleştirilere yanıt olarak 27 görevli hakkında takibata geçildiğini, bunların da yedisinin yerlerinden alındığını okuyoruz. İki bakana, çeşitli kurum yöneticilerine ve Parti görevlilerine karşı Parti ve yönetim kararları uygulanmıştır.

Sovyet basını konuşma özürlüğüne uyulama olanağı tanımasa, gazete tirajları her yıl böylesine artamazdı. Bugün her 100 vatandaşa karşılık 65 gazete düşmektedir.

Sovyet halkına zaman zaman, Batı ülkelerinde olduğu gibi Parti ya da hükümet dairelerinin önünde ya da parlamentonun önünde neden toplantılar ya da gösteriler olmadığı sorulmaktadır. Oysa, bir Sovyet emekçisi için örneğin parlamentonun önünde fikrini belirtmek için gösteri yapması için hiçbir neden yoktur; çünkü onun bunu yapabilmesi için çok daha etkili yollar, bu arada parlamentonun duvarları içinde konuşabilme olanağı vardır.

Sovyetler Birliği'nde konuşma özgürlüğünün başka bir belirtisi de herkesin yasa taslaklarında söz sahibi olmasıdır. Her önemli yasa, yasalaşmadan önce ülke çapında tartışılır.

Bazan, sosyalist ülkelerde yasaları oybirliğiyle çıkarma uygulamasından ayrı olarak Batıda yasa taslaklarının uzun tartışmalardan sonra yasalaştırıldığı savunulmaktdır. Bu yüzden de; Batı'daki işlemin daha demokratik olduğu savunulmaktadır.

Ama aslında doğru olan bunun tersidir. Sosyalist ülkelerde yasalar, çok uzun bir yasama sürecinden sonra kabul edilmektedir. Bu uzun süreç içinde, olabilecek en yüksek sayıda vatandaşın ve örgütün fikri alınmakta, böylece yasalar uygulamayla, gündelik yaşamla bağdaştırılmaktadır. Örneğin, 1973'te halk eğitimiyle ilgili temel yasalar hazırlanırken 3.000'i aşkın öneri ve görüş dikkate alınmış ve incelenmiştir. İş ilişkileri, evlilik ve aileyle ilgili yasalarda da aynı şey yapılmıştır.

Sovyetler Birliği'nde sınırsız bir din özgürlüğü vardır. Bu, her Sovyet vatandaşının istediği dinî ya da dinsizliği benimseyebileceği anlamına gelir. Bu vazgeçilmez hak, Anayasa'da belirtilmiştir.

Sovyet vatandaşlarının çoğunun hiçbir dine inanmadığı genellikle bilinen bir gerçektir. Aynı zamanda dinsel inançlara ve duygulara saygılı davranılmaktadır. Din özgürlüğünü kısıtlamaya yönelik her hareket cezalandırılır. Örneğin, Sovyetler Birliği'nin en büyük cumhuriyeti olan Rus Federasyonu'nun Ceza Yasası'nda, dinsel tapınmalara müdahaleyi altı aylık ceza çalışmasıyla cezalandıran bir madde vardır.

SSCB'de hiç kimse dinini açıklamaya ya da dine karşı tutumunu belirtmeye zorlanamaz. Bu konuda hiçbir kayıt da tutulmamaktadır. Ateistler de, inançlı kişiler de, bu arada din adamları da eşit haklara ve özgürlüklere sahiptirler. Çarlık zamanında devlet dini olan Rus Ortodoks Kilisesine bağlı olsun, Roma Katolik Kilisesi'ne bağlı olsun ya da Müslüman, Budist, Musevi, Evangelist, Baptist, Pentakostalist, Yedi Günlük İlerleyici vb. olsun inançsızlar gibi inançlılar da devletin gözünde eşittir.

Rus Ortodoks Kilisesi, Sovyetler Birliği'nde üç seminer ve iki akademide çalışmalarını sürdürmektedir. Müslümanların medreseleri vardır ve Budistler, Museviler, Roma Katolikleri, Lüterciler vb. için din okulları vardır. SSCB'li bazı Müslümanlar Şam ve Kahire'deki okullarda, Baptistler de İsveç, İngiltere ve Kanada'daki Üniversitelerin teoloji bölümlerinde okumaktadırlar.

Din gibi, siyasal görüşler de bir kişinin yalnızca kendini ilgilendiren şeylerdir. Görüşleri ve dile getirdikleri görüşler bakımından komünist ideolojiye ters düşen kimseler ve sosyalizme açıkça karşı olanlar vardır. Bunların bazıları inançları yüzünden değil, yasalara ters düşen eylemleri yüzünden mahkemelere düşmektedirler.

Kişisel dokunulmazlık, ev masunieyti, yazışma gizliliğl ve sosyalist bir toplumda gözetilen öteki hakların hepsi Sovyet devletinin gerçekten demokratik olan yapısını göstermektedir.

Örneğin, SSCB'de hiçkimse bir eve girip orada oturanları mahkeme kararı ya da bölge sorumlusunun belgesi olmadan çıkaramaz. Tutuklamaya her zaman olağanüstü bir önlem olarak başvurulur.

Oysa insan haklarının böylesine çiğnenmesl, kendine özgü bir düzeni olan 'özgür dünyada' sık raslanan durumlardır. Oradaki ideologlar ve propagandacılar SSCB'de 'insan haklarının yokluğu' dedikleri şeyle uğraşmaktadırlar. Onların ülkelerinde hemen hemen her zaman kuşkulu bir insan önce tutuklanır, ancak ondan sonra araştırma bitmeden serbest bırakılıp bırakılmaması düşünülür. Serbest bırakmak için de para istenir, öyle ki bazen yanlış yere suçlanan bir kişi suçsuzluğuna karşın onbinlerce dolarlık kefalet ödemek zorunda bırakılır. Örneğin, Birleşik Devltler'de insan haklarının herkesçe tanınan savunucusu Angela Davis, serbest bırakılmak için 102,500 dolarlık kefalet ödemek zorunda kalmıştır, böylece özgürlük bir kez daha parayla satılmıştır.

SSCB'de vatandaşların haklarının ve özgürlüklerinin herhangi bir biçimde kısıtlanması ceza gerektiren bir suçtur. Ama bu sorunun yalnızca bir yanıdır. Sovyetler Birliği'nde yaşamın nasıl olduğunu bilen birisi, sosyalist yasaların bir insanın hiçbir engelleme olmadan yasal haklarını aramasının tek güvencesi olduğunu bilir. Tümüyle Sovyet devlet düzeni, Sovyet toplumunun gerçekten demokratik yapısı, Sovyet insanının haklarının ve özgürlüklerinin, şeref ve onurunun bekçisidir.

1976 Haziran'ında yapılan Avrupa Komünist ve İşçi Partileri Konferansı'nda Leonid Brejnev şöyle demiştir: «Sözcüğün en geniş anlamıyla eşit olan, hiçbir toplumsal, mülksel, ırksal ya da başka üstünlüklerle ilgili ayrıcalık tanımayan insanlardan oluşan bir toplum, yalnızca insan haklarından söz eden değil, bu hakların kullanılması için gerekli koşulları hazırlayan bir toplum yaratmış bulunuyoruz.»

Sovyet halkının yararlandığı kolaylıklar, haklar ve özgürlükler gündelik yaşamlarının birer parçası olmuştur. Hepsi artık haklı ve doğal olmuştur.

TOPLUMDAN İNSANA, İNSANDAN TOPLUMA

Sosyalist devletle vatandaşları arasında bir çeşit çalışma anlaşması vardır, vatandaşların çoğu üretime enerjik bir biçimde katılırlar ve toplumsal ve siyasal eylemlerde rol alırlar. Devlet, bireyin rahat-

lığını ve özgürlüğünü güvence altına alırken, birey de emeğini topluma verir ve devlet ve toplum işlerinde görev alır. Sovyet halkının çoğunluğunun gözünde bu onların kişisel özgürlüklerini kısıtlayan bir zorunluk değil, kendi çıkarlarıyla tutarlı doğal bir gereksinmedir.

Sosyalizmde bireyle toplum arasında çözülemeyecek çelişki yoktur. İkisinin arasındaki ilişikler herşeyden çok karşılıklı sorumluluğa ve karşılıklı gözetme ve ilgiye dayanır.

Her Sovyet vatandaşı, kendisinin, ailesinin, akrabalarının ve arkadaşlarının deneylerinden toplumun bireye ne denli ilgi gösterdiğini bilir. Toplum, bir işçinin işini sevip sevmediğiyle, boş zamanlarında ne yapacağıyla, genel olarak nasıl duygular içinde bulunduğuyla yakından ilgilenir. Kendisinden sorumlu olan sosyalist demokrasi toplumu içinde insanın duydukları, her şeyden önce, önemli ve yararlı bir insan olduğu duygusudur.

1976'da Sovyet Komünist Partisi 25. Kongresi'nde Kazakistanlı bir traktör sürücüsü olan K. B. Donenbayeva şunları söylemiştir: «Benim yaşamım da öteki birçok insanın yaşamına benziyor. Sovyet hükümetinin benim gibi basit bir Kazak kadınına sağladıklarından sonsuz bir mutluluk duyduğumu belirtmeliyim. Dedem ve dedemin babası, başka insanların topraklarında başkalarının hayvanlarını güdüyorlardı. Ömürleri boyunca o toprakları işlediler ama özgür çalışmanın ne olduğunu hiçbir zaman bilmediler. Ama onların yaşamları bile, tüm yaşamı ev işiyle başlayıp ev işiyle biten kadınlarınki ölçüsünde kötü değildi.»

«Ezilmiş bir çobanın torunu olan benim gibi bir kadının yepyeni bir yaşama kavuşturulmuş steplerde güçlü bir traktörü süreceğine, devlet yönetiminin en yüksek örgütüne, SSCB Yüksek Sovyeti'ne seçileceğine, mütevazi hizmetlerimin Sosyalist Emek Kahramanı ünvanıyla ödüllendirileceğine kim inanırdı»

Yalnızca kendi yaşamında değil, milyonlarca insanın yaşamlarındaki değişikliğin kaynağını açıklarken Donenbayeva, bütün bunları, durumu ne olursa olsun, bu geniş ülkenin neresinde yaşarsa yaşasın Sovyet hükümetinin her işçiye duyduğu ilgiyle gerçekleştiğini belirtti.

Sosyalist toplum, emekçilerin hepsini önemli sayar. Bu, emekcilere gösterilen özel dikkatten de anlaşılabilir. Sovyet gazetelerinin ön sayfalarında her gün fabrika işçilerinin, kollektif çiftçilerinin, mühendis ve bilim adamlarının, her türlü ustalığa sahip kişilerin resimleri görülür, bunları tanımlamakta kullanılacak en iyi sözcük yaratıcılar sözcüğüdür. Bu insanların (krallık ailesinin üyelerinin ya da

milyonerlerin ve 'yıldızlar'ın değil) ulusun gözdeleri olması, sosyalist demokrasi toplumunun yüksek ve titiz ideallerini tanıklık eder.

Her anlamda 'insanca' olan koşullar, kişisel özgürlük için esastır. Bu, çok açık bir gerçektir. Ama birey, ancak, bu koşulları kendi toplumsal faaliyetlerinde bilinçli olarak kullanma yeteneğini kazandığı zaman özgür olur.

Leonid Brejnev, Sovyetler Birliği Komünist Partisinin 25. Kongresi'ne verdiği raporda, «Bir bireyin durumunu yüceltecek şey yaşama karşı yapıcı bir tutum, insanın toplumuna karşı görevlerine bilinçli bir biçimde yaklaşması, bu arada sözle eylem birliğinin gündelik davranışların kuralı olmasıdır,» demiştir.

Sosyalist toplumda insanın kişiliğini belki de 'Yaşamda etkin bir tutum, toplumsal görevlere karşı bilinçli bir yaklaşım' diye özetleyebiliriz.

Bu, aynı zamanda «toplumdan insana, insandan topluma» formülünü daha iyi anlamayı da sağlayacaktır.

Sovyetler Birliği'ni yakından tanıyanlar, devleti yönetme işinin (bu, özellikle Sovyetler'in ya da Sovyetler'in kollarının işlemesi demektir) milyonlarca emekçi tarafından yürütüldüğünü bilirler. Sovyet halkı, daha büyük ölçüde değilse bile eşit ölçüde, çeşitli işçi sendikalarının, gençlik örgütlerinin ve daha başka sayısız kamu örgütünün çalışmalarına katılır.

Sovyet işçi sendikalarının temel amacı (bu sendikalar saflarında 110 milyon fabrika ve büro işçisini, kollektif çiftçisini ve kafa işçisini toplamışlardır), insanın yaratıcı çabasının en önemli alanı olan üretim alanında demokrasiyi güçlendirmektir. İnsanın sosyalist nitelikleri, çalışma yerinde, öteki işçi arkadaşlarının arasında, kardeşçe yardımlaşma ve yaşama karşı sorumlu bir tutum ve ilişkiler içinde gelişir. Her türlü çağrışımıyla, 'Sovyet yaşama biçimi'nin başlangıçları bunlardır.

İşçiler de, yöneticiler de aynı işçi sendikasının üyeleridir. İşte bunun için, sendikanın alt örgütünün sıradan bir üyesi olarak, fabrika yöneticisi, işçilere hesap vermek zorundadır ve fabrikayı onların yardımıyla, onların denetimi altında, onların çıkarları için yönetir.

Sendika komitesinin onayı olmaksızın üretim planlaması ya da hız saptanması diye birşey olamaz. Yöneticilerle birlikte sendika bir işletmenin 'iç' kurallarını belirler, ustalıkların düzeyini saptar, verilecek ücretleri kararlaştırır vb.

Buna ek olarak sendikanın yönetimle paylaşmadığı bir hakkı vardır, bu da devletin sosyal güvenlik fonlarının dağıtılmasıdır. Ge-

çici hastalık ödeneklerini sanatoryumların ve tatil yerlerinin yönetimini de elinde tutan sendika öder.

Sendika aracılığıyla emekçiler bir kuruluşun ekonomik planının yapılmasına, kârlarının dağıtılmasına ve işletmenin yaptırdığı evlerin dağıtılmasına katılırlar. Hiçbir fabrika, o fabrikanın bir tek bölümü bile, yeni projedeki çalışma koşullarını inceleyecek sendikanın izni olmadan çalışmaya başlayamaz. Dolaylı bile olsa, çalışma koşullarını etkileyen hiçbir yasa sendikanın onayı olmadan yürürlüğe giremez.

Bu yüzden açıktır ki, sendika çalışmalarına katılmak, işçilerin küçük olsun, büyük olsun ekonomik sorunların çözülmesine yardım etmelerini ve sendikaların sıradan üyelerinin toplumun ve devletin hizmetinde önemli bir görevi yerine getirmelerini sağlamaktadır.

SSCB'deki en büyük gençlik örgütü, Genç Komünistler Birliği de denen Komsomol 35 milyon kişiyi barındırır. Gençler Sovyet toplumunun en hareketli ve en enerjik kesimini oluşturur ve herşeye karşı canlı bir ilgi duyarlar. Güçlerini, bilgilerini ve sınırsız heveslerini hizmete sunmaya her zaman hazırdırlar.

Komsomollar kent yaşamının rahatlıklarından ayrılıp yıllarca değişik ve çoğu zaman güç koşullarda, Uzak Kuzey'de kasabalar kurarak, Kazakistan'da el değmemiş toprakları sürerek, Baykal Gölünden Sibirya'daki Amur'a dek uzanan demiryolu gibi yolları yaparak yaşamaya hazırdırlar.

Komsomol'un devlet ve toplum işlerine ne ölçüde katıldığı konusunda genel bir fikir vermek üzere Sovyet halkının çalışma okuma ve eğlenme koşullarını geliştirmek için Sovyet hükümetinin 1963-73 döneminde çıkardığı 250 kararnamenin Genç Komünistler Birliği'nin yardımıyla hazırlandığını söylemek yeter.

Kamu denetim bürolarında (günlük dilde verilen adla halk denetimi) gönüllü çalışma, gözetim ya da yoklama işi, başka önemli bir toplumsal faaliyet biçimidir. Dokuz milyon fabrika ve büro işçisine, ve kollektif çiftçisine devlet açısından büyük önemi olan bir görev verilmiştir. Bu görev, kamu fonlarının ne denli hesaplı yada tutumlu harcandığını dikkatle denetlemek. Halk denetimi faaliyetlerini yöneten SSCB Halk Denetim Komitesi, çeşitli bölümlerinde çok az sayıda insan çalıştırır. 360.000'i aşkın kişi halk denetim komitelerine de gönüllü başkanlık ya da gönüllü müfettişlik yapmaktadır. Denetmenlerin oluşturduğu ana birimler (topluluk ya da grup denen birimler) gibi bu insanlar da yalnızca gönüllü olarak sürdürmektedirler denetim işini.

Sovyetler Birliği'nde daha başka kamu örgütleri de vardır. Örneğin, sendikalar fabrika ve atölyelerde sürekli üretim konferansları düzenlerler. 1 Ocak 1977'de sayıları 130.700'e varan bu birimler, seçimle oluşturulur, üyelerinin dörtte üçü işçilerden ve yönetim temsilcilerinden oluşur ve bu birimler üretimle ilgili sorunlara biçimsel olarak değil etkin olarak katılırlar.

'Etkin olarak', 'gönüllü olarak', 'tutumlu', 'biçimsel olarak değil', 'toplumsal bir temele dayanarak' gibi deyişler Sovyet insanının toplumsal imgesine yakışan terimlerdir.

Ülkemizde eskilerinin yanısıra yeni kuruluşlar da oluşmaktadır Örneğin son zamanlarda doğayı koruma ve kitapseverler kurumları ve başka uluslarla çeşitli dostluk kurumları kurulmuştur.

Örneğin, Tüm-Rusya Tarihi ve Kültürel Anıtları Koruma Kurumu'nun on milyon üyesi ve ilgili hükümet daireleriyle eşit hakları vardır. Bu kurum tarihsel anıtların bulunduğu kasabalar ya da öteki yerleşme alanlarındaki tüm gelişmeleri ve onarım projelerini onaylayabilir (ya da gerekirse onaylamayabilir). Bu türden hiçbir proje ye Kurum katılmaksızın yetki verilemez.

Ülke yaşamında kamu örgütlerinin rolünün gittikçe artması ve örgüt üyelerinin devlet işlerinin yönetimine gittikçe daha çok katılmaları, olgun sosyalizmin demokratikleşme düzeyinin ne denli yükseldiğini gösteren canlı bir kanıttır. Toplumsal gelişme açısından bu, komünist kendi kendini yönetmeye doğru elle tutulur bir ilerleyiş demektir.

■

Yeni toplumsal düzen, toplumu ve devleti yönetmede kendi demokrasi biçimlerini yaratmaktadır. Sosyalizm, hem temsilcilerle (seçimle), hem de doğrudan doğruya, niteliksel bakımdan yepyeni bir demokratik yönetim biçimi geliştirmektedir. Sosyalizm, bu biçimlerin en iyi şekilde birbirleriyle kaynaştırılmasına olanak vermektedir. Bununla birlikte, en önemli şey, bu iki yolun hem demokrasinin kendisi açısından, hem de ülkedeki tüm yaşamın akılcı yoldan ekonomik yönetimi ve düzenlenişi açısından en etikli biçimde kullanılmasıdır.

Sovyetler, her zaman yeni toplumun temeli, Sovyetler Birliği,nde demokratik sistemin başlıca bağlayıcı halkaları olmuştur. Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin 60. yıl dönümünde, SBKP Merkez Komitesi'nin 31 Ocak tarihli kararında, «Toplumumuzun demokratik yapısı en canlı biçimde Sovyet Emekçileri Vekillerinin (halk iktidarını en iyi temsil eden organın) çok yönlü faaliyetlerinde ortaya çıkmaktadır» deniyor

Gerçekten de, Sovyetler, devlet işlerinin hemen hemen tüm alanlarında görevli ve sorumludurlar. Bugün onların etkinlikleri Sovyet demokrasisinin olanaklarının tükenip tükenmediği yolundaki bir soruya en iyi yanıttır. Bu demokrasi, 1977 Mart'ında Sovyet İşçi Sendikaları'nın 16. Kongresi'nde Leonid Brejnev'in söylediği gibi, siyasal, toplumsal ve ekonomik alanları kapsayan bir demokrasidir, herşeyden önce her türlü toplumsal adaleti ve toplumsal eşitliği güvence oltına alan bir demokrasidir.

Gerçekten, Sovyetler'in ele aldığı sorunların çapı ve çeşitliliği sürekli genişlemektedir. Örneğin, son yıllarda, birçok işletmenin kuruluşun ve örgütün yönetimi yerel Sovyetler'e devredilmiştir. Önceleri bu kuruluşlar, SSCB bakanlıklarının ve dairelerinin ya da ayrı cumhuriyetlerin denetimi altındaydı. Ayrıca Sovyetler artık, kendi topraklarında kurulmuş ve aslında hükümet dairelerinin ya da bakanlıklarının sorumluluğu altında olan sanayi kuruluşlarının çalışmalarının planlanmasına ve eş - güdümüne de katılmaktadırlar.

Yerel Sovyetler, aynı zamanda devletin sahipolduğu konut sisteminin ve her türlü hizmet servislerinin sorumluluğunu da devralmışlardır. Sovyetler artık, kuruluşların ve örgütlerin fonlarını toplayıp oluşturmak ve kullanmak yetkisini elde etmişlerdir; böylece birarada apartman daireleri, ana okulları, mağazalar, kültür merkezleri yapabilir, hizmet kolaylıkları sağlayabilirler.

Bu, bir süre önce SBKP Merkez Komitesi'nin köy, bölge ve kasaba Sovyetleri'ne daha büyük bir yetki sağlayan bir yasayı yürürlüğe koymasıyla sağlanabilmiştir.

1976 Şubat-Mart aylarında yapılan SBKP 25. Kongresi'nde, başka şeylerin yanında, bir yasa taslağı da tartışılmıştır. Bu taslakta büyük toprak yönetim birimlerinin (toprakların, bölgelerin ve ulusal alanların) Sovyetleri'ne verilecek yetkinin çapı özetlenmiştir. Öneri kabul edilmiş ve bu konuda çalışmalar başlamıştır. Yasa, tüm demokratik hükümet düzeninin geleceğini büyük ölçüde belirleyecektir.

Lenin, sosyalist demokratikleşmenin özünü ve anlamını tüm olarak halkla yakın ilişkilerin kurulması ve onların ülke yönetimine çekilmesi olarak görüyordu.

Bu, bugün de aynı ölçüde önemlidir. Aynı zamanda bugün, daha önce hiç olmayan bir biçimde, sosyalist demokrasinin gelişmesi, yalnızca emekçilerin ülke yönetimine katılmasının arttırılması ve vatandaşların demokratik haklarının çoğaltılması diye sınırlanamaz. Ayrıca, gerekli olan, hükümet yöntemlerinin, toplumun dinamik ekonomik ve kültürel gelişmesinin gereklerine ayak uyduracak biçimde,

geliştirilmesidir. Demokratik sürecin amacı, geniş bir toplumsal programı ve sosyalist toplumun bilimsel bir biçimde yönetilmesinin uygulanışı olabilecek en büyük ölçüde kolaylaştırmaktır. Toplumsal gelişme konusundaki çeşitli sorunları başarılı bir biçimde çözebilmek, son çözümlemede, bir bütün olarak en elverişli bir hükümet modeli geliştirmek demektir.

Parti'nin topluma ve devlete önderlik etmesi, sosyalist demokrasinin gelişmesi bakımından çok önemlidir. Sovyetler Birliği'nin Komünist Parti'si siyasal, ideolojik ve örgütsel liderlik gibi üçlü bir işlevi bir arada yürütmektedir.

Şimdiki ve uzun vadeli politikasında Parti, sosyalizmin bilimsel olarak düzenlenen ve bilimsel olarak yönetilen bir toplum olduğu önerisinden yola çıkar, bu toplum kendi gelişmesini baştan sona inceler ve çözümler ve böylece hızlı kalkınma için en iyi koşulları bulur. Sovyet hükümetinin altmış yıllık dönemi içinde yer alan köklü ekonomik, toplumsal ve siyasal değişiklikler, her şeyden önce Komünist Partisinin ve Sosyalist devletin, sözcüğün en geniş anlamıyla, örgütlenme ve yönetim alanında gösterdikleri çabanın bir sonucudur.

Parti önderliği ilkesi, sosyalizmde en büyük önemi taşımaktadır. Sovyetler Birliği Komünist Partisi bugün, ilerlemiş sosyalizmin kuramından ve uygulamasından kaynaklanarak yakın gelecekte ve daha uzun bir süre için gerçekçi bir eylem yolu çizmeye çalışmaktadır. Bu programın uygulanması için bir çalışma düzeni hazırlamaktadır İnsanın refahı Parti planlarının tümünde en önemli nokta ve siyasetinin en büyük amacıdır.

Bu etkinliğin bir yanı da tüm halkın devletinin temellerinin güçlendirilmesidir; SBKP Merkez Komitesi'nin Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin 60. Yıldönümü'ndeki kararında belirtildiği gibi halk, «tarihsel koşullar altında, proleterya diktatörlüğü devletinin büyük yaratıcı rolünü sürdürmektedir.»

Tüm halkın oluşturduğu Sovyet devleti, yeni bir devlet tipi değil, bu devletin gelişmesinde yeni bir evre, ilerlemiş sosyalizmin siyasal ve toplumsal örgütüdür.

Tüm halkın devletinin toplumsal temeli sosyalizmin kurulması sırasında biçimlenen yeni tarihsel topluluktur. Sovyet halkıdır.

Tarihte böylesine geniş bir toplumsal temele dayanan başka bir devlet daha yoktur. Bu devlet sınıfların ve toplumsal grupların, ulusların ve ulusların halklarının birbirine yaklaşması ve kentle kırsal bölge, kol ve kafa emeği arasındaki ayırımın ortadan kalkmasıyla gittikçe daha büyük bir güç kazanmaktadır.

Sovyet halkının hem ekonomik, hem de siyasal başarıları, ulaştıkları ideolojik düzey ve moral bütünlük, ülkemizin niteliksel bakımdan büyük aşamalar katettiğini göstermektedir. Şimdiye dek başarılanları toparlamak ve bunları ülkenin temel yasası olan Anayasa'ya katmak zamanı gelmiştir.

Leonid Brejnev 25. SBKP Kongresi'nde şunları söylemiştir:

«Bu işlem çok büyü bir dikkatle, hiç acele etmeden yapılmaktadır. Böylece ortaya çıkan her sorun, en büyük dikkatle ele alınıp incelenmekte, sonra taslak tüm halkın tartışmasına sunulmaktadır.. Yeni Anayasa'nın taslağı, elbette sosyalizmin büyük başarılarını yansıtmak ve sosyalist sistemin yalnızca genel ilkelerini formüle etmek ve devletimizin sınıfsal özünü yansıtmakla kalmamakta, aynı zamanda gelişmiş sosyalist toplumun ve onun siyasal örgütünün temel özelliklerini de yansıtmaktadır.»

Yeni Anayasa, ekonomik yönetimin ilkelerini olduğu gibi yansıtmak ve bilimin, halk eğitiminin ve kültürünün ilerlemesinde, genel olarak tüm ülkenin ve her Sovyet vatandaşının yaşamında devletin rolünü özetlemektedir.

SSCB yeni Anayasası'nın temel maddeleri, gerçek demokrasi toplumunun ve başlıca amacı emekçi halkın yararları adına komünizmi korumak olan bir devletin insancıl yapısını yansıtmaktır.

Sosyalist demokrasi, sosyalist toplumun yönetim biçimleri ve yönetimlerini sürekli mükemmelleştirmeyi amaçlayan dinamik bir süreçtir. Bulunması, denenmesi ve düzeltilmesi gereken daha pek çok şey vardır.

Sosyalist demokrasi, Sovyetler Birliği'nin ekonomik, kültürel toplumsal ve siyasal ilerlemesiyle geilşmeye ve düzelmeye devam edecektir.

YENİ ANAYASA

SSCB Anayasası, hem yasal, hem de siyasal bir belgedir ve ülkede geçerli olan temel yasa maddelerini ortaya koyar, Sovyetler Birliği'nin toplumsal başarılarını yansıtır, aynı zamanda gelişmesinin belli bir evresinde Sovyet toplumunun temel görevlerini ve amaçlarını belirler. Sovyetler'in tarihinin değişik evrelerindeki anayasaların doğal ve mantıksal bir sürekliliği vardır. Herbiri kendi zamanının gerçeklerini yansıtmıştır.

— Rus Federasyonu'nun 1918'de kabul edilen ilk Anayasası, 1917

Ekim Devrimi utkusuna yasallık getirdi ve yeni yönetimin sınıfsal özünü dile **getirdi.**

— SSCB'nin 1924 te kabul edilen Temel Yasa'sı ya da Anayasası, Birliğin bir federasyon olarak ilkelerini belirledi.

— 1936 Anayasası, ülkede sosyalist toplum ilişkilerinin yerleşmesini yansıtıyor buna uygun olarak yönetim sistemini, hükümeti ve seçimleri resmi olarak belirliyordu.

— Yeni Anayasa, Sovyetler Birliği'nde gelişmiş bir sosyalist toplumun, tüm halkın devletinin kurulduğunu ve komünizmin toplumsal gelişmenin en yüce amacı olduğunu ilan etmektedir.

Kırk yıldan beri yürürlükte olan şimdiki Anayasa'nın temel maddeleri, Sovyet sisteminin özüyle uyum içindedir ve yeni Anayasa'ya aynen alınacaktır. Ne var ki sosyalist gelişme, yıllar boyunca değişikliklere ve düzeltmelere uğramış, gündelik sosyalist yaşamın özelliklerinin değiştiğine tanık olmuştur. Sovyet devletini etkileyen dış koşullar da büyük ölçüde değişmiştir. SSCB'nin kapitalistler tarafından çembere alınması artık eskilerde kalmış birşeydir. Sosyalizm bir dünya sistemi olmuştur artık. Dünyanın ilk sosyalist devletinin uluslararası yetkesi ve etkisi büyük ölçüde artmıştır.

Anayasal formüllere düzeltmeler getirilmesini zaman gerekli kılmıştır.

Ülkenin yeni Temel Yasası'nın taslağı, devletin anayasal konularda biriktirdiği deneyleri dikkate aldığı gibi ülkenin yasalarını günümüze uydurabilmek için 1936'yla 1977 arasında alınan önlemleri de kapsar. Geçen bir kaç yıl içinde bile Birlik Cumhuriyetlerinin Yasalarının ve Kurallarının Temel Maddeleri yürürlüğe girmiştir, bu maddeler, yasanın en önemli dallarını, kuruluşları ve üretim kurumlarını yöneten yasaları, Kollektif Çiftlikler için geliştirilen yeni kuralları, halk eğitimi, emeklilik, halk sağlığı, çevre korunması, Sovyetlerin hakları ve görevleri vb. ile ilgili yasaları kapsamaktadır.

Bu yasal önlemler, SSCB yeni Anayasası'nın taslağında yansıtılmıştır.

Bunlara ek olarak, başka sosyalist ülkelerin anayasal gelişme deneylerindeki taslaklarından da yararlanılmıştır.

Genel anahatları bakımından gelişmiş sosyalizmin yeni Anayasası, Parti'nin ve devletin ekonomik ve toplumsal politikalarının başarılarını, SSCB'nin uluslararası alanda kazandığı yeri yansıtacak ve gelecekte sosyalist ilerlemenin izleyeceği yolu gösterecektir.

Sosyalist devlet, çok önemli ekonomik işlevleri yerine getireceğinden Anayasa, bugün ulusal ekonominin yönetiminde gözetilen ana

ilkeleri zamanımıza uyduracaktır. Anayasa, geçen yıllarda ülkenin bir eşi daha bulunmayan ekonomik mekanizmasının istikrar, daha büyük bir canlılık ve çalışma rahatlığına erdiğini de gösterecektir. Anayasa, bilimsel ve teknolojik devrimin başarılarının, sosyalizmin üstün yanlarıyla en uygun bir biçimde bağdaştırıldığında, Sovyet ekonomisini dünyada önderlik durumuna getirdiğini, kamu mülkiyetinin işlerliğini ve etkililiğini kanıtladığını açıkça gösterecektir.

Yeni Anayasa, üretim araçlarının halkın elinde bulunmasını söyliyen temel sosyalist ilkenin Sovyet ekonomik sisteminin temeli olduğunu yeniden doğrulayacaktır. Ayrıca taslak Sosyalist toplumun kalkınması için gerekli olan özel ihtiyaçları içeriyor. Bu anayasa'da, devlet ve kollektif kooperatif çiftlikler biçiminde mülkiyetin yanısıra ortak **devlet kooperatif mülkiyetinden ve halk örgütlerinin mülkiyetinden** söz edilmektedir

Bu mülkiyet biçimleri Sovyet gerçeğinin birer parçası olmuştur artık. Örneğin, tarım-sanayi kompleksleri vardır. Bu yeni kollektif mülkler bir yandan ortak olarak kollektif çiftlikler tarafından paylaşılırken, öte yandan da devlet çiftlikleri ve devletin sahipolduğu sanayi kuruluşları tarafından paylaşılmaktadır.

Dördüncü Sovyet Anayasası, planlı merkezi yönetimin, işletmelerin ve onların uzantılarının ekonomik özerkliği ve girişimiyle bağdaştırılışını yasal olarak belirleyecektir. Bu da toplumasal yaşamın en önemli alanında, bu yaşamın üretilmesi ve yönetilmesinde, demokrasinin gelişmesine yepyeni bir hız kazandıracaktır.

Yeni Anayasa, Sovyet devletinin toplumsal yapısındaki değişikliklerin özünü de yansıtacaktır. Toplumsal homojenliğin sağlanması, toplumun temel toplumsal grupları arasındaki ayrımların gittikçe daha çok ortadan kaldırılması, ülkedeki ayrı ulusların ve etnik grupların daha çok birbirine yaklaştırılması (bu, yapay olarak hızlandırılamıyacak bir süreçtir), yeni bir tarihsel toplumun, Sovyet halkının oluşturulması. Bütün bu değişiklikler şimdi artık, Sovyet devletinin anayasal bakımdan tüm halkın sosyalist devleti olarak tanımlanmasını mümkün kılmaktadır (Madde 1).

Bütün bunların ışığında şimdiki Emekçi Halkın Vekilleri Sovyeti'nin **Halkın Vekilleri'nin Sovyeti** olarak değiştirilmesi önerilmektedir

Taslağın 2. Maddesi şöyledir:

«SSCB'de tüm yönetim gücü halka verilecektir. Halk, devlet gücünü, SSCB'nin siyasal temelini oluşturan Halkın Vekilleri'nin Sovyetleri aracılığıyla kullanacaktır.

«Devletin bütün öteki organları, Sovyetler'in denetimi altında ola-

cak ve ona karşı sorumlu olacaktır.» Bu, siyasal sistemin tüm halkalarının, sosyalist demokrasi mekanizmasının temelini oluşturan Sovyetler'e karşı sorumlu olacağını ve Sovyetlerle yakın ilişkiyi sürdürmesini gerektirir.

Taslakta Sovyet'lerdeki halk vekillerine özel bir yer verilmiştir. Vekillerin etkinliklerinin büyük önemini gözönüne alarak taslak, vekillerin durumu üzerine, beş yıl önce kabul edilen bazı temel yasa maddelerini de içermektedir. Bu maddelerin Anayasa'ya alınması, vekillerin durumunu daha da güçlendirecek ve çalışmalarını düzene sokacaktır.

SSCB'nin yeni Anayasa'sı kuruluş süreci içindeki komünizmin anayasasıdır. Komünizme doğru gelişmenin nesnel koşullarından biri toplum yaşamının tüm alanlarında Komünist Parti'nin önderliğidir. Bu, yıllar süren uygulamalı deneylerle de doğrulanmıştır.

Taslak'ta ülkenin her alandaki gelişmesinde Parti'nin yeri, rolü ve önemi belirtilmiştir. 1936 Anayasası'ndan farklı olarak, taslakta bu konuya ayrılmış özel bir maddede şöyle denmektedir:

«Sovyetler Birliği Komünist Partisi, Sovyet toplumunun önder ve yol gösterici gücü, onun siyasal sisteminin, tüm devlet ve kamu örgütlerinin çekirdeğidir. SBKP halk için vardır ve halka hizmet etmektedir.

«Marksist-Leninist öğretiyle donatılmış olarak Komünist Parti, toplumun gelişmesinin genel perspektiflni ve SSCB'nin iç ve dış politikasının akışını kararlaştıracak, Sovyet halkının büyük yapıcı etkinliklerini yönetecek ve halkın komünizmin başarısı yolunda verdiği mücadeleyi planlı ve bilimsel bir temele oturtacaktır.» (Madde 6).

SSCB'nin yeni Anayasası, partiden ve Sovyetler'den başka sendikaların, Genç Komünistler Birliği'nin (Komsomol'un), kooperatif kurumlarının ve halk örgütlerinin durumunu da belirleyecektir. Bunların hepsine siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel konuların kararlaştırılması hakkı tanınacak ve yasa oluşturma hakkı verilecektir.

Yeni Anayasa'nın büyük bir kesimi, sosyalist demokrasinin gelişmesini yansıtacaktır. Bu gelişmenin yıllarca süren deneylerini özetleyecek, halkın değişik hükümet biçimlerinde sağladığı gelişmeleri yansıtacak ve Sovyet vatandaşlarının eski haklarını onaylayarak yeni haklarını ve bu hakların getirdiklerini belirtecektir.

Yeni Anayasa, Sovyet vatandaşlarının en geniş tutulmuş gerçek hak ve sorumluluklarını dile getirecektir. Taslak, şimdi var olan ve yeni getirilecek olan insan haklarını ve eşitlik ilkelerini nasıl formüle etmektedir?

Daha önce belirtilen çalışma hakkına toplumun gereklerine de uyması koşuluyla, **insanın isteğine, yeteneklerine, öğrenimine ve özel eğitimine göre bir meslek, uğraş ya da çalışma seçme hakkı** eklenmiştir.

Hastalık ya da sakatlık durumunda ödenek almayı sağlayan şimdiki hak, **sağlık korunması hakkını** da içine alacak biçimde genişletilmiştir.

Kırk yıl önce, SSCB'nin Temel Yasa'sı genel olarak öğrenim hakkını saptamıştı. Yeni taslak, **herkes için zorunlu lise öğrenimini ve yüksek öğrenimle meslek eğitiminin toptan geliştirilmesini** öngörmektedir.

SSCB'nin yeni Anayasa'sı **konut hakkını** da sağlayacaktır (Madde 44), ki bu hak daha önceki Anayasalar'da yer almamıştır. Sovyetler Birliği dünyada bu çok önemli hakkı kurumlaştıracak ilk ülkelerinden biri olacaktır.

Anayasa'da aynı zamanda özel olarak ya da ilk olarak başka haklara da yer verilecektir: örneğin, çeşitli yönetim birimlerine öneride bulunma hakkı (Madde 49). Yaşam, sağlık, mülk, kişisel özgürlük, şeref ve onura karşı girişilen herhangi bir kısıtlamaya karşı yasal korunma hakkı (Madde 57). Bundan başka, vatandaşların haklarını engelleyen görevlilerin yasal olmayan hareketlerine karşı mahkemeye başvurma hakkına da yer verilmiştir. (Madde 58).

Bu hakların çoğu uzun süredir uygulamada gerçekleştirilmiştir. Bunların Anayasa'ya geçirilmesi, Sovyet vatandaşının yasal durumunu daha eksiksiz bir biçimde belirleyecektir.

Taslakta, uzun yıllardır var olan özgürlükler, örneğin konuşma özgürlüğü, basın özgürlüğü, toplantı ve gösteri yapma özgürlüğü, resmi geçitler ve gösteriler yapma özgürlüğü de onaylanmaktadır.

SSCB yeni Anayasa'sının getirdikleri, eskiden olduğundan daha büyük bir güvence altında olacaktır.

Vatandaşların çalışma koşullarının geliştirilmesi, gelirlerinin artırılması, halk tüketim fonlarının artırılması ve adil bir biçimde dağıtılması, bilimin ve sanatların gelişmesinin sağlanmasının devletin sorumluluğunda olduğu vurgulanarak belirtilmiştir.

Konut hakkı, şimdiye dek görülmemiş bir çapta ve yoğunlukta bir konut yapım programıyla gerçekleştirilmeye devam edecektir. Bunlara ek olarak devlet, kooperatiflerin ve bireylerin ev yapımına yardımı artıracaktır.

Bu anayasal haklar birlikte belli sorumluluklar da getirmektedir. Bunların arasında vatandaşların haklarının ve özgürlüklerinin, toplum-

sal sisteme hiçbir zarar vermeyecek biçimde bilincinde olmaları da vardır. Belirtilen hak ve özgürlüklerin emekçi halkın çıkarlarına uygun olarak ve sosyalist yaşama biçimini sürdürecek ve geliştirecek biçimde getirildiği de açıkça belirtilmiştir. İnsanın içinde yaşadığı topluma karşı sorumluluğunu bilmesi, devlete ve halkına karşı görevlerini sorumluluk duygusu içinde yerine getirmesi çok yüksek bir toplumsal bilinci gösterir.

Yeni Anayasa, vatandaşlardan sosyalist devletin çıkarlarının korunmasını, gücünün pekiştirilmesini ve yetkisinin artırılmasını, kültür değerlerinin korunmasını ve doğanın korunmasını isteyecektir.

İnsanın doğayla ilişkileri konusunda —günümüzde çok güncel bir sorundur bu— Anayasa'da şu yeni madde vardır:

«Şimdiki ve gelecek kuşakların yararına, SSCB'de toprağın ve topraktaki maden kaynaklarının ülkenin bitki ve hayvan örtüsünün korunması ve bilimsel temele dayanan akılcı bir yolda kullanılması, havanın ve suyun temizliğinin sürdürülmesi, doğal kaynakların yenilenmesinin güvence altına alınması ve çevrenin geliştirilmesi için gerekli önlemler alınacaktır» (Madde 18).

Ek Anayasa maddelerinde de vatandaşların başka sorumlulukları belirtilmektedir: Çocuklarına ve soylarına bakmaları, toplumsal mülkün çarçur edilmesine karşı mücadele, kamu düzeninin korunmasına yardımcı olma, SSCB halklarının dostluğunu, kardeşliğini güçlendirme.

Bu dostluk kardeşlik, çokuluslu sosyalist devletin en önemli temellerinden birini oluşturur. Sovyet toplumunun federal yapısını belirleyen ilkeler bütünüyle yerine getirilmiştir ve Sovyet federasyonunun biçiminde önemli değişiklikler yapılması için hiçbir gerek doğmamıştır.

1936 Anayasa'sında olduğu gibi, yeni taslakta da Birlik cumhuriyetlerinin egemenlik hakları SSCS tarafından güvence altına alınmıştır. Bu cumhuriyetlerin güvenceleri korunduğu gibi, yeni güvenceler getirilmiştir. Örneğin, önceleri yalnızca SSCB'nin elinde olan sorunların kararlaştırılmasına katılma hakkı. Birlik cumhuriyetlerinin SSCB Yüksek Sovyeti'ne yasa önerisinde bulunma hakları korunmuştur.

Yeni Anayasa, Birliğin temellerinin sürekli olarak pekiştirilmesi gerektiğini de vurgulamıştır.

Seçim sisteminde de bazı değişiklikler öngörülmüştür. Şimdilik SSCB Yüksek Sovyeti'ne seçilme yaşı 23, Birlik Cumhuriyetleri Yüksek Sovyetleri'ne seçilme yaşı da 21'dir. Bu kez, her iki durumda seçilme yaşının en alt sınırının 18'e indirilmesi önerilmektedir.

Devletin yaşamında iç ve dış politikaların yakın ilişkisi, geçen son kırk yıl içinde SSCB'nin uluslararası alandaki yerinde meydana ge-

len büyük değişiklikler yeni Anayasa'ya da yansıtılacaktır. Dış politikayla ilgili yeni maddeler konacaktır.

Sovyet devleti her zaman, hiç değişmeden barıştan yana olmuştur. Sovyet devletinin anayasa taslağına da getirilen en önemli amaçları ülkede komünizmin kurulması için uygun iç koşulların yaratılması, tüm dünya halklarının güvenliğinin pekiştirilmesi ve saldırgan savaşların önlenmesi, dünya sosyalizminin durumunu sağlamlaştırma, halkların ulusal bağımsızlık ve sosyal ilerleme mücadelelerini desteklemektedir.

Taslakta, Sovyetler Birliği'nin izlediği değişik toplumsal-ekonomik sistemlerden oluşan devletlerin barış içinde birlikte yaşama politikasının özü de kısaltılmış bir biçimde dile getirilmiştir:

«SSCB'nin öteki devletlerle ilişkileri şu ilkelerin gözetilmesine bağlıdır: şiddet kullanımını ya da tehdidini karşılıklı yadsımak, eşit egemenlik, sınırların dokunulmazlığı, devletlerin toprak bütünlüğü, anlaşmazlıkların barış yoluyla çözülmesi, birbirinin içişlerine karışmama, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı, eşitlik ve insanların kendi kaderlerini tayin hakkına saygı, devletler arasında işbirliği, evrensel olarak kabul edilen ilkelerden ve uluslararası yasa normlarından doğan bağlılıkların ve SSCB'nin imzaladığı uluslararası anlaşmaların dikkatle yerine getirilmesi».

Yeni Anayasa aynı zamanda komünizmin kurulması için bir manifesto olarak da kabul edilebilir. Bu Anayasada şimdiki sosyalist toplumun ulaştığı olgunluk derecesi belirtilecek ve bu toplumun komünizme doğru ilerlemesi için izlemesi gereken ana ilkeler daha açık bir biçimde ortaya konacaktır.

Taslağın ülke çapında tartışılması Sovyet halkının uygarlık ve siyaset alanındaki olgunluk derecesini gösterecektir. Jüri üyelerinin, tarihçilerin, iktisatçıların, sosyologların yıllar süren yorucu çalışmaları, Parti'nin ve hükümet görevlilerinin çabalarına kendi Anayasaları'nın taslağını oluşturmada milyonlarca Sovyet vatandaşının yaratıcı çalışmaları eklenecektir.

Dördüncü Sovyet Anayasası, bir bakıma SSCB Yasalar Toplamı'nın çekirdeğini oluşturacaktır. Yasal Toplamı'nın hazırlanmasına 1976'da SBKP'nin 25. Kongresi'nin bir kararıyla başlanmıştı.

Yeni Anayasa ülkenin temel yasası olacaktır. Hükümet, bakanlar ve Halkın Vekilleri Sovyetleri'nin yönetici komiteleri çalışmalarını bu yasaya bakarak kararlaştıracaklardır.

SSCB'nin Yeni Anayasası tüm ülkenin ve her vatandaşın toplumsal etkinliğinin artırılmasını sağlayacaktır.

Taslağın tartışılmasına, Ekim Devrimi'nin 60. yıldönümünü kutlama hazırlıklarının yanısıra devam edilecektir. Bu iki önemli olay birbirini tamamlayacak ve 1977 Sovyet devletinin yaşamında gerçekten unutulmayacak bir yıl olacaktır.

SOSYALİZMİN ÖN KOŞULLARI VE SOSYALİST DEVRİM (*)

Vadım Zagladin

Sosyalizmin nesnel koşullarıyla sosyalist devrimin nesnel koşulları arasındaki ilişki devrimci kuram ve pratiğin her gün karşılaştığı bir sorundur. Nitekim, bir yandan sosyalizmin nesnel ön koşulları ileri kapitalist ülkelerde gerçekleşmişken bu ülkeler (Demokratik Alman Cumhuriyeti ve Çekoslovakya hariç) henüz sosyalist devrime ulaşamamışlardır.

Diğer yandan sosyalist devrimlerini gerçekleştirmiş ülkelerin örneği, bize bu ülkelerin devrim öncesinde «üretim alanında sosyalizmin gerçekleşmesi konusunda»(1) ileri kapitalist ülkelere oranla çok geride kaldıklarını gösterir. Dahası, sömürge durumundan henüz yeni çıkmış ve sosyalizmin önkoşullarının gerçekleşmekten çok uzakta bulunduğu birçok ülkede devrimci hareketlerin, çoğu kez sosyalizmin bayrağı altında, geniş boyutlara ulaştıkları gözlenmektedir.

Tüm bu durumlar, komünizmin düşmanları tarafından gerçeklerin marksizm leninizmin devrim, sosyalizm ve sosyalizme geçiş yollarının kuramını yadsıdığını kanıtlamak için kullanılıyor. Bu konudaki çeşitlemeler burjuva «sanayi toplumu» kuramlarından goşistlerin her

(*)Sciences Sociales dergisinin 1977/2 sayısının Fransızca baskısından Merkez Eğitim Bilim ve Aratışma Bürosu'nca çevrilmiştir.

(1) V. Lenin, *Bütün Eserleri* Paris - Moskova, C. 27, s. 361

ülkede, gelişme durumu ne olursa olsun, devrimin gerçekleştirilebileceği yalanlarına değin gidiyor. Bunların ortak özelliği Marksizm eleştirilerinin Marksizmin yerine onun bayağı bir karikatürünü getirmeleridir.

Bu sorunun irdelenmesi devrimci pratik açısından büyük bir güncel sorundur. Bu sorunun diyalektik bir biçimde çözümü, ülkelerin somut şartlarından esinlenen doğru bir sosyalist devrim stratejisinin oluşturulması için büyük önem taşır.

Bir toplum biçiminin diğer bir toplum biçimine dönüşmesi yani toplumsal devrimlerin önkoşulları sorunu Marx, Engels ve Lenin tarafından ana hatlarıyla belirlenmiştir. Onların sorunu ortaya koyuş tarzları tarihsel deneylerin genelleştirilmesine dayanır ve doğruluğu da son 50 yılın olayları tarafından kanıtlanmıştır. Sorunun esası açıktır: «varoluşlarının maddî koşulları eski toplumun bünyesinde ortaya çıkmadan yeni ya da bir üst düzeydeki üretim ilişkileri yerleşemezler»(2) Marksizmin kurucuları «maddî koşullar» sözünden bir yanda üretim güçlerinin belli bir gelişme düzeyini, diğer yandan da «eski toplumun koşullarına, onun temelini oluşturan tüm uğraşılara karşı devrimi gerçekleştirecek devrimci kitlenin oluşmasını» anlıyorlardı.(3) Marksizmin düşmanlarının tüm iddialarına karşın bu yaklaşım, demek ki, salt ekonomik olmayan geniş bir yaklaşımdır.

Bu genel savlar sosyalist devrimi, kapitalist toplumdan sosyalist topluma geçişi de kapsarlar. Engels'in deyişiyle: «Kapitalist ilişkilerin gelişmesi toplumsal devrimin öğelerinin gelişmesini içerir: bir yanda proletarya'nın durumu onu mutlak bir toplumsal devrime iter, diğer yanda da üretim güçlerinin gelişmesi kendisine dar gelen kapitalizmin kabuğunu çatlatmaya başlar»(4). Lenin ise toplumun sosyalist dönüşümünün «ancak bunun ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal önkoşullarının kapitalizm tarafından yeterli bir düzeyde yaratılmış olmasıyla»(5) olanaklı olacağını vurgulamıştır.

Yeni toplumsal sistemin eski toplumdan çıkışının bu genel çizgileri sosyalizme geçiş sürecinin kendine özgü özelliklerini kesinlikle yadsımaz. Nitekim feodal toplum çerçevesi içinde tarihsel gelişim, yeni üretim güçlerini (yeni üretim araçları ve «özgür» bir işgücü dahil) ve eski üretim sistemine karşı ayaklanmaya hazır yeni bir sınıfı, burjuvaziyi yaratmıştır. Dahası, bu yeni sınıf, yeni üretim araçlarına sa-

(2) Marx - Engels, *Seçme Eserler* C. I Moskova, 1970 s. 525
(3) Marx - Engels *Alman İdeolojisi*, Paris, 1968,s. 70
(4) Marx - Engels, *Seçme Eserler*, C. II, Moskova, 1970, s. 379 - 380
(5) Lenin, *Bütün Eserler*. C.42, s. 55

hipolması dolayısıyla, onlara daha **baştan** bağlıydı. Diğer bir deyişle, kapitalist üretim, kapitalist üretim ilişkileri feodal toplumun içinde, bünyesinde oluşurlar.

Sosyalizmin önkoşullarının kapitalizmin bünyesi içinde oluşması ise apayrıdır. Kapitalizm içinde oluşan sosyalizmin önkoşulları nelerdir?

1) Önce emeğin sosyalleşmesini gerçekleştiren yeni üretim güçlerini yaratmak söz konusudur. «... Üretim ve dolaşım araçlarını merkezileştiren, kapitalist üretimde üretim sürecini toplumsallaştıran teknik ilerleme, kapitalist rejimi sosyalizme dönüştürecek maddî koşulları hızla gerçekleştrmekte»dir([6])

2) «Bankalar ve kapitalist ortaklıklar tarafından yaratılan bir toplumsal üretim ve dağıtımı örgütleme aygıtı»([7]) vardır. Tekelci devlet kapitalizmi bu aygıtın gelişmesini özellikle hızlandırmıştır. «Büyük devlet kapitalizmine ve sosyalizme giden yol aynıdır ve tektir. Bu yol da 'halkın üretim ve dağıtım araçları üzerindeki kontrolü' diye adlandırabileceğimiz bir uğraktan geçer. Bunu anlayamayan bağışlanmaz bir iktisadî yanlışa düşer»([8])

3) Hızla büyüyen ve büyük toplumsal dönüşümleri gerçekleştirecek güce erişen işçi sınıfı söz konusudur. Lenin'in şu sözlerini hatırlatmakta yarar vardır: «Kapitalizmin gelişmesi, 'herkesin' yönetime katılabilmesinin gerekli önkoşullarını hazırlar. Bu koşulların başında genel eğitim gelir, onun yanında da demiryollarının, fabrikaların, banka ve büyük ticaretin milyonlarca işçisinin' disipline alıştırılma süresi...» ([9])

4) Burjuva toplumunun içinde proleteryanın büyük örgütlerinin, başta komünist partisi olmak üzere partilerinin, sendikalarının, kooperatiflerinin, proleter öğelerin ağır bastığı belediye meclislerinin, işçi sınıfı saflarından çıkmış birçok parlementerin, idarecinin v.b. yaratılması gerektir. Sosyalist devrimin zaferinin ertesinde bu kişi ve örgütler yeni halk iktidarının iskeletini oluşturacaklardır.

Sosyalizmin önkoşullarının yaratılmasında kapitalizmin işlevlerinden söz ederken Lenin «Tekelci devlet kapitalizmi sosyalizmin en mükemmel maddî hazırlayıcısıdır, sosyalizmle arasında başka hiç bir ara aşama bulunmayan tarihsel bir aşamadır» ([10]) diye yazıyordu.

---

(6) *a. g. e.* C. 42 s. 55
(7) *a. g. e.* C. 24, s. 481
(8) *a. g. e.* C. 27, s. 356
(9) *a. g. e.* C. 25, s. 511
(10) *a. g. e.* C. 25, s. 390

Böylece, kapitalizm «yeni toplumun maddi koşullarını» ([11]), onun maddî ve «ideolojik» ([12]) önkoşullarını yani kapitalist üretim ilişkilerini sosyalist üretim ilişkilerine dönüştürmenin olanaklarını yaratır.

«Öğeler», «Maddî olanaklar»: Lenin'in kullandığı sözcüklerdir bunlar. Olanaklar ve önkoşullardan öte bir şey yaratmaz kapitalizm. Yeni, sosyalist üretim ilişkileri burjuva rejimin **içinden çıkmazlar;** kapitalist toplumdan sosyalist topluma geçişin önkoşullarının doğuşuyla örneğin feodalizm'den kapitalizme geçiş arasında temel ayırım buradadır. Kapitalizmin bünyesinde oluşan yeni üretim ilişkileri, sömürü düzeninin sınırlarını bir yandan zorlarken diğer yandan sömürücü sınıfların elinde bulunmaya devam etmektedirler. Yeni doğan sosyalist toplumun egemen sınıfı proleterya üretim araçlarına sahip değildir. Bu olgu konumuzu oluşturan sosyalist devrimin özelliklerinin ve bu devrimin mekanizmasının işleyişinin incelenmesinde önemli bir yer kaplar.

Burjuva devrimiyle sosyalist devrim arasındaki farklar marksist bilimce ortaya konmuştur. Bunları kısaca özetliyelim.

Feodal toplumun bünyesinde kapitalizmin sadece önkoşulları değil, aynı zamanda onun temelleri (üretim güçleriyle üretim ilişkileri) oluşurlar. Bu yüzden burjuva devriminin görevleri göreceli olarak basittir: politik üstyapıyı oluşmuş bir altyapıya uygun hale getirmek. Feodalizmin içinde büyüyüp olgunlaşan kapitalizm tıpkı bir civciv gibi kabuğunu kırıp zincirlerinden kurtulur.

Gerçi burjuva devriminin görevlerinin basit oluşu yapılmasının kolay olduğu anlamına gelmez. Burjuva devrimlerinin kanlı savaşlar sonucu ortaya çıktıkları bilinen bir gerçektir. Burjuva devriminden sonra da kapitalist toplum yapısı oluşup eski toplumun kalıntılarının ortadan kalkmasına dek epey uzun bir süre geçer. Bu toplumsal karışıklıklarla dolu geçiş döneminin sıkıntılarını ise eski ya da yeni egemen sınıflar değil, halk yığınları çeker.

Yapı farklılıklarına karşın, iki tür özel mülkiyet egemenliğidir söz konusu olan. Feodal sınıfla kapitalistler arasındaki çelişkiler bu iki sınıfın daha uzun bir süre beraber yaşamalarına engel değildir: bu birarada yaşama ilkin feodal yapı içersinde, sonradan da kapitalizmin egemenliğinde sürmüştür. Zamanla feodal sınıf burjuva toplumunun egemen sınıfları arasında eriyip gitmiştir.

---

(11) *a.g.e.* C. 9, s. 384
(12) *a.g.e.* C. 6, s. 49

Kapitalizmden sosyalizme geçişte ise durum tamamen farklıdır. Sosyalist devrimin özelliği iki açıdan birden büyük bir sıçrayış oluşturmasındadır: yalnız bir tarihsel aşamadan bir diğerine değil özel mülkiyete dayalı bir sömürü rejiminden sömürüsüz ve baskısız kamu mülkiyetine dayalı bir rejime geçiş söz konusudur.

Yukarıda da değinildiği gibi kapitalizm, önündeki rejimin «öğelerini», önkoşullarını yaratır. Tröstler,(*) sendikalar, tekelci devlet uygulamaları, burjuva toplumuna bireyci kapitalizmin işleyişiyle çelişen «öğeler» sokarlar. Lenin «Emperyalist aşamasındaki kapitalizm genel toplumsallaştırmanın öncüsüdür, kapitalistleri, isteseler de istemeseler de yeni bir toplumsal düzene, tam rekabet ile tümden toplumsallaştırma arasındak bir aşamaya sürükler.»([13]) diyordu.

Zamanla sosyalizmi hazırlayıcı nitelikteki «öğe» lerin sayısı artar. Sosyalizm çağdaş kapitalizmin her ileri adımında daha somut, daha belirgin olarak ortaya çıkar» diyordu Lenin. ([14]) Bundan sosyal demokratların yaptığı gibi sosyalizmin «kısmen» gerçekleştiği, ya da burjuva ideologlarının savundukları gibi iki sistemin birbirine «yaklaştığı» sonucu değil sosyalist devrimin gittikçe ivedileşen bir sorun olduğu sonucu çıkar.

Kapitalizmin bünyesindeki gelişmeler, sosyalist üretim ilişkileri ortaya çıkamayacağından, hiç bir zaman bir «sosyalizme geçiş» sağlayamazlar.

Burjuvazinin birçok alanda devlet mülkiyetine izin verebildiğini biliyoruz; ama bu mülkiyet burjuva devleti sınırları içinde kalır, aynı tekelci sermayenin mülkiyeti söz konusudur. Bu tür «kamulaştırmalara» da zaten burjuvazi kuşkuyla bakar ve onları yalnız «istisna» olarak, rantabilitesi düşük ulaştırma ya da enerji gibi sektörlerde kabullenir. Kapitalist kendisi için intihar demek olan daha büyük rizikoları kabullenemez.

Bu durumda sosyalist devrimin görevinin, gerçekleştirdiği değişimlerin önemi ve kapsamları dolayısıyla, burjuva devriminkinden çok daha zor olduğu kolayca anlaşılır. Sosyalist devrimin amacı sadece üst yapıyı var olan iktisadî altyapıya uygun duruma getirmek değil, ama iktidarı proletaryaya devrederek üretimde özel mülkiyete son vermek yani tüm üretim yapısını değiştirmek, yani bir üstyapı kurumuna dayanarak yeni toplumun yeni altyapısını gerçekleştirmektir.

Burjuva ve sosyalist devrimlerin niteliksel farkları, aralarında bazı ortak noktaların varlığına engel değildir elbet. Tarihsel gelişimi in-

(*) Fiyat anlaşmalarına dayanan tekelci birlikler.

(13) *a. g. e.* C. 22, s. 223

(14) *a. g. e.* C. 25, s. 390

celediğinde Lenin, bütün devrimler için birtakım önkoşulların gerektiğini kanıtlamıştır. Lenin bunları **Komünizmin Çocukluk Hastalığı (Goşizm)** adlı yapıtında ortaya koyar. «Bütün devrimler ve özellikle XX. yüzyılın üç Rus devrimi tarafından kanıtlanan devrimin temel yasası şudur: devrim olması için sömürülen kitlelerin artık eskisi gibi yaşamanın olanaksızlığının bilincine varmaları yetmez. Devrim eski yaşamın «alt» takiler tarafından artık **istenmediği** ve «üst» tekiler tarafından da artık **sürdürülemediği** zaman ortaya çıkar. Bu gerçeği şu biçimde de dile getirmek olanaklıdır: Ulusal bir buhran (sömürenler ve sömürülenler arasında) olmadıkça devrim olanaksızdır» ([15])

Geçmişteki devrimlerin tarihsel perspektif açısından incelenmesi devrimci patlama için Lenin'in gösterdiği önkoşulların gerekliliğini gösterir. Ama akla bir soru gelir hemen: devrimin önkoşulları burjuva ve sosyalist devrimler için aynı iseler, bundan bu önkoşulların oluşum süreçlerinin de aynı olduğu sonucu çıkar mı? Yanıt olumsuz olsa gerektir.

Yukarda da dendiği gibi feodalizmden yalnız yeni üretim güçleri değil aynı zamanda yeni üretim ilişkileri de doğar Böylece, kapitalist sınıf doğar doğmaz elinin altında yeni üretim güçleri bulur. Bu güçlerin gelişmesi bir yandan eski egemen sınıfları güçsüzleştirip eski toplumu buhrana sürüklerken **yeni** sınıfın ekonomik durumunu güçlendirir.

Ekonomide anahtar durumundaki büyük sanayiyi elinde tutan genç burjuvazi böylece toplum içersinde siyasal etkinliğe de sahip olmaya başlar. Bu etkinliği emekçi kitleler ve sanayie bağlı diğer toplumsal katmanlar (örneğin ticaret kesiminde çalışanlar) üzerinde sürdürür. Bu katmanlar da gittikçe gelişir büyürler. Burjuvazinin çıkarı (feodal baskılara son vermek) işçi sınıfı tarafından kendi çıkarlarına uygun diye algılanır: bir yandan feodal baskılar gerçekten de işçi sınıfının çıkarlarına terstir, diğer yandan da sermaye-emek çelişkisi henüz su yüzüne çıkmadığı için işçi sınıfı bilinçlenmiş değildir.

Bütün bunlar «alt» takilerin, «eski yaşamı sürdürmek isteyenler» in sayısının kabarıklaşmasına yol açar. Bu etkin kitlenin elebaşları ve ideologları hep burjuvazinin çıkarlarını dile getirirler. «Alt» takilerin buhranı böylece derinleşerek sürüp gider.

Kapitalist ilişkiler gelişip, burjuvazi güçlendikçe «alt» takilerin feodal üstyapıya baskıları yoğunlaşır. Feodaller de her ne pahasına olursa olsun ayrıcalıklarını korumaya çalışırlar. Çelişkiler keskinleşir. Artık devrimci atılımların zamanı gelmiştir.

---

(15) *a. g. e.* C. 31, 80 - 81

Diğer bir deyişle burjuva devriminin objektif önkoşullarının oluşması kapitalizmin önkoşullarının olgunluk derecesine, **feodal toplum içinde** oluşmuş burjuva ilişkilerin olgunluk derecesine doğrudan bağlıdır. Sosyalist devrimin önkoşulları bakımından ise durum tamamen değişiktir.

Toplumun ilerlemesnin temel iticisi olan **yeni** üretim güçlerinin gelişmesi proleteryanın objektif konumunu güçlendirir. Ama bu üretim güçleri tekelci sermayenin elindedir ve özel mülkiyet konusu oldukları sürece de tekellerin güç ve etkilerini genişletirler. Bu da tekellere manevra olanağı, toplumsal çelişkileri azaltma ve ağırlaşmalarını geciktirme olanağı sağlar.

İşçi ve emekçilerin niceliksel gelişmeleri sosyalist devrimci harekete güç katar elbet. Ama üretim araçlarının mülkiyetinden yoksun, ezilen ve sömürülen bir sınıf olması dolayısıyla da, proletarya, burjuvazinin siyasal ve ideolojik etkisi altında kalır.

Üstelik, ücretlilerin sayısal artışı, saflarına bir çok küçük burjuva'nın katılması, proletaryanın konumunu hem güçlendirir hem zayıflatır Proletarya burjuvazinin siyasal ve ideolojik saldırılarına daha duyarlı hale gelir; burjuvazi de böylece «alt» takilerin buhranını geçiştirmeyi umar.

Feodalizmden kapitalizme geçişle, ondan sosyalizme geçiş koşulları arasındaki farkları daha uzun uzadıya incelemek mümkündür. Ama yukarda saydığımız özelliklerin ışığında şunu söyleyebiliriz : daha önceki tarihsel aşamalarla karşılaştırıldığında, kapitalizmin koşullarında sosyalizmin önkoşullarının oluşmasıyla devrimin önkoşulları arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Bu da sosyalist devrimin gelişmesini ve devrimci siyasal kuruluşların görevlerini güçleştirmektedir.

1840'larda Marx ve Engels'in belli bir toplumda devrimin o ülkenin ekonomik gelişme düzeyiyle doğrudan bağlantılı olduğunu sandıkları bir gerçektir. «Devrimin gelişme hızı ülkenin büyük sanayle sahip olup olmamasına, ulusal servetin boyutlarına, üretici güçlerin kitlesine bağlıdır» diyordu Engels ([16]). Engels'in bu savı ülkelerin ekonomik gelişme düzeylerinin devrimin önkoşullarının olgunluk derecesiyle orantılı olan burjuva devrimlerini gözönünde tutarak ileri sürdüğünü sanıyoruz.

Engels'in bu metninde, herhangi bir «değişmez yasa» dan söz etmemesine, bu savını da mutlaklaştırmamasına karşın, işçi hareketi içindeki bazı sağcı öğeler Ekim devriminden bu yana, şu ya da bu ülkede sosyalist devrimin gerçekleşmesi için sosyalizmin nesnel koşulla-

(16) Marx - Engels, *Seçme Eserler* C. I, s. 93

rının tam olarak olgunlaşması gerektiğini ileri sürüyorlar. Bunlar devrimin ancak tüm emekçi katmanların «proleterleştiği», orta sınıfların ortadan kalktığı zaman gerçekleşebileceğini iddia ediyorlar. Bu noktadan hareketle oportünistler işçi sınıfını tüm bu nesnel koşulların oluşmasını «sakin sakin beklemeye» çağırıyorlar.

Bu tür «kuramsal» ele alışlar Ekim Devrimini ve vasat bir sosyo - ekonomik gelişme düzeyindeki ülkelerde gerçekleşmiş bulunan diğer devrimleri yadsımaktan başka, günümüzdeki toplumlarda devrimci değişimler için verilen kavgadan da vazgeçmeyi önerirler.

Bu görüşlerin yanlışlığını pratik çoktan göstermiştir. Bu arada, Marx ve Engels'e başvuran reformist ve revizyonistlere karşı, marksizm - leninizmin tarihinin şu olgusunu da hatırlatmak gerekir: Marks ve Engels devrimci kavganın merkezinin İngiltere'den (ki o devirde üretim güçleri en ileri düzeyde olan ülkeydi) Fransa'ya, sonra Almanya'ya, daha sonra da Rusya'ya kaydığını savunmuşlar, böylece ülkelerin iktisadi gelişme düzeyleri ve devrimci önkoşulların, birbirleriyle ilintili oldukları savını kapitalizmin somut gelişmesinin incelenmesinden sonra bir yana atmışlardı.

Buraya dek sosyalizmin nesnel önkoşullarıyla sosyalist devrimin önkoşulları arasındaki ilişkiyi yalnız genel kuramsal açıdan inceledik. Oysa Lenin sorunu pratik açıdan da ele alıyordu. Gerçekten de XIX. Y.Y'ın sonunda kapitalizmin emperyalist aşamaya ulaşması, sosyalist devrimin arifesine ulaşıldığını gösteriyordu. Diğer bir deyişle sosyalizm sorunu devrimci hareketin karşısına **pratik** bir sorun olarak çıkıyordu.

Tekelci sermaye evrensel bir baskı sistemi olarak emperyalizmi yarattığında, XX. yüzyılda devrimci süreci de evrenselleştirmiş oldu. Her sosyalist devrim, dünya çapında sosyalist değişimlerin başlangıcı oluyordu. Bu, sosyalizmin önkoşulları sorununun artık dünya çapında ele alınması gerektiği anlamını taşıyordu.

Sosyalist devrim sorununa böyle bir bütünsel yaklaşım, Lenin'e göre, herhangi bir basitleştirme ya da şematizm'le bağdaşamaz. Lenin her zaman çeşitli ülkelerin durumunun somut olarak incelenmesi gereği üzerinde durmuştur. Bu gereklilik özellikle emperyalizm döneminde kapitalizmin ve dolayısıyla da sosyalizmin önkoşullarının, eşitsiz gelişmesi gerçeğine dayanıyordu.

Bu noktadan hareketle, Lenin, dünya sosyalist devriminin dünya proleteryasının bütününü **aynı anda** içerecek bir hareket olacağı düşüncesine her zaman kararlılıkla karşı çıktı. Lenin'e göre, dünya sos-

yalist devrimi, içinde değişik eylem, devrim ve ayaklanmaların birleşeceği zor ve uzun bir süreçtir.

Aslında bu düşünceler, kapitalist sistemin devrime gebe olduğu düşüncesinden hareketle, devrimi her zaman ve her yerde başlatmanın mümkün olduğunu, bunun için de «ayaklanan» bir grubun «silâha sarılmasının» yeterli olduğunu savunan, devrimci süreçte volontarizm yanlılarına iyi bir yanıttır.

«Kapitalizmden sosyalizme geçişin büyük sanayiin ya da küçük işletmeciliğin egemen olduğu ülkelerde çok değişik biçimde olabileceği yadsınamaz bir gerçektir» ([17]) diyordu Lenin. Bu düşünceyle Lenin, ilk kez, ülkelerin, sosyalizme geçişi hazırlık derecelerine göre bir **sınıflandırma özelliğine** dikkati çekiyordu.

Bu sınıflandırmanın bir hazırlığını da **Emperyalizm**'in ön çalışmalarında görebiliyoruz. Lenin bu sorunun üstünde defalarca durarak sosyalizmin önkoşullarının olgunluk derecelerine göre üç tip ülke ortaya koymuştur. Şu ya da bu somut ülkenin koşullarının değişebilmiş olmasına karşın, yapılan sınıflandırma bugüne dek anlamını korumaktadır.

Birinci grup ülkeler **gelişmiş kapitalist ülkelerdir.** Lenin şunu diyordu bu ülkelerde tekelci devlet kapitalizminin egemenliği yalnızca sosyalizmin önkoşullarının gerçekleştiği anlamına gelmez, bu durumdan «kapitalizmin tüm yollarının sosyalizme ulaştığı, sosyalizmin çağdaş kapitalizmin her ileri adımında **somut ve pratik** olarak ortaya çıktığı» ([18]) anlamı da çıkar.

İkinci grup, kapitalizmin orta derecede gelişmiş olduğu ülkelerden oluşuyor. Bugün Latin Amerika ülkelerinin büyük bir bölümü bu gruba dahil edilebilir. Bu ülkelerde, üretim güçleri vasat bir gelişme göstermiş, sermaye belli bir ölçüde oluşmuş, işçi sınıfı ve örgütleri gelişip yerleşmiş, kırlarda kapitalist ilişkiler yerleşmeye başlamıştır. Bu ülkelerin çoğunda kapitalist ilişkilerin yanısıra bazı kapitalizm öncesi ilişkilerde yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu ülkeler çoğu kez şu ya da bu derecede emperyalizmin boyunduruğunda bulunmaktadırlar.

Lenin'e göre bu gruptaki ülkelerde sosyalizme geçiş, gelişmiş ülkelerden daha zor olmaktadır. «burada, yıkıcı nitelikteki görevlere bir de yeni, son derece zor görevler eklenmektedir : örgütlenme görevleri» ([19]). Yeni iktidar ileri kapitalist ülkelerde halledilmiş bir ta-

(17) Lenin, *Bütün Eserleri* C. 32, s. 244
(18) *a. g. e.* C. 25, s. 390
(19) *a. g. e.* C. 27, s. 86

kım sorunlarla karşı karşıya kalacak ve bu sorunları yeni ilkelere dayanarak, yeni sosyalist yöntemlerle çözümleyecektir.

Üçüncü grup ise, sosyalizmin nesnel önkoşullarının henüz gerçekleşmekten uzak olduğu ülkelerden oluşuyor. Lenin bu grubu Asya ve Afrika'daki sömürge ve bağımlı ülkeleri dahil ediyordu.

Bu ülkelerde kapitalizm öncesi ilişkiler ağırlıktadır. Sanayi pek cılızdır, işçi sınıfı henüz oluşma dönemindedir, köylülük sayıca egemendir, Lenin'e göre bu ülkelerde sosyalizme doğrudan geçişten söz etmek olanaksızdır.

Lenin'in sosyalizmin nesnel koşullarının olgunlaştığı ülkelere dayanarak sosyalizmin geliştirilmesi ile ilgili vardığı sonuç şuydu: «Bir ülke ne kadar geri ise... kapitalist ilişkilerden sosyalist ilişkilere geçmek de o denli güç olacaktır» ([20]). Diğer bir deyişle Lenin'in bu savı belirli bir bağlantıyı doğrulamaktadır: gelişme düzeyi ne denli düşükse, sosyalist devrimin görevleri de o denli karmaşıktır. Görüldüğü gibi yaklaşım son derece pratiktir; Ekim Devrimi'nin baş mimarı için sosyalizm gerçek ve olgunluğa erişmiş bir perspektif idi.

Analizinin sonraki bölümü, sosyalizmin önkoşullarının emperyalist dönemlerde gelişmesi gibi çok önemli bir soruna değiniyordu. Lenin'in hareket noktası, marksizm gerçek bir sosyalist devrimin sosyalizmin nesnel önkoşullarının belirli bir olgunluk derecesine erişmeden gerçekleşmiyeceği savına dayanır. «Hiç bir ayaklanma, eğer ekonomik açıdan olgun değilse, sosyalizmi gerçekleştiremez»([21]) diyordu Lenin.

Buradan hareketle ve Birinci Dünya Savaşı öncesi Batı Avrupa'da çelişkilerin hızla keskinleşmesi sonucu, Lenin devrimin bu yörede başlayıp kolayca zafere ulaşabileceğini savunuyordu. «Almanya'da devrimin zaferi hemen ve kolaylıkla emperyalizmin tüm kabuklarını kırabilir»([22]). Rusya'da devrim de Batı'da devrime büyük bir ivme kazandırabilirdi.

Doğrusu Lenin daha o zaman devrimin gelişmiş kapitalist ülkelerde karşılaşacağı güçlükleri görebiliyordu. Emperyalizmin «kabukları en sağlam çelikten yapılmıştır», küçük bir «civciv bu kabuğu kıramaz»([23]) diyordu.

«Batı'da burjuvazi bizim Kerenski'lerimizden daha zeki ve daha güçlüdür; kitlelere ayaklanma fırsatı bırakmamak için örgütlenmeye vakit bulabilmiştir»([24]) diye yazıyordu Lenin. «Avrupa'da kapitalistlerin

(20) *a. g. e.* C. 27 s. 86
(21) *a. g. e.* C. 25, s. 390
(22) *a. g. e.* C. 27, s. 355
(23) *a. g. e.* C. 27, s. 355
(24) *a. g. e.* C. 26, s. 522

değerli liderleri vardır; Rusya'da ise durum böyle değildir» diye devam ediyordu. Buna karşın, Batı'da işçi sınıfının örgütlülüğü, deneysel zengiliği Almanya'da devrimin olasılığına olan inancını güçlendiriyordu.

Ama olaylar gösterdi ki Ekim Devrimi'nin etkisiyle Almanya'da patlak veren devrim başarıya ulaşamadı. Bu da, bu yeni deneyin ışığında Lenin'i sosyalist devrimin nesnel önkoşullarıyla kapitalist sistemin olgunluğu arasındaki ilişkiyi yeniden incelemeye itti.

1919'da, Alman devriminin başarısızlığı kesinleşince Lenin «Batı'da kapitalizmin gelişme düzeyi dolayısıyla, sınıf çelişkilerinin gücüyle iktidarın, çabucak burjuvaziden proleteryaya geçeceği sanılıyordu»[26] diye yazıyordu. Bu gerçekleşemeyince, Lenin analizine yeni öğeler katar, daha önce Batı'da işçi hareketleri üzerine yazdıklarını geliştirdi. Bu açıdan, Lenin'in Ekim Devrimi'nden çok önce yapmış olduğ birtakım gözlemleri tekrarlamakta yarar vardır

— «Sömürgecilik politikasının sonuçlarından biri de toplumun artık **yalnız proleterin değil** aynı zamanda köleliğe yakın bir duruma itilmiş sömürge halklarının da işgücünden yararlanması olmuştur. Bu da şu ya da bu ülke proleteryasının sömürge şövenizminin etkisi altına girebilmesi anlamını taşır. «Bu sorun Avrupa işçi hareketinin gelişmesi açısından son derece olumsuz bir öğedir»[27].

— «Diyoruz ki hareket sömürücü ülkeler grubuna dahil olmayan ve dolayısıyla işçi sınıfının üst katmanlarını elde edebilecek durumda olmayan ülkelerde daha kolayca başlayabilir»[28].

— Batı'da «işçiler belirli bir refah düzeyine sahiptirler. Bu yüzden de o ülkelerde on yıllardır var olan ve halkın gözünde belirli bir güce ve prestije sahip olmuş bulunan eski sosyalist partilerde gedik açmak epey güçtür»[29].

Bu tür alıntıları çağaltmak mümkündür. Lenin'in ana düşüncesi açıktır emperyalizmin egemenliği sonucu işçi sınıfının bir bölümünün oportünist bir yumuşamaya girmesi Batı'da devrimi tehlikeye sokmaktadır. Gerçi Birinci Dünya Savaşı sıralarında olayların gelişiminin çelişkilerin keskinleşmesinin işçi hareketinin oportünist liderlerinin otoritesini baltalayıp, sosyalist devrimi başlatacağı sanılıyordu; ama, pratikte burjuvazinin ve oportünizmin etkileri sanıldığından da bü-

(25) *a.g.e.* C. 27, s. 319
(26) *a.g.e.* C 29, s. 11
(27) *a.g.e.* C. 13, s. 76
(28) *a.g.e.* C. 26, s. 497
(29) *a.g.e.* C. 26, s. 522

yüktü. Ekim Devrimi'ni izleyen yıllarda Lenin şu sonuca vardı :«eğer Batı Avrupa'da proletefya o denli bölünmüş ve 'sosyalist' liderlerin de ihaneti o denli büyük olmasaydı»(30) İleri toplumlardaki devrimci dönüşümler gerçekleşebilirdi. Batı Avrupa'da işçiler arasında «burjuva demokratik ve parlemantarist önyargılar Rusya'dan çok daha yaygındı»(31) diyordu Lenin.

Lenin'in aynı dönemde Rusya ve Almanya'daki durum hakkındaki görüşleri çok ilginçtir. Almanya «devrimin iktisadi, sosyal koşullarının gerçekleştiği bir ülkedir» ama bu ülkede devrimin **siyasal** koşulları oluşmamıştır (32). Rusya ise iktisadi ve sosyal koşullar açısından en geri Batı Avrupa ülkelerinden de geride kalmasına karşın, orada sosyalist devrimin siyasal koşulları gerçekleşmiştir.

Lenin bu düşünceyi geliştirerek şöyle yazıyordu «1— Çarlığın XX. yüzyıl Avrupa'sında az görünür nitelikteki siyasal geriliği kitlelere büyük bir devrimci güç kazandırdığından, başlamak bizim için daha kolay oldu. 2— Rusya'nın geri kalmışlığı, burjuvaziye karşı proleteryanın ayaklanmasıyla, büyük toprak sahiplerine karşı köylülüğün ayaklanmasını alışılmamış bir biçimde çakıştırdı. 3— 1905 Devrimi işçi ve köylü yığınlarının siyasal bilince ulaşmalarında büyük rol oynadı. 4— Rusya'nın coğrafi konumu ona, Birinci Dünya Savaşı'nda, diğer kapitalist ülkelerin iktisadi üstünlüklerine karşın, daha uzun zaman dayanabilme olanağını sağladı. 5— Proleteryanın köylülüğe karşı çok özel tutumu, burjuva devriminden sosyalist devrime geçişi kolaylaştırdı. 6— Grev hareketlerinin oluşturduğu büyük okul ve Avrupa'daki işçi hareketlerinin kitlesel deneyimleri, gitgide yoğunlaşan devrimci bir ortamda, **Sovyetler** gibi yepyeni bir devrimcl proleter örgütlenme biçimini doğurdu»(33).

Bu alıntının yalnız Rusya'ya özgü öğeleri içerdiği doğrudur, ama egemen sınıflar iktidarının zayıflığı, toplumsal çelişkilerin derinliği, demokratik ve sosyalist mücadelenin çakışması gibi orta derecede gelişmiş ülkeler hakkında bazı genel sınıflandırma prensiplerini de içermektedir.

Bu öğeleri mutlaklaştırırsak Lenin'in devrinde ve günümüzde «sol» revizyonistlerin sosyalist devrimi gerçekleştirmek için sosaylizmin nesnel önkoşullarının belirli bir olgunluğa erişmeleri gerektiğini yadsıdıklarını da kaydetmek gerektir. Nitekim, Buharın **Geçiş Dönemi Ekonomisi** adlı kitabında sosyalist devrimin en zayıf ekonomik sistem-

(30) *a. g. e.* C. 20, s. 429
(31) *a. g. e.* C. 31, s. 60
(32) *a. g. e.* C. 32, s. 355
(33) *a. g. e.* C. 29, s. 313 - 314

lerden başlayacağını yazar. Lenin «Bu yanlıştır. Devrim 'vasat güçte' sistemlerinden başlar. Kapitalizmin belli bir düzeyi olmasaydı biz başarıya ulaşamazdık»(34) demiştir. Daha sonra Buharin'in devrimin gelişme hızını kapitalist ilişkilerin olgunluğuyla ters orantıda olduğu düşüncesine değinerek «Bu, riskli bir sözdür; 'ileri sistemlerden başlamaz' ve 'doğru orantılı değil' sözlerini kullanmak daha doğrudur»(35) diyor Lenin.

Gelişmiş kapitalist ülkelerle Rusya'daki durumun karşılaştırmalı bir incelenmesini yapan Lenin, Ekim Devrimi'nin ertesinde şöyle yazıyor: «Avrupa'da sosyalist devrimin önkoşullarını inceleyen herkes devrimin bizde Avrupa'dan çok daha kolay gerçekleşebileceğini görebilir»(36). Devrime Avrupa'da başlamak zordur, çünkü sosyo-ekonomik koşullar, orada, kapitalizmin yüksek gelişme düzeyi, sermayenin büyük gücü, proleterya'nın içine sızmış bulunan oportünist ve burjuva demokratik önyargılar tarafından belirlenir. Dolayısıyla ileri kapitalist ülkeler sosyalizme geçerken zor ve sancılı bir dönemden geçmek zorunda kalacaklardır.

Marksist ilkeleri savunup geliştirerek, Lenin, gerçek durumun ayrıntılı bir incelemesinden hareketle, evrensel devrimci gelişmenin ana diyalektiğini ortaya çıkardı. Gerçi o günden bu yana dünyada çok şeyin değiştiği bir gerçektir. Bu değişmeler de elbette sorunları ortaya koyuş biçimimize yansımıştır. Bu değişmeler neler olmuştur?

İleri kapitalist ülkelerde, bugün, sömürü düzenini esastan değiştirmeyen, fakat emeğin toplumsal niteliğiyle emeğin ürününün bireysel mülkiyeti arasındaki çelişkiyi derinleştiren devlet tekelci ilişkileri üretimin toplumsallaşmasında önemli bir adımdır. Tekelci devlet kapitalizmi aşamasında sosyalizmin nesnel önkoşulları geçmişte erişemedikleri bir olgunluğa ulaşırlar. Bu olgu Berlin'de Haziran 1976'da yapılan Avrupa Komünist ve İşçi Partileri Konferansı'na katılanların birçoğu tarafından gözlenmiştir.

Bu önkoşulların olgunluğunun en önemli belirtilerinden biri de burjuvazinin, varlığını güvence altına almak için ekonominin çeşitli kesimlerinde millileştirmelere gitmesidir. Bunlar, aslında, kapitalizmin yaratılışına aykırı olup, ona vurulmuş büyük darbeler niteliğini taşırlar. Bu da kapitalizmin artık ömrünü tükettiği, toplumun da ona gereksinmesi olmadığı anlamına gelir.

(34) Lenin, *Toplu Eserleri* XI s. 379 (rusça)
(35) *a. g. e.* s. 398
(36) Lenin *Bütün Eserleri*, C. 27, s. 90

Diğer yandan, Lenin'in zamanında da olduğu gibi, bu süreç çelişkili sonuçlar doğurur. Tekelci devlet kapitalizmi, sosyalizmin nesnel önkoşullarının gelişmesinde yeni bir aşama olmasına karşın, aynı zamanda bu koşulların gelişimini zorlaştırır da.

Komünist partiler bugün bir bütün olarak Devlet tekelci egemenliği sisteminin buhranına parmak basarlar. Kapitalizmin bu aşamasının ana niteliği ve iktisadi buhran sorunlarına doğru yaklaşım da budur. Fakat, kapitalizmin artık çıkmazda olduğunu, tüm olanaklarını yitirip çaresiz kaldığını söylemek de yanlış olur. Bu kapitalizmin manevra kabiliyetini ve yeni koşullara kendini uydurabilme yeteneğinin küçümsenmesi anlamına gelir.

Lenin burjuvazinin, tarihsel olarak mahküm olmasına karşın, zor durumlara düşmemek için elinden gelen herşeyi yapabileceğini defalarca söylemiştir. «Mutlak çaresiz durum yoktur. Burjuvazi paniğe kapılmış bir haydut gibi hareket etmekte; hata üstüne hata yapıp durumunu devamlı olarak ağırlaştırmaktadır. Bu bir gerçektir. Ama sömürülenlerin bir bölümüne ödünler vererek uyutamıyacağını, ezilenlerin hareket ya da ayaklanmalarını bastıramıyacağını da kanıtlamak olanaksızdır. Bunu önceden kanıtlamaya çalışmak, lafazanlıktır, bir oyundan ibarettir» ([38]) Bugün Lenin'in bu ihtarının işçi sınıfı sosyalistleri için özel bir önemi vardır.

Sovyetler Birliiğ Komünist Partisi'nin 1969 Komünist ve İşçi Partileri Konferansına katılan heyeti şunları söylemekte çok haklıydı. «Bugün, emperyalizmin elinde son derece güçlü ve örgütlü bir üretim aygıtı vardır. Emperyalizmin devletle bütünleşmesinin ona sağladığı yeni olanakları da hesaba katmalıyız... Hiç kuşkusuz emperyalizm varlığını sürdürmek için yeni olanaklar aramaya devam edecektir.» ([39]) Gercekten de günümüzde, ekonomik buhranın içinde, emperyalizmin genel zayıflama süresince karşın, bunun tersi süreç de gerçekleşmekte, sermayenin iktisadi ve toplumsal yaşamdaki konumu güçlenmektedir. Devlet tekelci yöntemleri, burjuvaziye «üst» tekilerin buhranını hafifletmek ve sistemin iflasını önleme olanaklarını vermektedir. Tekelci sermayenin, işçileri, devrimcileri hedef alan yöntemleri gelişmektedir ve bunu da hesaba katmak zorundayız.

Hesaba katılması gereken başka bir olgu da vardır. Dünya ölçeğinde sosyalizmin önkoşullarının gelişmesi demek olan üretim araçlarının giderek artan uluslararasılaşması, aynı zamanda devrime karşı

(37) *a. g. e.* C. 27, s. 95
(38) *a. g. e.* C. 31, s. 233
(39) *Uluslararası İşçi ve Komünist Partileri Toplantısı*, Moskova 1969, Prag. 1969, s. 141 - 142

mücadelede sermaye güçlerinin daha büyük bir birliğine de yeni bir nesnel temel oluşturur. Uluslararası sermayenin işçi sınıfına ve devrime karşı birliği uluslararası tekeller temeli üzerinde yükselir. Bu, yalnız nesnel bir **eğilimi** değil, aynı zamanda günlük bir siyasal uygulamayı da içerir.

Üretim güçlerinin gelişmesi, bilimsel ve teknik devrim, kapitalist ülkelerde hissedilir toplumsal değişimlere neden olmuştur. İşçi sınıfı nicelik olarak büyümüştür. Gelişmiş ülkelerde ücretliler faal nüfusun %66'sını oluştururlar. Bu işçi ve emekçiler geçmişe oranla daha yüksek bir bilgi düzeyindedirler; büyük ve çok büyük şirketlerde öbekleşmişlerdir; siyasal, sendikal ve toplumsal örgütleri vardır. Bu da devrimci kavgaya yeni açılımlar ve olanaklar sağlar.

Diğer yandan, bu olumlu süreçler olumsuz birtakım olguları da içerir.

Proletaryanın büyük niceliksel gelişmesi, küçük burjuva yığınların artan bir hızla proleterleşmesi, yani büyük toplumsal hareketlilik toplumsal güçler dengesini karmaşık hale getirir. Proleteryanın kendi iç yapısı dahi karmaşıklaşır. Lenin'in devrinde, gelişmiş ülkelerdeki işçi sınıfının büyük çoğunluğunu deneyimli işçiler oluştururdu. Günümüzde ise gelişmiş ülkelerin sanayi emekçilerinin % 40 - 45'i ne işçi sınıfı bilincine ve ne de psikolojisine sahip olmayan işçi sınıfı saflarına yeni katılmış unsurlardan oluşur. Fabrika işçilerinin yanısıra ise, işçi sınıfı ile küçük burjuvazi arasında yer alan birçok ara katman mevcuttur.

İşçi sınıfı ve emekçi kitlelerin toplumsal açıdan homojen olmayışları devrimin sosyo - politik nesnel ve öznel koşullarının oluşmasını güçleştirir. Bu durumun ideolojik, ekonomik ve psikolojik sonuçları burjuvazi tarafından yığınları politika dışı bırakmak, kapitalizme güven sağlamak, tüketim toplumunu körüklemek amacıyla kullanılır. Tekelci devlet kapitalizminin bilimsel ve teknik devrimi kullanması da bunun maddi temelini oluşturur.

Bugün Batı Avrupa ülkeleri işçi sınıfının % 24 ile %32 arasında bir oranı burjuva partilerine oy verir. İşçi sınıfının bir bölümü de reformcu partileri destekler. İşçilerin bir bölümü ise hareketsizdir. Sözkonusu süreçlerin siyasal görüntüsü budur.

Durum donmuş olmaktan uzaktır elbet. Yığınların bilinçleri değişiyor, örgütleri güçleniyor. Batı Avrupa'da komünist partilerin üye sayısı 1939'da 600 bin idi. Bugün bu rakam 3 milyona çıkmıştır. Sosyal demokratların etkinliği de İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana artmıştır. Buna karşılık burjuva partilerinin etkisi o zaman, çok daha büyüktür. İleride işçi sınıfı saflarında daha başka olumlu gelişmelerin

olacağı da kesindir. Fakat, Ortak Pazar ülkelerinde yapılan bazı kamuoyu yoklamaları reformculuğun devrimci bilinçten daha hızla yayıldığını göstermektedir. Bu kamuoyu yoklamalarına göre işçi ve emekçilerin çoğunluğu (%60 - 80 arası) değişimleri arzulamakta, fakat ancak küçük bir oran (% 7 - 11 arası) sorunların kökeninin bir rejim değişikliğinde yattığını söylemektedir.

Komünist partilerin komünistlerin, sosyal demokratların, çeşitli sendika üyelerinin ortak eylemlerde birleşmesi yönündeki tutarlı çabaları başarı kazanmaktadır. Durumun kısa dönemde temelden değişebileceği görüşüne katılmak ise olanaksızdır. İşçi hareketinin bölünmüşlüğü nesnel bir gerçektir ve kapitalizm varoldukça bu bölünme şu ya da bu ölçüde var olmaya devam edecektir.

Yığınsal anti - tekelci demokratik hareket de karmaşık özelliklere sahiptir. Tekellerin artan baskısı, 1969 Konferansının sözünü ettiği kapitalizmin yeni çelişkileri (Örneğin bilimsel teknik devrimin olanaklarıyla onun kapitalizme gerçekten sağladıkları arasındaki çelişki) büyük sermayeye karşı mücadele cephesini genişletir, yeni katmanları ona dahil eder. Bugün toplumun tekelci olmayan tüm kesimleri bu mücadeleye katılırlar. Bu son derece önemli öğe tüm kapitalist ülkelerin içinden geçtikleri sosyo-politik buhranı belirler.

Fakat bu anti-tekelci cephenin genişlemesi bir takım zaafları da içerir. Cepheyi oluşturan toplumsal katmanların erek ve çıkarları çok değişiktir. Bazı genel konularda aynı konumlara sahip olmalarına karşın, diğer bazı konularda çelişirler. Bu durumda nesnel olarak anti-tekelci olan grup ve katmanların hareketlerinin koordinasyonu zorlaşmakla kalmıyor, aynı anda genel hareketin bölünme tehlikesi de ortaya çıkıyor. Bu tehlike de tekelci sermaye ve onun siyasal ve ideolojik örgütleri tarafından bilinçli olarak kullanılıyor.

Günümüzün siyasal mücadelesine katılanların bu karmaşıklığı bazı köylü, işçi, küçük burjuva eylemlerinin (çoğu kez sağlam ve gerçekçi olmayan sloganların bayrağı altında) kendiliğindenciliği sorununu kitleleri de bazen sola, bazen sağa götüren kararsızlık sorununu ön plana getiriyor. Batı'daki buhranın sonucu ortaya çıkan kutuplaşma işte kitlelerin bu ani yön değiştirişlerinde belirginleşiyor.

«Alt» takilerin buhranı derinleştikçe bu buhran kapitalist ülkelerde çok eşitsiz ve çelişkili bir biçimde kendini gösteriyor. Bu buhranın içinde bulunduğumuz dönemdeki ana niteliği anti-tekelci kavgaya katılanların büyük niceliksel artışıyla beraber onların bilinç düzeylerindeki belirli bir düşüştür. Bu çelişki daha uzun süre sosyalizmi amaçlayan bilinçli bir kavgayı zorlaştıran bir öğe durumunda olacaktır.

Bu olgu, ileri kapitalist ülkelerde sosyalizmin ve sosyalist devrimin önkoşullarının çelişkili bir biçimde geliştiklerini kanıtlar. Diğer

yandan, sosyalist devrimin önkoşulları sosyalizmin önkoşullarına oranla daha geç gelişir. Dahası, sosyalist devrimin önkoşullarının karşısına birçok engel ve güçlük çıkar.

Son yıllarda **orta derecede gelişmiş kapitalist ülkelerde önemli değişimler** ortaya çıkmıştır.

Herşeyden önce bu ülkelerde üretim güçleri gelişmiş ve ileri kapitalist ülkelerin XIX. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın başında bulundukları düzeye gelmiştir. Teknik devrim ve üretimin toplumsallaşması süreci onları da etkilemektedir. Bu da bu ülkelerde sosyalizmin nesnel önkoşullarının olgunluk derecesinin arttığını gösterir.

Üretim güçlerindeki değişim herşeyden önce işçi sınıfının konumunu güçlendirmiştir. Sadece geçen son 20 yılda Brezilya, Arjantin, Meksika gibi ülkelerde ücretlilerin sayısı iki katına çıkmıştır. Çok geri kalmış ülkelerin de bulunduğu Latin Amerika'da ücretliler artık faal nüfusun % 55'ini oluşturuyorlar. İşçi sınıfı (Tarım işçileri dahil) faal nüfusun % 40'ına çıkmaktadır. Buna paralel olarak, anti-emperyalist mücadeleye katılabilecek grup ve katmanların sayısı da artmaktadır.

Doğal olarak ücretliler kesiminin bu denli hızlı artışı beraberinde ileri kapitalist ülkelerde varolan güçlükleri de getirir. Bu ücretlilerin bilinci henüz proleter bilinci değildir. İşçi sınıfı otomatik olarak devrimci kavgada belirleyici güç haline gelmez. Bunun için, bilimsel sosyalistlerin olgunluğa ermiş sosyo-politik görevlerin yerine getirilmesi için onu eğitmesi, hazırlaması gerekir.

Orta derecede gelişmiş ülkelerde işçi sınıfının nicel artışından doğan sorunların bir nedeni de, bu ülkelerde sermayenin önemli bir bölümünün yabancı kökenli oluşudur. En vasıflı işçiler bu tür sermayenin egemen olduğu işyerlerinde öbekleşirler; göçmen işçiler bu işyerlerinde daha kalabalıktırlar. Bu yabancı şirketlerde çalışan işçiler, orta ve küçük fabrikalarda ve tarım sektöründeki işçilere oranla daha yüksek bir ücret düzeyindedirler. Bu da proleteryanın birleşip tarihsel görevini yerine getirmesini güçleştirir.

Orta derecede gelişmiş ülkeler birtakım olumsuz ve devrimin nesnel önkoşullarını frenleyici nitelikte gelişmelere de tanık olmuşlardır. Söz konusu olan herşeyden önce burjuvazinin içindeki bazı değişimlerdir. Bugünkü burjuvazi artık yüzyılımızın başındaki zayıf ve örgütsüz burjuvazi değildir. Bu ülkelerde gerek kapitalizm öncesi sömürü biçimlerine (Büyük toprak sahipleri) gerekse uluslararası tekelci sermayeye bağlı bir tekelci sermaye oluşmuştur. Etrafında da büyük ve orta burjuvazinin bir bölümünü toplamıştır. Demek olu-

yor ki bu ülkelerin burjuvazileri, yüzyılımızın başındaki Rus Burjuvazisiyle kıyaslanırsa, devrimin çok daha güçlü bir düşmanıdır.

Emperyalist tekellerin bu ülkeler ekonomisinde önemli bir konuma sahibolmaları bu konuda önemli bir rol oynar. Şili, Guatemala ve başka ülkelerin örneklerinden de anlaşılacağı gibi karşı devrimin, gericiliğin ve hatta faşizmin desteğini alan yabancı sermaye bu ülkelerde devrimin karşısına dikilen en güçlü engeldir. Bu durum aynı zamanda nesnel olarak anti-emperyalist ulusal görevler de yarattığından, bu görevlerin yerine getirilmesini sağlayacak ulusal cephelerin oluşmasına da yol açar. Çıkarları yabancı tekellerinkiyle ters düşen burjuvazinin bir bölümü bu cepheye katılmaya hazırdır. Ancak anlaşılmaktadır ki burjuvazinin devrimci, anti-emperyalist eylemlere katılma eğilimi ise epey zayıf ve pek sınırlıdır.

Böylece sosyalizmin ve devrimin nesnel önkoşulları orta derecede gelişmiş ülkelerde güçlenmiş ya da güçlenmektedir. Buna paralel olarak bu ülkelerde geçmişte gelişmiş ülkelere özgü birtakım olumsuz etkenler de gözlenmektedir.

Kapitalizmin az gelişmiş olduğu ülkelere gelince (bunlar genellikle eski sömürgelerdir) son elli yılda önemli değişikliklere sahne olmuşlardır: Üretim güçleri gelişmiş (Özellikle Hindistan Mısır gibi ülkelerde) nüfusun bileşimi değişmiş, ücretlilerin sayısı işçi sınıfının da göreli ağırlığı artmıştır. Proleteryanın ve genel olarak ücretlilerin niceliksel artış hızları diğer sosyalist olmayan ülkelerinkinden daha büyüktür. Buna karşın ne maddi temelin gelişmesi ne sosyo-ekonomik değişimler sosyalizmin önkoşullarının olgunluğundan söz ettirebilecek bir düzeye erişmiş değildir.

Üretim güçlerinin ve üretim ilişkilerinin gelişmesi bu ülkelerde sosyalizmin önkoşullarını daha olumlu bir düzeye getirecektir elbet. Fakat bu arada emperyalizmin engellemeleri yüzünden bu ülkelerin gelişmeleri yavaş kalmaktadır.

Demek ki, sosyalizmin nesnel ön koşulları gelişmiş, orta derecede gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde oluşmaktadırlar. Buna paralel olarak, soyalist devrimin sosyo-politik ön koşullarında da gelişmeler gözlenmektedir. Fakat, dünyayı bir bütün olarak ele aldığımızda devrimin ön koşulları, Lenin'in zamanında olduğu gibi, sosyalizmin ön koşullarına oranla gecikmektedir. Bunun anlamı nedir? Bu sosyalist devrimin çıkmaza girdiği anlamına gelir mi? Kesinlikle hayır!

Nesnel gelişim kaçınılmaz olarak kapitalizmin çelişkilerinin keskinleşmesine yol açar. Bu ortamda, devrimci kavganın yeni olanakları bu yolun karşısına çıkan yeni güçlükler bu dönemde devrimde sübjektif ögenin ve özellikle bilimsel sosyalist öncülerin rolünün çok art-

tığı anlamına gelir. Bu konuda da Lenin'in oluşturduğu devrimci stratejinin ana ögelerinin önemi artar.

Yukarıda da değindiğimiz gibi Lenin'in bir ülkenin gelişme düzeyi ile (Yani sosyalizmin nesnel önkoşullarının olgunluğuyla) devrime hazırlık derecesi arasındaki ilişkiye gösterdiği ilgi hem kuramsal hem de pratik bir ilgiydi. Sorunun kuramsal yanı, Lenin'e devrimci mücadelenin stratejisini, tüm olumlu gelişmeleri kullanıp, tüm güçlüklerin üstesinden gelme olanağını tanıyan siyasal çizgiyi oluşturtmuştur. Devrimci strateji sorunu apayrı bir sorundur elbette. Bu açıdan da ona ancak konumuzla ilgili olduğu ölçüde değineceğiz.

İleri kapitalist ülkelerde devrimin gelişimi, Lenin'e göre, «Daha zor, daha karmaşık, daha dolanbaçlıdır»,(40) ve «Ismarlama devrim yapılamamasına karşın», devrimci sürecin olgunlaşma gereğine karşın, devrime bu ülkelerde çok önceden, ve gerektiği gibi hazırlanmak lazımdır. «İnsanlara demokratik bir örgütlenme ve kültür sağlanmış olan ileri kapitalizmin egemen olduğu bir ülkede devrime hazırlıksız girişmek yalnıştır, anlamsızdır». (41)

Hazırlanmalı ama nasıl?

«Kitleleri büyük ve nihaî devrimci savaşa götürecek somut yolu ve olayları bulmak, sezmek, öngörmek; İşte Avrupa'da ve Amerika'da komünizmin başlıca ereği» (42) diyordu Lenin. Bu yol bölge'nin ya da ülkenin somut koşullarını, yani devrimin önüne dikilen özgül engelleri hesaba katmalıdır.

Bu herşeyden önce, işçi sınıfının ana zayıf noktasını yenmek, yani işçi sınıfının büyük bir bölümünü opörtünist ideolojinin etki alanından çıkarmak gerektiği anlamını taşır. «Bütün proleterlerin örgütlenmiş olduğu Avrupa'da ilk görevimizin işçi sınıfının çoğunluğunu kazanmak olduğunu anlamayan, komünist hareket için kaybedilmiştir». Lenin'e göre «Avrupa ve Amerika'da burjuvazinin işçi sınıfının bir bölümünün desteği olmadan iktidarda kalamayacağı» (43) gerçeğinden haraket edilmelidir.

Gerçekten devrimci partiler oluşturma yöntemleri Lenin ve enternasyonal (1.4. kongreleri) tarafından saptanmıştır. Gerçekten mücadeleci işçi sınıfı partilerinin oluşması uluslararası işçi hareketi içinde oportünizmin tasfiyesi için önemli bir adım olmuştur.

Sonra, Lenin'e göre komünistlerin ve işçi sınıfının ötekl temsilcilerinin oluşturacağı birleşik cephe için mücadele vermek gereki-

(40) Lenin, *Bütün Eserleri* C. 30, s. 210
(41) *a.g.e.* C. 27, s. 95
(42) *a.g.e.* C. 31, s. 93
(43) *a.g.e.* C. 32, s. 500 - 501, 554

yor. «Birleşik Cephe taktiğinin amacı ve anlamı gittikçe daha geniş işçi kitlelerini sermaye ile mücadeleye sokmaktır»(44). Bu iki önemli görevi yerine getirmek, işçi sınıfını zafere götürmek, onu emperyalizme sermayeye karşı sosyalizm için mücadeleye sokmaktır. Ama devrimin hazırlık çalışmaları işçi sınıfının çoğunluğunu kazanmaya, onu evrimci sloganlar etrafında toplamaya inhisar etmez. İşçi sınıfını devrime tek başına götürmek bir cinayettir diyordu Lenin. Davaya «Yalnız işçi sınıfının değil tüm sömürülenlerin çoğunluğunu» (45) kazanmak gerekir. Ama nasıl? Lenin bu soruya yanıtı demokrasi için demokratik talepler için mücadelede görüyordu.

Sermaye ile proletarya arasındaki ana çelişkinin yanı sıra, emperyalizmin bünyesinde tekellerle halkın tümü arasında demokrasiye kasteden tekelci sermaye ile demokrasiyi özleyen kitleler arasında da çelişkiler ortaya çıkar. Böyle olunca demokrasi mücadelesi **büyük halk yığınlarını** emperyalizme karşı biraraya getirmenin anahtarıdır. «**Demokrasiyi sonuna dek** geliştirmek, bu gelişmenin **biçimlerini** araştırmak, onları **pratiğe** sokmak vb... İşte toplumsal devrim mücadelesinin ana görevleri» (46) diye yazıyordu Lenin. «**Tüm** demokratik istemler de kapitalizme karşı devrimci kavga ile doruk noktasına ulaşmalıdırlar» (47).

Ama sosyalist devrimle son bulacak demokratik dönüşümler için tutarlı bir program ortaya atmak yetmez. Yığınların burjuva önyargıları taşıdıklarını, küçük buruvazinin ve hatta işçi sınıfının büyük bir bölümünün de sosyalist devrime hazır olmadığını hesaba katmak gerekir. O zaman ne yapmalı?

Bu soru Şubat ve Ekim 1917 arasındaki dönemde Lenin'in karşısına çıktı. «Yaklaşan Felaket ve Onu Önlemenin Yolları» adlı eserinde de bu soruyu yanıtladı. Sorunu çözmek için sosyalist düşünceden ve sosyalizme hazır olmaktan uzak yığınların kavrayabileceği demokratik nitelikte sloganlar ileri sürmek gerekiyordu. Bu sloganların uygulamaya girmesi, geniş demokratik dönüşümlere yol açmış, kitlelere ileriye, sosyalizme doğru gitmenin gereğini kavratmıştır.

Sorunun esası şuydu: eğer tekelci devlet ilişkileri egemen iseler, fabrikalarda, bankalarda işçilerin yönetim ve denetimi, yığınların denetimi altında herkese çalışma zorunluluğu gibi önlemler devrimin yolunda birer gerçek ilerlemedir.

Tekelci devlet kapitalizminin birçok kurumu işçiler için birer zin-

(44) *a. g. e.* C. 42, s. 434
(45) *a. g. e.* C. 32, s. 506
(46) *a. g. e.* C. 25, s. 498
(47) *a. g. e.* C. 54, s. 464

dandır. «Ama aynı kurumu bir de demokratik ve devrimci bir devlet aygıtının çerçevesinde düşünün... **henüz** sosyalizme **geçilmemiştir** ama artık kapitalizm **aşılmıştır.** Bu sosyalizme doğru atılmış muazzam bir adımdır. Bu adımdan sonra kitlelere karşı yığınsal bir şiddet eylemi uygulanmadıkça kapitalizme dönüş yapmak olanaksızlaşır. Ve Lenin şu gerçeğin altını defalarca çizer: «Gerçekten demokratik ve devrimci bir devlette, tekelci devlet kapitalizmi kaçınılmaz olarak sosyalizme doğru atılmış bir adım niteliğini taşır» (48)

Bu tür bölük pörçük önlemlerin yanında, nihai amacı unutmamak gerekir; mücadelenin aşamalarını ayırdetmek hareketin yörüngesini unutmak ya da «Yürüşü yavaşlatmak» (49) anlamına gelmez. Demokratik önlemler ne derece ciddi (Lenin «İdeal» sözcüğünü kullanıyordu) olurlarsa olsunlar, onlarla kapitalizmi ve emperyalizmi altetmek olanaksızdır. Buna ancak iktisadî bir devrimle, sermayenin üretim araçları üzerindeki egemenliğini lağvederek ulaşılabilir.

Lenin 1917'de sosyalizme giden yolun çeşitli aşamalarının incelenmesini bitiremedi. Devrimden sonra özellikle 1920'lerde, komünist enternasyonal'ın 3. ve 4. kongrelerinin hazırlanışında, konuya bir kez daha eğildi. Şunu öneriyordu: «Genel program, ulusal partilerin değişik tarihi istem tiplerini ve bunların temelden değişik toplumsal yapılarla ilişkilerini açıklıkla belirlemelidir.» (50) Gelişmiş ülkelere uygulandığında bu istem «İşçi ve Köylü İktidarı» sloganında somutlaştı.

Böyle bir iktidarın «Karşı devrimci burjuva örgütleri silahsızlandıracak, üretimi kontrol edecek, vergi yükünü varlıkların omuzlarına yükleyecek ve karşı devrimci burjuvazinin direncini kıracak» (51) önemli demokratik değişimler yapacağı açıktır. Diğer bir deyişle kapitalizmin kendisini ortadan kaldırmaya yönelik anti-tekelci girişimler sözkonusuydu.

Gelişmiş kapitalist ülkeler için Lenin'in oluşturduğu esasların uzun dönemde büyük önemi vardı. Çözülmesi gereken son derece karmaşık sorun şuydu: gelişmiş kapitalizmin sosyalist mücadelenin önüne çıkardığı engeller nasıl yenilebilir?

Bu konuda Lenin'ci savların önemi devrimci sürecin bugünkü aşamasında daha da belirginleşmiştir 1969 Komünist ve İşçi Partileri Konferansı Nihai Belgesi gelişmiş kapitalist ülkelerde bilimsel sosyalist stratejinin esaslarını şöyle saptar:

(48) *a.g.e.* C. 25, s. 388 389
(49) *a.g.e.* C. 8, s. 16
(50) *a.g.e.* C. 42, s. 453
(51) IV. Dünya Komünist Kongresi, Kararları, Paris, 1923, s. 87

«İşçi sınıfının birliğinin gerekliliği daha da belirginleşmiştir. Bu birliğe büyük önem veren komünistler bugünden ileri demokratik bir rejimi ve yarın da sosyalist toplumu kurmak için sosyalistlerle işbirliğine girme yanlısıdırlar.» Daha ötede ise:

«Anti-emperyalist ve anti-tekelci eylem birliği geliştikçe, tekellerin etkisini kısıtlayabilecek, büyük sermayenin iktidarına son verecek esaslı toplumsal değişimleri gerçekleştirip sosyalist mücadelenin yollarını açacak ve tüm demokratik akımların bir siyasal iktifakta birleşmelerinin koşulları olgunlaşacaktır» ([52])

Lenin'in çözümünü bulmakla yetinmeyip uygulamaya soktuğu diğer bir sorun da sosyalizmin önkoşullarının henüz olgunlaşmadığı ülkelerde (örneğin Rusya'da) sosyalizmin yolunun açılması sorunudur. Bu sorunun çözümü Lenin'in işçi sınıfına ve onun yeni partisine duyduğu güveden esinlenmiştir.

Yukarıda sözü edilen olgular Rusya'da burjuva iktidarını gelişmiş kapitalist ülkelerden daha kolay bir biçimde devirebilmeye izin vermiştir, ama, iktidarı ele geçiren işçi sınıfı sosyalizme hızlı bir geçişi sağlayacak maddi olanaklardan yoksundur.

Sosyal-demokrasinin sorunları Rus devriminin «yasa dışı» (sosyalizmin yasalarına aykırı) ve «zamansız» niteliğini yerip duruyorlardı. Paniğe kapılan bu küçük burjuvalar beklemeyi, gerilemeyi ve yenilgiyi kabullenmeyi öneriyorlardır.

Lenin ve onun partisi pratiğin de doğruladığı tek doğru yolu buldular. **Devrimimiz Üzerine** yazısında Lenin: «Sosyalizmi kurmak için belli bir kültür düzeyine erişmek gerekiyorsa, niçin önce iktidarı devrimci bir biçimde ele geçirip ondan sonra güçlü bir sovyet işçi ve köylü iktidarıyla diğer ulusların düzeylerine erişmeye başlamayalım?» diye yazıyordu ([53])

Demek oluyor ki, somut tarihsel koşullarda önce iktidarı ele geçirip halkın devrimci gücüne dayanarak sosyalizmin nesnel koşullarını oluşturmak mümkün olabiliyor. Lenin'e göre bu yol ancak sosyalizmin en az birkaç koşulunun gerçekleşmesinden sonra olanaklılaşabiliyor. «Ancak kapitalist gelişmenin yüksek bir düzeyi bu olanağı sağlayabilir. Bu koşul gerçekleşmedikçe ne proletarya özgün bir sınıf haline gelebilir ne de örgütlenme, hazırlanma, eğitim, ve uzun yıllar boyunca grev ve hareketi oportünizmden arıtma çabaları başarıya ulaşabilir. Bu koşul gerçekleşmedikçe proleterya'ya iktidarın, devlet iktidarının çekirdeğini, temelini

(52) Uluslararası Komünist ve İşçi Partileri Konferansı, Moskova 1969, s. 25, 27

(53) Lenin, Bütün Eserleri C. 33, s. 492

eline geçirmek olanağını sağlayacak merkezler sosyo-ekonomik işlevlerini yapamazlar. Bu koşul gerçekleşmedikçe proletaryanın proleter olmayan yığınlar üzerinde etki yapabilmesi için proleterya ile bu kitleler arasında kurulması gereken bağ, yakınlık da gerçekleşemez» (54)

Bu temel koşul gerçekleşirse, sosyalizmin diğer önkoşulları olmasa bile, devrim yapmak ve dolayısıyla «Batı Avrupa'nın diğer ülkelerinin yaptıkları gibi uygarlığın temel önkoşullarının yaratılması» (55) olanaklı olmaktadır. Sosyalizmin büyüyüp, filizlenmesinin ana sorumluluğu partiye aittir. Tarihin de kanıtladığı gibi S.B.K.P. bu sorumluluğun altından kalkabilmiştir.

«Lenin'in devrimin ekonomik olarak geri kalmış köylülüğün ağır bastığı, kapitalizm tarafından kuşatılmış ülkelerde de yapılabileceği fikrini herkes anlamamış, benimsememiştir.» (56) diyor L. Brejnev. Ama Lenin'ci fikirler eninde sonunda galip geldiler. Yalnız ülkemizde değil, Bulgaristan, Macaristan Polonya, Romanya, Yugoslavya ve Küba gibi ülkelerde de galip geldiler. Orta derecede gelişmiş olan bu ülkeler, başarılı bir devrim'den sonra sosyalizmin geliştirilmesine başlamışlardır.

Bunun yanında başka bir stratejik sorun da Lenin'in dikkatini çekmiştir. İnsanlığın büyük bir bölümü, bağımlı ve sömürge ülkelerde yaşayan halklar için sosyalizmin önkoşullarından değil, kapitalizmden bile söz etme olanağı yoktur. Bu da, sosyal-demokratların iddia ettiği gibi, sosyalizme varmak için bu ülkelerin önünde, daha çok uzun bir yol olduğu anlamına gelir mi?

Bu soruya yanıt verirken Lenin Ekim Devrimi'nin açtığı yeni tarihsel çağın somut koşullarından hareket ediyordu. Kapitalizmin **dünya çapında** egemen olduğu koşullarda, ekonomik açıdan zayıf ülkelerin halkları ulusal ve toplumsal özgürlüklerine kavuşabilmek için kapitalizmin tüm aşamalarından geçmek zorundadırlar. Oysa, Ekim Devrimi'nin zaferi yeni koşullar doğurur. «Geri kalmış ve savaş sonrasında belirli bir ilerleme gösteren ülkelerin halklarının kaçınılmaz olarak kapitalizmin tüm aşamalarından geçmeleri gerektiğini savunmak doğru mudur?» diye soruyordu Lenin. Buna olumsuz yanıt verdik. Eğer muzaffer devrimci proleterya bu ülkelerde sistemli bir propagandaya başvurur, sovyet hükümetleri de onlara ellerinden gelen her yardımı yaparsa, bu halkların kapitalist gelişmenin tüm aşamala-

(54) *a.g.e.* s. 272 - 273
(55) *a.g.e.* C. 33, s. 490
(56) L. Brejnev Lenin'in yapıtı yaşıyor ve zafere ulaşıyor. Moskova 1970, s. 25

rından geçmeleri gerektiğini savunmak yanlış olur». Sonuçta, devrimin başarıya ulaştığı ülkelerdeki proletaryanın da yardımıyla «geri kalmış ülkeler sovyetler rejimine ve, bazı aşamalardan geçerek sosyalizmin ileri aşamalarına kapitalizmden geçmeden de ulaşabilirler» (57). Görüldüğü gibi Lenin bu geçiş için iki ana koşul ileri sürmektedir: İleri ülkelerde muzaffer proletaryanın yardımı ve sosyalizmin ileri aşamalarına ulaşmak için birtakım aşamalar. Küçük tarım işletmelerinin egemen olduğu proleteryanın da zayıf olduğu ülkelerde, geri kalmışlığı yenip toplumu çağdaş ilkeler üzerine yeniden inşa edip böylece sosyalist dönüşümleri gerçekleştirmek için «aşamalı koşullar» ve «özel geçiş önlemleri» (58) gerekmektedir.

1920'lerde bu savları iyice geliştirmek güç elbet. «Bu amaca ulaşmak için gerekli yöntemleri şimdiden saptamak olanaksızdır» diyordu Lenin. «Deneyim bize onları gösterecektir.» (59) Gerçekten de tarihsel deneyim Ekim Devrimi'nin yöneticisinin dahiyane öngörüşünü doğrulamıştır. Orta Asya Sovyet Cumhuriyetlerinin ve daha sonra Moğolistan'ın girdikleri yol, bu yeni koşullarda, azgelişmiş ülkelere de sosyalizmin yolunun açık olduğunu göstermiştir.

Bugün birçok Asya ve Afrika ülkesi sosyalizme doğru kapitalist olmayan gelişme yolu sorununu ortaya atmışlardır. «Son yıllarda birçok azgelişmiş ülke sosyalizmi nihai amaç edinip temel ve köklü değişimlere yönelmişlerdir. Gelişmeleri asırlar boyu sömürgecilik ve emperyalizm tarafından kösteklenmiş olan bu ülkelerde bu amaca ulaşmak şüphesiz kolay olmayacaktır. Nitekim, bu ülkelerin, sosyalizmle aynı düzeyde üretim güçleri yaratmaları, bütünüyle yeni üretim ilişkileri yaratmaları, kitlelerin düşünsel düzeylerini değiştirmeleri ve kitlelere dayanan yeni bir idarî aygıt yaratmaları gerekmektedir» (60).

Lenin'in ülkelerin gelişme düzeylerine göre sınıflandırılmaları, sosyalizmin önkoşullarının olgunluk derecesi, yeni tarihsel dönemde sosyalizmin önkoşullarıyla sosyalist devrimin önkoşulları arasındaki ilişki, şu ya da bu ülkenin özel toplumsal ve ekonomik güçlüklerini yenerek sosyalizme doğru ilerlemenin tüm olanaklarını kullanmanın stratejisi gibi çapraşık sorunların analizi uluslararası bilimsel sosyalist hareketin gelişmesi için büyük önem taşımıştır.

Devrimin nesnel koşullarının ayrıntılı incelemesine büyük önem veren Lenin devrimin gerçekleşmesinde öznel koşulların önemine defalarca değinmiştir. Lenin «Bütün devrimci durumlar devrimle sonuç-

(57) Lenin Bütün Eserleri C. 31, s. 251 - 252
(58) *a. g. e.* C. 28, s .254, C. 32, s. 224
(59) *a. g. e.* C. 31, s. 252
(60) L. Brejnev, *a. g. e.* s. 76

lanmaz» diye yazıyordu. Devrim için tüm nesnel değişimlere bir de öznel değişimin eklenmesi gerekmektedir: bu değişim de devrimci sınıfın, buhran dönemlerinde bile kendi kendine düşmeyen; fakat 'düşürülmesi' gereken eski rejimi parçalamak için, güçlü kitlesel devrimci eylemler yürütme yetneğidir.» ([61])

Lenin'in tarihsel olarak da doğrulanmış görüşü sosyalist devrimin nesnel ve öznel koşulları bir araya gelmeden yapılamayacağıdır.

Sovyet basınına verdiği demeçlerden birinde, Fransız Komünist Partisi Genel Sekreteri Georges Marchais, bu sonucun önemine atıf yaparak, tarihsel gelişimde nesnel ve öznel koşulların ilişkisi üstünde durdu. Fransa'daki güncel gelişmeler Lenin'in görüşlerini doğrular niteliktedir. Eğer öznel koşullar azımsanırsa siyasal yalnışlara, sağ oportünistler örneği kendiliğindenciliğe, bunlara aşırı ağırlık tanındığında da «goşist»lere özgü nesnel koşulların küçümsenmesi durumuna varırız. Bu iki yalnış birbirini tamamlar. Ortak sonuç olarak da işçi sınıfının ve devrimci güçlerin ideolojik silahsızlanmalarına yolaçarlar.

«Ne alt sınıfların ezilmesi, ne de üst sınıfların buhranı bir ülkede devrimi doğurmaya yeter. Bunlar ancak bir «çürüme» doğurur. Bunun için edilgin bir baskıyı etkin bir ayaklanmaya dönüştürecek güçte devrimci bir sınıf gereklidir.» ([62]) Gelişmiş kapitalist ülkelere uygulandığında, Lenin'in bu sözleri ne kadar da günceldir!

Sosyalist devrimin nesnel önkoşullarının sosyalizmin önkoşullarına oranla geçikmiş olması ancak toplumun bu «çürüme» sine yol açabilir. Bu «çürüme» emperyalizmin politikasında sağcı-gerici eğilimlerin, aşırı milliyetcilik, şovenizm ve değişik biçimleriyle neo-faşizmin ortaya çıkmasıyla somutlaşır. Devam edegelen iktisadî buhranın, tekelci sermayenin yığınlar üzerindeki baskısını arttırdığı ve giderek sağa doğru ittiği gerçeğinin altını çizmek gerekir.

Bütün bunlar günümüz devrimci sürecinde öznel ögelerin öneminin arttığını göstermektedir. Bu ögelerin rolü geçmiştekinden daha değişik, daha geniş olmaktadır.

Kapitalizmin genel buhranı öncesi, ilk ve ikinci dönemlerinde öznel ögenin işlevi yığınların eğitilmesi ve devrimci kavganın örgütlenmesi için tüm olanakların kullanılmasıdır. Bu gerçek devrimci mücadelenin genişleme olanaklarının daha büyük olduğu günümüzde de geçerliğini korumaktadır.

---

(61) Lenin Bütün Eserleri C. 21, s. 216, 217

(62) G. Marchais «Leninizm ve Fransız işçi hareketi» «Leninizm yaşıyor ve zafere ulaşıyor» içinde, Moskova, 1970, s. 441 (rusça)

Buna paralel olarak sosyalizmin önkoşullarının daha da olgunlaştığı (özellikle ileri kapitalist ülkelerde, fakat sadece bu ülkelerde değil) toplumsal gelişmenin çelişkileri keskinleştirdiği, devrimin potansiyel gücünün artıp güçler dengesinde devrim kefesinin ağır bastığı ülkelerde bu öge daha etkin bir niteliğe bürünmektedir. Kardeş partilerin de belirttikleri gibi devrimci güçler günümüzde artık sadece var olan ilerleme olanaklarını kullanmakla yetinmeyip, eylemleriyle bu olanakları genişletmek, yenilerini yaratmak, devrimci dönüşümleri hazırlayacak koşulları oluşturmak durumundadırlar.

Öznel ögenin rolünün artması sonucu nesnel koşulların önemlerini tamamen yitirdiklerini söylemek şüphesiz yanlış olur. Sosyalizmin önkoşulları gerçekleşmedikçe hiçbir öznel eylem devrimi zafere götüremez. Buna karşın bugünkü durumda (özellikle sosyalist ülkelerin dünya çapında bir güç haline gelmiş oldukları hesaba katılırsa) öznel öge gelişmiş ülkelerde sosyalizmin nesnel önkoşullarıyla sosyalist devrimin önkoşulları arasındaki olumsuz ilişkiyi olumlu laştırabilir; daha az gelişmiş ülkelerde ise kitleler içinde eğitim ve hazırlık çalışmalarıyla toplumun devrime hazırlık derecesini gelişti-rebilir.

Diğer bir deyişle, öznel koşulların rolünün artışı, herşeyden önce bilimsel sosyalistlerin doğru bir eylem yönlendirmesi için çalışmalarını gerektirir. Vardığımız sonuç şu olabilir: Kardeş partilerin gerçekten marksist - leninist politikalarının esas amacı sosyalist devrimin önkoşularının önüne dikilen her türlü öznel ve nesnel engeli aşmak için yığınsal eylemler geliştirmek ve devrimci eylemi oluşturacak koşulları hazırlamaktır.

«Devrimci durumlar nesnel koşullar tarafından yaratılırlar. Öznel olarak istendiği anda, gayret ve cesaret sayesinde bu durumlar yaratılamaz», diye yazıyor bu konuda G. Hall. «Devrimci durumların doğduğu öznel koşullar varsa cesur ve atak eylemler bu süreci çabuklaştırabilir. Sorunun özü buradadır.. Parti devrim için gerekli olan büyük kitlelerin çoğunluğunun devrimci hareketini dilediği gibi yaratamaz, ama uğraşılarıyla yığınları siyasal ve ideolojik olarak silahlandırır ve devrime hazırlar.» (63)

Latin Amerika deneyine dayanarak R. Arismendi aynı sonuca varıyor: «Sosyalist sistemin gelişmesinin ve kapitalizmin derinleşen buhranının etkisiyle kıtanın genel gelişimi ve dünyadaki yeni koşullar

(63) G. Hal «Devrimci buhranın çabuklaştırılmasında nesnel ve öznel ögelerin kullanılması», «Leninizm ve dünyada devrimci süreç» içinde, Moskova, 1970, s. 145 (rusça)

sosyalizme geçişi gittikçe öncü güçlerin yığınları mücadeleye götürme yeteneğine, taktiğinin esnekliğine, eyleminin güç ve devamlılığına dayandırmaktadır.» (64)

Diğer bir deyişle, bugünkü durumda, öncü gücün tarihsel insiyatifi, işçi sınıfının öncü katmanlarıyla devrimci mücadelenin tüm olanaklarının kullanılmasında büyük rol oynar.

Tüm bu söylenenlerin ışığında genel sonuçlar nelerdir?

Sosyalizmin nesnel önkoşullarıyla sosyalist devrimin nesnel önkoşullarının birbirlerinden ayrı, fakat bağlantılı kavramlar olduklarını söyeyebiliriz. Her ikisi de kapitalizmin çerçevesinde doğarlar. Ancak doğuş süreçleri değişik olup aralarında doğrudan bir bağlantı yoktur. Bu bağlantı diyalektik, çelişkili bir bağlantıdır.

Sosyalizmin önkoşulları, nesnel ekonomik süreçlerin gelişmesi, üretim ve değişim araçlarının büyümesi ve kapitalist toplum yapısındaki değişimler sonucu olgunlaşırlar. Sosyalist devrimin önkoşulları ise nesnel ve öznel (psiko-sosyoloik olanlar dahil) koşulların gelişmesiyle oluşurlar. Burada siyaset ve üstyapıyla ilgili ögeler büyük rol oynarlar. Tek başına bu yüzden, tam bir birlik oluşmayabilir, aralarında çelişkiler belirebilir.

Sosyalizmin önkoşulları her ülkenin iç gelişme koşullarıyla beraber ouşurlar (hernekadar bu iç gelişme toplumsal rejimin genel gelişmesine bağlı olsa da). Devrimin önkoşulları ise birçok iç ve dış ögenin bir araya gelmesiyle oluşur. İlkinde uluslararası faktörler iç ögelerin boşluklarını doldurucu bir rol oynar. Diğerinde ise ters, frenleyici etki yapar.

Zamanla genel ve özellikle uluslararası koşullar ve dünya çapında sosyalizmin gücünün artışı her toplumu ayrı ayrı sosyalizme götürecek sosyalizmin nesnel önkoşullarının önemini az da olsa azaltmaktadır. Yüzyılımızın başında Sovyet devriminin (hem de orta derecede gelişmiş bir ülkede) emperyalizmin zincirini kırabildiği gibi, bugün de azgelişmiş ülke koşullarında kapitalizm aşamasından geçmeden sosyalizme doğru ilerlemek olanaklıdır. Fakat, devrimden sonra, sosyalizmin nesnel önkoşulları ne denli gelişmiş iseler sosyalizmi kurmanın da o denli kolay olacağı savı da geçerliliğini korumaktadır. Diğer yandan, bu koşulların olgunlaşmamış olmaları da yenl toplumun inşasında sorunlar ve güçlükler doğurur.

Sosyalist devrimin nesnel ve öznel koşullarının düzeyine gelince, bu düzey özellikle gelişmiş ülkelerde, yükselmektedir. Tekellerin

(64) Nouvelle Revue Internationale, 1964, No. 10, s. 33 - 34

gücü ne denli büyük, tekelci sermayenin iç ve dış deneyleri ne denli çok, toplumsal mekanizmaların işleyişi ve sömürü olgusu ne denli gizli ve kamufle edilmiş iseler, bunların ortadan kalkması, yani sosyalist devrimin gerçekleşmesi için sarfedilmesi gereken çabalar da o denli yoğun olurlar.

Sonuçta, devrimin öznel ögesinin (yığınların ve en başta işçi sınıfının iradesi ve hazırlık derecesi) büyük bir öneme sahib olageldiğini görüyoruz. Komünist ve işçi partilerine de özel bir sorumluluk düşmektedir. Sosyalizmi zafere götürecek süreçte, politikalarıyla, yetenekleriyle, ana görev onlara düşmektedir.

ELEŞTİRİ
TANITMA
TARTIŞMA

«BİLİMLERİN SONU VE BİLİMİN DOĞUŞU» ÜZERİNE

YURT ve DÜNYA'nın 3. sayısında yer alan Yalçın Küçük arkadaşın yazısı üzerinde durmak gerekiyor. (1) Önemli konulara değinilmiş, ancak bu konuların gerektirdiği açıklık yok. Kavram karışıklıklarının yanı sıra yer yer yanlışlıklar, en azından boşluklar var. Bunları göstermeğe çalışacağımız bu kısa yazımızda elbette söz konusu olan sorunları derinliğine inceleyip kesin çözümler getirmek savında değiliz. Amacımız Yalçın Küçük arkadaşın yazasında yer alan ve bugün dünyadaki bütün marksistler arasında tartışılmakta olan bazı sorunları daha açık seçik belirtmekten öteye gitmiyor. Akademik bir tartışma açmak niyetinde de değiliz. Ancak göstermeğe çalışacağımız gibi bazı konulara bakış biçimi getirilmek istenen çözümler Türkiye İşçi sınıfının politik hareketinin gelişmesinde şu ya da bu şekilde mutlaka somut olarak ortaya çıkacaktır.

DOĞRU TEZLER

Önce doğru olanlardan başlayalım. Yalçın Küçük'ün incelemesinin amacı ve ulaşmak istediği sonuç kendi deyimiyle şu: «Bilimin doğuşu, kendinden önceki tüm bilimlerin sona ermesini sağladı.» Biraz sonra değineceğimiz gibi sözcükler olduğu gibi ele alınırsa anlamsız bir cümle. Ancak, söylemek istediği ve incelemesi boyunca da geliştirdiği iki doğru tez var. Nedir doğru dediğimiz bu tezler?

1 — Çeşitli görüşler bir bilimin doğuşuna kaynaklık etmiş olabilirler. Ama bu bilim hiçbir zaman o kaynakların basit ve mekanik bir bileşkesi değildir. Marksizm Alman Felsefesine, İngiliz ekonomi politiğine, Fransız sosyalizmine indirgenemez.

2 — Yeni bir bilim ortaya çıktıktan ve bilim olarak işlemeğe başladıktan sonra, karşılaşılan yeni sorunlara cevap bulabilmek için bu bilimin doğuşuna kaynaklık etmiş görüşlere dönmek bilimsel olmayan bir tutumdur. Bugün ekonomi politikte Ricardo'ya dönülemez, hele marksizm adına hiç dönülemez.

Bu iki tezin yanı sıra belki bir üçüncü tezden de söz edilebilir. O da şu: marksist olmadan marksizme katkıda bulunulamaz.

Tümüyle katıldığımız bu üç tezi ge-

(1) Yalçın Küçük, *Yurt ve Dünya*, Sayı 3, Mayıs 1977 s. 517 - 560

liştimek için, Yalçın Küçük, Lenin'den beri klasikleşmiş bir yargı olan marksizmin üç kaynağını ayrı ayrı ele alıyor. Göstermek istediği, marksizmin, bu kaynakların biraraya getirilmiş basit bir devamı olmayıp, başka bir şey, bir bilim olduğu. Ve hegelci diyalektiğin marksist diyalektik ile, Ricardo ekonomi politiğinin marksist ekonomi ile ve fransız sosyalizminin Marx'ın sosyalizmi ile temelli farkları bulunduğu.

Biz, oldukça aceleye gelmiş bu kısa incelememizde daha çok hegelci diyalektik ile marksist diyalektik arasındaki fark ile, bilimsel yöntem olarak soyutlama üzerinde duracağız. Kanımızca Yalçın Küçük arkadaşın incelemesinde özellikle bu konularda boşluklar, en azından karışıklıklar var. Ancak, önce yazısının daha başlığından kaynaklanan bir belirsizliği giderebilmek için bilim ve felsefe kavramlarından başlamakta yarar var.

BİLİM VE FELSEFE

«Marx öncesi felfesenin sonu» arabaşlığının hemen altında şu paragraf yer alıyor:

«Bilimin doğuşu, kendinden önceki tüm bilimlerin sona ermesini sağladı. Bunu tersinden söylemek de mümkün. Kendinden önceki tüm bilimlerin sonunun gelmesi, (marksist) bilimin doğuşunu bir zorunluluk haline getirdi. Bunu birlikte söylemek de mümkün. Bilimin doğuşu, kendinden önceki tüm bilimlerin sonunu hızlandırdı ve sahneden çekilmesini çabuklaştırdı.» (2)

Polemik yönü ağır basan, bu yüzden de anlamsızlaşmış sözler. Söz konusu olan marksizmin bir bilim olduğunu vurgulamak. Burjuva «bilim» çevrelerince sürekli marksizmin bilim olmadığı, bir «doktrin», bir «ideoloji», bir «felsefe» olduğu yayılmaktadır. Bu yoğun ideolojik propaganda karşısında elbette marksizmin bilimselliği üzerinde ısrarla durulması doğrudur. Ancak çok açık olmak gerekir.

Marksizm hem bir bilimdir (tarihsel maddecilik), hem de bir felsefe (diyalektik maddecilik).

Tarihsel maddeciliğin doğuşu ile birlikte tüm bilimler sona ermemiştir Bilimler sona ermez, gelişirler. Gerçi Yalçın Küçük arkadaşın yazısının bütününden de anlaşılacağı gibi «tüm bilimler» ile Alman Felsefesi, İngiliz ekonomi politiği ve Fransız sosyalizmi ima ediliyor: doğa bilimlerinden söz edilmiyor. Sanırız Yalçın Küçük'ün cümlesi Engels'in bir cümlesinden esinlenmiş: «Toplumun bilimini, yani tarihsel ve felsefi denilen tüm bilimleri maddi temel ile uygun hale getirmek ve onları bu maddi temel üzerinde yeniden kurmak gerekiyordu...» (3)

Engels aynı eserinde bilimleri doğa bilimleri ve tarih bilimleri, diye ikiye ayırmış. Doğa bilimlerindeki gelişmelere karşın tarihe bakış açısının Marx'a kadar idealist felsefe ile çarpıtılmış olduğundan tarihin bilimsel olarak ele alınmadığını söyledikten sonra, ilk kez Marx'ın maddeci dünya görüşünü tarihe uygulamasıyla tarihin bilimsel açıklanmasına ulaştığını belirtiyor. Ve Engels'e göre böylece tarihin felsefesi yerine tarihin bilimi doğmuş oluyor.(4)

İki noktaya dikkati çekmekte yarar var. Önce, eğer marksizmin bir bilim olmasının bizim için anlamı varsa, bilim sözcüğünü olur olmaz kullanamayız. Marksist bilmin, yani tarihsel maddeciliğin doğuşu tüm bilimlerin sona ermesi demek değildir. Tarihsel maddecilik ile birlikte, o zamana kadar tarih'e ve toplumların gelişmesine ilişkin bir takım görüşlerin ve açıklamaların yanlışlığı ortaya çıkmıştır. Hemen eklemek gerekir: tarihsel maddecilik Marx tarafından kurulmuş, ama Marx ile bit-

(2) a. g. m. Sayfa 520

(3) F. Engels «Ludwig Fuerbach et la fin de la phidosophie classique

(4) a. g. e. s. 83

memiştir. Çünkü bir bilimdir, bilimin özelliklerinden biri de açık olmasıdır. Marx tarihsel maddeciliğin genel ilkelerini koymuş ve **Kapital**'de de kapitalist toplumun yapısını işleyişini ve gelişimini bilimsel olarak incelemiştir. Onun için de Marx'ın eseri ne bir ekonomi politik kitabıdır, ne bir fersefe sistemidir, ne de siyasî bir eserdir. Yeni bir bilimin ilk büyük eseridir.

İkinci bir nokta, bilim ile felsefe arasındaki ilişkiler. Bilindiği gibi, bazı marksistler Engels'in andığımız kitabına ve Marx'ın Feuerbarch üzerine tezlerinden 11.'sine dayanarak, marksizm ile felsefenin son bulduğunu ve felsefenin gereksizliğini savunmuşlardır (genellikle ekonomizm sapması içinde olanlar). Bazıları da marksizmi sadece bir felsefe olarak ele almışlardır (bu tutum da volontarizme ya da goşizme götürmüştür).

Başta da belirttiğimiz gibi, tarihsel maddecilik bilimdir, diyalektik maddecilik ise felsefedir. Birbirleri ile iç içe olmalarına karşın konuları itibarıyla farklıdırlar. Tarihsel maddeciliğin konusu toplumsal - ekonomik oluşumların gelişimi, diyalektik maddeciliğin konusu ise, Engels'in deyimiyle düşüncenin tarihi ya da diğer bir deyimle bilgi üretim sürecinin tarihidir (Althusser). (5)

Kısaca, marksizm felsefenin sonu değildir. Ancak, tarihsel maddecilik nasıl yeni bir bilim ise, diyalektik maddecilik de yeni bir felsefedir. Geçmiş bütün felsefelerin tersine devrimci bir felsefedir. Felsefe ile bilimler arasındaki karşılıklı ilişkide bu niteliği açıkça ortaya çıkmaktadır. Felsefenin işlevlerinden biri, diyalektik maddeciliğin doğuşuna kadar bilimlerin boşluklarını doldurmaktı. Yani bilimsel olarak açıklanamayan sorunlara bilim dışı yanıtlar bulmak. Bu da doğal olarak bilimlerin gelişmesine engel olmaktadır. (6) Oysa diyalektik maddecilik bilimsel çalışmalarda karşılaşılabilecek çeşitli bilim dışı etkileri yok edebilecek, bilimsel çalışmaları her türlü ideolojik saldırılara karşı koruyacak bir silahtır. (7)

Böyle olunca, diyaletik maddeciliğin, tüm bilimlerin (doğal ve toplumsal) gelişmesindeki devrimci işlevi önem kazanmaktadır. Öte yandan, işçi sınıfının devrimci hareketine yol gösteren tarihsel maddeciliğin de idealist görüşlerin etkisinden arındırılması büyük ölçüde diyalektik maddeciliğin doğru kavranmasına bağlı kalmaktadır. Bu da, hegelci diyalektikle marksist diyalektik arasındaki farklılığın üzerinde durmanın önemini göstermeğe yeter sanırız. Bunun akademik bir sorun olmadığı doğrudan doğruya politik uzantıları olduğu açıktır

---

(5) Felsefe ve bilim kavramlarını tamamlamak için aslında ideoloji kavramını da ele almak gerekir. Ancak ideoloji kavramı üzerinde bugün halâ büyük tartışmalar sürmektedir. Ve kavramı farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Bilindiği gibi, bilimsel sosyalizmin işçi sınıfının ideolojisi olduğu marksistlerce çok söylenir. Bu tez kuramsal düzeyde bazı sorunlar duğurmakla birlikte belli bir mücadele düzeyinde kullanılması yararlı olmuştur, olmaktadır.

(6) Belli dönemlerde bazı felsefeler ilerici (hatta devrimci) işlevler görmüşlerdir. Ancak belli sınırlar içinde. Diyalektik maddecilik ile bilimler üzerinde felsefenin koyduğu sınırlar tümden kalkmıştır.

(7) İşte bu nedenledir ki, marksizmde partizanlık ve nesnellik arasında bir çelişki olamaz. Çünkü felsefede yan tutmak, diyalektik maddeciliği benimsemek, bilimde nesnellikten uzaklaşmak değil tam tersine bilimde nesnellik koşullarının yerine getirilmesini sonuna kadar savunmak demektir.

HEGELCİ DİYALEKTİK - MARKSİST DİYALEKTİK

«Hegel ve Feuerbach» başlığı altında yer alan bölümde, Yalçın Küçük hegelci diyalektik ile marksist diyalektiği karşılaştırıyor.

Marx'dan bir alıntı yaparak hegelci diyalektik ile marksist diyalektiğin «yalnızca farklı değil aynı zamanda bibibirlerinin tam zıttı» olduğunu belirtmekle başlıyor. Ancak bu zıtlık ve farklılık sonunda, Engels'in klasikleşmiş «Hegel'in diyalektiği başı üzerinde duruyordu, yeniden ayakları üzerine koyuldu» cümlesindeki düşüncenin kalıpları içinde hapsoluyor. Bilindiği gibi, bu konuda 1962'lerden beri Fransa'da Althusser'in başlattığı ve şu ya da bu şekilde bütün marksistler arasında yankılar bulan araştırmalar devam ediyor. Hegelci diyalektiğin Marks tarafından sadece ayakları üstüne koyulduğu kabul edilince elbette Althusser'in çalışmaları da gereksiz görülebilir. Yalçın Küçük'ün de bir sonraki bölümde Althusser üzerinde durma nedeni bu.

Ama önce Yalçın Küçük'ün marksist diyalektik ile hegelci diyalektiği karşılaştırdığı bölümdeki düşünce zincirini inceleyelim.

Elimizden geldiğince Yalçın Küçük'ün düşüncelerini bozmadan şöyle özetleyebiliriz: Hegel idealist bir filozofdur. İdealist olduğu için diyalektiği mantıki sınırlarına kadar geliştiremedi. Çünkü idealist somutla hiçbir ilişki kuramaz. Somut ile ilişkisi olmadığından (ya da idealist olduğundan) Hegel'in diyalektiği insan zihninin içine hapsedilmiş, tarih boyutundan, zaman boyutundan yoksun bir diyalektiktir. Tarih boyutunu, zaman içinde değişme sürecini ancak bir materyalist görebilir, çünkü ancak maddî koşullar tarih boyutuna sahiptir. Tarih boyutundan yoksun olunca da pratikten kopulmuştur. Pratikten kopukluk da doğruların saptanıp ortaya konulmasına engel olur, çünkü doğrular ancak pratikte saptanır.

Anlaşılacağı gibi, Yalçın Küçük'e göre hegelci diyalektik ile marksist diyalektik arasındaki fark birincisinde zaman, yani tarih boyutunun olmaması. Bu da idealist ve maddecl felsefe arasındaki farkın doğal sonucu. Yani Marx, Hegel'deki İdea yerine maddeyl koyarak hegelci diyalektiği ayakları üzerine oturtmuş oluyor.

Önce, Hegel'in diyalektiğinde zaman boyutunun, tarih boyutunun olmadığını söylemek sakıncalı. Gerçi Engels bunu açıkça söylüyor: «(Hegel'de) doğa İdea'nın basit bir yabancılaşması (aliènation) olduğundan zaman içinde hiçbir türlü gelişmeye elverişli değildir...»,

ve Hegel'in doğaya yüklediği bu, uzay içinde ama zaman dışındaki saçma gelişme...», «Bu tarih boyutundan yoksun görüş aynı şekilde tarih alanında da geçerli idi.» (8) Ama, gerçekten önemli olan Hegel ve Marx'daki zaman, dolayısıyla tarih kavramlarının farklılığı. Yoksa Hegel'in diyalektiğinde de zaman boyutu vardır. İdea'nın uzay içinde gelişmesi doğayı, zaman içinde gelişmesi de tarihi oluşturur. Tarih, İdea'nın zaman içinde çeşitli uğraklardan geçerek kendine dönüşüdür. Bütün tarihsel gelişme başlangıçta öz olarak vardır ve belli bir sona ulaşmakla yükümlüdür.

Marksist diyalektikle hegelci diyalektik arasındaki farkı zaman boyutunu indirgemenin bir başka biçimine de iktisatçılar arasında rastlanır: Marx'ın bütün yeniliğini Ricardo'nun evrensel saydığı İktisadi kategorileri tarihselleştirmiş olmasına bağlamak.

İkinci olarak, Hegel'de maddî koşullar da vardır. Ancak bu maddî koşullar, İdea'nın gelişme uğraklarına tekabül eden basit bir ilkenin, özün, dışa vuruş biçimleridir. Ekonomik, siyosal, sosyal koşulların tümü hep aynı tek bir ilkenin varoluş biçimleridir.

---

(8) Engels, a. g. e, s. 35

Üçüncü olarak ,idealist olmak, somutla ilişkisi olmamak değildir. Felsefî anlamda idealizm madde ile düşünce arasındaki ilişkide düşünceye öncellk tanımaktır Yoksa somutla, dış dünya ile ilgilenmemek değil. Her iki felsefe de somutun açıklanması, dünyanın açıklanması ile ilgilenirler. Ancak idealist felsefe düşünceye öncelik vermekle, binlerece senedir ezilen insanların karşısına gerçek dışı güçler dikmenin, ezilenlerin ezilmelerini sürekli kılabilmenin yollarını gösterme işlevini yüklenmiştir. Somutla yakın, hem de pek yakın ilişkisi vardır.

Nihayet, Hegel'in idealist olduğu için diyalektiğini mantıkî sınırlarına kadar geliştiremedi, demek, daha başlangıçta marksist diyalektiğin fazla farklı olmadığını kabullenmek olur. Çünkü, ancak iç yapısı aynı kalan bir diyalektik için, Marx tarafından mantıkî sınırlarına kadar geliştirildiği söylenebilir.

Şimdi, hegelci diyalektikteki İdea'nın yerine maddeyi, yani madî yapıyı((ekonomik altyapıyı) koyarsak marksist diyalektiği doğru tanımlaşmış olabilir miyiz?

Marx ünlü önsözünde özetle şöyle diyor: Üretim güçleri, gelişmelerinin belli bir aşamasında mevcut üretim ilişkileri ile çatışmaya girer. Üretim güçlerinin gelişmesine engel olan üretim ilişkileri toplumsal bir devrlm ile yıkılır, yenileri kurulur. Bütün üstyapı da altyapıya uygun olarak değişir. (9)

Şöyle de söylenebilir: Her üretim biçimi kendi içinde bir çelişki taşır. Bu çelişki ekonomik yapıdan kaynaklanır ve gelişen çelişki, başka bir üretim biçimine geçilmek suretiyle aşılır.

Görülebileceği gibi marksist diyalektik hegelci diyalektikle bu biçimiyle gerçekten benzeşiyor. İdea'nın yerine ekonomik altyapı konulmuş.

(9) Bakınız K. Marks: Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı, önsöz

Ancak, iki diyalektik arasındaki fark, başlangıçtaki İdea yerine altyapının konulmuş olmasına indirgenince, bazı sorunlar ortaya çıkıyor. Hegelci diyalektikte, zıtların birliği ilkesi ve olumsuzlamanın olumsuzlanması kendiliğinden harekete geçmekte. İdea'nın yerine altyapıyı koymakla sadece şuna ulaşılabilir: Üretim güçlerinin bağımsız gelişmesi, üretim ilişkilerinin değiştirilmesini zorunlu kılar ve toplumsal devrim gerçekleşir. Oysa şimdiye kadar gerçekleşen sosyalist devrimlerin hiç birinde üretim güçlerinin sonuna kadar (üretim ilişkilerinin izin verdiği ölçüde) gelişmiş olduğu söylenemez. Öte yandan, son 50 yıldır ileri kapitalist ülkelerde üretim güçleri, Marx'ın zamanında öngörülemeyecek ölçüde gellşmiş olmasına karşın üretim ilişkilerinin patlamasına (devrime) yol açmamıştır.

Marx'ın kuramında yanlışlık mı var? Hayır, Sadece Marx'ın büyük eseri **Kapital'i, «18 Brumaire..»', «Fransa'da sınıf Mücadeleleri»**ni, **«Fransa'da İç Savaş»**ı bir yana bırakıp, marksist diyalektiği adı geçen önsözdeki birkaç cümleye indirgeyenler için yanılgı olabilir. Geçmişte, oportünist politikalarına kuramsal kılıf hazırlamak çabasında olanlar bu önsöze sarılmışlardır: Sonradan ekonomizm sapması denilen, İkinci Enternasyonal'e egemen görüş bu görüştür.

Bu sorunu Lenin 1917 Devrimi ile pratik içinde çözümlemiştir. Althusser de, Lenin'den hareket ederek, kuramsal düzeyde, beğensek de beğenmesek de ciddî çalışmalar yapmıştır. Bu nedenle Althusser üzerinde biraz durmakta yarar var. Ancak daha önce, yeniden başa dönerek Yalçın Küçük'ün hegelci diyalektiğin tanımından hareketle güncel politik bir sorun ile kurduğu ilişki üzerinde durmak istiyoruz.

Yalçın Küçük'ün iki diyalektiği karşılaştırmasından çıkardığı sonuç şu: «Hegelci diyalektikle marksist diyalek-

tik birbirinden zıt sonuçlara götürüyor. Bu zıtlık yeni bir açıklık getiriyor: doğruların ancak pratikle birlikte saptanıp ortaya konabileceği, doğruların ancak pratikte gerçekleşebileceği.» (10)

İki diyalektiğin zıt sonuçlara götüreceği açık. Ama bu zıtlıktan «doğruların pratikle birlikte saptanıp ortaya konabileceği sonucu nasıl çıkarılır. Önce doğruların yalnızca pratikle saptanıp ortaya konabileceği önermesi, dikkat edilmezse kolayca pozitivist-amprist bir görüşe götürebilir. Ama önemli olan bu nokta değil. Siyasî bakımdan önemli ve sakıncalı gördüğümüz, doğruların pratikle saptanabileceği önermesinden T.İ.P.'in DİSK üst yönetiminin niteliği hakkındaki görüşleri ile ilişki kurulması. Yalçın Küçük, yukarıdaki önermeye örnek olarak T.İ.P'in DİSK üst yönetiminin niteliği hakkındaki görüşlerinin pratikte doğrulanışını gösteriyor. Doğruladığı yüzde yüz doğru. Ama aynı mantıkla onların da «TİP hakkındaki görüşlerimizi pratik doğruladı» demeğe hakları yok mu? Örneğin, onlar da «TİP seçimlerde ancak 20 bin dolaylarında oy alabilir, demiştik, işte pratik bizi doğruladı» diyemezler mi?

TİP'in DİSK üst yönetiminin politikası karşısındaki değerlendirmesinin doğruluğunu bu tür polemiklerle kanıtlamağa gerek yoktur Çünkü TİP'in değerlendirmesinin temelinde sosyalizmin bilimi vardır. İşçi sınıfının sendikal örgütü, niteliği ne olursa olsun, hiçbir zaman işçi sınıfının siyasal örgütünün yerini alamaz. Bunu bütün sosyalistler de bilir. Ancak (bilinen) bazı nedenlerle, bugün Türkiye'de bazı sosyalistler, DİSK üst yönetiminin potikasını destekler gözükmekte desteklemektedirler. Hatalarını elbette toplumsal sonuçlarıyla birlikte anlayacaklardır.

ALTHUSSER

«Althusser için» başlığı altında yer alan bölüm tek sözcükle hiç yazılmamış olması gereken bir bölüm. Ne anlatılıyor, nereye varılmak isteniyor, kesinlikle belli değil. Eğer Yalçın Küçük arkadaş Althusser'in «bilgiçce zorlamalarından», (11) «Leninci eşitsiz gelişme yasası»ndan, «en derin burjuva düşünürlerinin göremedikleri özü işçi sınıfı yakalıyor» (12) önermesine varmak, oradan da, DİSK üst yönetiminin 1976 yılı eylül ayındaki «Genel Yas» ilanını eleştirisine geçmek ve ilişki kurmak istiyorsa biraz fazla zahmet ediyor (13) ve bir önceki bölümde değindiğim nedenle iyi de yapmıyor DİSK üst yönetiminin genel yas ilanı son derece yanlıştı. Ama, bir sendikal örgüt kendini siyasal parti saydığı, politikasını işçi sınıfının siyasal örgütüne değil de, sosyal demokratlaşma çabasındaki bir burjuva partisine göre ayarladıkça, bu tür hataları, ne yazık ki daha çok yapacaktır.

Bir başka noktaya daha değinip geçmek istiyoruz. Yalçın Küçük şöyle diyor: «Althusser, iki diyalektik arasındaki zıtlığı, ya da temel ayrılığı çelişkinin eşitsiz gelişmesine, yada eşitsiz gelişme sonucunda çelişkinin aşırı belirlenmesine bağlıyor» (14) ve devam ediyor: «Hegel'in diyalektiği ile Marx'ın diyalektiği arasındaki zıtlığı, eşitsiz gelişme yasasına indirgemek bilgiçce bir zorlama oluyor. Üstelik sakıncaları da beraberinde getiriyor. Çünkü, Marx'da gelişmiş ve net bir biçimde böyle bir yasanın varlığından söz etmek, Marx'

(10) a. g. m, s. 526
(11) a. g. m, s. 527
(12) a. g. m, s. 530
(13) Polemik hatta demagoji yaptığımız sanılabilir. Ancak, Yalçın Küçük'ün yazısının bu bölümünün iç yapısı ve mantığı bir önceki ile aynı. Yer kazanmak için aynı sergilemeyi yapmadık. İsteyen karşılaştırabilir.
(14) a. g. m, s. 527

in geliştirdiği sistemde önemli eksiklikler bulmak demek. Çünkü, Leninist anlamda parti kavramının, proletaryanın sınıf ittifaklarının ortaya çıkması... eşitsiz gelişme yasası ile ilgili...»

Yani, «eğer Marx'da bu yasa net bir biçimde olsaydı, parti kavramını, vb. Marx kendi bulurdu» mu deniyor?

Yoksa «böyle bir yasanın bulunması için Marx'ın zamanının koşulları elvermiyordu: buna karşın bulmuş olsaydı sistemi tutarsız olurdu» mu deniyor?

Bu nasıl mantık? diye sormakla yetineceğim.

Yalçın Küçük'ün Althusser ile ilgili sözlerini eleştirmekte yarar yok. Ama, madem ki hegelci diyalektik ile Marx'ın diyalektiği arasındaki fark üzerinde duruluyor, bu konuda Althusser'in görüşünü elimizden geldiğince özetlemeğe çalışalım.

Anlatım kolaylığı açısından sondan balşayalım. Althusser, marksizmde, özellikle ikinci Enternasyonal zamanında kendini göstermiş olan ekonomizme karşı çıkıyor. Bunu da «ekonominin son tahlilde belirleyiciliği» kavramı üzerinde durarak yapıyor. Ekonominin son tahlilde belirleyiciliğini doğru anlamak için marksist diyalektiğin hegelci anlayışdan arındırılması gerektiğini savunuyor. Althusser'e göre, Marx sonraki eserlerinde, özellikle Kapital'de bu anlayışı tümden bırakmış olmasına karşın, yenileri olmadığı için kullanmak zorunda kaldığı bazı kavram ve kategoriler sonradan yanlış yorumlara yol açmıştır; bu yanlış yorumların temelinde de marksist diyalektiğin, hegelci diyalektiğin ayakları üstüne oturtulmuş olduğu anlayışı yatmaktadır.

Althusser, marksist diyalektiğin hegelci diyalektikten yapısal olarak farklı olduğunu göstermek için esas olarak «bütün (totalité)» ve «çelişki» kavramları üzerinde duruyor.

Althusser'e göre, İdea'nın yerine toplumun maddî yapısını koymakla marksist diyalektiğe ulaşılmaz. İdea ile toplumsal yapının iç yapıları tümüyle farklı, bunların gelişmelerinin motoru durumundaki iç çelişkileri farklı, dolayısıyla gelişme yasaları, yani diyalektiklerinin yapısı farklı. Başka bir deyimle, yer değiştirildiği varsayılan kategoriler yapısal olarak farklı olduklarından, diyalektikleri de farklıdır.

Nedir bu farklılık?

Hegel'in anlayışına göre, bir toplumsal yapı, belli zamanlarda belli bir özün çeşitli düzeylerde somutlaşmasıdır Siyasî, iktisadî sosyal ve kültürel yaşam, tüm kurumlarıyla birlikte bu özün varoluş gerçekleşme, somutlaşma biçimlerinden ibarettir. Bu öz, zaman içinde gelişmekte, değişmektedir. Gelişme mekanizması da zıtların birliği ilkesine dayanıyor Her öz aynı zamanda kendi karşıtını da içinde taşıyor Ve belli bir uğrakta, başlangıçtaki çelişki bir başka öz'e dönüşünü sağlıyor. Dönüşmenin nedeni, dönüşme gerekliliği, yani mantıksal bir zorunluluk.

Oysa, Althusser'e göre, Marx'ın toplumsal yapı anlayışı tümden farklı. Çünkü Marx'ın toplumsal yapı anlayışında, toplumun tüm yaşam düzeyleri, ekonomik yapının (Hegel'deki İdea) anlatımları, somutlaşma biçimleri, bire bir yansımları değil. Tarihte ne kadar geriye gidilirse gidilsin toplumsal yapı daima çeşitli düzeyleri birarada bulunan (ekonomik, sosyal siyasal, ideolojik) karmaşık bir bütündür. Tarih, Hegel'de olduğu gibi, örneğin basit bir tohumun çatlayıp gelişmesi, ağaç olması vs... değildir. Bütün yapılar (ya da düzeyler) birbirlerinin aynı zamanda varoluş nedenleridir. (Bu nedenle de yapıların göreli bağımsızlıkları vardır.) Ama bu toplumsal yapıda, bütün yaşam düzeyleri ekonomik yapının basit birer anlatımı olmadıkları gibi, eşdeğer de değildirler. Bunlardan bir tanesi son tahlilde öteklerini belirlemektedir. Bu da ekonomik yapıdır. Toplumsal yapının (ya da kısaca toplumun) gelişmesi de ekonomik yapıdaki çeliş-

kiye bağlıdır. Ama öteki yapılar da (düzeyler da) bu ekonomik yapıdaki çelişkinin aynı zamanda varoluş koşullarını oluşturduklarından, çelişki hiç bir zaman, Hegel'de olduğu gibi basit olmayıp, daima «aşırı belirlenme» (surdétermination) durumundadır. Örneğin, kapitalist toplumda, emek-sermaye çelişkisi siyasal ve ideolojik yapıları belirlemekle birlikte, varolabilmesi için belirli siyasal ve ideolojik koşulların varlığını içerir

Böyle olunca da tarihsel gelişme, basit bir çelişkinin gelişip tüm yapıyı çatlatıp, yenisine geçilmesi değildir. Çelişki ekonomik düzeyden kaynaklanmakla birlikte, siyasal ve ideolojik düzeyler tarafından da belirlenmektedir. Ve bütün düzeyler (yapılar) görece bağımsız olduklarından, gelişme durumları da farklılıklar gösterebilmekte (eşitsiz gelişme), bu nedenle de temel çelişki daima aşırı belirlenme durumundadır.

Çok kısa ve gerçekten kaba çizgileriyle Althusser'in görüşü bu.

SOYUTLAMA, BİLİM VE SINIF MÜCADELESİ

Yalçın Küçük'ün «bilimsel yaratıcılığın» yöntemi olarak soyutlama üzerine yazdıkları oldukça karışık. Açıklamasına temel olan kaynak fransızca baskısında «Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı», ingilizce baskısında «Grundrisse» de yer alan 1857 tarihli giriş, özellikle de bu girişdeki «Ekonomi Politiğin Yöntemi» başlığını taşıyan bölüm.

Yalçın Küçük'ün açıklamasında, Marx'ın «doğru bilimsel yöntem» dediği «soyuttan somuta gitmek» yöntegerçeklerden olayların, gelişme süreçmi, Marx'daki anlamını yitirmiş «Bilimsel çalışma ve yaratıcılık gözlenen gerçekten olayların, gelişme süreçlerinin iç bağlantılarına, özüne inebilmek demek» (15) ve bunun tek yolunun soyutlama olduğunu söylemek, aslında hiç bir şey söylememekle bir. Çünkü bugün rasyonalistler de, pozitivistler de, ampiristler de (ve de her türlü ...istler) aynı görüşü savunmaktadırlar. Gözlenen somut bir gerçeklik (réalité), bir nesne var, onun özü yakalanmağa çalışılacak. Bu da soyutlamalar yoluyla yapılacak. Böyle olunca Yalçın Küçük'ün üzerinde durduğu fark şuna iniyor: Bazı kişiler iyi soyutlama yapıyor, diğerleri iyi yapamıyor, öze kadar ulaşamıyor. Yani sorun bireysel, psikolojik bir sorun gibi görünüyor. Belki şu söylenebilir; Yalçın Küçük de onu söylüyor gibi: işçi sınıfı içinde olursan iyi soyutlama yapar, öze inebilirsin, dışında isen görüntüde kalırsın. Buradan da kolayca «bilim bilim için yapılmaz. Bilim sınıf için yapılır» (16) önermesine ulaşılabilir. Bu son noktaya yeniden döneceğiz. Daha önce, Marx'ın «bilimde doğru yöntem» dediği soyuttan somuta gitmekten ne anlaşılması gerektiği konusunda duralım. Yanlız yazıyı ağırlaştırmamak için Marx'dan uzunca bir alıntı veremediğimden okuyucuya mutlaka metnin aslının ilgili bölümünü okumasını salık veririm.

Marx özellikle iki nokta üzerinde duruyor, iki yanılgıyı yıkmak istiyor.

Birincisi ampirist görüş. Ampiristler bilindiği gibi somuttan, somut gerçekten (réel) başlamanın, gerçeği gözlemekle başlamanın doğru olduğunu iddia ederler. Örneğin, ekonomik bakımdan bir ülkeyi incelemek gerekirse, bütün ekonomik faaliyetlerin öznesi nüfusdan başlamak doğru görünebilir, diyor Marx. Ama hemen arkasından şunu ekliyor: «Biraz daha yakından bakılınca bunun bir hata olduğu anlaşılır. Eğer, örneğin nüfusu oluşturan sınıflar hesaba katılmazsa nüfus bir soyutlamadır (altını biz çizdik). Aynı şekilde, bu sınıflar da, eğer hangi unsurlara dayandığı, örneğin, ücretli

(15) a. g. m, s. 531
(16) a. g. m, s. 559

emek, sermaye vs. bilinmezse boş bir kelimedir.» (17) Ve devam ediyor.

Söylemek istediği kısaca şu: somut gerçekten hareket ettiklerini sananlar aldanmaktodır. Somut sandıkları aslında soyuttur: nüfus bir soyutlamadır.

Biraz daha açalım. İnsan düşüncesi, düşüncenin dışında, ondan bağımsız olarak var olon bir nesneyi ancak kavramlarla, yani soyut olarak tonıyabilir. Peki o zaman soyuttan somuta gitmenin anlamı ne?

Tarih içinde ne kadar gerlye gidilirse gidilsin, masllardaki Adem lle Havva anamızın çıplaklığına inilemez. Düşünce toplum içinde, yani karmaşık blr yapı içinde ortaya çıkmıştır. Engels' in deyimiyle, insanların dış dünya hakkındaki bilgileri, dış dünyanın kafalarındaki yansımosıdır. Ama bu yonsıma, bir ayna üzerindeki pasif bir yonsıma gibi olmayıp, tüm toplumsal yapı tarafından karmaşık bir şekilde belirlenmiş bir düşünce sistemi üzerindeki yansımadır. Ve bu yansıma hiç bir zaman bire bir yansıma olmayıp, insan düşüncesinde, basit sezgiler, betimlemeler, kavramlar biçiminde ortaya çıkmakta ve toplumsal yapının izlerini taşımaktadır. Nesnelerin değişmesiyle, toplumsal yapıdaki değişikliklerle bunlar do değişmektedirler. Amo her dönemde, insanlar dış dünya ile belli kavramlar ve belli toplumsal ilişkiler içinde ilişkidedirler. İnsanların cehaletten bilgiye geçişleri, yani bilimsel bilgi üretimi tarihsel bir süreçtir. Bu süreç düşüncenin içinde cereyan eder. En basit belirleyici soyut ilişkilerden, basit kavramlardan (ki bunlar da tarihsel bir süreç içinde ortaya çıkmışlardır) hareket eden düşünce, yine bu basit ilişki ve kavramlar üzerinde çalışarak tanınmak istenen somut nesnenin somut düşüncesine ulaşır Soyuttan somuta yükselmek bu demek. «Somut birçok belirlenmenin yoğunlaşması, bu yüzden de çeşitliliğin birliği olduğu için somuttur.» (18) Demek ki, Marx'ın göstermek istediği birinci nokta, somut gerçekten hareket ettiklerini söyleyenlerin aslında kendl görmek istedikleri bir somuttan, yani soyutlamadan horeket ettikleri ve de horeket ettikleri soyutlamanın tarihsel boyutlarından habersiz olmaları.

Marx'ın belirttiği ikinci yanılgı, Hegel'in yanılgısı. Morx'o göre Hegel, bir idealist olarak düşüncenln dışında, ondon bağımsız bir gerçekliğln olmadığını vorsaydığı için, gerçeği düşünceriin bir sonucu, kendl kendine gellşen, zenginleşen Kavramın bir sonucu sandı. Oysa, dış dünyanın, nesnel gerçekliğln düşünceden önce geldiği ve ondan bağımsız olduğu varsayılırsa, düşüncenln ürettiği (Marx üretmek fiilini kullanıyor) somut gerçekliğin kendisi değil, onun bllgisldir.

Anlaşılabileceği gibl ayrıntılı açıklamalar gerektiren bir konu. Bu yazıda daha ileriye gidemiyeceğlz. Kısaca şunu belirtmek istiyorız: Marx'ın yöntemlnin, yaratıcılığının yenilliği soyutlamada değii. Soyutlama düşüncenin dış dünyayı tanımasının zaten tek yolu. Önemli olan, Marx'ın, düşüncenin somut gerçekliği tanıma sürecinde kullandığı soyutlamaların, kavramların, hangi maddi ve ideolajik koşullardq, nasıl artaya çıkmış olduklarının kuramını yapmış olması. Onun lçin de Kapital'in alt başlığı: Ekonomlk Politiğin Eleştirisi.

Bir yanlışlığı daha düzeltmekte yarar var. Kapital'in 4. cildinin somut olduğu, Marx'ın da somuttan başladığı yanlış. Bu haliyle zaten bir çelişki oluyor Artık-Değer Kuramları, adı üstünde Marx'dan önceki ekonomik kuramlar. Yani soyutlamalar. Marx bunların eleştirlsi ile başlıyor. Somuttan başlama sorununa gelince: Marx'ın bilgisini

(17) K. Marks: Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı, s. 164 Fr. *Grundrisse* Penguin Books, s. 100

(18) a. g. e Fr. s. 165 İng. s. 101

üretmek istediği, tanımak istediği burjuva toplumu. Kendi deyimiyle «o (burjuva toplumu) somut gerçeklikte de, beyinde de bir veri.» (19)

Yazımızı bitirmeden önce bilim ile toplumsal sınıflar arasındaki ilişki üzerinde de kısaca duralım. «Bilim bilim için yapılmaz, bilim sınıf için yapılır» önermesi, masalarının başında, laboratuvarlarının sessizliğinde, yaşamlarını bilimsel çalışmalara adamış gerçekten iyi niyetli bilim adamlarını rahatsız edici bir formül. Ama rahatsız ediciliğinin de ötesinde belirli bir anlayışı da yansıtmıyor mu?

Şurası çok açık: bilimsel çalışma toplumsal bir faaliyettir. Madem ki toplumların tarihi sınıf mücadelelerinin tarihidir, toplumsal bütün faaliyetler gibi bilimsel çalışma da sınıf mücadelelerinin etkisi altındadır. Bilimler tarihi, bilimlerin doğuş ve gelişmeleri ile sınıf mücadelelerinin yakın ilişkisi olduğunu göstermektedir. Ancak, aralarındaki bu yakın ilişkiden hareketle, bilimsel çalışmayla sınıf mücadelesini özdeşleştirmeye varan bir sonuca ulaşmak bizce yanlıştır. Çünkü bu, Hegel'in var olan her şeyi bir özün yansımaları gibi gören anlayışına paralel olarak her şeyi temel ekonomik çelişkinin yansıması biçiminde gören bir anlayıştır.

Bilimin doğuşu ve işleyişi sınıf mücadelelerinin belirlediği bir ortamda gerçekleşir. Ama, başlangıçta ne nedenle, hangi toplumsal ve doğal koşullar altında üretilmiş olursa olsun, bilimsel bilgi ortaya çıktıktan sonra, bu bilginin üretilmesinde kullanılmış âletler (kuram) ve bilginin kendisi yeni bilgilerin üretilmesini olanaklı, hatta zorunlu kılar. Yani, bilimsel çalışma bir bağımsızlık kazanır. Ama bu bağımsızlık idealistlerin ve günümüzde neo-pozitivistlerin sandığı gibi mutlak değildir.

Egemen güçler, egemenlikleri gereği, bilimsel çalışmayı denetler. Bu denetleme iki türlüdür. Biri doğrudan, diğeri dolaylı. Egemen güçlerin bilimsel çalışmalardaki doğrudan denetimi, bugün artık üzerinde durulmayacak kadar gözler önünde. Önemli olan, bilimdeki dolaylı denetim: bilim adamlarının, bilimsel çalışmalarında, bilinçli veya bilinçsiz egemen sınıfların ideolojilerinin etkisinde kalmaları. Bu etki de başlıca iki biçimde ortaya çıkıyor. Birincisi, daha önce de değindiğimiz gibi, bilimsel çalışmada sorunların doğru konulmasını ve dolayısıyla bilimin gelişmesini önlemek: doğru sorulmamış soruların cevabı olmaz. İkincisi de, bilim adamının, bilim ve toplum üzerindeki görüşlerini çarpıtmak. Sonra da bu çarpık görüşler, «bilimsel görüşler» (bilim adamına ait olduğu için bilimsel) olarak egemen güçler tarafından bir silah olarak kullanılmaktadır.

Görüldüğü gibi, bilim alanı da sınıfsal mücadelenin içindedir. Orada da mücadele verilecektir. Ama «bilim sınıf için yapılır» sloganıyla yürütülecek bir mücadelenin pek başarılı olacağını sanmıyoruz.

Zaman zaman sert olduysak Yalçın Küçük arkadaşımın hoşgörüsüne sığınır ve bize bu konularda düşünme olanağı verdiği için ayrıca teşekkür ederiz.

ÖMÜR SEZGİN

(19) a. g. e. s. 170, *Grundrisse* s. 106

YENİ BİR FELSEFE KİTABI

Beş Sovyet felsefecisinin birlikte hazırladıkları **Diyalektik Materyalizmin ve Tarihsel Materyalizmin Alfabesi** adlı kitap, üç ayrı yayınevince, ayrı ayrı Türkçeye çevrilerek hemen hemen aynı tarihlerde yayımlandı. Ülkemizin yayın hayatındaki, daha da önemlisi bilimsel sosyalist eserlerin yayımlanmasındaki başıboşluğun, düzensizliğin, eşgüdüm (koordinasyon) ve işbirliği eksikliğinin yeni bir örneğidir bu. Öteki sakıncaları bir yana, en başta, okuyucuyu epeyce güç bir seçme sorunu ile karşı karşıya bırakan bu durum, bilimsel sosyalizmin klasiklerinin ve çağdaş bilimsel sosyalist yazının (literatürün) dilimize kazandırılmasının daha örgütlü, daha ciddi ve daha az ticari bir yaklaşımda ele alınması zorunluluğunu bir kez daha hatırlatıyor.

Sovyet felsefecileri Boguslavskiy, Karpuşin, Rakitov, Çertikin ve Ezrin'in, ilk basımı 1976 yılında Moskova'da yapılan kitapları, Marksist - Leninist felsefenin temellerini yaygın olarak anlaşılabilir biçimde inceliyor. Ancak kitap, felsefeye ve bu alandaki çağdaş sorunlara ilgi duyan okuyucular için hazırlanmış. Bir bölümü Türkçeye de çevrilmiş felsefeye başlangıç kitaplarının birçoğundan farklı olarak, felsefe sorunlarına fazla ilgi duymayan okuyuculara yönelik basitleştirmeler oldukça sınırlı tutulmuş. Bununla birlikte, felsefe sorunlarının daha iyi, daha kolay anlaşılmasını sağlayan; öte yandan, Marksizm - Leninizmin kuramsal çözümlemelerini ve başlıca sorulara verdiği yanıtları destekleyen çağdaş bilimlerin önemli buluşlarına da yer veriliyor. Böylece, hem birçok felsefe akımının kurgusal (spekülatif) bir görünüme büründürdüğü karmaşık felsefî sorunların anlaşılması kolaylaşıyor; hem de bir yandan, Lenin'in Marksizmin canlı ruhu» diye tanımladığı materyalist diyalektiğin, bütün bilimler için eşsiz bir kılavuz olduğu, öte yandan, Engels'in «son çözümlemede, doğa metafizik olarak değil, diyalektik olarak işler» diye belirttiği nesnel hakkatin daha büyük bir açıklıkla kavranması olanağı doğuyor.

Tanınmış İngiliz fizyoloji bilgini Haldane'in şu açıklamaları, yukarıda söylenenleri doğruluyor: «Son zamanlarda yayımlanmış araştırmalarımın birçoğu, git gide artan diyalektik materyalizm bilgimden esinlenmiştir. (...) Diyalektik materyalizmi, araştırmada değerli bir araç olarak görüyorum». Bunların yazıldığı yıl 1938. O zamandan bugüne geçen kırk yılda ise yalnız kapitalist ülkelerde değil, artık bir dünya sistemi oluşturan sosyalist ülkelerde de benzer sonuçlara ulaşan binlerce, on binlerce bilim adamı ortaya çıktı. Ama burada bir yanlış anlama olmamalı. Bilimsel çalışmalar, diyalektik materyalizmi desteklemek, onun doğruluğunu göstermek için yapılmıyor. Diyalektik materyalizm doğanın, toplumun ve düşüncenin **en genel** yasalarını ortaya koyuyor. Bu temeller üzerinde yürütülen bilimsel çalışmalar ise bir yandan bu temellerin daha eksiksiz, daha sağlam duruma getirilmesini sağlarken, bir yandan da doğanın, toplumun ve insan düşüncesinin açıklanması ve değiştirilmesi yolunda yeni kazanımlar getiriyor.

Stalin'in çok bilinen, çok okunmuş, çok da saldırılmış bir kitapçığı var: **Diyalektik Materyalizm ve Tarihsel Materyalizm.** Bu kitap, marksist felsefenin öğrenilmesinde ve öğretilmesinde çok kullanılmış, çok yararlı olmuştur. Zaten önemi ya da değeri de asıl burada, yani eğitsel bir nitelik taşımasındadır. Ama, sanki kendisinin bunun dışında bir iddiası varmış gibi, bu kitapçığın, marksist felsefenin (ya da daha iyi yürekli (!), daha Marksizm «sem-

patizanı» olanlara göre, «çarpıtılmış, dogmatikleştirilmiş» marksist **felsefe**nin) sığlığının, kısırlığının göstergesi olarak ileri sürülmesiyle karşılaşılmıştır. Gerçi, bir zamanlar, felsefe söz konusu olduğunda «diyalektiğin dört yasası»nın arka arkaya sıralanıp, suyun sıfır derecede donup yüz derecede buharlaşması gibi beylik örneklerin çiziktirilivermesinin de bu demagojilere bir ölçüde yardımı olmuştur ama, marksist felsefenin bunların çok ötesinde olduğu açıktır. Lenin, böylesi basitleştirmelerden ve kısırlıklardan **Felsefe Defterleri**'nde alaycı bir dille söz eder. Ayrıca, yine aynı eserinde, «diyalektiğin özü karşıtların birliği ve çatışmasıdır» derken, «diyalektiğin öğelerinin daha ayrıntılı sergilenişinden» söz ederek on altı öğeyi açıklar ve bunu yaparken de sayısal bir sınırlama koymadığı gibi, her fırsatta yenilenecek «ezber ödevleri» getirmiş olmaz. (**Collected Works**, c 38, s. 221 22; Türkçe basım: Sosyal Yayınlar, s. 179 - 80).

Sovyet felsefecilerinin el kitabı, bir zamanlar söz konusu olmakla birlikte, artık çoktan terkedilmiş olan böyle bir yanılgıya düşmüyor. Önce, felsefenin temel sorununun ne olduğu açıklanıyor. Materyalizmin özel ve nesnel idealizm karşısındaki durumu ortaya konuluyor. Marksist felsefeyi doğuran maddî ve düşünsel kaynaklar inceleniyor. Bu felsefenin kavranabilmesi için zorunlu olan madde, madde ve hareket, uzay ve zaman, bilinç gibi sorunlar ele alınıp tartışıldıktan sonra diyalektiğin yasalarına ve kategorilerine geçiliyor. Marksizm öncesi bilgi kuramları eleştirilerek bilginin temelleri, bilgi edinme süreci inceleniyor. Bütün bunlar yapılırken de Marx ve Engels ile Lenin'in iki büyük felsefî eseri **Materyalizm ve Ampiriokritisizm** ve **Felsefe Defterleri**'nden yola çıkılıyor; bu arada, çağdaş bilimsel gelişmelerin tanıkığına baş vuruuyor.

Kitap, tarihsel materyalizmi, «varlığın evrensel yasalarından ayrı olarak, toplumsal gelişmenin özgül yasalarıyla uğraşan felsefî bir bilim» olarak tanımlıyor. Daha sonra, tarihsel materyalizmin öteki toplumsal bilimlerle ilişkisi kaba çizgileriyle ele alınıyor. Ancak burada, özellikle 1950'lerde epeyce tartışma konusu olan, tarihsel materyalizmle sosyolojinin ilişkileri sorunu üzerinde, o zamanki tartışmalarla yakından ilgilenenler açısından yeterli olacak ölçüde durulduğu söylenemez. Buna karşılık, şu sözler, yakın zamanlarda sıkça kullanılan bir kavram olan «bilimsel komünizm» konusunda okumaya zorlayıcı bir nitelik taşıyor: «Tarihsel materyalizm sosyalizm ve komünizmin kuruluşuyla ilgili her sorunla uğraşmaz. Bu sorunlar **bilimsel komünizm** alanına girer. Bir felsefî bilim olarak tarihsel materyalizm bilimsel komünizmin yöntemidir; tarihsel ve ekonomik kanıtlara ek olarak, komünizme dönüşümün kaçınılmazlığının en genel, felsefî kanıtlarını sağlar ve toplumun kapitalizmden komünizme geçişinin devrimci yolunu gösterir. Bu nedenle, tarihsel materyalizm bilimsel komünizm kuramının ayrılmaz bir parçasıdır».

Daha sonra, materyalist tarih anlayışı, toplumun temeli olarak maddî üretim, sınıflar, devlet, toplumsal devrim, yığınların ve bireylerin rolü gibi sorunlara ilişkin olarak pek çok başka yerde de bulunabilecek, temel bilgiler veriliyor. Ama, kitabın ilk bölümlerindeki canlı, okuyucuyu kavrayan, kimileri çok bilinip de üzerinde yeterince durulmayan kimileri pek az bilinen olaylarla, kanıtlarla zenginleştirilen anlatımın son satırlara kadar sürdüğü belirtilmeli.

Bir de, son günlerde, özellikle yeni Sovyet Anayasası'nın kabulü dolayısıyla üzerinde ileri geri, tutarlı tutarsız çok söz edilen bir konuda, bu kitap, şimdiye kadar Türkçeye çevrilmiş baş-

ka bir kaynakta bulunmayan bir açıklık getiriyor. «Devlet» başlıklı bölümde proletarya diktatörlüğünün biçimleri ve bunların gelişimi anlatılırken, «tüm halkın devleti» kavramı üzerine önemli açıklamalar yapılıyor.

Lenin, proletarya diktatörlüğü döneminde sınıf mücadelesinin beş biçim aldığını söyler: (1) devrilen sömürücülerin baskı altında tutulması; (2) içsavaş, (3) küçük-burjuvazinin tarafsızlaştırılması; (4) burjuva uzmanlarının kullanılması; (5) yeni bir emek disiplininin aşılanması. Kitabın yazarları, bunlardan iç savaşın, «her sosyalist devrime muhakkak eşlik etmesi gerekmediğini» söyleyerek, bu mücadele biçimlerinin evrensel önemini açıklıyorlar. Lenin'in bu mücadele biçimlerinin sonuncusuna özel bir önem verdiği belirtilerek şöyle deniliyor: «Emek disiplininin, devrim tarafından eski yaşam biçimini yıkmaya çağrılan milyonlarca insanı ilgilendirdiğini düşünecek olursak, Lenin'in buna verdiği önemin şaşırtıcı olmadığını anlarız. (...) Ancak sınıf mücadelesinin bu biçiminin geçiş dönemindeki görünümü ile sosyalist düzen yerleştikten sonraki görünümü birbirinden farklıdır. Geçiş döneminde, ülke içindeki ideolojik mücadelenin sınıf mücadelesinin had bir biçimi olmasına karşılık, toplumun manevî ve siyasal birliğinin artık sağlanmış olduğu sosyalizmde, böylesine had bir mücadelenin toplumsal tabanı ortadan kalkar. Geriye, Lenin'in yazdığı gibi, bütün çalışan insanlara sistemli biçimde rehberlik etmek kalır. (...) Artık mücadele, sınıflar ya da toplumsal gruplar arasında değil, tüm toplumla geçmişin kalıntıları durumundaki tek tek üyeleri arasındadır».

Yazarlar, Sovyetler Birliği'nde proletarya diktatörlüğünün gelişimini başlıca üç döneme ayırıyorlar: kapitalizden sosyalizme geçiş sırasında proletarya diktatörlüğü dönemi; proletarya diktatörlüğü devletinden tüm halkın devletine doğru gelişme dönemi (1934-1960) ve komünizmin kuruluşu ilerledikçe komünist kamu özyönetimine dönüşen tüm halkın devleti. Yazarlar şöyle diyorlar: «Sovyetler Birliği'nde işçi sınıfı diktatörlüğü, ortadan kaldırılmadı, sosyalizm, proletarya diktatörlüğünün bütün işlevlerini başarıyla yerine getiren tüm halkın devletine doğru ilerledikçe, git gide gelişti».

Buraya kadar aktarılanlar, kitabın bir önemli özelliğini daha ortaya çıkarıyor: Kimi zaman, birçok önemli sorun, bir el kitabının boyutlarına ve alışılmış amaçlarına uymayacak kadar yoğun ölçüde, çoğu kez fazla kapsamlı olmasa bile, hiç bir zaman vulgarizasyon diye nitelenebilecek basitleştirmelere düşülmemeye özen gösterilerek irdelenmiş. Pek çok bölüm, bu arada, şimdiye kadar sözü edilmeyen beş-altı sayfa uzunluğundaki «sanat» başlıklı bölüm, bütün sınırlılığına rağmen, okuyucuyu düşünmeye, irdelenen konularda daha başka, daha kapsamlı kaynaklara baş vurmaya zorlayıcı bir nitelik taşıyor.

Bu yararlı kitap, Sol Yayınları, Bilim ve Sosyalizm Yayınları ve Ser Yayınevi'nce Mayıs, Haziran, Temmuz aylarının tarihlerini taşıyarak arka arkaya yayımlandı. Bunun, yayın alanındaki düzensizliğin ve başıboşluğun çarpıcı bir göstergesi olduğuna başlangıçta değinilmişti. Üç çevrinin her birini tek tek incelemek ve kesin yargılara varmak, bu yazının sınırlarını aşıyor. Ancak, yalnız bu üç çeviride değil, başka felsefe çevirilerinde de göze çarpan önemli bir eksikliğe ya da dikkatsizliğe değinmekte yarar var. Lenin, **Materyalizm ve Ampiriokritisizm**'de, nesnel hakikat diye bir şeyin var olduğunu, yani, insan düşüncelerinin bir özneye bağlı olmayan, ya bir insana ya da insanlığa bağlı olmayan bir içeriği olduğunu söyler; nesnel hakikate anlatımını veren insan düşüncelerinin, bunun tümünü bir anda, bir bütün olarak, koşulsuz

ve mutlak olarak değil, ancak yaklaşık ve göreli olarak dile getirdiğini belirtir. Bunlar, marksist diyalektiğin, bilgi kuramının temelinde yer alır. Buradaki «hakikat» sözcüğü, İngilizcedeki «truth», Fransızcadaki «vérité» sözcüklerinin karşılığıdır ve insan düşüncesinin, ondan bağımsız olarak var olan dış dünyaya, nesnel gerçekliğe (reality) uygunluğunu anlatır. Bu sözcüğü, dilimizde gerçek ya da gerçeklik sözcükleriyle karşılamak, Marksizmin bilgi kuramının anlaşılması bakımından önemli bir sakınca yaratıyor. Mantık işlemlerinin mantık yasalarına ve kurallarına uygunluğunu anlatan «doğruluk» da iyi bir karşılık olmayacağına göre, yeni ve genellikle kabul edilebilir bir Türkçe karşılık bulununcaya kadar, çevirilerde «hakikat» sözcüğünü kullanmaktan başka bir yol görünmüyor

Bir de, geniş ve ayrıntılı bir inceleme yapılmamakla birlikte, bu yazının hazırlanması sırasında, üç çeviriden rasgele seçilen birkaç kısa bölümün incelenmesi sonunda edinilen şu izlenimi okuyucuya aktarmak yararlı olabilir: Sözü edilen sınırlı inceleme, üç çeviri içinde, Şiar Yalçın'ın Bilim ve Sosyalizm Yayınlarınca basılan çevirisinin görece daha iyi olduğunu gösteriyor. Ama, bu yazının, okuyucuya bunun ötesinde söyleyecek bir sözü ya da çevirilere ilişkin daha ısrarlı bir önerisi olamaz.

Çeviriler için böyle. Ama kitabın kendisi için bu yazının ısrarlı bir önerisi var elbette. Bu kitap, felsefeyi iyi öğrenmek için oldukça yeterli bir başlangıç kitabı; ayrıca, felsefe konusundaki bilgileri derinleştirmek için değil belki ama, birçok önemli sorunun kavranılışında yeni açılımlar sağlayabilmek, başka ve daha derinliğine okumalara yönelebilmek bakımından, son derece yararlı bir kitap.

MESUT ODMAN

———o0o———

«SICAK KAR»

Yuri Bondarev, roman, Okan Yayınları, 30 TL.

«Sıcak Kar» Sosyalist gerçekçi sanatın şaheserlerinden biri. Bondarev hakkında bir şey bilmiyorum. Biyografisi üzerine de bir şey öğrenemedim. Ama «Sıcak Kar» Bondarev'in büyüklüğünü, ustalığını anlatmaya fazlasıyla yetiyor.

Beş yüz ondokuz sayfalık romanında Bondarev bir günlük bir savaşı anlatıyor Stalingrad'a gitmek istiyen Alman birlikleri karşısında direnen bir topçu birliğinin mücadelesini. Sadece mücadelesini mi? Bütün savaşı. Savaşan insanları. Onları iç dünyalarıyla, sevdaları, korkuları, kahramanlıklarıyla. Öyle bir savaş ki kar bile ısınıyor. «Yeniyle gözlerini silmeye kalkıştığında koluna bulaşan karın gözyaşlarıyla ısındığını farketmedi bile» (Sayfa: 463.) Sanırım kitabın adı bu cümleden esinlenmiş. Ama romanın adı aslında bütün romanı içine alıyor. İnsan okurken karın bütün roman boyunca soğuyacağını düşünemiyor.

Romanın eleştirisine geçmeden, sizlere konuyu da anlatmadan romandaki kişilere değinmek istiyorum. O insanları tanımaya çalışırsak, ben anlatabilirsem o insanları belki gerisi daha kolay olur.

KUZNETSOV Romanın baş kişilerinden biri: Teğmen. 41 de üç aylık bir savaşa katılmış. Tecrübesiz. Takım komutanı. Şehir ter-

biyesi görmüş. Yaşamayı seven, yaşamak için savaşan bir genç teğmen. Bondarev onu kitabın üç yüz ellibeşinci sayfasında şöyle anlatıyor: «Bu adam gibi ölenleri ni göstererek, sırıtır gibi ölenleri çok görmüştü; insanlığa yakışmayan bir sırıtıştı bu. Korkunun çizdiği, ölenin onurunu sıfıra indiren bir gülüştü. Bu aşağılanmadan kurtulabilmek için tabancasındaki son kurşunu harcamamaya özen gösterirdi hep» İşte böyle bir insan kuznetsov. Romanın baş kahramanlarından biri Roman boyunca bazan korkak, bazan seven, bunalım geçiren, ama yaşamak için durmadan savaşan bir insan.

DROZDOVSKY Birliğin komutanı. Genç, yakışıklı. Otariter. Korkulan, astları tarafından sevilmeyen bir insan. Her şeyi askerce düşünen, disipline düşkün, şaka etmesini, gülmesini bilmeyen bir insan. Sağlık eğitmeni Zoya ile ilişkisi olduğunu bataryada bilmeyen yok. Romanın başında Drozdovsky'e kızıyorsun içinden. Ama Zoya'nın ona: «Senin sevgin tuhaf bir sevgi. Eğer sevgi diye bir duygu besliyorsan tabi... Kıskançlıklarınla bana işkence etmekten hoşlanıyorsun. Belki sen farkında değilsin ama öperken bile canımı acıtıyorsun. Niye bu kadar sertsin?» (S. 190) dediğinde Drozdovsky'nin verdiği yanıt seni o insan hakkında düşünmeye itiyor. Yanıt şu: «Öpüşmeyi on üç yaşında öğrendim ben. Bunak bir karıdan öğrendim. O yağ tulumu aklıma geldikçe bugün bile midem bulanıyor.» (s. 190) Kızgınlığın düşünmeye, acımaya, üzülmeye dönüşüyor. Drozdovsky devam ediyor: «Babam İspanya da ölünce iki yıl süreyle Taşkent'te onun yanında oturdum. Sonra da öksüzler yurduna gireceğime arkadaşlarla oturdum. Beş yıl, hangi deliği gösterdilerse orada kıvrıldım yattım... «O daha önce ölmüştü. (Annesini kastediyor) İkisi de öldüler. Onları severdim ben. Beni yapayalnız bıraktıkları için **ihanete uğradığım** duygusuna kapıldım... Bir gün senin de bana ihanet edeceğini sanıyorum.» (s. 191) Gel de düşünme.

Artık onun katılığının nedenini biliyorsun. Onu yüzeysel bir değerlendirmeye mahkûm etmiyorsun, ama yanlışlarını, kendini saplantılarından arıtmaya yöneltmemesini de bağışlamıyorsun. Zaya anunla yatma isteğini reddedince **Bondarev**, Drozdovsky'nin kıskandığı, sevdiği kadın hakkındaki düşüncelerini şöyle anlatıyor: «Drozdovsky, öfkenin yanı sıra, Zoya'yı aşağılamak, geri dönüp onu dövmek, öcünü almak isteği de duyuyordu.» (s. 194) Ama Zoya onu gerçekten sevmektedir Drozdovsky'de ise sevginin temelinde ihanet vardır Çünkü bütün sevdikleri ona ihanet etmişlerdir Ölmeleri bile ihanettir Bu ihanet korkusu onda aşırı bir kıskançlık geliştirmiştir Örneğin dörtyüz otuz birinci sayfada dört kişinin arasında, hepsi de ölüm kalım savaşı içindeyken Drozdovsky Zoya'ya bu aşağılayıcı sözleri söylemekten çekinmez. «Cephe orospularının (Dikkat edin burada sevdiği kadını, Zoya'yı kastetmektedir) işime karışmasından hoşlanmam. Sen git Kuznetsov'u avut. O da yufka yürekli sen de.» İşte birliğin komutanı bu Drozdovsky. Bütün bu eksiklerinin ötesinde iyi bir asker, iyi bir savaşçı. İyi asker olmasının eksik tarafları da yok değil hani. Örneğin iki el bombasıyla bir askeri iki motorlu tap üzerine göndermesi, onu yapamıyacağı bir şey uğruna ölüme sürüklemesi gibi.

ZOYA Sağlık eğitmeni. Adından çok bahsettiğim için öne aldım. Bondarev'e göre sadece gözleri güzel olan bir kız. Bacakları kalın, dudakları eğri. Ama cana yakın. Herkese iyi davranan, içinde insanları sevmekten, onlara yardım etmekten başka duygu beslemeyen yürekli bir insan. Drozdovsky'nin söylediklerine kanıp onu orospu sanmayın. «Göğüsünden yada karnından yaralanacağından, ölüme karşı gelmenin güçsüzlüğünden ve utancından korkuyordu Zoya. Gelip onu gözleyeceklerinden, yabancı ellerin, erkek ellerinin yarasını sarmaya kalkışacağından korkuyordu.» (s. 250) İşte böyle bir kız Zoya. İnsanın kanı kaynıyor, dostluğuna, namusluluğuna güveniyor insan.

ÇİBİSOV Kuznetsov'un emireri. Kırk sekiz yaşında. Daha önce Almanların elinde esir kalmış. Beş çocuk babası. Korkak mı korkak. Korkaklığına romandaki kahramanlar gibi sen de kızıyorsun. Ama seni Bondarev uyandırıyor «Aynı şeylere katlanamam bir daha! Yüce Tanrım acı bana. Çocuklarıma acı! Kötü insan değilim. Kediye, köpeğe bile zarar verdiğimi bilmem. Bu dünyada kimseye kötülük etmedim. Karımla çocuklarıma el kaldırmadım bir günden bir güne! Sessiz bir çocuk derlerdi benim için; kavgadan kaçındığım için alay ederlerdi...» (s. 405) Çocukluğunda kavgadan kaçan Çibisov gerçek kavgadan da kaçmakta. Ama Çibisov'un korkusunu affedemiyor insan. Bu korku fareden **korkmak** değil. Çocuklar arası kavgadan korkmak hiç değil. Burada korku çocuklarının geleceğini istememek, güzel günlerden kaçmak, yaşamayı sevmemeğe ulaşan bir korku. Bu yüzden affedilir değil. Ben değil, üstelik Bondarev de affetmiyor Çibisov'un bu kendinden başka her şeye zarar getiren korkusunu. Çünkü korkusu yalnız kendisini kurtarıyor Ne demişler, korkağın yeri kaya dibidir ne güneş vurur, ne yel, diye. İşte Çibisov'un yeride böyle bir yer. Ne olursa olsun geçmişi bağışlatmıyor insanı bugün yaptıkları için.

UKHANOV Drozdovsky ve Kuznetsov'la birlikte okumuş, Ama teğmen çıkamamış. Suçu disiplinsizlik. Uyamamış askerliğin sıkı yasalarına. Özgür olmaya sevdalı bir yiğit. Hem bireysel, hem toplumsal özgürlüğe sevdalı. Bu yüzden de aşkı uğruna her şeyi göze alan bir insan. Korkmayan bir insan, Ama korkusuzluğu hayvanca bir korkusuzluk değil. Ülkesinin özgürlüğünü her şeyin üstünde tuttuğundan gelen bir korkusuzluk. Yiğit mi yiğit bir insan Ukhanov. Romana tat veren bir kahraman.

NECHAYEV Nechayev'i romanın başında çapkın bir denizci olarak tanıyorsunuz. Kadından başka bir şey düşünmeyen, seks konularından başka konu aklına gelmeyen bir insan. Romanın bir yerine kadar okuyucu olarak çileden çıkıyorsunuz. Her sayfayı ona rastlamak korkusuyla açıyorsunuz. Hani ülkemizde de vardır Nechayev gibileri. Hep kadın kız konuşurlar. Ömrünü kızlarla geçirdiğini sanırsınız. Elinizde olmadan belki hayranlık bile duyar, gene elinizde olmadan onu kıskanırsınız bile. Ama kazın ayağı hiç öyle değildir. Yiğit olan yaptığını anlatmaz, derler bizde. Bu yüzden yaptığını üstüne üstlük koyarak anlatana inanmamak gerek. Nechayev de öyle. Nechayevin yiğitliği tek kadınlar üstüne olduğundan öpüp başa koymak gerek böyle yiğitleri. Romanın başlarında en çok takıldığı Zoya idi.

Hani bir adamı çok mert sanırsın da seni çok ucuza satar, yıkılırsın. Ya da adamı korkak bilirsin, çok dar bir günde yiğit çıkar gene yıkılırsın. Yıkılman onun yüzünden değildir. Senin yalnış tanıman yüzündendir. Kendine güvenin azaldığı için yıkılırsın. İşte Nechayev'in yanıtı da seni onun hakkında düşündüklerinden ötürü yanılttığından yıkılırsın. Yanıt şu: «Ne yalanlar söyledim ona; kırk tane kaanla yatıp kalktığımı belli edecek şeyler söyledim. Bol keseden atıyordum tabiî. Kızı etkileyecektim aklım sıra. Yalandı, yalan! Hiç bir kadınla doğru dürüst yatmadım ben.» (s. 452) Nechayev'in tek eksik yanı bu. Gerisini ise yazmayacağım. Çünkü gerisi yiğit.

B E S S O N O V Ordu komutanı. Bondarev'in romanda en çok ağırlık verdiği kahramanı. Kişilikli, ciddî, kara gülmez, İspanya iç savaşına katılmış, engin tecrübeli. Genç bir teğmen olan oğlu Almanlara esir düşmüş. Acısını içine gömen bir insan. Bondarev Bessonov'u şöyle tanıtıyor bize: «Kimseyi hoşnut etmek, tatlı dilli bir adam olarak ün yapmak merakında değildi. Boş ve anlamsız bir şakacılıkla, konuşkanlıkla sempati kazanmaya çalışan kişilerden hoşlanmazdı. Yalnız hoşlanmamakla kalmaz tiksinirdi de: Kendine güvenmeyen insanların gösterdiği yapmacık neşeyle, güçsüzlükten tiksindiği gibi.» (s. 89) Burada beni oldukça düşündüren bir konuyu açmak isterim. Aleksandır A. Bek'in «Moskova Önlerinde» adlı romanında da bir general vardır. Adı Panfilov. Bessonov'un tam tersi. Alçak gönüllü, şakacı, babacan bir tip «Moskova Önlerinde»yi okurken işte gerçek bir kumandan böyle olmalı diye düşünmüş. Bondarev'in yaratığı Bessonov tipini okurken de gene aynı düşünceye kapıldım. İçimden gerçek bir komudan Bessonov gibi olmalıdır dedim hep. Oysa iki tip birbirlerinin tam zıttı. Öyleyse hangisi gibi olmalıdır gerçek bir kahraman? Çıkamadım işin içinden. Sonunda işi her iki romancının da ustalığına bırakıp vaz geçtim düşünmekten.

Bessonov'un yüklendiği görev ağır bir görev. Sovyet ordusu Von Paulus'un ordusunu **Stalingrad** önünde çember içine alır. Almanlar bütün güçleriyle çemberi yarıp Von Paulus'un ordusunu kurtarmak ve Stalingrad'a giden yolu açmak isteməketdirler. İşte Bessonov'un görevi bu yarma harekâtına karşı koymak, onlara engel olmaktır. Bu yüzden Stalin bu bir bacağı sakat (savaşta kalçasına bir şarapnel gelmiştir) generale ağır bir görev yükler Burada bir konuya değinmekten gecemeyeceğim. Bugüne kadar Stalin'i anlatan birçok Sovyet romanı okudum. Aşağı yukarı hepsi bana biraz zorlama gibi geldi. Hepsi de aşağı yukarı Kaf dağını görmeden Kaf dağının akar sularını, yeşeren otlarını, açan çiçeklerini anlatıyorlardı sanki. Ama «Sıcak Kar»da bu yok. Bondarev çok güzel anlatmış Stalin'i. Sanki yıllarca arkadaşlık etmiş. Bakın: «Altın pırıltılar saçan kızıl tüylerle kaplı esmer elleri piponun külünü boşalttı, masanın üstünde duran bir sigara kutusunu açtı. Sigaraları parmaklarının arasında ezerek tütünü tabloya döktü, tabladaki tütünle ikinci bir pipo doldurdu.» (s. 122) Bu anlatılan kişi Stalin işte. Gene: «Stalin, incecik, gıcırtısız çizmeleriyle, küçük, esnek adımlarla ona doğru geliyordu. Düşük omuzlarını sıkıca saran, ordu da kullanılan ceketlere benzeyen bir ceket giymişti. Pos bıyıklarıyla

kalın kaşlarında ilk beyaz kıllar görünmeye başlamıştı. Çekik, sarımtırak gözlerinin sakin bakışlarıyla karşılaşınca Bessonov tek bir şey düşünebildi: Acaba bana ne soracak?» (s. 117) Bondarev romanında Stalin'i sadece görünüşü ile anlatmıyor, onun iç dünyasına bile girebiliyor, düşüncelerini okuyor. Stalin: «Önderin ilk görevi düşmanı tanımak ve incelemektir Uygun anı beklemek ve hazır olmak. Kasları alıştırmak. Zaman gelince ansızın saldırmayı bilmek. Ve yenmek.» (s. 121) İşte Sovyetlerin faşizme karşı II. Dünya Savaşındaki başarısının sırrı yukarıdaki birkaç cümlede yatıyor. Ayrıca «Sıcak Kar» 25. Kongre kararlarına da geçmiştir Ödüllendirilmiştir yani. Bu kitap ayrıca kendi çapında «Artık Sovyet liderleri Anti - Stalincidirler» diyen ağızlara da bir yanıttır

KAZAKOV Bir kazak. Savaşa ilk katılıyor. O bir günlük savaşta bile ülkesini düşünüyor. Ülkesini anlatırken: «Çok sıcak. Güneş. Stepler. Dağlar. Baharda bol bol çimen. Çiçekler. Yeşil bir okyanus gibi çayır, su gibi hava İçine çekmek çok güzel. Dağ ırmakları pırıl pırıl. Elle balık tutuluyor.» (s. 164) diyen bir kazak, Bondarev çok usta bir romancı. Seni birden o korkunç savaşın içinden alıyor, elle balık tutulan nehirlere, okyanusa benzeyen çayırlara götürüyor Roman boyunca savaşan makinaları değil, savaşan insanları okuyorsun. Kızıyorsun savaşa, bin kat da faşizme. Kızıyorsun faşizme, iyisiyle kötüsüyle güzel olan insanları yok ettiği için. Kızıyorsun faşitlere akrep oldukları için.

SERGUNENKOV Daha yeni bıyıkları terlemeye başlamış bir er. Top arabası sürücüsü. Atlarını canından çok seven bir insan. Atının ayağı kırıldığında çocuk gibi ağlayan, elinde iki bombayla bir motorlu top üzerine gönderilince de korkan ve sürücü arkadaşı Rubin'e ölüme giderken: «Kuruyan dudaklarını ıslattı, derin bir soluk alıp kaputunun altındaki bombaları yokladı. Ön sipere tırmanıp durdu. Çizmelerinin dağıttığı toprak platform dökülmüştü. Birkaç saniye öylece yattı siperin üstünde. O arada bir şey unutmuşcasına geriye bakıp gözleriyle Rubin'in asık suratını aradı.

Çok sakin, çok serin kanlı bir tavırla, «Bana bak, Rubin» diye söylendi birden. «Atlara eziyet edecek olursan öbür dünyadan döner gelir, yakana yapışırım. Şimdilik hoşçakal.» (s. 259 - 260) diyen bir insan.

ROMANIN ÖYKÜSÜ Roman Von Paulus'un çemberden kurtulması için saldıran Alman zırhlı birliklerine karşı savaşan bir top bataryasının öyküsü. Roman bir tren kompartımanında başlıyor. Sonra nereye gidildiği bilinmeyen bir yolculuk. Siperler ve bir gündüzlük savaşın ardından yok olan bir batarya. Ama savaşı kazanan bir batarya. Nasılını roman her şeyiyle anlatıyor. İnsanlarıyla, toplarıyla, tanklarıyla, sevdalarıyla ve aklınıza gelecek her şeyi ile. Hele romanda sözcüklere dökülmeyen, ama okuyucuya hissetirilen bir aşk var ki sormayın. Kuznetsov'un Zoya'ya olan aşkı. Sözle hiç bir zaman anlatılmayan Bondarev'in davranışlardan yararlanarak ortaya çıkardığı bir aşk. Gerçek sevgi.

Romanda üzülerek, Bondarev ustaya saygısızlık etmezsem tek bir şeye karşı eleştiri yapacağım. Savaş taktiklerine çok yer vermiş. Bilmem hangi birlik nerden, hangi alay nerden hareket edecek. bil-

men hangi savaş taktiği uygulanacak. Bunlar beni sıktı biraz. Asker olsaydım belki beni çekerdi.

YURİ BONDAREV'İN USTALIĞI ÜSTÜNE Bondarev gerçekten büyük usta. Başka romanları var mı bilmiyorum. Muhakak vardır da bizim dilimize çevrileni tek «Sıcak Kar.» Romanda beni biçim açısından etkileyen yapıyı geriye dönüşler. (Bazıları nedense bu geriye dönüşlere Flash - back diyorlar. Kızıyorum. İngilizce bildiklerini göstermek için midir nedir? Ben bildiğimden yazmadım, bir arkadaşıma yazdırdım yazılışını. Neyse.) İşte Bondarev bu geriye dönüşleri çok ustaca kullanıyor. Romanda usta sinema yönetmenlerinin (Elbette bizdeki ustaları kastetmedim) sinemada yaptıkları o geriye dönüşleri yapıyor. Bir de Tolstoy'da ve Dostoyevsky'de rastladığım beni hayran bırakan gözlemlere sahip Bondarev. Kekliğin yumurtasında çili görmek gibi. Altını çizdiğim o ince gözlemlerden bir kaçını sizlere aktarmadan geçemiyeceğim. «Saatine bakacakken vazgeçti Bu hareketin sessizliğe son vereceğini, hiç istemediği bir konuşmaya katılmak zorunda kalacağını hesaplamış.» (s. 90) Genç bir subay olan Davidov'un kızgınlığını anlatırken şöyle diyor Bondarev: «Tüylerini kabartmış bir serçeyi andırıyordu.» (s. 62) «Görünüşe bakılırsa bu yorgun sürü «Dur» emrinden başka hiç bir emre boyun eğmeyecekti.» (s. 63 - 64) Yorgunluktan halsiz düşen, yürüdükleri için halsiz düşen birliğin durumunu anlatmak için söylüyor bunları: Bassorov'un oğlu Viktor babasını hastanede ziyarete geldiğinde Victor'un babasının yanında sigara içişini şöyle anlatıyor: «Hâlâ yatakhanedeymiş de nöbetçi subay birden gelirse suç üstü yakalanmaktan korkmuş gibi dumanı yatağın altına doğru üflüyordu.» (s. 105) Gene Victor'u bize anlatırken: «Bir sigara aldı, kibriti çakıp alevi avuçlarının arasında gizledi. Böyle kibrit çakmayı da piyade eğitim okulundaki birinden öğrenmişti mutlaka.» (s. 105) Gene savaşa yeni katılacak genç bir subayın savaşı nasıl anladığını da şöyle anlatıyor: «Çok basit bir iş sanıyordu Victor savaşı Aile baskısından uzak, bağımsız bir yaşam, birlikte dövüşmekten doğan güçlü dostluklar, hep zaferle sona eren çarpışmalar.» (s. 107) Kuznetsov'a ise doğduğu yeri şöyle anımsatıyor: «Ve bir anda o ıssız çıkmaz sokakları, avlulardaki yüzyıllık ihlamur ağaçlarını, saydam nisan akşamlarının günbatımı saatleriyle damlardaki antenlerin arasından yükselen ilk yıldızları, bahçe parmaklığının arkasından duvarları, evine geçikmiş bir voleybol oyuncusunun attığı topun sesini, parke taşı döşeli sokaklarda zıplıyarak ilerleyen bisikletlerin lambalarını hatırladı. Anıları öyle canlıydı ki soluğunun kesildiğini farketti, yüksek sesle konuşmaya başlayınca güçlük çekti.» (s. 165)

«Sıcak Kar» eskiden gelinlik kızların binbir özenle işledikleri işleme çarşaflar, işleme yastık yüzleri, perdeler gibi işlenmiş Hepimizin başına gelmiştir Sevdiğimiz kıza kızdığımızda hepimiz aşağı yukarı Bondarev'in bu anlattıklarını düşünmüşüzdür. «Hayır, dedi kendi kendine. Hayır, bitti artık. Kendini kızdan soğutmaya çalışıyor, bütün kusurlarını gözden geçiriyordu. Ağzı çok büyüktü, göğüsleri çok küçüktü; ürkek ürkek bakardı hep. Baldırları da kalındı bayağı.; keçe cizmelerinin içine güç bela sığdırılmış gibi durardı. Kızdan iyice

iğrenmesini, barışmayı olanaksız kılacak bir niteliği bulmaya çalışıyordu.» (s. 194 - 195) Yalan mı? Aşağı yukarı hepimiz buna benzer duyguları, düşünceleri taşımadık mı?

Bondarev'in «Sıcak Kar»ı okunması gereken bir kitap. Zati bunca şeyi bu kitabı okuyasınız diye yazdım. Bu güzellikten mahrum kalmayasınız diye yazdım. **Gerçi fiyatı biraz çok ama, otuz kişi okursa adama bir lira düşer. Sosyalizmin bize sunduğu bu bağışı kaçırmayalım.**

Bondarev çok şey öğretecek bu romanında size. En azından Bondarev'in yazdığı bu sözleri öğreneceğiz hiç bir şey aklımızda kalmasa bile.

«İNSANIN VARLIĞINI YA DA KİŞİLİĞİNİ BELİRTMEK İÇİN ŞİDDET KULLANILMASI BENİ TİKSİNDİRİYOR ANCAK KÖTÜLÜKLE SAVAŞMAK GEREKİYORSA BAŞ VURURUM ŞİDDETE. İYİLİĞİN TEMELİ BUDUR BENCE.» (s. 482)

ÖMER POLAT

—oOo—

NAZİZMİN TARİHİ ÜZERİNE İKİ KİTAP

Nazi İmparatorluğu, Doğuşu - Yükselişi - Çöküşü

Ağaoğlu Yayınevi

Günü Gününe Nazi İmparatorluğu

William Şhirer

Cem Yayınevi

William Şhirer Nazilerin iktidar dönemlerinde ve uzun savaş yılları boyunca Berlin'de ajans muhabirliği yapmış bir Amerikan gazetecisi. Kendisinin birçok dile çevrilmiş iki temel çalışması var. Bu çalışmalardan birincisi ve en önemlisi Rasih Güran'ın dilimize çevirdiği ve Ağaoğlu Yayınevince 1970 yılında tamamı üç cilt olarak yayınlanan Nazi İmparatorluğu, Doğuşu - Yükselişi - Çöküşü adlı belgesel araştırma. Diğeri ise savaş yıllarında görgü tanığı olduğu olayları günü gününe tuttuğu notlardan anlatan ünlü güncesi. Asıl adı «Berlin Güncesi» olan bu ikinci kitabı ise dilimize çeviren Müzehher Vâ-Nû, yayınlayan yayınevi ise Cem Yayınevi. Günü Gününe Nazi İmparatorluğu adıyla bu yıl basıldı.

Gazeteci William Shirer'in ikibin sayfaya yakın tutan üç ciltlik çalışması Almanya'nın yenik düşmesinden sonra ele geçen Nazi belgelerine ve uzun yıllar süren bir araştırmaya dayandığı için Hitler dönemini birçok ayrıntısı ile öğrenmek ve konu ile ilgili çalışma yapmak isteyenlere kaynak olabilir. Berlin Güncesi adlı günü gününe tutulmuş anıları da savaş yılları ile ilgili olarak Hitler ve onun Partisi Nasyonal Sosyalist Partisi'nin tutumu ile ilgili birçok ayrıntıyı öğrenmeye yardımcı olabilir.

Faşizm Türkiye'de en güncel konu oldu. Gerek İtalya'da gerekse Almanya'daki faşist yönetimlerle ilgili gerekse genel olarak faşizm konusu ile ilgili çok ve yeterli sayıda dilimize çevrili kaynak olmadığı düşünülürse bu iki kitaba çok kişi tarafından başvurulacağı doğaldır. Bunun için iki kitabın da okunurken yazarının kullandığı sayısız belgeyi nasıl bir dünya görüşü ile yorumladığı bilinerek okunursa yararlı olur.

Çok titiz olmayan kaba bir okuma ile bile kitaplardan çıkan olumsuz bir

sonuç var: Yazar incelediği döneme tarihsel materyalist felsefeyle yaklaşmamış.

Yazarın dünya görüşü bilimsel sosyalist dünya görüşü değil. Yazar sosyal demokratlara bir eğilim gösterse bile yazarın sosyal demokrat bir görüşe de sahip olmadığı birçok yorumunda ortaya çıkıyor. Yazar bir anti-faşist. Bir Amerikalı demokrat. Kitapların ortaya koyduğu birçok tarihi olaya yapılan yaklaşımda yazarı faşizm konusu ile Amerika'da çalışmalar yapan burjuva bilim adamlarından ayıran yeni ya da tez olabilecek özgün bir yan yok. Faşizmin doğuş ve yükselişinin sınıfsal çözümlenmesi kaygısı olmayınca ortaya konulan belgeler ve anılardan doğru sonuçları çıkarmak okuyucuya düşüyor. Okuyucu olayların anlatılışında birçok yerde de sapabilir, yanılabilir. Yazarın gerçeklere uymayan yorumlarına örnekler pek çok:

Ayrıca Komünistlerin dün geceki tutumu, yani barikatların aynı yanında Faşistler gibi döğüşmeleri de çok önemlidir.» «Gerçek şudur ki, 6 şubat, Komünistlerin bilinçli ya da bilinçsiz yardım ettikleri bir faşist darbe girişimidir.» «... Yalnız, Protestanların bir kısmı birleşmeye karşı. Sosyalistler ve Komünistlerden daha yürekli davranıyor.» Bir sürü Sovyet diplomatı tanıdım ki, ergeç temize havale edildiler..» «Bu gece taverne heyecan içinde. Sabaha karşı saat ikide Rus-Alman Andlaşması'nın metnini öğrendik. Hiç kimsenin hayal edemeyeceği gibi bu şartlar Öyle güçlü bir birleşme ki, Nazizmin ve saldırganlığın baş düşmanı sanılan Stalin, ileri sürdüğü maddelerle, Polonya'nın temizlenmesi için Almanya'yı kışkırtıyor Şu Stalin böyle kabaca bir güçle politikada oyun oynamaya kalkışacak ve aynı zamanda Nazilerin elinde oyuncak olacak.. Doğrusu bu durum bizleri de kahretti... Stalin'in bu adımı dünya komünizmini ortadan kadıracak... Belki de Stalin kurnazlık yaptı. Amacı: Batı dünyası ile Almanya'yı kargaşayla son bulacak bir savaşa sokmak ve bu kargaşa sonunda araya karışıp bu ülkelerde ya da ne arta kalmışsa oralarda, komünizmin yayılmasını sağlamak..» «Şimdi Sovyet Rusya, Polonya'yı arkadan hançerliyor: ve Kızıl Ordu Polonya'nın bir bölümünü istila etmekle Nazi ordusuyla birleşiyor. Bu haber, bu sabah Berlin'de elbette yürekten alkışlandı.» «Sovyetler Birliği, Finlandiya'yı işgal etti. Dün Kızıl Hava Kuvvetleri'nin bombardıman uçakları, Helsinki'ye saldırarak yetmişbeş sivili öldürdü: ve pek çoklarını yaraladı. işçi sınıfının yüce şampiyonu, «Faşist saldırılarını» yeren yüce vaizi ve andlaşmlara 'titizlikle ve dikkatle uyan' (bir ay önce Molotov böyle demişti) haktan yana koruyucusu, yarım düzine 'resmî ondloşmayı' çiğneyip Avrupa'nın en efendi ve çarkları düzenle işleyen bir küçücük demokrasinin üstüne çullondı... Stalin, kendisinin de Hitler'in, Mussollni'nin ve Japon'ların bir kopyası olduğunu ortaya vurdu. Sovyet dış politikası Çarlorınki gibi «emperyalist bir politikaya dönüştü. Kremlin devrime ihanet etti.»

Günü Gününe Nozi İmparatorluğu adlı günceden yukarıda yapılan alıntılar gösteriyor ki uluslararası politikanın en önemli olayları Amerikan tarihçilerinin bile üzerinde karara varmak için ve yazılı tarihe kesin yargılarla geçirmekte uzun yıllara ihtiyaç duydukları halde çok yanlış, taraflı ve saptırılarak tarih gibi anlatılıyor.

Bu Amerikancı yaklaşım ve olayları değiştirerek sunma elbette her anti-komünist ve anti-sovyet kaynakta kolayca görülebilir. William Shirer'in her iki çalışması da en önemli bir tarih kesiti sayılan ikinci dünya savaşı'nın en kritik dönemeçlerinin örneklerde görüldüğü gibi yapılmış saptırmalarıyla doludur. Eğer işin bu yanı gözden koçırılmadan ve yazarın tarihçi bile olmayıp bir

gazetecı olduğu da bilinerek okunursa kitaplardan yararlanılabilir. Elbette ikisi birarada düşünüldüğünde ikibinbeşyüz sayfayı aşan bu belgeler ve anılar derlemelerinin asıl amacı anti - komünizm ve anti - sovyetizm yapmak değildir. Kitapların asıl amacı anti - faşizm'dir. Birçok anti - faşist okuyucu bu bakımdan faşizmin yöntemleri ve sonuçları ile ilgili değerli ayrıntıları bu kitapları okuyarak öğrenebilir.

Her iki kitabın da ustalıkla araştırdığı ve özellikle üzerinde durduğu yan nazilerin politik önderleri, yetişmeleri, çalışma yöntemleri, ahlâk durumlarıdır. Konular başta Hitler olmak üzere onun çevresinde toplanmış nazi ileri gelenlerinin kişilikleri ve düşünceleri çerçevesinde işlenmiş. Yazar tartışma götürmeyen belgeler de kullanarak bir gangster şebekesi görünümünde olan nazi politik kadrosunu çocukluklarına varana kadar didik didik etmiş. Anlatılanların bu yanı roman gibi okunuyor ve çok ilginç. Ancak politik kadroları öne çıkaran sınıfsal ilişkiler ve sınıf mücadelesinin o günkü Almanya'da, Avrupa'da ve bütün dünyada aldığı görünüm işlenmediği, faşizm olgusuna bu açıdan bakılmadığı ve gangster şebekesine benzeyen nazi politik kadrosu ile tekelci büyük sermayenin ilişkileri birkaç sayfa dışında işlenmediği için ekonomi politikle ilgisi olmayan bir okuyucu kitapları okuyunca şu sonuca kolayca varabilir: Manyaklar, deliler ve onların elinde olan partiler dünyayı ne hallere sokuyor. Oysa Hitleri ve Partisini dünyayı felâketlere sürükleyecek duruma ve güce eriştiren çelik tröstü başkanı Fritz Thyssen, Albert Voegler, dev kimya karteli müdürü Georg von Schnitzler, potasyum sanayi kralları August Rosterg ve August Diehn, büyük sanayicilerden Otto Wolf, bankacılardan Baron Kurt von Schroeder, belli başlı banka ve sigorta şirketleri sahipleri ve askeri malzeme fabrikatörlerinin başında gelen Krupp gibi büyük kapitalistler manyak ve deli değildiler. İşte bu temel olguyu akılda tutarak okunacak olursa bu kitaplardan yararlanılabilir. Gerekli dersler çıkararak zengin malzeme bulunabilir

MEHMET KÖK

—oOo—

III. NASRETTİN HOCA KARİKATÜRLERİ

1976 III. Uluslararası Akşehir Nasreddin Hoca Şenliği Karikatürleri 252 sayfa 50 TL. Mayıs 1977 Yayınlayanlar: Karikatürcüler Derneği Akşehir Nasreddin Hoca ve Turzm Derneği.

Karikatürcüler Derneği ile Akşehir Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği «1976 III. Uluslararası Akşehir Nasreddin Hoca Şenliği Karikatürleri» albümünü yayınladı.

1976 yarışmasına gelen yapıtları kapsayan albüm, dünyanın 17 ülkesinden ve Türkiye'den 250'ye yakın çizerin karikatürlerinin bir yandan belgelenmesini, kalıcı hale gelmesini, diğer yandan da daha geniş bir çevreye sunulmasını, kitaplıklara girmesini, dış ülkelere yayılmasını sağlıyor. Bunların yanısıra, çizerler için hele genç çizerler için bir «yardımcı kitap» işlevini de görebilecek nitelikte.

Bu yıl da 5 - 10 Temmuz arasında yapılan şenliklerde karikatür yarışmalarının IV'ncüsü gerçekleşti. Biraz geriye dönerek, yayınlanan albümün de bir ürünü olan yarışmaların öncekilerine bir göz atalım.

İlki 1973'te, Türkiye çapında ve yan-

lız genç karikatürcüleri kapsayan bir yarışmayla somutlanan iki derneğin işbirliği, uzun yıllardan beri sürüp gelmekte olan şenliklerde uluslararası karikatür yarışmalarının da yer almasını sağladı. 100 yılı aşkın bir demokrasi ve özgürlük için mücadele geçmişine sahip, yurt dışında da ilgi ve beğeniyle izlenen Türkiye karikatürü ve günümüzde de tüm canlılığını koruyan halk mizahı ustası Nasreddin Hoca'nın ölmez anısı, bu girişimin başarılı olabilmesinin temel şartlarını oluşturuyordu. Hazırlanan broşürde «mizahın, yani gülen düşüncenin ve onun evrensel dili olan karikatürün barışçı ve hoşgörülü bir dünyanın kurulması yolunda gülmeden düşünceye karşı etken bir silah olduğu inancı» belirtiliyor ve bütün dünya karikatürcüleri yarışmaya çağırılıyordu.

1974 yılındaki ilk yarışmaya 17 ülkeden 240 çizer katıldı. Aralarında büyük ödülü kazanan, faşist Franko hükümetinin sürgün ettiği ispanyol karikatürcü Vasquez de Sola'nın da bulunduğu konuklar Akşehir'e geldiler. Sola «memleketim» adlı eserinde İspanya'dan bir kesit veriyordu: Amerikan savaş gemileri, Franko heykelleri, Coca Cola'sıyla; turistleri, hileli boğa güreşleri, papazlarıyla, işkence edilen devrimicileri, köylüleriyle bir İspanyol kasabası. Ödül töreninde Sola kazandığı 5000 lirayı, yurdunda özgürlük için savaşanlara vereceğini bildirmişti. Ödülün işe yaradığını söyleyebiliriz..

344 karikatürcünün katıldığı 1975'teki yarışmada ise büyük ödülü köyden kente göçü simgeleyen bir yapıtıyla Fransa'dan Tim aldı. L'Express dergisi çizerlerinden Tim'de Türkiye'ye geldi, diğer konuklarla birlikte Karikatür Müzesinin açılışında hazır bulundu. Müzede orijinal, eski - yeni eserlerinden oluşan bir sergi açtı.

Albümümüz 1976 yarışmasının, III. yarışmasının albümü. Bu yıl büyük ödül Macaristandan Georgy Brenner'e verildi. Klasik, oya gibi işlenmiş çizgisiyle bir sergi salonundaki seyircileri anlatıyordu yapıtı. Nasreddin Hoca yarışması, ülkeler ve halklar arasında barış ve dostluğun gerçekleşmesi, ilerici sanatın örneklerinin sergilenmesi ve kardeşçe yarışması amacına başarıyla yürüyordu. Bu konuyu 1977 birincisi, Yugoslavya'dan Vladimir Borojeviç şöyle dile getiriyor: «Bütün ülkeler, bütün uluslar barış istiyor, biz de bu türküyü evrensel bir dille söylüyoruz.. Biz yeni bir dünyadan yanayız.»

Evet, 1977 yılında 399 çizerin eserlerini izledik. Belirttiğimiz gibi, V. Borojeviç, izleyicinin hemen etkilendiği, yakınlık duyduğu yapıtıyla büyük ödülü aldı. Bir askerin önünde, kurşuna dizilmiş düşmüş ama gölgesi arkadaki duvara daha büyük ve dimdik vurmuş bir «meçhul özgürlük savaşçısını» simgeliyordu karikatürü. Bu yıl yarışmalara aralarında mizah dergisi yöneticileri ve gazetecilerin de bulunduğu, Romanya, Bulgaristan, Macaristan, Belçika, İtalya, Yugoslavya ve Federal Almanya'dan 15 konuk geldi.

Yarışmalara böylece kısaca değindikten sonra 1976 albümüne dönebiliriz. Kitapta ABD, Demokratik Almanya, Federal Almanya, Bulgaristan, Çekoslovakya, Danimarka, Hollanda, İsviçre, İran, İtalya, Macaristan, Meksika, Polonya, Romanya, SSCB, Yugoslavya ve Türkiye'den 167 yabancı ve 78 yerli sanatçıdan eserler var. Dış ülkelerden en çok katılan 28 karikatürcüyle Bulgaristan'dan. Büyük ödülü alan Macar Georgy Brenner'in yanı sıra 5 başarı ödülünü SSCB'den V. Kadirbayev, Yugoslavya'dan S. İgnatoviç, SSCB'den Oleg Tesler, Türkiye'den Orhan Çalışkan, Yugoslavya'dan V. Borojeviç aldı. Çeşitli dergi, sendika ve kuruluşların da 19 özel ödülü var.

Yapıtlar yarışmanın amacıyla uygunluk içinde: «Gülmeyen düşünceye karşı etken bir silah olmak»... Bununla birlikte faşizmden çevre kirlenmesine,

özgürlükten çeşitli soyutlamalara varan zengin bir konu çeşitliliği var. Sosyalist ülkeler sanatçılarının birçoğuna has düşünce ve çizgi ustalığı hemen dikkati çeken bir nokta. Söz çizgiye gelmişken biraz açalım bunu. Sergi için yapılan karikatürler basılmak üzere çizilenden daha serbestlik tanıyor çizere. Daha büyük boyutlar içinde, daha çeşitli ve zengin tekniklerle çalışmak mümkün. Sergi zaten «Seyirlik» bir olay olduğundan, karikatürler sadece. az çizgiyle çok şey anlatma sorunu içine hapsolmuyor. Bu yönden yapıtlarda yeni teknik, biçim arayışlarına, grafik denemelere bolca yer verilmiş. Birçokları için karikatürden öte grafik ağır basıyor ve grafik karikatür ayırımı yetersiz kalıyor bu çizgilere yaklaşımda. Resim, grafik ve karikatürün iç içe olduğunu görüyoruz.

Bir diğer nokta, çizilenlerin hemen, hepsi salt «güldürme, gıdıklama» anlayışını aşmış durumda. Hayatın içindeki, yaşanan mizah vurgulanmış; bazen acı, bazen sorularla dolu, bazen gülümseten ve asıl düşündüren mizah. Başarılı karikatürlerde gözlemlenebilen ortak yan, özgün, başarılı çizgilerin yanısıra, «mesaj»ın, anlatılmak istenenin özgün olması, gayet yalın, anlaşılır olmasıydı. Birtakım yan konular, detaylar içinde boğulmamıştı, sözkonusu yapıtlar sadelik, yalınlık, konu sağlamlığı işe vuruculuk sağlıyor, tüm dikkat, ilgi çizerin gösterdiği, anlattığı şeyde odaklanıyor. Bütün teknik gösteriler, şaşırtıcı çalışmalar, bunu sağlamak içindi. Şunu düşünüyoruz o zaman: Anlatmak istediğini önce çizerin kendisinin iyi saptaması, yapıtı güçten düşürecek gereksiz detay ve karmaşadan temizlemesi ve bunu anlaşılır, arı bir şekilde vermesi başarılı bir yol oluyor

Genel olarak Türkiye'li karikatürcülerde, yarışma sonuçlarına da yansıdığı gibi özellikle bu açıdan belli bir olumsuzluk gözlemlenebiliyor. Birçok yapıttaki «kendini ifade edememe» problemi bazılarında mesaj, anlatım yokluğuna bile varıyor. Ayrıca aşırı soyutluk, yaratıcılık eksikliği de söz konusu. Albümün önemli bir işlevi de bu cizerler için; herkes kendi sınırlı çevresinin dışını görebiliyor, kendi işlerini, diğer işleri kıyaslıyabiliyor. Tan Ord'ın dediği gibi. Türkiye karikatüründe oluşmakta olan, ilerici, olumlu, genç birikimin yol bulup (veya açıp) akamaması o birikimi durgunlaştırıyor, yavaş yavaş da bulandırıyor. Ama konu karikatürcüleri çok etkileyen, Türkiye karikatürünün mücadelecl niteliği ve çok sayıda genç karikatürcünün bu işle «ciddî olarak» ilgilenmeleri bu tıkanıklığın aşılacağı inancını veriyor bize.

Dünyanın büyük sanat olaylarından Montreal, Gabrovo, Marostica, Bordighera, Knokke - Heist gibi önemli karikatür yarışmaları arasında yer alan Nasreddin Hoca Yarışması, başta da üzerinde durduğumuz otantik, özgün kaynağı, çağdaş, ilerci özü ve kişilikli tutumuyla yurt içinde ve yurt dışında kökleşen, yayılan bir isme sahip. Bunlarla birlikte, bireysel çalışmanın aşılması, mali sorunların halledllmesi, Akşehir'deki kültür ve konaklama tesislerinin yapılması gibi büyük sorunlar da var. Ayrıca hiç ilişki kurulmamış ülkelerle iletişimin kurulması ve daha çok ülkeden karikatürcünün de katılması önemli görevlerden. Böylece Akşehir hem dünya ve Türkiye karikatürünün «forum alanı», bilgi, deney, tartışma alanı, hem de tüm ülkelerden sanatçıların özgürlük, bağımsızlık, demokrasi için ülkeler ve halklar arasında adil, kalıcı bir barış, dostluk ve kardeşlik için hep bir ağızdan bütün dünyaya seslendikleri bir merkez olacak.

ALPER UYGUR

yurt ve dünya
BAĞIMSIZLIK DEMOKRASİ SOSYALİZM SORUNLARI
türkiye işçi partisi merkez eğitim bilim ve araştırma bürosunca hazırlanmıştır

"BİLİMLERİN SONU VE BİLİMİN DOĞUŞU" ÜZERİNE
ömür sezgin

YENİ BİR FELSEFE KİTABI
mesut odman

"SICAK KAR"
ömer polat

NAZİZMİN TARİHİ ÜZERİNE İKİ KİTAP
m. kök özaltınlı

3. NASRETTİN HOCA KARİKATÜRLERİ
alper uygur

15 TL